

ଆମାର=
ଆତ୍ମକଥା

ଶ୍ରୀବାରୀନ୍ଦ୍ରକୁମାର ଘୋଷ

অক্ষয়—
শ্রীরত্নিকান্ত নাগ
আধ্য পাবলিশিং হাউস
নেক স্ট্রিট মার্কেট, কলিকাতা।

প্রথম সংস্করণ
পৌষ, ১৩০৮

শ্রীসরস্বতী প্রেস লিঃ,
শ্রীগুরু—শ্রীমহেন্দ্রনাথ দত্ত
১নং বঙ্গবাণি সড়কের স্ট্রিট, কলিকাতা।

শ্রীমণীস্বনাথ রায়ের করকমলে—

স্নেহেশ মণি,

শৈশব থেকে বরোদা জীবন অবধি ঘটনাশুলি এক সঙ্গে
সংগ্রহ করে সেখা এই “আমার আত্মকথা” তোমার হাতেই
মিলুম। ভবযুরের শেষ জীবনের তুমি অকৃত্রিম বক্তৃ, আমার
বড় আদরিণী বোন নির্বালোর তুমি চিরসঙ্গী, তোমাকে অদেশ
আর আমার কি ধাক্কতে পারে ? তবে মাছুষের ধৰ্ষ ও সমাজ
যাকে ভাল লোক বলে আমি তা' নই। ভাল-মূল, সুস্মর-
কুৎসিত, মুক্তন-বীভৎস এমনি কত বসে তাবে সরস ছবি যে
বিশ-শিঙ্গাদ'হাতে অয়ান বদনে একে চলেছে ; তার সুরে ছল্লে
হয়তো আমি তাল কাটিনি, কিন্তু মাছুষের মন-গড়া সুরে চল্লতে
গিয়ে দে পদে তাল কেটে গেছে। সে সব ঘটনার আঢ়োপাঞ্জ
খুঁটিদে এ আত্মকথায় দেওয়া হয় নি, দেবার নয়ও ; আন্দামান
থেকে দেশে ফিরে অবধি এই বাতু বছরের কথা তো আপাততঃ
চাপাই রয়ে গেল। সব জানলে কি আর তোমরা এমন আমর
ক'রে ঘরে ঠাই দেবে ? নৌতিবাগীশ সামাজিক মাছুষের পুঁটি
মাছের প্রাণে আর কত সয় ?

১৩ অগ্রহায়ণ,

১৩৩৮

}

তোমার—

বাবীন দা'

ଶ୍ରୀବାବୀଙ୍କ ମହାତ୍ମାର ସାଥ

গৌরচন্দ্রিকা

ছীপাস্তুর থেকে ফিরে এসে সংকল্প করেছিলুম আমাৰ বিপ্লব
যুগেৰ কাহিনী লিখিব তিন ভাগে ; তাৱ সব শেষেৰ ভাগটা—
‘ছীপাস্তুৱেৰ কথা’ই বেৰোয় আগে। তাৱপৰ বিজলীতে
‘ছীপাস্তুৱেৰ পথে’ বলে যে ধাৰাবাহিক ইতিবৃত্ত বেৱ হচ্ছিল
মেইটেই শেষটা। আত্মকাহিনী নামে বইএৰ আকাৱে বেৱ হস্ব।
তাতে ছিল আমাৰ জীবনেৰ সেই অংশ যা? আৱস্থ হস্ব মাণিক-
তলাৰ বাগানে গুপ্ত সমিতি-স্থাপনাৰ পৱ শুক অদ্বেষে শুজ্জৱ
অভিমুখে যাত্রায় এবং শেষ হক্ষ এখানকাৰ জেলে বন্দী-জীবন
কাল পূৰ্ণ কৱে ছীপাস্তুৱ দণ্ডাদেশে ; তাৱপৰ বিজলীতে “বোমাৰ
যুগেৰ কথা” শীৰ্ষক লেখা—আসল বিপ্লব কাহিনীটি বেৱ হতে
আৱস্থ হয়। তখন বাঙলাৰ মসনদে ঝোনা঳্ডসে সাহেব বিৱাজ
কৱছেন ও সার সুৰেন্দ্ৰনাথ মজী হয়েছেন। আমি ছীপাস্তুৱ,
থেকে মুক্ত হয়ে দেশে আসাৰ পৱ চিৰশিল্পী গগনেজ্জ ঠাকুৱেৰ

গৌরচলিকা

কাছে রোনাল্ডসে সাহেব আমার সঙ্গে পরিচয় করবার বাসনা
জানান। গগনেক্স ঠাকুর টাকে সমবায় মানসনে ভারতীয়
চিত্রকলাশালায় নিম্নে আসেন ছবি দেখাবার অছিলাম। সেইখানে
আমার সঙ্গে তার দেশের সমষ্টি এক ঘণ্টা আলাপ হৈ।

যখন বিজলীতে ‘বোমার ঘুগের কথা’ বের হতে আস্ত হ’লো
তখন ভারতে প্রিস অব ওয়েলস্ আসছেন, অগাঞ্জ ভারতকে
রাজপুত্র দেখিয়ে শাস্ত করবার বিরাট আয়োজন চলছে। সার
হুরেন্দ্রনাথ সঞ্জীবনী-সম্পাদক শ্রীকৃষ্ণকুমার মিত্রের স্বারা আমায়
ডেকে পাঠিয়ে অহুরোধ করলেন ‘বোমার কথা’ বক্ষ রাখতে যে
পর্যন্ত রাজপুত্র বহাল তবিয়তে বাপ মাদের কোলে ফিরে না
যান। আমি বিজলীর পাঠকদের এমন ভাবে প্রতিষ্ঠিতি দেবার
পর বক্ষ রাখতে নারাজ হওয়ায় চতুরচূড়ামণি হুরেন্দ্রনাথ আমায়
রোনাল্ডশে সাহেবের শরণাপন্ন হতে উপদেশ দিলেন এবং খুব
সম্ভব ভিতরে ভিতরে কলকাটিটিও টিপে রাখলেন। আমি ডাক
পেয়ে একদিন লাটভবনে গিয়ে উপস্থিত হই। বাহিরে অপেক্ষা
করবার সময় দেখি সার হুরেন্দ্রনাথ কাছাকাছি ঘুরে বেড়াচ্ছেন।
রোনাল্ডসে সাহেবের ঘরে আমার ডাক পড়বার পরই সে ঘৰ
থেকে বেরিয়ে গেলেন ছেটেসম্যানের সম্পাদক জোস সাহেব।
আমি এই অহুরোধের বিকলে রোনাল্ডসে সাহেবকে জানাই;
বলি, যে, পাঠকদের প্রতিষ্ঠিতি দিয়ে এখন আর খটা বক্ষ করা
যাব না। লাট সাহেব হেসে বলেন—“গভর্নমেন্ট আপনাকে বক্ষ
করতে বাধ্য করছেন না, অহুরোধ করছেন মাত্র।” অগত্যা

গৌরচন্দ্রিকা

‘বোমার কথা’ বল্ক হয়ে যাব এবং দেশে বোমার স্তুতিপাত ও চণ্ডীগী আবার হওয়ায় আব তা’ এ পর্যন্ত বের হয় নি।

এর আগে খাব একটু ঘটনা ঘটে; আমার বিশ্বাস সার স্বরেজ্জ ও ‘বোনাঙ্গমে সাহেবের উঠোগী হয়ে এ কাহিনীটি বল্ক করবার মূলে মেই ব্যাপারটিই হেতুরপে ছিল। বিশ্বলীতে বোমার যুগের কথা বের হবার সময় আমার কোন ইঞ্জিনীয়ার বক্তুর মারফৎ ‘টেস্ম্যান’ আমাকে দশ হাজার টাকা দিতে চান এই কাহিনীর ইংরাজি অনুবাদ তাঁদের কাগজে বাব করবার বিনিময়ে। এই স্থেলে এন গুহ আমার কাছে আসা যাওয়া করছিলেন। তখন জোস সাহেব টেস্ম্যানের এডিটোর। তারা ভারতব্যাপী বিজ্ঞাপন দিয়ে সাঁচাই এই কাহিনী বের করবার আয়োজন করছিলেন। আমি প্রথমে ব্রাজি হই, তারপর কয়েকজন দেশপ্রাণ নেতা বিশেষতঃ দেশবক্তুর অনুরোধে আমার প্রতিষ্ঠাতি প্রত্যাহার করি। জোস সাহেব রেগে বলেছিলেন, “All right, I shall see that it does not see the light of day,”—আমার খুবই বিশ্বাস জোস সাহেবের চকাস্তে ও প্রচোচনার গভর্নমেন্ট আমার কাহিনী বল্ক করোছিলেন।

অয় খেকে বরোবাবে জীবন অবধি এ জগৎকথা এখনও বলা হয় নি, এ অংশটুকু মেই সময়ের কাহিনী। তারপর ‘বোমার যুগের কথা’ও বের করবার ইচ্ছা আছে। দেশে বোমার ব্যাধি সংক্রামক হয়েই অস্ত্রণ টিঁকে আছে, হলতো অরাজ স্থাপনা অবধি ধাববে। বোমার জন্মাতা আমার এর্তাদিন পরে এ সংক্ষে

গৌরচন্দ্রিকা

কি বলবার আছে, এ বস্তি মেশে কি করে এলো, এ সব মেশের
মানুষের শোনবার প্রয়োজন আছে বলেই আমার বিধান।

আমার জীবনের শেষ অংশ সাধন জীবনের কাহিনী, এই
সাধন জীবন আরম্ভ হয় স্থারাটে লেগের মর্মন থেকে আর শেষ
হয় গত ১৯২৯ অক্টোবর ডিসেম্বর মাসে ষথন পঙ্গুচারী শ্রীঅরবিন্দ
যোগাশ্রম ছেড়ে বাঙ্গালা আসি। এ গন্ধ খুবই চিন্তাকর্মক
হবে। কেবল এত কথা বলবার জন্তে সামর্য ও পরমায়তে কুলবে
কি না জানি না।

পারিবারিক জীবনেরও সব ঘটনা প্রকাশে বলা সম্ভব নয়,
কারণ—আমার জীবনের গতি চিরদিনই বাধা পথের বাইরে
চলেছে, আমি স্বত্ত্বাব-বিদ্রোহী। যাদের নিয়ে এই সব খেলা
চলেছিল তাদের অনেকে এখনও জীবিত। তবু যতদ্বয় বলা
যাব সবই অকপটে বলবো, নিজেকে চৃণ-কাম করে সামা দেখাবার
কোন প্রয়াসই এতে থাকবে নাঁ। আমি নীতিশাস্ত্রটা একটা
উপসর্গ বলে মনে করি, শক্তিমানের জন্তে ও-শাস্ত্রটা আদো নয়,
আর লোকমতের ভয় আমার কাছে বড় হীনতাৰ ও নজ্জীৱ
কথা মনে হয়। লোকের আমি ধারি কি? যারা পরেৱ
বিচাৰ কৰে তাৰা নিজেৱা ক'জন নিয়ুৎ? নিজেৰ পাপটি
লুকিয়ে মানুষ পরেৱ ঠিক সেই পাপেৱই সাজা দিতে উপ্পত্ত হয়,
এই তো সৰ্বত্র দেখে আসছি। যার সতীত্বেৰ বড় জ্ঞাক ও
আভয়ৰ মে হচ্ছে চিরদিনই সব আয়গাজু দীঘল-ঘোমটা নাবী।

আমাৰ আত্মকথা

এক

আত্মকাহিনী লিখেছিলাম আন্দামান থেকে ফিরে। তাতে শৈশব ও কৈশোরের দিকটি আদৌ লেখা হয় নি। এখন বা লিখতে বসেছি তা হচ্ছে অঞ্চল থেকে বরোদা জীবন অবধি ঘটনা। সে সবের একেবারে নিখুঁত চিত্র ও সঠিক বিবরণ দেওয়াও শক্ত; তার প্রথম বাধা আমাৰ ক্ষীণ শৃঙ্খল-শক্তি। ঘটনা-বহুল বিচ্ছিন্ন আমাৰ জীবনে ছায়াচিত্রের মত কত ছবি যে উপর্যুক্তি এসেছে ও গেছে, তাদেৱ আগেৱ গুলিকে কতক অন্তর্ভুক্ত কৰে, কিছু বা মুছে দিয়ে। শৃঙ্খলৰ দড়িতে জটেৱ উপর জট পাকিয়ে ঝীড়াৰত শিশু মহাকাল আজ এখন এককাণ্ড কৰে বসেছে, যে, সে জট আৱ ছাড়ানো অসম্ভব। তাৰ পৰি জীবনেৱ শৈশব কৈশোৱ ও যৌবনেৱ ব্ৰহ্মকে অস্তৰীল থেকে কত মাত্ৰ মলেৱ পৰি মলে এসে ঢুকেছে আৱ বেৱিয়ে গেছে

আমাৰ আল্পকথা

তামেৰ ভূমিকা অভিনয় কৰে, হাসিৱে কাদিয়ে, আমদেৱ হাট
বপিয়ে, কুণ্ড রসেৱ অঞ্চলে তাৱ তথনকাৰ আকাৰ বাতাস
ভিজিয়ে; মেই সব সন্মেৱ অনেকেই আৱ ইহ-জগতে নেই—
বিশেষ কৰে গোড়াৱ বৈশেব ও কৈশোৱেৱ মালূম-গুলি।
তারা সব আৰু আমাৰ চারদিকে বিৱে ধাকলে হতো ভাল,
আমাৰ কীৣ সৃতিৰ তারা খোৱাক জোগাতেন, তাৱ বিলুপ্ত
মোছা পাতাগুলি নিষেদেৱ ভাগাৱ ধেকে ভৱে তুলতেন
কত না চিন্তাকৰ্ত্তক ছ্রব্য-সম্ভাৱে।

ষাই হোক, বলতে বধন বসেছি তখন এ গল্প আমাকে
বলতোই হবে। আমাৰ মনে হয় উচ্চ ধৰণেৱ কবিতা বা ছবিৱ
মত গল্পও যদি হয় আধধানা বাকু এবং আধধানা অব্যক্ত,
খানিকটা ষাব চোখেৱ সামনে ভাসছে কুণ্ডে রঙে “বেখাৰ
আৱ খানিকটা পিছনে ফুটি-ফুটি হয়ে সাবা চিঙ্গধানাকে রহস্যে
কৰে বেখেছে ধৰণধৰণে, তা’ হলো মেই গল্পই অমে ভাল।
সবটাই যদি খুঁটিয়ে ধৰণধৰণ ফুটিয়ে তুলনুম তা’ হলো মে তো
হ’লো ফটোগ্ৰাফ প্ৰকৃতিৰ হৰহ অছুকৰণ; হাঙ্গাৰ ভাল
হলো তা কখন স্থিত নহ, তা’তে আটও নেই, আণও নেই—
যেমন গ্ৰামোফোনেৱ পান।

শুব আপেক্ষা—পাৱ বৈশেব-বেষা কথা বলতে পেলে
বেশি দে কিছু বসত পীৰবো তা মনে হয় না। আমদেৱ
বৈশেষিক বাস কোৱপৰে, মে তিটো তনেছি এখনও আছে, তবে
আমি কখনো চোখে দেবি নি। আমাৰ টাকুৰদা’ৰ মৃত্যুৰ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ପରେ ବାବା ଓ କାକା ନିଜେର ନିଜେର କର୍ଷକ୍ଷେତ୍ରେ ଚଲେ । ଗେଲେ
ଠାକୁରମା କାଳୀବାସ କରେନ ; ମେହି ଧେକେ କୋରଗରେର ବାସ
ଆମାଦେର ଉଠିଲୋ । ଅବୋଧ ଶୈଶବେର ମେହି ଅଞ୍ଜାନେର କୁହେଲୀ
ଡେବ କବେ ପ୍ରଥମ ସଗନ ଜଗତ ଆମାର ଅନଭାସ୍ତ ଶିଶୁଚର୍ଚେଖେ କୁଣ୍ଡ
ନିତେ ଲାଗିଲ, ସ୍ଵତିର ସାମା ପାତାଶୁଲିତେ ପ୍ରଥମ ସେ କ'ଟିର କାଲିର
ଝାଚଡ ପଡ଼ିଲୋ ତା'ତେ ଚୋଥେର ଓପର ଖୁବ ପୂରାଣ ଅନ୍ପଟ ଫଟୋର ମତ
ଜାଗେ ଏକଥାନା ବାଂଲୋ ଫ୍ୟାସାନେର ବାଡ଼ୀ ; ସାମନେ ରେଲ ଲାଇନ,
ଏଥାନେ ଶୁଖାନେ କାଳୋ କାଳୋ ପାଥର, ତାର ଓପର କୋକଡ଼ାନୋ
କୋକଡ଼ାନୋ ହାତାଜୁଡ଼ି ଫାର୍ମ, ଦୂରେ ଆକାଶେର ଗୌର ନୀଳ ପର୍ବତ-
ମାଳା, ପୂରେ ଆର ପଚିମେ—ଏକଦିକେ ତିକୁଟ ଆର ଏକଦିକେ
ଦିଗଡ଼ିଯା । ବାଡ଼ୀଥାନି ଛିଲ ଏକ ସାହେବେର, ବାବା ଦେଖାନି ଭାଡ଼ା
ନିଯେ ଆମାର ପାଗଲୀ ମାକେ ଦେଖାନେ ରେଖେଛିଲେନ । ସ୍ଥାନଟି
ରୋହିଣୀ ଗ୍ରାମ, ଦେଓଘର ଧେକେ ହୁ'ମାଇଲ ଦୂରେ । ରୋହିଣୀତେ ମାକେ
ବାଥାର କାରଣ ବୋଧହସ ଏହି ସେ, ତାର କାହେଇ ଦେଓଘରେ ଦାଦାବାବୁ
(ମାତାମହ) ଶ୍ରୀରାଜନାରାୟଣ ବହୁର ବାଡ଼ୀ । ତାରା ମୟମେ ଅସମେ
ତୀରେ ପାଗଲୀ ଘେଯେକେ ଦେଖିବେନ ।

ଆମାର ବାବା ଭାଙ୍ଗାର କେ ଟିକି ଘୋଷ (କୃଷ୍ଣନ ଘୋଷ) ଛିଲେନ
ପୂରୋ ଦ୍ୱାରା ସାହେବ, ଧାକନେଓ ମେହି ଟାଇଲେ । ବଡ ବାଡ଼ୀ,
ଧାନମାମା, ବାବୁର୍ଚି, ବସ; ଆୟା, ଆସବାବ-ପତ୍ର କୋନ ଅନୁଷ୍ଠାନେରଇ
ଅଛି ଛିଲ ନା । ଏଥନେ ଏହି ରୋହିଣୀର ବାଡ଼ୀର ବାବୁଚିଧାନାଟା
ଆମାର ଲୁକ ମନେର ସ୍ଥିତିତେ ଜଳ ଜଳ କରିଛେ, ବୋଧ ହସ ଅନେକେ
କାଟିଲେଟ ଚପ ଅମଲେଟେଇ ବମ ଓଟାକେ କରେ ରେଖେହେ ଆଜିଓ ଅମନ

আমাৰ আজ্ঞাকথা

উজ্জল ও ঘোৱাল। নিজকে আমাৰ মনে আছে—এই বয়সে নিকাৰ-বকাৰ পৱা রোগা ছোট ছিলে। দিদিৰ (শ্ৰীসৰোজিনী ঘোষ) সঙ্গে ছিলেন আমাৰ নিত্য-সজিনী খেলাৰ সাথী হয়ে ; পিঠোপিঠি বলে আমৱা ঝগড়া কৰতাম বিস্তৰ কিষ্ট একজনকে না হ'লেও আৱ একজনেৰ এক দণ্ড চলতো না। এই বাড়ীতে কাটানো শৈশবেৰ অৎশ্টুকুৰ সব কিছুই তুলে গেছি, একটি তুচ্ছ ঘটনা ছাড়া। একদিন একজন ধানসামাৰ সহিত খেলতে খেলতে তাকে ঢিল ছুড়ে যেৱেছিলুৰ। সে নাকে ঝুঁজিয়ে পড়া বৰু মুছতে মুছতে ভয় দেখিয়েছিল মেম সাহেবকে (মাকে) বলে দেবে বলে। বোধ হয় শিশুৰ কোমল প্ৰাণে সেই মাৰ ধাবাৰ আতঙ্কেৰ স্মৃতি তুৱনেৰ হয়ে মনেৰ পটে বসে গেছিল বলেই আজও চিৰটি টিঁকে আছে।

আমাদেৱ জীবনে ষত ঘটনা ঘটে তাকে বাটালী দিয়ে কুঁড়ে পড়ীৰ কৰে দেয় কাৰা জানো? যাদেৱ জগতে বড়ই বদনাম সেই ভৎসিত লাহিত কাম কোখ লোভ আদি ছয়টি রিপু। আমলে বোধ হয় ওৱা আমাদেৱ রিপুৰ চেয়ে বকু, সচিব সখী ও গৃহিণীই বেশী। আগেই বলেছি মেটা ছিল সাহেবেৰ বাড়ী। সাহেব তখন সপৰিবাৰে ছিলেন বিলেতে আৱ তাৰ অনেক আসবাৰ পত্ৰ নীচেৰ তলাৰ সামনেৰ ঘৱটায় ছিল সাজানো। খুব বড় একটা টেবিলে (বোধ-হয়, বিলিঙ্গার্ড টেবিল) বেলোৱাৰী কাচেৱ, পেতলেৰ ও সোণাৰ মত বৰকবককে রঙীন কৰ কি মে ছিল একটি সাজানো মনোহাৰী দোকানেৰ মত। বহন্তে অভি-

আমাৰ আত্মকথা

নবৰে মাধুৰ্য্যে সেগুলো আমাৰ শিশুচিত্তকে টানতো যাইঘৰেৱ
অপূৰ্ব সাজ সৱজামেৱ মত, ভাস্তুমতীৰ ভেঙ্গিৰ ঝাপীৰ মত।
মা যখন দুপুৰ বেলা ঘুমোতেন তখন তাৰ দু' একটা ভেঙ্গে নিয়ে
আস্তসাং কৰে কি আনন্দই যে হতো সে আজ আৱ বলে
বোৱাবাৰ নয়।

কবে যে আমৱা এই বাড়ী ছেড়ে লাগা তাৰিণীপ্ৰসাদেৱ
বাড়ীতে এলাম তা' আমাৰ এখন আৱ অৱণ নেই। শুনেছি
প্ৰথম যৌবনে মা আমাৰ ছিলেন ভাকসাইটে ঝুপসী, মা ও
বাবাৰ মিলন ছিল গভীৰ প্ৰেমেৰ মিলন। সেই প্ৰেমে কুমে
কুমে চিঢ় খেঘে গেল—মা দাদাৰ জন্মেৱ পৰ শনৈঃ শনৈঃ পাগল
হতে লাগলেন। তবু বাবাৰ সে ভালবাসা আমাৰ পাগলী মাকে
আৱও, অনেক দিন ঘিৱে রেখেছিল—সবতু বাহৰ বক্ষনে।
আমৱা চার ভাই ও এক বোন, বড় শ্ৰীবিনঘৃষণ ঘোষ, মেঝে
ত্ৰিমনোমোহন ঘোষ, মেঝে ত্ৰীঅৱিদ্য ঘোষ, তাৰ পৱেই
দিনি সৰোজিনী ঘোষ, এবং সব শ্ৰেষ্ঠ সৰ্বকনিষ্ঠ আমি। আৱ
একটি ভাই শ্ৰীঅৱিদ্যেৱ পৰ জন্ম নিয়ে মাৱা যাব; সে যে কেন
এসেছিল, কেনই বা একটা উৎকি দিয়ে অমন কৰে কোন অচিন
জগতেৱ উদ্দেশ্যে চলে গেল'তা বলা কঠিন। কে বা জানে এই
জন্ম ও মৱণেৱ অতল সহস্ত, মাঝৰেৱ বৃক্ষিৰ মাপ জোকে তাৰ
কোন হিসাৰ হদিস আছে কি না সন্দেহ।

মায়েৱ প্ৰতি বাবাৰ ভালবাসাৰ অমন প্ৰবল নদীতে ঠিক
কবে খেকে যে ভাটা পড়লো সে ইতিহাস আমাৰ অজ্ঞাত;

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ମାନୁଷେର ହୃଦୟର କାହିଁନି ଚିର ଦିନଇ ଗୋପନ-ପୁରୀର କଥା, କ'ଜନ
ତାର ଦୁହାର ଖୁଲେ ଭଗତେର କ୍ଳଢ଼ କୌତୁଳୀ ଚୋଖେର ଉପର ଧରତେ
ପେରେଛେ ? ମାନ୍ଦେର ଏମନ କରେ ପାଗଳ ହଣ୍ଡାର ବାବା ଯେ ଖୁବ ବ୍ୟଥା
ପେରେଛିଲେନ, ଆର ମେଇ ମର୍ମତନ ହୁବ ଭୋଲାର ଜଣେଇ ମଦ ଧାନ୍ତା
ଧରେଛିଲେନ ତା ଆମାର ଦିଦିମାର (ଶ୍ରୀମତୀ ନିକ୍ଷାରିଣୀ ବନ୍ଦୁ)
ମୁଖେ ଶୁନେଛି । ଅତ ବଡ଼ ଝର୍ମତୁଳ୍ଯ ବ୍ରାହ୍ମନାରାଯଣ ବନ୍ଦୁ ଯୌବନେ
ମଦ ଗର୍ବ ଖେତେନ—ମେ ମର୍ମଟାଇ ଛିଲ ଐ ରକମ—ସାହେବ-ଘେରା
ସୁଗ ! ପାଞ୍ଚାତ୍ୟେର ମୌତୋ-ଗୋରୀ ଲେଶାୟ ସବାଇ ତଥନ ପାଗଳ
ଓ ଉନ୍ନାର୍ଗପାମୀ । ପ୍ରେମ ଇଂରାଜି ଶିକ୍ଷାର ଆବହାନ୍ୟା, ହିନ୍ଦୁ-
ସମାଜେର ଗୌଡ଼ାମୀର ବିକଳେ ପ୍ରେମ ତକ୍ଷଣ ମନେର ଅଭିଧାନ,
ଅଧଃପତିତ ଦେଶେର ଚୋଥେ ପାଞ୍ଚାତ୍ୟେର ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ଓ
ସାହିତ୍ୟ-କଳାର ପ୍ରେମ ତୌତିଃ—ତଥନ କି ପାଠ୍ସାମଳେ
ହିସାବ କରେ ଚଳାର କାଳ ? ଆର ଅତଶ୍ଚତ ହିସାବ ଯାରା କରେ
ଜୀବନେର ପଦେ ତାରା ଚଲେ ନା ଆନ୍ଦୋ, ତାରା ପିତ୍ର-ପିତାମହେର
ଭୂପର୍ଯ୍ୟାଟନେର, ଦିଗିଙ୍କୟେର ଓ ଦୁର୍ଗମ ସ୍ଵର୍ଗାବୋହଣେର ଫଳ ବମେ
ବମେ ଭାଙ୍ଗିଥେ ଖାୟ ଆର ବୃଥା ଗର୍ବ ଓ ଆଶ୍ରାମନ କରେ ବାର୍ଷ
ଦିନଶୁଲୋ କାଟାୟ । ମଦ ପାନ୍ୟା, ବା ଉଛୁ ଅଳ ହଣ୍ଡା ଶୁଣ୍ଡା
ହଞ୍ଚେ ମାନୁଷେର ଜୀବନେର ମାତ୍ରା, ଖୁବ ମାରାଞ୍ଚକ ଏକଟା ବିଛୁଇ
ଏବଂ ନୟ, ମାନୁଷେର ଐତିକ ଶୁଚିବାଯୁଇ ଏ ସବକେ ଏମନ ଭୀଷଣ
କରେ ତୁଳେଛେ ।

ମାନ୍ଦାବାବୁ ବଲତେନ ବାବା ଛିଲେନ ଆମର୍ଶ ଚରିତ୍ରେର ଛେଲେ,
ଧର୍ମେ ତୋର ଛିଲ ଖୁବ ଟାନ, ତୋର ହେତ୍ତା-ଖୋଡ଼ା କାଗଜେର ମାଝେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଏই ସେଦିନ ଅବଧି ତାର ବୁଚିତ ଭଳି ଗନ୍ଧନ ଶାମା-ସଙ୍କୀତ ଆମି ଦେଖେଛି । ହିନ୍ଦୁର ସରେ ଜମେଓ ମାକେ ଆମାର ଏକାନ୍ତରେ ଖୁବ ଭାଲବେସେ ବାବା ବ୍ରାହ୍ମ-ପରିବାରେ ବିଯେ କରେଛିଲେନ । ଆମାର ଠାକୁରମା ଅତିବଡ଼ ଗୋଡ଼ା ନିଷ୍ଠାବତୀ ଯେମେ ଛିଲେନ ବଲେ ତାକେ ଲୁକିଯେଇ ଏହି ବିଧର୍ମୀ ବିଯେ ବାବାକେ କରତେ ହସେଛିଲ । କାକା ଶ୍ରୀବାମାଚରଣ ଘୋଷ କେବଳ ଦାଦାର ଏହି କାଣ୍ଡଟାର ଖବର ରାଖିଲେନ, ହସତୋ ଉତ୍ସୋଗ ଆସୋଜନ କରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେଛିଲେନ । ତାର ପର ଠାକୁରମା ଯଥନ ଜାନତେ ପାରଲେନ ତଥନ କାକାକେ ଅଭିଶାପ ଦିଯେଛିଲେନ ଏହି ବଲେ, ସେ, “ଐ ଭାଇସେର ହସେ ତୁହି ଯେମନ ଆମାକେ ଠକାଲି ତେମନି ଐ ଭାଇସେର ତୁହି ହବି ଚକ୍ରଶୂଳ ।” କମ୍ପେ ମାସ ଯେତେ ନା ଯେତେ ଏହି ଭୌଷଣ ଅଭିଶାପ ଫଳେଛିଲ । କି ଯୁତ୍ରେ ଜ୍ଞାନି ନେ, ବାବାତେ ଓ କାକାତେ ମନାନ୍ତର ହସ ଏବଂ ବାବାର ଜୀବିତକାଳ ଅବଧି ତାମେର ମୁଖ ଦେଖାଦେଖି ଛିଲ ନା । ବାବା ମାରା ଯାବାର ପର କାକା ଯଥନ ଆମାଦେର ଗୋମେଶ ଲେନେର ବାଢ଼ୀତେ ଦେଖା କରତେ ଏଲେନ ତଥନଇ ଆମରା ଜାନତେ ପାରିଲାମ ସେ ଆମାଦେର କାକା ବଲେ କେଉଁ ଏକଙ୍କନ ଏହି ଧର୍ମାଧାରେ ଆଛେ ।

ମାନୁଷ ଏକଟା ଅସୀମ ଅତିରିକ୍ତ ଓତ୍ପ୍ରୋତ ବିବାଜିତ ଶକ୍ତିର ସମୁଦ୍ରେ ବାସ କରଛେ, ମେଇ ଶକ୍ତିତେଇ ତାର ଜନ୍ମ, ତାର ଗତିବିଧି ଓ ତାର ମୃତ୍ୟୁ । କୌଣସି ଜାନା ଧାକଳେ ସେଚ୍ଛାମତ ମେଇ ଶକ୍ତି-ସମୁଦ୍ର ଧେକେ ମେ ଅଙ୍ଗ୍ରେ ଶକ୍ତି ନିତେ ଓ ବିକୀରଣ୍ କରତେ ପାରେ । ଆମରା ଜୀବନ ସଜ୍ଜାନେ ନୟ କିନ୍ତୁ ଅଜ୍ଞାନେ କରଛିଓ ତାଇ, ଆମାଦେଇ ବାଲନା କାମନା ହଜ୍ଜେ ମେଇ ଶକ୍ତି ଟାନବାର—ଆକର୍ଷଣ କରେ ନିଜେର

আমাৰ আজ্ঞাকথা

নির্জেৱ আধাৰে নামাবাৰ একৱকম কাচা ও নিৰেট কৌশল। এৱ পাকা ও উত্তম উপায়টি জানে ঘোগীৱা যাবা শাস্ত হয়ে পিছনেৱ সেই পৱন সত্ত্বেৱ সঙ্গে এক হয়ে truer harmony of life জীবনেৱ প্ৰকৃত ছদ্মে পৌছেছে! আমাদেৱ মা বাপ বা অতিবড় আত্মজনেৱ অভিশাপ বা আশীৰ্বাদ যে কখন কখন আশ্চৰ্য রকম ফলে যাব তাৰ কাৰণই ঐ পিছনেৱ শক্তি; সেই শক্তিকে হস্তয়েৱ প্ৰেল ভাবেৱ জোৱে তাৰা টেনে আধাৰে নামান এবং হাতেৱ অস্ত্ৰেৱ মত প্ৰয়োগ কৱেন,—কখন কল্যাণ কামনায়, কখন অকল্যাণ কামনায়। অসি নিয়ে আমৱা যেমন আৰ্ত্তাণও কৱি আবাৰ নৱহত্যাও কৱি।

আমাৰ অৰ্থ হোক, সন্ধানেৱ বোগ সাকক, অমুক কাষ্টা উক্তাৰ হোক এই যে সব বিচিত্ৰ কামনা আমাদেৱ মনে ও প্রাণে নিৰস্তৱ আসছে ও যাচ্ছে, সাংসারিক জীৱন এইতেই চলেছে। খুব নিৰেট অসম্পূৰ্ণ উপায় হলেও বাসনাই মানুষেৱ আপাততঃ জীৱন চালাবাৰ একমাত্ৰ উপায়, where there is a will there is a way,—সংকল্প মনে ও প্রাণে দানা বাধনেই উপায় একটা না একটা আপনিই আসে। চাইবাৰ ব্যাকুলতা, অধীৱতা, ছটফটানী যেমন শক্তিকে কেজীভূত কৱে তাৰ জোৱে কামনাৰ পিছনেৱ ইচ্ছাশক্তিকে অনেকখানি ব্যাহত কৱে, বিক্ষিপ্ত কৱে, লক্ষ্যভূত কৱে, নইলে শাস্ত ভাৱে চাইতে জানলে আহুষেৱ ইচ্ছাশক্তি হ'তো অমোৰ সৰ্বার্থসাধিকা। ঐত্যৱিদ্য যে মানব আধাৰে দেবজীৱনেৱ কথা বলেন তাৰ মূল কথাই

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଏହି ଇଚ୍ଛାଖକ୍ତିର ବିଶୁଦ୍ଧ, ଶାନ୍ତ ଓ ବିରାଟ ରୂପ ଏବଂ ତାର ଅମୋଦ ପ୍ରୋଗ୍ରାମ ବିଶୁଦ୍ଧ ଓ ଶାନ୍ତ ହସ୍ତେ ଯତଃଇ ଉର୍ଜେର ବୃଦ୍ଧି ସତ୍ତାର ସଙ୍ଗେ tuned ହସ୍ତ ତାତ୍ତ୍ଵରେ ତାମା ହସ୍ତ ଅଭାନ୍ତ ଓ ଅବ୍ୟାର୍ଥ, ତତଃଇ ପିଛନେର ଦେବସତ୍ତା—(ମାହୁସ ଘାର ଛାଯା) ଜୀବନେର ହସ୍ତ କର୍ଣ୍ଣଧାର । ଏ ସଥଙ୍କେ ବିଭୁତ କରେ ଲେଖବାର ଇଚ୍ଛା ରଇଲ ସାଧନ ଜୀବନେର ଇତିହାସେ, ସାର୍ଥୀରେ ଓ ପରମାୟୁତେ ଓ ଅବସରେ ସବ୍ରି କୁଳୋପ୍ତ ତା' ହଲେ ଏକଦିନ ଏ ଇଚ୍ଛାଟିଓ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହବେ ।

ଯାଇ ହୋକ, ଠାକୁରମାର ଅଭିଶାପ ଫଳଲୋ । ବାବା ଗେଲେନ ନିଜେର କର୍ମଫ୍ଲେ, କାକା ଗେଲେନ ଭାଗଲପୁରେ କର୍ମିଶନାରେର ହେଡ କ୍ଲାର୍କ ହସ୍ତେ । ଜୀବନେର ଶୈସ ଅବଧି ତିନି ଭାଗଲପୁରେଇ ଛିଲେନ । ତାର ଅନେକଗୁଣ ମେଘେ, ତାଦେର ସନ୍ଧାନ ଆମି—ଗୃହହାରା ଲକ୍ଷ୍ମୀଛାଡ଼ା ସଂସାରସମ୍ପର୍କିତୀନ ଆମି ଏକ ରକମ ରାଖିଲେ, ଏକଥା ବଣାଇ ବାହଲ୍ୟ ।

ବାବା ପ୍ରଥମେ ଛିଲେନ ରଂପୁରେର ଏସିଷ୍ଟାଟ ସାର୍ଜନ । ସେ ବହର କେଶବ ମେନ, ବି ଦେ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ଏକଦଳ ବାଡ଼ାଲୀ ଜାହାଜେ ଚଢେ ବିଲେତେ ଧାନ ମେଇ ବହର ତାଦେର ସଙ୍ଗେ ଗେଛିଲେନ ଏହି ରଂପୁରେର ଡାକ୍ତାରଟି, ଏବାଡିନେର ଯୁନିଭାରସିଟିତେ ତିନି ଏମ୍ ଡି ପାଶ କରେ ହସ୍ତେ ଏଲେନ ପୂରୋ ଦନ୍ତର ସିଭିଲ ସାର୍ଜନ । ବାବାର ଏହି ପ୍ରଥମ ବିଳାତ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମୟ ତାର ଦ୍ୱାରା ସନ୍ଧାନ ମାତ୍ର ହସେଛେ—ଦାଦା ଓ ମେଉଦା, ଏହି ଦ୍ୱାରା ମାତ୍ରେ ନିଜେର ବନ୍ଦୁ ମିସ୍ ପିଗଟେର କାହେ ରେଖେ ତାର ଏହି ନୀଲ ସମ୍ମଦ୍ରେ ଭାଗ୍ୟାଦେଶେ ପ୍ରଥମ ପାଡ଼ି ଜମାନୋ । ପୂରୋ ମାତ୍ରାୟ ସାହେବ ଡାକ୍ତାର ହସ୍ତେ ଫିରେ ଏସେ କିଛୁ ଦିନ ତିନି ଭାଗଲପୁରେର ସିଭିଲ ସାର୍ଜନ ହନ, ତାର ପରେ ଆମେନ ରଂପୁରେ ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଏଥିନେ ତୀର ଅନେକ ବ୍ସର କାଟେ । ରଂପୁରେ ତୀର ଏହି କ୍ଷମତା ଓ ଓ ଅନଗ୍ରିଷ୍ଟତା ହରେଛିଲୁ ଯେ ଏକଟି ସମ୍ବନ୍ଧ ଜ୍ଞାନର ଏହି ହର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତା ବିଧାତାଟିକେ ଜ୍ଞାନର ସର୍ବମୟ ଅପ୍ରତିବନ୍ଦୀ ନେତା ହତେ ଦେଖେ ଗର୍ବମେଣ୍ଟ ଭୟ ପେଯେ ଯାନ ଏବଂ ତୀରକେ କିଛୁଦିନେର ଜଣେ ଭାଗଳପୁରେ ବଦଳୀ କରେ ତାର ପର ଖୁଲନାୟ ଶିଖିଲ ସାଜନ କରେ ପାଠାନ । ଶାମବର୍ଷ, ଆକର୍ଷବିସ୍ତୃତ ଚୋଥ, ମୌର୍ଯ୍ୟଦର୍ଶନ ଏହି ମାତ୍ରୟଟି ଶୀଘ୍ରଇ ଖୁଲନାରେ ହେଁ ଉଠିଲେନ ପ୍ରାଣ । ମେଥାନକାର ପୁଲିଶ ମାର୍ଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ମୁଲ, ଭର୍ମିନାର, ଆମଳୀ, ପ୍ରଜା କାଙ୍କର ଡାକ୍ତାର କେ ଡି ଘୋଷକେ ବିନା ଏକ ଦିନ ଓ ଚଲିବୋ ନା । ମ୍ୟାଲେରିଆ-ପ୍ରଦାନ ଖୁଲନାକେ ମ୍ୟାଲେରିଆଶୁଳ୍କ କରେ ହାସପାତାଳ, ମୁଲ, ମିଉନିସିପ୍‌ପାଲିଟି ସମସ୍ତ ନିଜେର ହାତେ ଗଡ଼େ ଏହି ମୁହୂଟଥିଲେ ରାଜ୍ୟ ବହ ବ୍ସର ଖୁଲନାୟ ରାଜ୍ୟ କରେଛିଲେନ । ଆଜର ଖୁଲନା ବା ରଂପୁରବାଦୀ ତୀରକେ ଓ ତାର କୌଣ୍ଡି, କଳାପକେ ଭୋଲେ ନି ।

ବାବା ବିତ୍ତିଯବାର ବିଜାତ ଯାନ ତୀର ତିନ ଛେଲେ, ଏକ ମେଘେ ଓ ଆମାର ମାକେ ନିଯେ, ଶିକ୍ଷାର ଜଣ ଛେଲେଦେର ମେଥାନେ ରେଖେ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଆମାକେ ଗର୍ତ୍ତେ ନିଯେ ମାଯେର ଆମାର ଏହି ଅର୍ଥମ ଓ ଶୈସ ନୀଳ ସମୁଦ୍ରେ ଡୋଡା ଭାମାନୋ ! ବିଲାତେ ପୌଛିଥେ ମେଥାନେ (Crystal Palace) ର୍ଧୀର ପ୍ରାସାଦେର ସାମନେ ଲକ୍ଷନେର ଉପରେ ନରଉଡେ ଆମାର ଜୟ । ପ୍ରାୟ ସମୁଦ୍ର ଗର୍ତ୍ତେ ଜୟ ବଲେ ନାମ ହ'ଲୋ ବାରୀଜ୍ଞକୁମାର । ଆମେଇ ବଲେଇ ଦାଦାର ଜୟେର ପର ଥେକେ ମା ଅଲ୍ଲେ ଅଲ୍ଲେ ପାଗଳ ହିଛିଲେନ । ଶାସ୍ଵର ଡାକ୍ତାରେର ନାମ ହିଲ ମ୍ୟାଥିଡ଼, ଆର କ୍ରାଇଟେର ଅଶ୍ୱେର ପରଇ ହିଁ ଆହୁସ୍ଵାରୀ ଆମାର ଜୟ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବଳେ ପାଗଳୀ ମା ଆମାର ଏକ ଉନ୍ନଟ ବାଇବେଳୀ ନାମ ବାଖଦେନ—
ଇମ୍ବାନିଉମ୍ବେଲ ମାଧିଉ ଘୋଷ । କୁଳନେର ବାର୍ଥ ବେଜେଣ୍ଟି ଅଫିସେ
ଲିଖଲେ ଏଥନ୍ତି ଏତେ ନାମେ ଜୟେଷ୍ଠ ସାଟିଫିକେଟ ପାଓଯା ଯାଏ ।

ଦାଦା ଶ୍ରୀଶ୍ରୀ ବିନ୍ଦୁମଣ ଘୋଷ ଜୟେଷ୍ଠଲେନ ଭାଗଲପୁରେ, ମେଜନା^୧
ଶ୍ରୀମନୋମୋହନ ଘୋଷେର ଓ ଜନ୍ମ ମେହିଥାନେ । ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ—ଆମାର
ମେଜନା^୨ ଜୟେଷ୍ଠଲେନ କଳକାତାଯ । ଦିନି ଶ୍ରୀମନ୍ଦ୍ରୋଜିନୀ ଘୋଷେର
ଜନ୍ମ ରଙ୍ଗୁରେ ଏବଂ ଆମାର ଜନ୍ମ ବିଲାତେ ନରଉଡ଼େ । ଛେଲେପୁଲେ
ନିଯେ ସଞ୍ଚିକ ବାବା ବିଲାତ ଯାନ ଏବଂ ଏକା ଫିରେ ଆସନ ୧୮୭୯
ମାଲେର ଆଗଟ ମାସେ, ମାତ୍ର ଆମାକେ ଓ ଦିନିକେ ନିଯେ ଏକା ଦେଶେ
ଆମେନ ଆମାର ଜୟେଷ୍ଠ ତିନ ମାସ ପର ୧୮୭୦ ମାଲେର ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସେ ।
ଦେଶେ ଫିରେ ଏମେ କତ ଦିନ ମା ଓ ବାବା ଏକତ୍ର ଛିଲେନ, କବେଇ ବା
ଆମାକେ ଓ ଦିନିକେ ନିଯେ ମା ବୋହିଣୀତେ ବାସ କରତେ ଗେଲେମୁ
ଏମେ ଇତିବୃତ୍ତ ଜାନେ ଏହି ମାଛୁମ ବୋଧ ହସ୍ତ ଏଥର ଆର କେଉଁ
ବୈଚେ ନେଇ । ପାଗଲ ମାଛେର କୋଲେ ହୁଥେ ଓ ଦୁଃଖେ ଆମି ଓ ଦିନି
ବାଢତେ ଲାଗଲୁମ । ତିନ ଦାଦା ବିଲାତେ ଖେଳଦ୍ଵିପେର ମାରାପୁରୀତେ
ମାଛୁମ ହ'ତେ ଲାଗଲାମ । ମେଥାନେ ତାରା ଛିଲେନ ଚୌଦ୍ଦ ବ୍ୟାସର ।
ରଙ୍ଗୁରେର ମ୍ୟାଞ୍ଜିଟ୍ରେଟ ଗ୍ଲେଜିସାର (Glazier) ସାହେବ ଛିଲେନ ବାବାର
ବନ୍ଧୁ, ତାରାଇ ଆଜ୍ଞୀଯ non-conformist ପାତ୍ରୀ ଡୁଇଡ ସାହେବେର
ପରିବାରେ ମ୍ୟାଞ୍ଜିଟ୍ରେଟ ; ତନ ଭାଇ ଧାକତେନ । ମେଜନାର ନାମ ଯେ
ହସ୍ତେଛି ଅରବିନ୍ଦ ଅକ୍ରମେ ଘୋଷ ମେହି ଅକ୍ରମେଡ Akroyd ପରିବାର
ଏହି ଡୁଇଡଦେର ଆଜ୍ଞୀଯ ଓ ତାରାଓ ବାବାର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଛିଲେନ ।

ଦୁଇ

ବାବାର ଚେହାରା ଏଥନ୍ତି ଆମାର ମନେ ଆଛେ । ଶାମବର୍ଣ୍ଣ, ବଡ଼ ବଡ଼ ଭାସା ଚୋଖ, ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନେର ମତ ମୁଖାକୃତି, ନାତିନୀର୍ଧ ଶଙ୍ଖ ଦୃଢ଼ପେଣୀ ଶରୀର, ନତୁନ ଗୁଡ଼େର ମତ ମିଟି ସଭାବ, ସମାପ୍ରମାଣ ମୁଣ୍ଡି, ଅଧିଚ ଏକରୋଥା ଶକ୍ତିମାନ ପୁରୁଷ । ଡାଙ୍କାରୀତେ ତାର ସଞ୍ଚିତ ପ୍ରଚୁର, ଠାକୁର ଦେବତାର କାହେ ମାନତେର ମତ ବେଳୀ ବୋଗୀ ତାର କାହେ ଏସେ ଜୀବନ ଓ ପରମାୟୀ ତିକ୍ଷା କରାତୋ । ଟାକା ତିନି ଉପାର୍ଜନ କରାନେ ପ୍ରଚୁର ଆମ ବ୍ୟବନ୍ତ କରାନେ ଅପରିହିତ ଭାବେ । ତାର ଦୟା ଓ ମୟତାର କାଠିନୀ ଥୁଳନାୟ ଏଥନ୍ତି କିମ୍ବା କିମ୍ବା ମତ ମାନୁଷେର ମୁଖେ ମୁଖେ ରଖେଛେ । ନାରୀର ମତ କୋମଳ ପ୍ରାଣ ଓ ପ୍ରେମପ୍ରବନ୍ଧ ଚିତ୍ତ ନିଯେ ଏହି ଶକ୍ତିଧର ମାନୁଷଟି ସଂସାରେର ସୁଧେର ନୀଡି ବୀଧିତେ ଏସେହି ଆଘାତ ପେଣେଇ ବିଦ୍ଵାନ୍—କୋଥାଇଁ ଥିଲେ କ୍ରୂର ବାଜେର ମତ ଉତ୍ତାନ ବ୍ୟାଧି ଏସେ ତାର ଅନୁରେ ମାନୁଷ ଜୀବନେର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ସଦିନୀଟିକେ ଦିଲେ କ୍ଷେପିଥେ । ପ୍ରେମେର ଏକଟା ଅକ୍ଲମ ସାଗର ଦୁଃଖେ
କରେ ସେ ମାନୁଷ ମମତାମସ ପ୍ରାଣ ନିଯେ ଜଗତେ ଏମେହେ, ତାର ଏକମାତ୍ର
ଭାଲବାସାର ବନ୍ଧୁକେ କେଡ଼େ ନିଲେ ମେ ସଦି ପଥବ୍ରଷ୍ଟ ହସ ତା' ହ'ଲେ
ତାର ଦୋଷ ଦେଓୟା ଚଲେ କି? ମେ କେତେ ଅତଥାନି ପ୍ରେମେର
ଅତଥାନି ଉଛଳ ପ୍ରାଣକ୍ଷି ଉତ୍ସାର୍ଗମୀ ହୋଇଥି ତୋ ଆଭାବିକ ।
ନୀତିବାଗୀଶ ହଞ୍ଚେ ପେଚକ ଜାତୀୟ ଜୀବ, ସତ୍ୟର ଦିକ୍ପଥକାଳୀ
ଆଲୋଯ—ଦିନେର ବେଳା ମେ କାଣା, ନୀତିର ଆଧ ଆଲୋ ଆଧ-
ଆଧାର ରାତ୍ରେ ତାର ଚୋଖ ଫୋଟେ ଭାଲ ; ତଥନ ମେ ଜଗତେର ଅମନ୍ଦଳ
କଳ୍ୟାନ ଥୁଙ୍କେ ଥୁଙ୍କେ ଘୂରେ ବେଡ଼ାର ଆର କକ୍ଷଣ ବୌଡି ଡାକ ଡାକେ ।
ମାନୁଷେର ମନ ପ୍ରାଣ ହୃଦୟ ଓ ଦେହ ଧେ କି ଜଟିଲ ଜିନିମ, କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଶୂଳ ଓ ଶ୍ଵରୁମାର ସଜ୍ଜ ତା' ନୀତିବାଗୀଶ ଧରତେ ପାରେ ନା । କୋଥାର
କଟୁକୁ ଆବାତେ ମେ ସବୁ ବିକଳ ହସ ତା' ମେ ବୁଝବେ କି କରେ ?

ମାଘେର ମତ ଉଦ୍ଦାଶ ପାଗଲେର ସବେ ସାରା ଜୀବନ ସର କରା ଖୁବ
ଧୈର୍ଯ୍ୟେର ଓ ସହିଷ୍ଣୁତାର କଥା, ବାବା ତା' ଚେଷ୍ଟା କରେଓ ପାରେନ ନି ।
ତବୁ ମେ ଚେଷ୍ଟା କମ ଦିନ ତିନି କରେନ ନି, ମାର ପାଗଳ ହତେ ଆରଞ୍ଜ
ହବାର ପରଓ ଝାମେର ଚାର ଛେଲେ ଓ ଏକ ମେଘେ ହସେଛିଲ । ବୋଧ
ହସ ଆମାର ଜନ୍ମେର ପର ବିଳାତ ଧେକେ ଫିରେଇ ଦୁଇନେ ପୃଥିକ ହନ,
ମା ଏସେ ରୋହିଗୀତେ ବାସ କରେନ । ମାକେ ବାବା ମାମେ ମାମେ
ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ କରନେନ; ଖୁବ ମଞ୍ଜବ ମେ ସାହାଧ୍ୟେର ପରିମାଣ ଓ
ଝାମେ ଆସା ସାଓୟା କ୍ରମଶः କମେ ଏମେହିଲ, କାରଣ ରେଳ ଲାଇନେର
ଧାରେର ମେହି ସାହେବୀ ବାଡ଼ୀର ମତ ଧାନସାମା, ବାବୁଙ୍କି, ଆସା ଓ
ଆକ୍ଷୟର ଆର ତାରିଗୀବାବୁର ବାଡ଼ୀତେ ଛିଲ ନା । ଏକଟା ଚାକର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ହିତଙ୍କଳ ଆର ମା କରନ୍ତେଲ ରାଜୀ । ଶେଷେର ଦିକେ ଟାକା ଅମତେ
ହାତବାୟୁ ରାଜନାରାୟଣ ବନ୍ଧୁର ହାତେ, କାରଣ ଆମରା ଦେଖତାମ ବାକେ
କରେ କରେ ଲୋକେ ମାସ କାବାରେର ବାଜାର ପାଦାବାୟୁର ବାଡ଼ୀ
ଥେକେ ନିଷେ ମାୟେର କାଛେ ଦିଯେ ସେତ ।

ବାବାର ଅଭାବ ଛିଲ ବେହିସେବୀ ଧରଚେ, ଟାକା ତୀର ହାତେ
ଭୋଜବାଜୀର ଶୁଟ ଜିନିମେର ମତ ଦେଖତେ ନା ଦେଖତେ ଉଡ଼େ ସେତ ।
ଦସାର ବଶେ ସେ ନାରୀର ଅଧିକ ଅମହାୟ ଓ ଦୁର୍ବଳ, ବନ୍ଧୁର ଅନ୍ତେ
ସେ ଏକ କଥାର ସର୍ବତ୍ର ଦିଯେ ଦିତେ ପାରେ, ପରିଚିତ ଅପରି-
ଚିତ୍ତେର ସେ ମାତ୍ର୍ୟ ସଭାବତଃ ପରମାପ୍ରସ, ମେ ମାତ୍ର୍ୟ ଅନ୍ତିବ୍ୟାୟୀ
ହଲେ ସା' ହସ ଏକେବେଳେ ତାଇ ହସେଛିଲ । ଛେଲେ ତିନଟିକେ
ବିଲାତେ ଶିଳ୍ପାର ଅନ୍ତେ ବେଶେ ଏମେ ବାବା କିଛୁ ମିଳ ନିୟମିତ
ଟାକା ପାଠାଲେନ, ତାର ପର ସେମିକେଣ ବିଶ୍ଵଳା ଏଗ । ଏହି
ବ୍ୱକ୍ଷମ ମାତ୍ର୍ୟ ଦୁନିଆୟ ଅନେକ ଆଛେ ଯାରା ଦୁଃଖେର ଅନ୍ତେ ମାନସକ୍ଷତି
ଥୁଲେ ବସେ ଆଛେ, ଆର ତାର ନିର୍ଭେର ପରମାତ୍ମୀୟ ଉପବାସେ
ଯରାହେ ।

ତିନ ଦାନା ଅର୍ଥମେ ପାଠ ବହର ମ୍ୟାକ୍ଷେଟୋରେର ଆମାର ଥୁଲେ
ପଡ଼ିଲେନ, ତାରପର ହୁ' ଏକ ବହର ଡିଇଡେର ମାୟେର କାଛେ ଲାଗୁନେ ଏମେ
ବାଇଲେନ । କୋନ ଅଭିଭାବକେର ଅଧିନେ ଧାକା ଏହି ଝାମେବ
ଶେବ । ତିନ ଅନେ ସେଟ ପଲମ୍ ଥୁଲେ ପଡ଼ିଛିଲେନ, ଲେଖାନ ଥେକେ
୫୦ ପାଉଣ୍ଡ କଲାଶିପ ପେରେ ଅରବିନ୍ ଗେଲେନ (ଥୁବ ସନ୍ତବତଃ)
କିଂବ କଲେଜ କେହିବେ ଓ ମେଘା' ମନୋମୋହନ ଗେଲେନ କ୍ରାଇଟ୍
ଚାର୍ଚ କଲେଜ ଅଭିକୋର୍ତ୍ତେ । ବାବା ଏ ସମୟେ ଟାକା ପାଠାତେବ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଏଥନ ତଥନ, ଡୁଇଡୁ ତୋର କାହେ ଅନେକ ଟାଙ୍କା ପେତ, ପରେ ଲେ ଅଟ୍ଟେଲିଯା ଯାବାର ପଥେ ଭାରତେ ଏସେ ବାବାର କାହେ ନିଜେର ଓପର୍ ଟାଙ୍କା ନିଯେ ପେଲ ।

ବିଲାତେର ଜୀବନେ ଶେଷ ପାଚ ବର୍ଷର ଦାଦାଦେର ବଡ଼ଇ ଅର୍ଧାଭାବ ଗେଛେ । ବର୍ଷରେ ୩୬୦ ପାଉଡ ପାଠାବାର କଥା, ଏକ ବର୍ଷର ବାବା ପାଠାଲେନ ମାତ୍ର ଏକ ଶ' ପାଉଡ । ବଡ଼ଦା'ର ଦଜି ଇତ୍ୟାଦିର ଦୋକାନେ ଯେ ଖଣ ହଲ ତା ତିନି ପରେ ଭାରତେ ଏସେ ପରିଶୋଧ କରେଛିଲେନ । ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦେର ମୁଖେ ଶୁନେଛି ଅନେକ ଦିନ ତିନି ଏକଟା କି ଛ'ଟୋ ସ୍ୟାଙ୍ଗ ଉଇଚ୍ ଖେଳେଇ କାଟିଯେଛେନ । ସେଥାନେ ପ୍ରବାସୀ ଭାରତୀୟ ଛାତ୍ରଦେର ଆଲୋଚନା-ସଭା ଛିଲ, ତାର ନାମ ଛିଲ 'ମଞ୍ଜଲିପ' । ମେହି ସଭାସ୍ଵ ଗରମ ଗରମ ରାଜନୈତିକ ବକ୍ତ୍ବା ଦେଓଯାଇ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଦେଇ ବସେଇ ଗର୍ଭମେଟେର ମୂଳରେ ପଡ଼େନ । ଦେଶବରୁ ଚିକଟରଙ୍ଗନ ଛିଲେନ ସେଥାନେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦେର ସମସାର୍ଥିକ । I. C. S ପରୀକ୍ଷାୟ ବେଶ ସଞ୍ଚାନେର ସଜେ ପାଖ କରେଓ ତୁଳି ଘୋଡ଼ାର ଚଢାର ସେ ତାକେ ଅକ୍ରତକାର୍ଯ୍ୟ ବିବେଚନୀ କରା ହ'ଲୋ ତାର କାରଣ ଖୁବି ମଞ୍ଚବ ଗର୍ଭମେଟେର ଝି ମୂଳର, ଦେଇ ସମସେ ଏହି ନିଯେ ଭାରତେ ସଂବାଦ-ପତ୍ରେ ଖୁବ ଆଲୋଚନ ହେବିଛି ।

ତିନ ଭାଇଏର ମଧ୍ୟେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦିଇ ପ୍ରଥମ ଦେଶେ ଆମେନ । ଭାରତେ ଅନ୍ତିମ ସାର ହେଲାରୀ କଟନ ଛିଲେନ ଦାଦାବାବୁ ରାଜନାରାୟଣ ବହର ବିଶେଷ ବନ୍ଧୁ । ବଡ଼ଦା' ତୋର ଛେଲେ କ୍ରେମ୍‌ କଟନେର କାହେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦକେ ନିଯେ ଦାନ ; କ୍ରେମ୍ କଟନ ତାକେ ଗାୟକବାନ୍ଦେର ଶଜେ ପରିଚିତ କରିଯେ ଦେଓଯାଇ ଗାୟକବାନ୍ଦ ତାକେ ପ୍ରାଇଭେଟ ସେକ୍ରେଟାରୀ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

କରେ ଦେଶେ ନିଯ୍ମେ ଆସେନ । ତାର ପରେ ଦେଶେ ଆସେନ ବଡ଼ମା' ୧୮୭୩ ମାଲେ ଏପ୍ରିଲ ମାସେ । କୁଚବେହାର ମହାରାଜ-କୁମାରେର ଶିକ୍ଷକ ହବାର ପର ଆଜମିରେ ଗିରେ ୧୫୦୦ ଟାକା ଖଣ କରେ ବଡ଼ମା' ସଥର ବିଲାକ୍ତେ ଟାକା ପାଠାନେ ତଥନ ମେଜମା' ମନୋମୋହନ ଦେଶେ ଆସାନ୍ତେ ପାରଦେନ । ଏହାନେ ପଡ଼ିଲୋ ତାମେର ବିଲାକ୍ତେର ଶିକ୍ଷା ଜୀବନେର ସବନିକା ।

I. C. S ପରୌକାର ଅରବିନ୍ ଅକ୍ରତକର୍ଯ୍ୟ ହବାର ପର ବାବା ନିରାଶ ହଁରେ ପଡ଼େନ, ତାର ବଡ଼ ସାଧ ଛିଲ ଅରବିନ୍ I. C. S ହେ ଏସେ ତାର ମୁଖୋଜ୍ଜଳ କରବେନ । ଆଉ ବାବା ବୈଚେ ଧାକଳେ ତାର ଦେଶ-ବିଶ୍ଵାସ ସନ୍ତାନେର ପୃଥିବୀବ୍ୟାପୀ ସଥ କି ଭାବେ ନିତେନ ଆନି ନେ । ସନ୍ତାନେର ଭବିଷ୍ୟତ ମସଙ୍କେ ମା ବାପେର ସାଧ ଆକାଞ୍ଚାର ମୂଳ୍ୟ ଏଇଟୁକୁ, ଖୁବ କମ ପିତା ମାତ୍ରାଟି ସନ୍ତାନକେ ତାର ନିଜେର ପଥେ ବିକାଶ ଲାଭ କରତେ ଦେଇ, ସଂକାର-ବନ୍ଦ ମେହ-ଅକ୍ତ ତାମେର ମନ ଓ ପ୍ରକୃତି ଅବୋଧ ଅବୁଝ ସନ୍ତାନକେ ଗନ୍ଧ-ତାଡ଼ାନୋ କରେ ତାଙ୍ଗିରେ ନିରେ ଚଲେ ନିଜେର ବାସନାର ସାଧ ଆକାଞ୍ଚାର ପଥେ । ମାମେର ଓ ବାପେର ଭାଲବାସା ମୂଳ ଦୃଷ୍ଟିତେ ମେଥତେ ବୈଶ ନିଃଶାର୍ଦ୍ଦ ଓ ଉଚ୍ଛନ୍ତରେ ବଲେ ମେଥାର ସଟେ କିନ୍ତୁ ଆସୁଲେ ମେ ପ୍ରେମଓ ସଥେଟ ଦ୍ୱାର୍ଥହଟ । ସାଧାରଣ ସଂସାରୀ ମା ବାପ ଚାହିଁ ସନ୍ତାନକେ ଦିଯି ଅର୍ଦ୍ଦ ପେତେ, ସାଂସାରିକ ସଥ ହୁବିଧା କରେ ନିତେ, ସଥ ଯାନ ସମ୍ବନ୍ଧ କୁଳମୌର୍ୟ ବାଡ଼ାନ୍ତେ । ବଧାର କଥାର ତାମେର ଐ ଏକ ଅକ୍ରହାତ, “ଆମରା ମେ . ଏତ କଟେ ଓକେ ମାଛବ କରାମ !” ସନ୍ତାନେର ପ୍ରକୃତ କଳ୍ୟାଣ—ତାର ପ୍ରକୃତିରଇ ସାର୍ଥ ବିକାଶ ଓ ଉତ୍ସେଷ ଖୁବ କମ ମା ବାପଇ ବୋବେ ବା

ଆମାର ଆସ୍ତକୁଥା

ତାର ସହାୟତା କରେ । ମା ବାପେର ମେହ ଦ୍ୱାରେ ପଢ଼ିଲ, ମଂସାରେ ଲାଭ ଲୋକମାନ ଖତାମୋ ଭାଲବାସା, ନଈଲେ ନିଜେର ନାଡ଼ୀଛେଡ଼ା ଥିଲକେ ମାଝୁସ ଏତ ମଧ୍ୟେ ତ୍ୟାଜ୍ୟପୁତ୍ର ତ୍ୟାଜ୍ୟକଷ୍ଟା କରେ ଯତ ମଧ୍ୟେ ରାଗୀ ବାପ ମା ସଂସାରେ ଚରଚାଚର କରେ ଥାକେ ?

ମାଝୁସକେ କତଥାନି ଶାସନ କରତେ ହବେ, କତଥାନି ମୁକ୍ତି ଓ କତଥାନି ବକ୍ଷନ ତାର ବିକାଶେର ଅଛକ୍ଳମ, କୋନ୍ଥାନେ ଶାସନ ମାତ୍ରା ଛାଇସେ ଗିଯେ ତାଡ଼ନାୟ ପରିଣତ ହ'ଲୋ, ମାଝୁସକେ ଫୋଟୋବାର ସମ୍ବଲ ଚେପେ ପଞ୍ଚ କରତେ ଲାଗଲ ତା' ଏଥିଓ ମାଝୁସ ଟିକ କରେ ଉଠିତେ ପାରେ ନି । ଏହି ମେଦିନ ଅବଧି ଦୂଲ ପାଠଶାଳା ଛିଲ ଶିଶୁର କାହେ ଟିକ ଦେମନି କ୍ଷୟାବହ ପ୍ରହାର-ତାଡ଼ନା-କଟକିତ କାରାଗାର, ସେମନ ଛିଲ ତାର କୈଶୋର ଓ ଦୌରନେର ସମାଜ, ତାର ପ୍ରୌଢ଼ରେ ରାଷ୍ଟ୍ର ।

ମା ବାପେର ତାଡ଼ନା, ଶୁଦ୍ଧମଣାଇସେର ବେତ, ବାମୁନ ପୁରୁତେର ଅଭିଶାପ, ମମାଜପତିର ଭ୍ରକୁଟି, ଦେବତାର ନରକାଶି, ରାଜାର ପୂଲିଶ, ଏବଂ ଅବଶେଷେ କରାଳ ଯମଙ୍ଗେର ଦୂତ—ଭସତାଡିତ ସନ୍ତୁଚ୍ଛିତ ଆଫଟ କି ମେ ଜୀବନ ମାଝୁସର ବଳ ଦେଖି ? ଆର ତାରପରେଓ—ଏତଥାନି ପୀଡ଼ନ ଶାସନ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ ପ୍ରହାର ଅପମାନ ଓ ଶ୍ରାନ୍ତବଧ କରେଓ କି ଏମନ ଆହର୍ଷ ସମାଜ ବା ରାଷ୍ଟ୍ର ଆମରା ଗଡ଼େଛି ସାର ଜମ୍ବେ ମାନବ ଜୀବି ପରେ ଆଜ ମାଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ କରେ ଅଗତେର ସାମନେ ଦୀଢ଼ାତେ ପାରେ ! ମାଝୁସ ତାର ମାନବତାର ଗୁଡ଼ି (Crasalis) କେଟେ ଦେବଦେର ସ୍ୟାପକ ଆକାଶେ ଶୁଦ୍ଧବାର କହୁଟି ସର୍ବ-ଶୁରୁକିତ ଚିତ୍ରବିଚିତ୍ର ଭାନା ଆଜ ଅବଧି ପଞ୍ଚାତେ ପେରେଛେ ?

ଥାକୁ ଲେ କଥା । ବୋନ ଗତିକେ ଦାନାଦେଇ ପୂର୍ବଜୀବନ ମଧ୍ୟରେ

আমাৰ আৰুকথা

সেৱে নিয়ে আবাৰ আৱশ্য কৰি আমাৰ শৈশব-কথা। লালা
তাৰিণীচৰণেৰ বাড়ীতে আমাৰ প্ৰায় আঁট বছৰ বয়স হিবাৰ পৰ
আমাদেৱ পালে বাবু পড়লো। কোথা ধেকে কি হল আনি নে ;
একদিন কাৱা দেন এমে দিদিকে নিয়ে চলে গেল আমাকে এই
পাগল মাতৃহৃষেৰ কাৱাগাবে একলা ফেলে। দিদিমাদেৱ
বাড়ী গিয়ে শুনলাম বাবা তাৰ মেঘেকে নিজেৰ কাছে রাখবাৰ
অস্তে চেৱে পাঠিয়েছেন, পাগল মা ৪০০ টাকা নিয়ে দিদিকে
হেডে দিয়েছে। আগেই বলেছি দিদিকে মা দেখতে পাৱতেন
না, একঙ্গে শক্ত মেঘে দিদি সে বয়সে খুব কম শোকেৱই মন
বা দুশ্য আকৰ্ষণ কৰতে পাৱতেন। দিদিৰ মত এসব শক্তিৰ
আধাৰ দৃঢ় প্ৰকৃতি নমনীয় ও কোমলকেই শুধু স্বেহে ভালবাসাৰ
অংকড়ে ধৰতে পাৰে, নিজেৰ মত সমান শক্তিমানেৰ সহে মেঘে
ঘাৰ তাৰেৰ সংঘৰ্ষ, ঠোকাঠুকি। এ অগতে আশ্রমাতাও
এসেছে আৰ আশ্রিতেৰ দলও এসেছে ; প্ৰেমেৰ অগতে একদল
কৃতিশ ও অপৰ দল শূন্থ। একদলেৱা ভালবেসে কৰে প্ৰহৃষ্ট,
দেৱ কোল, আৱ একদল আনন্দ পাৰ পূজা কৰে, আপনাকে
বিলিৰে নিয়ে—মেৰাৰ প্ৰেমাচ্ছিনার। এ ছাড়া আবাৰ এই দুই
প্ৰকৃতিৰ অসম দিঘণে এমন সব কিছুত কিমাকোৱ মাহৰ
এসেছে ধাৰা না বেঢ়া আৱ না মীড়। শক্তি নেই অধিচ
. অভুবেৰ অহকাৰ ও ছক্ষেষ্টা আছে, মেৰাৰ ও আৰোৎসৰ্গেৰ
সামৰ্থ্য নেই অধিচ নিজকে দেৱাৰ তৌত্র আহুলি ব্যাহুলি আছে—
এই চিঝই সংসাৰে বেঁটি হৈতে পাওৱা ধাৰ।

আমার আস্তুকথা

বিদিকে যে কে কোথায় নিষে গেল যাহুমন্ত্রে উড়িয়ে তা' ভাল করে বুঝাম না, শুধু একলা পড়ে রইলাম সেই নির্মাঙ্কব পুরীতে দুর্ধান্ত মাকে আশ্রয় করে। ছোট ছেলে মেঘের জীবনের মত নিষ্কপায় অসামর্থ্যের এমন কঙ্গণচিত্র আর আছে কি? তাগ্যক্রমে প্রকৃতি মাঝুমের হৃদয়ে বাংসল্য প্রেমের এত খানি বেগ দিয়েছিল, নইলে জগতের এত কোটি কোটি শিশুর ডাগে কি শোচনীয় পরিণাম যে ঘটতো।

এর দু' বছর পরে আবার পালে বাষ দেখা দিল আমায় হো মেঘে নেবার জন্তে। তখন আমার দশ বছর বয়স, জীর্ণ শীর্ষ চেহারা, অক্ষর পরিচয় অবধি হয় নি। বাহিরের জগতের সমস্তে একেবারে অজ্ঞ আমাকে হঠাত মুখে করে কোন্ এক গড়ুর পক্ষী তুলে এনে ফেলে দিল আলাদিনের শাহুর মাস্তাপুরীতে। তনেছি রিপ ভ্যান উইল্সন নাকি একটানা বিশ বছর ঘূর্মিয়েছিল, সেই কাল বুম খেকে জেগে সে দেখে তার চোখের সামনে এক অঙ্গুত অচেনা জগৎ। সব বদলে গেছে, তার জাগ্রত কালের সে সব মাহুষ, সে বাজা প্রেজা, সৈ নগর পল্লী কিছুই আর স্থানে ব্যুক্তিতে নেই। রিপ ভ্যান উইল্সনের বিস্ময় আমার সেই হঠাত-দেখা অচিক্ষ্যপূর্ব অদৃষ্টপূর্ব জগতের দর্শন জনিত বিস্ময়ের চেয়ে অনেক কম। কোথায় বন-গাঁ রোহিণী, তার বুকে মাঝের কড়া খাসনের পাগলা গারল, তারিণী বাবুর বাড়ীর কম্পাউণ্ড আর কোথায় আলো মাহুষ হান বাহন রাজা ঘাট প্রাসাদ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ହର୍ଷର ମହା ଅରଣ୍ୟ କଲକେତା ! କିନ୍ତୁ ତାର ଆଗେ ବଲି ଆମାକେ
କୁଞ୍ଜି-ହରଣ କରେ ନିୟେ ସାବାର କଥାଟା ।

କିନ୍ତୁ ଆମାର କୁଞ୍ଜି-ହରଣ କରେ ନିୟେ ସାବାର କଥା ବଲବାର
ଆଗେ ଶୈଶବେର ଆରଓ ସେ ଅନେକ କିଛୁ ଏଥନେ ବଳା ହୁବିଲା ।
ବାଲ୍ୟକାଳେର ମେହି ପାଗଲୀ ମାସେର କଡ଼ା ଶାମନେ ରୋହିଣୀର ଜୀବନ
ମେ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଅଭୃତପୂର୍ବ କାଣ୍ଡ । ଆମାର ଜୀବନେ ଯା କିଛୁ
ଘଟେଛେ ତା' ପ୍ରାହିଁ ଏମନ୍ତି ଅଭିନବ, ସେ, ଆର କାଙ୍କ କଥନେ
ମେ ବରକମଟି ହୁବିଲା । ରୋହିଣୀର ବାଡ଼ୀଖାନି ବାଂଲୋ ପ୍ଯାଟାର୍ନେ,
ପୂର୍ବ ଓ ପଞ୍ଚମ ବାରାଣ୍ଡା, ଦୁଇଥାନି ବଡ଼ ପାଶାପାଶ ହଲ ସବ,
ପୂର୍ବେର ବାରାଣ୍ଡାର ଖାନିକଟା ଘୁରେ ଦକ୍ଷିଣେ ଗେଛେ । ଉତ୍ତରେ
ଏକଥାନା ପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମେ ଲୟା ଫାଲି ସବ, ତିନ ଭାଗେ ଭାଗ କରା,
ତାର ପୂର୍ବ ଓ ଉତ୍ତର କୋଣେ ବାଥ କମ ଓ ଲ୍ୟାଭେଟରୀ । ଦକ୍ଷିଣେର
ବାରାଣ୍ଡାଟୁର କୋଣେ ଏକଟା ବାଥ କମ ଓ ଆର ଏକଟା ଛୋଟ ସବ ।
ବାଡ଼ୀଖାନି ପ୍ରକାଣ୍ଡ କଞ୍ଚାଉଣେର ମଧ୍ୟେ, ତାର ପୂର୍ବ ଦିକେ କଲମେନ
ଆମେର ବାଗାନ, ଉତ୍ତରେ ସବଜୀବାଗାନ ଓ କୁମ୍ବ, ଦକ୍ଷିଣେ ଫୁଲ ବାଗାନ,
ପଞ୍ଚମେ ନାନାନ ଗାଛେର ମଧ୍ୟେ ଏକଟି ପିଚ ଗାଛ । ମାସେର କଡ଼ା
ପାହାରାଯି ଆମରା ବାଡ଼ୀ ଥେକେ ପାଠ ମଧ୍ୟ ହାତେର ପରିଧିର ବାଇରେ
ଯେତେ ପାରନ୍ତାମ ନା । ମା ଆମାଦେର ବାଇରେ ପୂର୍ବେର ବାରାଣ୍ଡାଯ ବାର
କରେ ଦିନେ ସବରେ ଦୁଇର ଦିନେ ଆପନ ମନେ ବିଡ଼ ବିକ୍ଷ କରନ୍ତେନ
ଆର ଆସନ୍ତି ଦୁଇ ଭାଇ ବୋଁନେ କୁରେ ଆଶକ୍ତାର ଓ ବାଲୋର ମହଙ୍କ
ସହୃଦୟ ଆନନ୍ଦେ ଥେଲା କରନ୍ତାମ । ମା ମାରେ ମାରେ ଭିତର ଥେକେ
ହାକନ୍ତେନ “ଏହି ମରି” “ଏହି ରେରେ” “ଆହିସ ତୋ ।” ଆମରା

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

“ହା ମା” ବଲେ ସାଡ଼ା ନିଯେ କିଛୁକ୍ଷଣ ଉଦ୍ଦର୍ଶ ଆଢ଼ଟ ହୟେ ଥାକତାମ ।
ମା ବେଳେନ ନା ଦେଖେ ଆବାର ଚାପା ଗଲାୟ ଆମାଦେର ଆବୋଲ
ତାବୋଲ କଲରବ ଆରଞ୍ଜ କରତାମ ।

ମେହି ମଧ୍ୟେ ଚାରିଦିକେର ଜଗଂଟୀ କତ ସେ ଲୋଭନୀୟ ଜିନିମେ
ଭରପୂର ଛିଲ ତାର ଇନ୍ଦ୍ରା ନେଇ । ଏଥନେ ମନେ ପଡ଼େ ଉତ୍ତରେର
ସବଜୀ ବାଗାନେ ଏକଟା ଶିଉଲୀ ଫୁଲେର ଗାଛ ଭୋରେ ଶିଶିରେ
ଭିଜେ କୁଶମୀ ରଙ୍ଗେର ବୌଟାଓୟାନା ସାଦା ସାଦା ଫୁଲେର ରାଶି ବିଛିମେ
ଆମାଦେର କାହେ ତାର ସୌରତେର ପ୍ରାଣ ପାଗଲ କରା ଆମତ୍ରଣ ଲିପି
ପାଠାତୋ ଆର ଆମରା ମେଥାନେ ସାବାର ଜଞ୍ଜେ ଛଟକ୍ରଟ କରେ ମରତୁମ ।
ପୂର୍ବ କୋଣେ ଏକଟା ପାତାୟ ପାତାୟ କାଳୋ ବିରାଟ ଜ୍ଞାମ ଗାଛ ଛିଲ,
ତାର ଧଲୋ ଧଲୋ ଗାଛଭରା କାଳୋ ଜ୍ଞାମ ଆମାଦେର ଶିଶୁ ମନକେ
ଏକେବାରେ ପାଗଲ କରେ ତୁମତୋ ଆର ଐ ପୂର୍ବ-ଦକ୍ଷିଣ କୋଣେର
ଖେଜୁର ଗାଛେର ଗଲାୟ ରାଙ୍ଗା ଫୁଲେର ଧଲୋର ଟାନ, ପଞ୍ଚମେର ପିଚ
ଗାଛେର ପିଚ ଫୁଲେର ଲୋଭ, କଲମେର ଆମ ଗାଛେ ଲସା ଲସା ବଡ
ବଡ ଆମଣୁଲି—ଉଁ ! ମେ ସ୍ମୃତି କି ଭୋଗବାର ? ମାଲୀ ମାକେ
ମାବେ ଫୁଲେର ଉପଚୌକମ ନିଯେ ମେମ ମାହେବକେ ତୁଣ୍ଡ କରତେ ଏବଂ
କିଛୁ ସମ୍ବନ୍ଧ ଆମାୟ କରତେ ଆସିତା, ମେ ଦିନ ଆମାଦେର ପଡ଼େ
ଯେତ ଏକ ଘରୋଛବେର ପାଲା ।

ବାଇରେ ଜଗତେର କିଛୁହି ଆମି ଜାନତାମ ନା ମଧ୍ୟ ବଛର
ଅବଧି । ଅଧିଚ ବାଇରେ ଜଗଂ ତାର ରହଞ୍ଜେ ନିଖିଡି ଆନ୍ତୁଲ ବାଡିରେ
ଦିଯେ ଅହରହି ଡାକତୋ ଏହି ସହଜେ କୁତୁହଳୀ ଶିଶୁ ହମୟ ଦୁ'ଟିକେ ।
ଆମାରଇ ମା ନା ହୟ ପାଗଲ ଛିଲେନ, କିନ୍ତୁ ଏହି ସଂସାରେର କଣ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ସରେର କତ ମା କତିଇ ଯେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅତ୍ୟାଚାରେ ଆଗଲେ ସିରେ କତ ଶତ ବୁଦ୍ଧ ଶିଖ ହରସକେ ପ୍ରକୃତିର କୋଳ ଥିକେ ମାଠେ ଶାଠେ ଧାନେର ଆଲେ ଛୁଟାଛୁଟି ଓ ବନ ଭୋଜନେର ଆନନ୍ଦ ଥିକେ ବର୍କିତ କରେ ରାଖେ ! ମେ ବାକୁଳ ମନ ପ୍ରାଣଶୁଣିର ତାତେ କୋନ ଉପକାରିଇ ହସନା, କାରଣ ଅବାଧ ପ୍ରକୃତିର କୋଳେର ମତ ଏକାଧାରେ ଏତ ବଡ଼ କୁଳ ଓ କ୍ରୀଡ଼ାକ୍ଷେତ୍ର ଶିଖ ମନେର ଜଣେ ଆର କି ଆହେ ? ସେଥାନେ ପ୍ରକୃତି-ରାଣୀ ତାର ଉତ୍କିଳ ଜଗତେର ମାଟିର ଜଗତେର ଓ ଜଲେର ବୁକେ କତ ନା ପାତା ମୁଢେ ଖୁଲେ ଆଧ ମୋଡ଼ା କରେ ରେଖେ ଦିଲେହେ ; ସେଥାନେ ଆକାଶ ସିଙ୍ଗୁ ବିନ୍ଦୁ ହସେ ରହେଛେ ତାଦେର ନୀଳ ପଭୀରତୀ ନି'ସ୍ . ମାଠେ, ବନେ, ପାଥରେର ଫାଟିଲେ, ପାତାର ଢାକନୀର ଆଡ଼ାଲେ ତାଦେର ଟ୍ରୈଟିଲେ କାମୋ ରାଙ୍ଗୀ ପ୍ରବାନେର ଛାଇ ବନ୍ଦେର କତ ନା ବୁକମ ଚୋଥ ନିଯେ ଘୂରହେ ସତର୍କ ଟିକଟିକୀ, ବହନ୍ତିପୀ ନୃତ୍ୟାଳୀ ଧରନ, ବୁଲବଲୀ, ଭୀକ୍ର କାଠବେଢାଳୀ, ଶଶକ, ଚଞ୍ଚଳ ଫିଙ୍ଗେ, ତିର୍ଯ୍ୟାକଗତି ଡୋରାକାଟା ବର୍ଣ୍ଣବିଚିତ୍ର ଭୁଜୁର୍, କମାକାର ଗଞ୍ଚାଫଣ୍ଡିଂ, ଅମ୍ବ ଶାମୁକ, ଶୁଗଲୀ, କୁତ୍ପଣ୍ଡ କଛପ, କତ ନା ଅହୁପମ ଅଭିନବ ଜୀବ ପରିବାର ! ଏହି ବିରାଟ ଅଯନ୍ତ୍ର-ବିର୍ତ୍ତୀର୍ ସହଜଳତା ଜାନ-ଭାଗାରେର ଦୂରାର କଷ କରେ ବୃଦ୍ଧି ଜାନ-ଗର୍ଭେ ଶୌତ ମୁଖ୍ ବାପ ମା ପଭାବତଃ କୁତୁହଳୀ ଶିଖ ମନଶୁଣିକେ ଆଡ଼ିଟ କରେ ରାଖେ ନିଯମ କଠୋର ଧେଲନାର ଓ ସିରେର ପାତାର ବେଧେ । ତାରୀ ବୋବେ ଆହୁବ୍ୟମଳ ପିତୃବ୍ୟମଳ ସମ୍ମାନ, ବାପ ମାହେର ମାସ, ଶୈଶବ ଥିକେ ଉଚ୍ଚିଂ ଅହୁଚିତେର କୁତୁର ଭରେ ଅବୁଧିବୁ ଭସାର୍ତ୍ତ ଶିରଦୀଜା-ଭାଣୀ ଜାଲହେଲେ ।

ପାଗଳ ହସେଓ ଆମାଦେର ମା ଏଡ଼ାତେ ପାରେନ ନି, ଅଧିକଷ୍ଟ ତୀର ପାଗଳାମୀର ଥେବାଲେ ଓ ରାଗେ ଆମାଦେର ଚୋଖେ ମା ଆମାଦେର ହସେ ଛିଲେନ ଡରାନାମ୍ ଡରଂ ଭୌଷଖ୍ ଭୌଷଣାମ୍ । ଏକଦିକେ ମାରେର ନିର୍ବିମ ମାରେର ଡର ଆର ଏକଦିକେ ଖୋଲା ମାଠେର ବାଗାନେର ବୋପବାଡ଼େର ଝୁପସୀର କାଶବନେ ଢାକା ମାଦା ଖେଜୁର ତଳାର ଟାନ । ଶେବେ ପ୍ରକୃତିରଇ ହତୋ ଜର । ଆମି ଟେଚିଯେ ଟେଚିଯେ ମାକେ ଶୁନିଷେ ଏକ କଲିତ ଦିଦିର ସଙ୍ଗେ କରତାମ ଗଲଙ୍ଗୁଜ୍ବ ଆର ଦିଦି କୁକୁରାସେ ଏକଛୁଟେ ଚଲେ ଯେତ ଖେଜୁର ତଳାର ବା କଲମେର ଆମ ବାଗାନେ ବା ପିଚଗାଛେର ନୀଚେ ପାକା ପାକା ପିଚକଳେର ସଙ୍କାନେ । ଆବାର ଦିଦି ଏମେ ଦିତ ଗଲ ଜୁଡ଼େ ଏକ କଲିତ ସାଜାମୋ ଆମାର ସଙ୍ଗେ ଆର ଆମି ଦିତାମ ଡେଁ ଦୌଡ଼ ।

ମାରେ ମାରେ ମା ଆମାଦେର ପାଞ୍ଜୀ କରେ ନିଷେ ସେତେନ ଦେଓଘରେ ଦିଦିମାର ବାଡ଼ୀ । ମେଥାନେ ବେହାରାଦେର ଏହମ୍ ଓହମ୍ ରବେ ଆକାଶ ପଥ ମୁଖରିତ କରେ ଆମରା ଗିରେ ନାମତୁମ ଏକବାରକ ମାମା ମାସୀ ମାସତୁତୋ ଭାଇ ଓ ବୋନେର ପାଲେ, କତ ପିଟେ ଚଞ୍ଚପୁଣୀ ସନ୍ଦେଶ ଓ ଲୁଚିର ରାଜ୍ୟେ । ରାଜନାରାୟଣ ବହୁର ପୁରମାହାର ବାଡ଼ୀ ତୈରୀ ହବାର ଆଗେ ଦିକିମାରୀ ଧାକକେନ ଧାନାର ସାମନେ ରେଲ ଲାଇନେର ଧାରେ ଏକଟା ବାଡ଼ୀତେ । ତାର ଅନ୍ଦରେ ଦରଜାର ବାଇରେର ଦିକେ ଛିଲ ଏକଟା ବୀଧାନୋ ରକ୍ତେର ମତ ବସବାର ପୈଟେ, ତାରଇ ଓପର ଛେଲେ ମେଘେ ନାତୀ ନାତନୀ ନିଷେ ଡିଡ କରେ ଦିଦିମା ଏମେ ଆମାଦେର ପାଞ୍ଜୀ ଧେକେ ନାମିଷେ ନିତେନ । ଆମାଦେର କାପଡ଼ ଛିଲ ପାଗଳୀ ମାରେର ନିଜେର ହାତେର କାଟଛାଟେର ମେଲାଇ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

କରା ମେ ଏକ ଅସ୍ତୁତ ନିକାର ବକାର ଓ କ୍ରକ । ଆମରା ଛିଲାମ ଅସ୍ତେ ପୀଡ଼ନେ ଅଞ୍ଚାହାରେ ଲାଲିତ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଷ କୃଷକାର୍ଯ୍ୟ ଜୌକ୍ ଛଟି ହେଲେ ଯେଷେ । ଦିନିମାର ହାତେ ଗଡ଼ା ଏକଥାନା ପୂରୋ ଚନ୍ଦ୍ରପୁଣୀ ପାଞ୍ଚମୀ ଆର ପ୍ରହାର ଥେକେ ଅବ୍ୟାହତି ଏହି ମହୋଜ୍ବେର ଛିଲ ସବ ଚେଷ୍ଟେ ବଡ଼ ଅଳ ।

ରୋହିଣୀର ବାଡ଼ୀର ପ୍ରକାଣ କଞ୍ଚାଉଣେର ଧାର ଦିଲେ ବାଇରେର ପଥ ବେଷେ ଚଲେ ଯେତ ବହରେ ଏକଦିନ ମଶମୀର ଭାସାନେର ମିହିଲ । ତାରିଣୀ ବାବୁଦେର କ'ଭାଇଏର ବାଡ଼ୀ ଥେକେ ଓ ରୋହିଣୀର ଠାକୁରଦେର (ଜମିଦାର) ରାଜବାଡ଼ୀ ଥେକେ ବେଳେ ତାରେ ସାରେ ପ୍ରତିମା— ରାଙ୍ଗତାର ଓ ମୋଣାରୁପାର ସାଙ୍ଗେ ଝଳମଳ କରତେ କରତେ ମଶାଳ ଆତ୍ମମାଜୀ ଧର୍ଜ ପତାକା ଓ ଜରିର ସାଙ୍ଗପରା ହାତି ଓ ଘୋଡ଼ା ମେହେତ । ଆମରା କଞ୍ଚାଉଣେର *Cactus* ବେଡ଼ାର ଧାର ସେମେ ଦୀଢ଼ିରେ ବିଶ୍ଵାରିତ ନେତ୍ରେ ଦେଖତାମ ଏହି ଅପୂର୍ବ ସମାରୋହ ଓ ଅନକୋଳାହଳ । ପୃଥିବୀର କୋଥାୟ ଏତ ମାତ୍ରୟ ଥାକେ, ହଠାତ୍ କୋଥା ହ'ତେ ଏମେ ଜଡ଼ୋ ହୟ ; ଶିଶୁ ମନ ତାର କୋନ ମୀମାଂସାହି, କୋନ କୁଳକିନାରାହି କରେ ଉଠିତେ ପାରନ୍ତୋ ନା । ଠାକୁର ଭାସାନ ହରେ ପେଲେ ଆସନ୍ତେ ବୀକେ କରେଲାଲାବାବୁଦେର ଶ୍ରଦ୍ଧାନ ଥେକେ ଓ ରୋହିଣୀର ଠାକୁରବାଡ଼ୀ ଥେକେ ଭାବେ ଭାବେ ଯେଠାଇ ଜିଲେବୀ, ପାଡ଼ା, ବାଲୁମାଇ, ଧାଜା, ହାଲୁଯା, ପୁରୀ ଇତ୍ୟାହି ଲୋଭନୀୟ ମିଟାରେର ରାଶି । ଏକ ଏକଟା କମଳା ଲେବର ଯତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯେଠାଇ ଦେଖେ ଆନନ୍ଦେର ଆତିଶ୍ୟେ ଆମାଦେର ନିଶାଳ କେଳା ଦାସ ହତୋ ।

ଏହି ଶୈଶବେର ପାଗଳା ପାରଦେର ଭୀବନେ ସବ ଚେରେ ଜରାବହ

ସମୟ ଛିଲ ସଥନ ମା କ୍ଷେପତେନ । ପାଗଳେର ଆସତୋ ରାଗେରୁଙ୍ଗ ଆର ଆନନ୍ଦେର ବାଡ଼ ପାଳାପାଣି କରେ, ଆନନ୍ଦେ ଆପନ ମନେ ଖଲ ଖଲ କରେ ହାସତେନ ଆର ଅନର୍ଗଳ ବକେ ସେତେନ, ରାଗେ ପିଙ୍ଗରାସ୍ତ ବକ୍ତ ବାଚିନୀର ମତ ସବେ କରତେନ ପାସ୍ତଚାରୀ ଆର ଯେନ କାହେର ଉଦ୍‌ଦେଶେ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ । ବାବା ଓ ଦାଦାବାବୁକେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରେ ବଲତେନ, “ଶ୍ରୀର ଆମାଇକେ ଏକ ଝାସୀ କାଠେ ଲଟକାଓ ।” ରାଗେର ମାତ୍ରା ବାଡ଼ଲେ ଆମାକେ ଓ ଦିଦିକେ ମାରତେନ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହସେ, କିଳ ଘୁସି, ଖିମଚି, କାଷମଳା, ଚୁଳ୍ଟାନା, ଚାଲା କାଠେର ବାଡ଼ି ସଥନ ଶା’ ଖୁସୀ । ଦିଦିକେ ମାରତେନ ସବ ଚେଷ୍ଟେ ବେଶୀ, କାରଣ ଓରଇ ମଧ୍ୟେ କୋଲେର ଛେଲେ ଆମାକେ ଏକଟୁ ଭାଲବାସତେନ ଦିଦିର ଚେଯେ ବେଶୀ । ଏଥରେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟ ଆମାର ମନେ ଗୌଢା ଆଛେ, ଦିଦି ଉପୁଡ଼ ହସେ ପଡ଼େ ଆଛେନ ଆର ମା ତୋର ପିଟେର ଉପର ବସେ ଗୁମ୍ଭ ଗୁମ୍ଭ କରେ କିଳୋଛେନ ଆଶ୍ରାମ ବେଗେ ।

ଆମାର ମା ଛିଲେନ ପାଗଳ, ପାଗଳାମୀର ବୋଁକେ କରତେନ ମାର-ଧର ; କିନ୍ତୁ ଅନେକ ମା ବାପକେ ରାଗେର ବଶେ ଦେଖେଛି ଛୋଟ ଛୋଟ କଟି ଛେଲେ ମେଘେକେ ପ୍ରାୟ ଏମନି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ହହେଇ ଠେଙ୍ଗାତେ । ରାଗ କାମ ଓ ମର୍ପେର ବଶେ ଆମରା କତ ବାରଇ ସେ ପାଗଳ ହଜି Temporary insanity ର ଛୋଯାଚ ଲୈଗେ । କଥନ କଥନ ମାର ସହ କରତେ ନା ପେରେ ଦିଲି ଛୁଟ ଦିତେନ ବାଡ଼ୀର କମ୍ପାଉଣ୍ଡ ପେରିବେ ମାଠେର ପଥେ ଦିଦିମାଦେର ବାଡ଼ୀର ଦିକେ । ଏକଟା ପାଗଳ ବାମୁନ ମାଝେ ମାଝେ ଆସତୋ ଭିକ୍ଷା କରତେ, ତାକେ ମା ଦିତେନ ଦିଦିକେ ଧରେ ଆନତେ ଲେଗିବେ । ଦାଢ଼ୋଯା ନଦୀର ବୀକ ଧେକେ, ମାଠେର

আমাৰ আস্তকথা

মধ্যে থেকে—এমনিতৰ আধ পথেৱ কত না আঘাত থেকে
পাগলটা আনতো দিদিৰ চুলেৰ মৃঠি ধৰে। তাৰ পৰ চলতো
আৱণ হৰ্জন প্ৰহাৰ। ছেলে পুলে পত্ৰ জাত, তেমনি লোভী
ও স্বার্থপৰ, তেমনি হিংস্তে ও সৱল,—মাঘেৰ মন পাবাৰ জঙ্গে
আমি কত রকমে লাগিয়ে ভাঙিয়ে দিদিকে আৱণ বেশি বেশি
কৰে মাৰ খাওয়াতাম ধাতে আমাৰ ভাগেৰ মাৰটা কিছু কম
পড়ে।

অসহ ভঁঁদৰে ও দুঃখেৰ শোণিত-বেধাৰ ঝাকা শৈশবেৰ এই
ৱোহিণীৰ জীৱন,—কালো অমাট দুঃখেৰ মেঘেৰ ঝাকে ঝাকে
জৱিৰ পাড়েৰ মত বালোৰ স্বাভাৱিক অনাবিল আনন্দেৰ রশ্মি।
এ বৰকম জীৱনে মাঘেৰ স্বেহ-কোল—সে অহুপম প্ৰেমবিধুৰ
মাতৃছবি বুৰুবাৰ অবসৱ কোধাৰ ? আসলে আমাদেৱ মা
থেকেও ছিল না। গল্পেৰ রাক্ষসী বা জটে বুঢ়ীকে শিশু-মন
ঘেমন কৰতে শেখে আৰাৰ কাছে মা ছিল তেমনি আতকেৰ
বস্ত। তবু ওৱাই মাৰে পাগলী মাঘে কতখানি ভাল আমাৰ
বাস্তৱেন তা' পৱেৰ জীৱনে বুৰোছি। বাবা তখন খুলনাৰ
সিতিল সাৰ্জন। দুঃহেৰ ও দৱিজ্জ রোগীৰ সেবা, দু'হাতে দান
ধৰণাত আৱ মদ তাৰ ছিল নিউ সদৌ ; অর্ধোপার্জন কৱতেন
বিষ্টৰ এবং তা' দু'হাতে শড়াতেন পৱেৰ জষ্ঠ। শ্রাদ্ধী কখনও
কিছু চেৰে তাৰ কাছ থেকে নিৰাশ হৰে ফেৱে নি, অত বড়
হাট কোট পৱা মন্তপ ভাঙ্গাৰ সাহেব জ্ঞাত বারোটাম এক ইাটু
অল কামা কেতে গৱীৰ চামী রোগীকে দেখতে পেছেন বিনা।

আমার আত্মকথা

পীঁয়সাথি। এত চরিত্রদোষ ধৰতেও এই চিনিৰ মত লিঙ্গ মাহুষটিৰ শক্ত বলৈ ভূজাৰতে কেউ ছিল না। নিজেৰ দৃঃখেৰ জীবন নিয়ে তিনি ছিনমিনি খেলতেন বটে কিন্তু পৱেৰ জীবনেৰ অস্ত তাৰ ছিল মাঝেৰ অধিক দৱদ ও সমবেদন। দোষে গুণে স্বন্দৰ ও নিতান্তই human চরিত্রগুলিৰ মাধুৰ্য্য দেখতে না পেঁয়ে মাহুষ কৱে মৱালিটিৰ ভডং—একেই বলে prudery !

সেই বাবা উদামীন হংসে আমাদেৱ পাগল মাঝেৰ কাছে ফেলে রেখে ছিলেন। ৱোহিণীৰ বাড়ীতে শুধু একবাৰ মাঝে বাবা এসেছিলেন বলে আমার মনে আছে। একদিন আমি ও দিদি বাইৰে খেলা কৱছি, কে একজন হোমৱা চোমৱা গোছেৱ মাহুষ এলো। ভিতৱ্বে ষথন আমাদেৱ ডাক পড়লো তখন আমার এইটুকু মনে আছে, যে, লম্বা দাড়ীওয়ালা ভৌঁণদৰ্শন কাৰ হাত ধেকে রক্ষা পাৰাব জষ্ঠে আমি আৱ দিদি সারা ঘৱটাৰ দেয়ালেৰ ধাৰে ধাৰে ছুটোছুটি কৱছি আৱ সেই মাহুষটি ছই হাত বাড়িয়ে আমাদেৱ বুকে নেবাৰ জষ্ঠে পাগলেৰ মত আসছে। তাৱপৰ অজ্ঞ খেলনা বিস্তুটিৰ রমশীল স্তুপেৰ মাঝে কখন যেন আমাদেৱ আত্মসমৰ্পণেৰ পালা স্থখেৰ সিঙ্কুৱ মৌল খেয়ে সাজ হংসে গেল, সে কথা অস্তি স্পষ্ট মনে নেই। বাবাৰ কোলে চড়ে বসেছিলুম.আৱ তাৰ লম্বা দাড়ী আমার পাঘে পড়ছিল এই রকম একটা কীৰ্ণ স্বতি—অনেক কিছু আধভোলা সামগ্ৰীৰ স্তুপে এখনও খুঁজে পাওয়া যায়। আহা ! সে বাবা এখন তাৰ আস্ত উচ্ছৃংখল ছেলেকে ভুলে কোথায় যে গেল !

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ମାଝେ ମାଝେ ମେଓଘାବେଚା କାବଳୀଓଘାଲାର ଆଧିର୍ତ୍ତାବ ହ'ଠୋ ଆର ଆମରା କିମିମି ବାଦାମ ଆଜ୍ଞୋଟ ଖୋବାନୀ ଆନାର ପେଣ୍ଠା ଥେତେ ପେତାମ, ଏଣେ ମେହି ଦୁଃଖେର ଶୈଶବକେ ସ୍ଵର୍ଗତିତେ କମ ଉଚ୍ଛପ କରେ ରାଖେ ନି । କାବଳୀଓଘାଲାରୀ ବୋଧ ହୟ ହେଲେ ପୁଲେ ଡାଳବାସେ, ଅନ୍ଧର ପାହାଡ଼େର ତୁଷାର ଢାକା କୋଲେ, ନିଜେଦେର ହେଲେପୁଲେ ଫେଲେ ଏମେ ଓଦେର କୁଧିତ ପ୍ରାଣ ଶିତ୍ର ହରିଣ ଚୋଥେର ଫାଦେ ସହଜେଇ ଧରା ପଡ଼େ ଯାଉ, ନଇଲେ ମାଘେର କାହେ ମେଓଘା ବେଚେ ବାଇରେ ଏମେ ଆମାଦେର ମୂଠି ମୂଠି ମେଓଘା ବିନା ପଥସାର ଦିଯେ ଯାଓଘାର ଅର୍ଥ କି ? ଆମାର ଦାଦାର ମେଘେ ବୁଲାରାନୀର କାଛେ ଉନ୍ନେଛି ହେଲେବେଳାର ଅଚେନୀ କାବଳୀଓଘାଲା ରାଜ୍ଞୀଯ ତାର ହାତେ ମଶଟାକାର ମୋଟ ଗୁଞ୍ଜେ ଦିଯେ ଚଲେ ଗେଛେ । ଓଦେର ମଧ୍ୟେ କିନ୍ତୁ ବନ୍ଦ ପଞ୍ଚ ଭାବର ଧୂବିହ ପ୍ରବଳ । ଅନ୍ତରେ ଶକ୍ତିମାନ ରାଜ୍ଞୀ ଆଧାରେ ଯା ହୟ ଆର କି । ଓ ଜାତି କଥନେ ମତ୍ତା ଛିଲ କିନା ଆନି ନେ, ଶାର ପ୍ରାଗେତିହାସିକ ବୁଗେ ଗ୍ରୀକ ରୋମେରଙ୍କ ଆଗେ ହୟତୋ ଆର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ମତ୍ୟତା ଓ ଶିକ୍ଷାନୀକା ଶୁଖାନେ ଛିଲ । ତାରପର ଏତଦିନ ଅସଂକ୍ରିୟ ଅଶକ୍ତିତ ଅବହ୍ୟ ଥେକେ ଏକଟା କାଳଚାରେ ଅଛୁଣ୍ଣନ (Background) ହାରିଲେ ଜାତଟା ବୁନୋ ମେରେ ଗେଛେ । ଆନ୍ଦାମାନେ ଆମାଦେର ୮୦୨୦ ଜନ ରାଜନୀତିକ ବନ୍ଦୀକେ କଟୋର୍ ଶାସନେ ରାଖିବାର ଅନ୍ତେ ଏକମାତ୍ର ପାଠାନ୍ତିର ନିରୋଗ କରା ହତୋ,—ପେଶୋଙ୍କାରୀ ଓ କାବୁଲୀ ପାଠାନ । କାରଣ ଓରା ନିଷ୍ଠର ଓ କୁର ପ୍ରକ୍ରିୟ, ପଥସାର ଲୋକେ ନା ପାରେ ଏଥନ କୁକର୍ଷ ନେଇ । କାମେର ଦିକ ଦିଯେ ଓରା ସଚରାଚର କାମରାକ୍ଷସ ବିଶେଷ, ଦୌର ଚେଷେ ହୁକୁମାର ବାଲକ ଓରା କାମଚକ୍ରାର ଅନ୍ତେ ଡାଳ

আমাৰ আজ্ঞাকথা

মনে ৰৱে। এ ব্যাধি পারস্তে, তুৱক্ষে—সব মূলমানপ্ৰধান
স্থানে একসময় ছিল, বৰ্ষায় আজও খুব প্ৰবল। অল্প বিস্তৰ এ
কৃত্ৰিম কামব্যাধি সৰ্বজ্ঞাতিৰ মধ্যে থাকলেও রাজসিক বন্ধু
অসভ্য জাতিৰ মধ্যেই বেশি। আৱে তুৱক্ষে পারস্তে আফ-
গানিষ্ঠানে এতদিন নতুন মুগের হাওষা বয়নি, ওৱা এতদিন
ধৰে চলছিল কোন্ এক অনৈতিহাসিক মুগকে ঝাকড়ে। এ সব
হচ্ছে জাতিৰ আবক্ষ জীবন-নদীৰ গতিহীনতাৰ শৈবালদাম,
তাৱই পক্ষ, তাৱই আবৰ্জনা।

চার

আমাৰ সাৱা শৈশবটা ছুড়ে চার পাশেৰ ধূসৰ নীল পাহাড়,
 সবুজ ধান ক্ষেত, রাঙা মাটিৰ উধাৰ দিকচক্ৰবাল-ছোয়া মঠ,
 গাঢ় ঘন সবুজ বন ও পাথীৰ কাকলিৰ কি যে সে প্ৰাণকাড়া ডাক
 জনতে পেতুম ! প্ৰকৃতিৰ কোলেৰ শিশুকে ঘিৰে প্ৰকৃতি-
 রাণীৰ মাটিৰ বুকেৰ টান কি আকুল প্ৰেমে লক্ষ অদৃশ্য বাহ মেলে
 যে কেনেছে তা' বলে বোঝান শক ! মাছুৰেৰ শত শত
 শতান্বীৰ আগেকাৰ সে বক্সন, আৱ এই সত্যাতা ও শিকাৰ
 কুঞ্জম সহস্র এতো এই সে দিনেৰ। সত্যাই, মাছুৰকে মাছুৰ
 কৰিবাৰ জষ্ঠে প্ৰকৃতিৰ কুলেৰ মত অমন বিষ্ণুগ্ৰ, অমন
 শুকৃগৃহ, অমন মাতৃকোল আৱ নেই। সহৰেৰ ইটেৰ পৌজাৰ
 এই আৰু জীৱন—কলহ অশাস্ত্ৰিতে, হাটেৰ হটপোলে উষাঞ্চ
 জীৱন কেন যে মাছুৰ শ্ৰেষ্ঠাৰ মাপায় তুলে নেৰ তা' আনি নে।

ଏଇଓ ମାଝେ ଅବଶ୍ଯ ଏକଟା ମନ୍ତପେର ଉତ୍ତେଜନାମୟ ଆନନ୍ଦ ଆଛେ, ଦଶଙ୍କନେର ସଙ୍ଗେ ଧାକାର (herd-consciousnessଏର) ମାଝୀ ଆଛେ, କୁତ୍ରିମ ବିଲାସ-ବିପଣୀର ଓ ମୃତ୍ୟୁଶାଳାର ଟାନ ଆଛେ, ଭୋଗେର ଘୂର୍ଣ୍ଣୀ-ବର୍ତ୍ତେ ଆପନାକେ କ୍ଷୟ କରେ ଫେଲାର—ଉଡ଼େ ଚଲାର ମୋହ ଆଛେ । କିନ୍ତୁ ଅବୁଧ ଶିଖର କି ତାଇ ? ମେ ତୋ କୁତ୍ରିମତାର ସାଦ ଏଥିର ପାଯ ନି, ତାର ଶୁତିର ପାତାଯ ଜୟଜୟାନ୍ତରେ ପ୍ରକୃତି ମାଝେର ରଂପିଇ ଯେ ମବାର ଆଗେ ବେଶ କରେ ଜାଗେ । ଏତଥାନି ବସନ୍ତ ହରେ ଏଥିନ ତୋ ବେଶ ବୁଝାତେ ପାରି ପ୍ରକୃତିର ଐ ବିଚିନ୍ତା କୋଣେ ଆବାର ଫିରେ ଗିଯେ ଆମି କତଥାନି ମାହୁଷ ହୟେଛି ଆର କତଟିକୁଇ ବା ଶିଥେଛି ତୋମାଦେର ଏଇ କୁତ୍ରିମ ଶିକ୍ଷାର ତାଡ଼ନାୟ ।

ଆଗେଇ ବଲେଛି ଦଶ ବଚର ବସନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମାର ଅକ୍ଷର ପରିଚୟ
ଅବଧି ହୟ ନି ! ପାଗଳ ମାଝେର କାହେ ଆମାର ମେ ଛିଲ ଏକ ବନ୍ୟ ଜୀବନ । ବଇଏର ମୁଖ ମେଥାନେ କଥନ ଦେଖିତେ ପେତୁମ ନା । ଶୁଣ୍ୟେ ବର୍ଣ୍ଣଜ୍ଞାନଇ ହୟ ନି ତା ନୟ, ବାଇରେ ଜଗତେର ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆମାର ମତ ଅତ ବଡ଼ ଆନାଡୀ ଏକ ଗଭୀର ଲୋକାଲସହିନ ବନେ ଛାଡ଼ା ଆର କୋଥାଯାଇ ସଞ୍ଚବ ନୟ । ସହର କି, ଗ୍ରାମ କି, ନଦୀ ନାଲା ପର୍ବତ ଆକାଶ କୋଣ୍ଟା କି ତାର ଜ୍ଞାନ ଛିଲ ଏକେବାରେ ଅମ୍ପଟ, ଚୋଥେ ଦେଖା ଅଧିକାଂଶ ବଞ୍ଚର ଆସଲ ନାହିଁ ଆମରା ଜୀନତୁମ ନା, ଥେବାଲ ମତ ନିଜେ ଯା ହୋକ ଏକଟା ନାମ କିନ୍ତୁମ । ଛେଲେ ମେଯେକେ ଲେଖା ପଡ଼ା ଶେଖାତେ ହ'ଲେ ଯେ ଅତି ଶୈଶବେ ବହି ନିଯେ ମାଟାରେର ଶାସନେର ତଳାୟ ବସାତେ ହବେ ଏ ଧାରଣା ଯେ କତଥାନି ତୁଲ ତାର ଏକ ଜଳକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଆମି ଅନ୍ଧ । ମାଝେର କାହିଁ ଥେକେ ଫିରେ ଏମେଇ ଶୁଲ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

କଲେଜେ ସେ କତ ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷାଇ ପେହେଛି ତା' ଶୁଣିଲେ ନିୟମିତ
ଶିକ୍ଷାର ପଞ୍ଚପାତୀ ମାଝୁଷରୀ ଅବାକ ହସେ ଯାବେନ ।

ଏକ ଦିନ ସକଳ ବେଳା ରୋହିଣୀର ବାଡ଼ୀର ପୂରେର ବାରାଣ୍ସାଯ
ଆମି ଏକା ଖେଳା କରିଛି, ଏକଜନ ମୋଟା କସମେର ଓଡ଼ାରକୋଟିପରା
ଭଞ୍ଜିଲୋକ ଏଲେନ । ଆମି ତ ଅବାକ । ଆମାଦେର ବାଡ଼ୀତେ
ଜନ ମାଝୁସ କବନ୍ତା ଆସତୋ ନା, ମେ ଅଙ୍ଗଲେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପାଗଲୀ ମେମ
ମାହେବେର ଡୟେ ଓ-ବାଡ଼ୀର ତ୍ରିସୀମାନୀୟ କାଉକେ ଚୁକବାର ମାହସ
ବ୍ରାହ୍ମତେ ଦେଖି ନି । ମା ମାଝେ ମାଝେ ରେଗେ ଉଗ୍ରଚଣ୍ଡୀ ହସେ ଧାକତେନ ;
ତଥନ ବାଡ଼ୀର ହାତାର ମଧ୍ୟେ ଅପରିଚିତ ମାଝୁସ ଦେଖିଲେ ଚିଂକାର
କରେ ଗାଲାଗାଲ ହିତେନ, ଛୋରା ଦେଖାତେନ, ଦରକାର ହ'ଲେ ତାଡ଼ାଣ
କରତେନ । ତାରା ତଥନ ପ୍ରାଣ ଭୟେ ପାଲାତେ ପଥ ପେତୋ ନା ।
ତାରିଣୀ ବାବୁର ଏକଜନ ମାନୀ ଛିଲ, ମେ ଧାକତୋ ଭୟେ ତଟିଛ ହସେ,
ମାଝେ ମାଝେ ତରକାରୀ ଓ କଲେର ଭେଟ ଦିଲେ ଆମାର ମାକେ ତୃପ୍ତ
ବ୍ରାହ୍ମତୋ; ବକ୍ସିମ୍‌ଟା ଆସଟାଣ ମାହେର ପ୍ରସର ଅବଶ୍ୟାର ଆଦାୟ
କରତୋ କମ ନୟ । ବାବୁଟି ଏମେ ମାକେ ଡେକେ କି ଆଲାପ ପରିଚୟ
କରିଲେନ । ଆମାକେ ଫଳ ମେଠୋଇ କି ମବ ଦିଲେନ ଆବ ଧାବାର
ସମସ୍ତ ଚଂପି ଚଂପି ଅନେକ ତଥ୍ୟ ତାଳାମ ନିଲେନ, ତାରପର ଚଂପି ଚଂପି
ଚାପା ପଳାଯ ବଲିଲେନ, “ତୁମି କେବ୍ୟାଯ ଶୋଇ ?”

ଆମି । ଏ-ସବେ ।

ବାବୁ । ଆର ଯା ?

ଆମି । ଐ ଓ ସବେ ।

ବାବୁ । ହାଜେ ଏହି ଦରଜାଟା କେତର ଥେବେ ଖୁଲେ ରେଗେ,

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତା'ଲେ ତୋମାର ରାଙ୍ଗା ମାଘେର କାହେ ନିଯେ ଥାବ । କେମନ,
ଯାବେ ?

ଆମି । ଥାବ, କିନ୍ତୁ ଆମାଯି ଯେ ମା ଖାଟେର ସଙ୍ଗେ ହାତ ପା
ବେଧେ ରାଖେ । ଦରଙ୍ଗା ଖୁଲବୋ କି କରେ ?

ବାବୁଟି ଅବାକ ହୟେ ଥାନିକ କି ଭାବଲେନ, ତାର ପର ବଲଲେନ,
“ଆଜ୍ଞା, ତୁମି ଯାବେ ତୋ ? ତା' ହ'ଲେଇ ହଲୋ, ଆମି ବ୍ୟବହା
କରଛି ।” ତିନି ସେ ଦିନ ଚଲେ ଗେଲେନ । ପରେ ଶୁନେଛିଲୁମ
ଆମାକେ ବାବାର କାହେ ନିଯେ ଯାବାର ଜନ୍ମ ମାକେ ବଲେଛିଲେନ,
ଅନେକ ଟାକାର ଲୋଭ ଦେଖିଯେଛିଲେନ ; ମା କିନ୍ତୁ ରାଜୀ ହନ ନି
ତୀର କୋଲେର ଛେଳେଟିକେ ଅମନ କରେ ଛେଡ଼େ ଦିତେ । ଆମାର
ବେଶ ମନେ ଆଜ୍ଞା ତଥନ ଶୀତକାଳ, ବୋଧ ହୟ ଅଗହାୟଣ କି ପୌଷ
ମାସ । ପରେର ଦିନ ସକାଳେ ପୂର୍ବାଚଳେ ସବେ ସୋଣାର ଧାଳାର ମତ
ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉଠିଛେ । ମା ବେରିସେ ବାରାଙ୍ଗାଯ ବୋଦେ ଦ୍ୱାଡିଯେ ବିଡ଼ ବିଡ଼
କରେ ଆପନ ମନେ କି ମବ ବକଛେନ ଆର ଆମି ତୀର କାହୁ ଥେକେ
ଏକଟୁ ଦୂରେ ବସେ ରୋଦ ପୋହାଛି ।

ବାରାଙ୍ଗାଟାର ଯେ ମୁଖ୍ଟୀ ପଞ୍ଚମେର ଦିକେ ଘୁରେ ଗେଛେ ସେଇଥାନେ
କାର ଯେନ ପାଯେର ଖୁସ୍ଲ ଖୁସ୍ଲ ପାଞ୍ଚିଛ ଆର କୋକଡ଼ଟି ହୟେ ବସେ
ବସେ ରୋଦ ପୋହାଛି । ହଠାଏ ଏକଟା ଗୁଣ୍ଡା କସମେର ଗାଢ଼ା ଗୋଟା
ମାଛୁସ ଏସେ ମାକେ ବଲଲୋ, “ମେମ ସାହେବ, ଫୁଲ ଲେଗା ।” ସେ ଏକ-
କୋଚଡ଼ ଫୁଲ ମାଘେର ସାମନେ ଝପ କରେ ଛୁଟେ ଦିଯେ ଆମାର ଛ'ହାତ
ଚେପେ ଧରଲୋ, ତାର ପର ଆମାକେ ଟାନତେ ଟାନତେ ନିଯେ ଦେ ମୌଡ଼ !
ପିଛନେ ପିଛନେ ରୈ ରୈ ରବେ ହଜାର କରତେ କରତେ ଛୁଟଲୋ ଆରେ

আমার আস্তকথা

দশ বার জন জোরান। মা তো রেগে কাছি, দৌড়ে ভিতরে
পিষে ছোরা এনে উর্ধ্বাসে গুণার পালকে তাড়া ! আর মাটিতে
হ্যাচড়াতে হ্যাচড়াতে টানতে টানতে আমাকে নিয়ে গুণার
পালের প্রাণ হাতে করে ছুট। পা' ছ'খানা আমার মাটিতে
কাটা বনে কত জায়গায় ছড়ে গেল। আমাকে যে কোনে তুলে
নেয় তাদের তার অবসরটুকু এবং একটুখানি খামবার সাহস
অবধি ছিল না, ও-অঙ্কলে মাঘের এমনি ছিল দোর্দও প্রতাপ।

রোহিণীর বাড়ীর কম্পাউণ্ট প্রকাণ্ড ব্যাপার, প্রায় ১৫.২০
বিঘের ওপর জমিতে বাড়ীধানা। এতখানি পথ পার হয়ে
যেখানে আম বাগানে আমাকে ওরা ছেড়ে দিয়ে ইপ ছাড়লো,
সেখানে দেখলুম সেই মোটা বাবুটি দাঢ়িয়ে, সামনে একটা
আট-বেহারার পাকি হাজির রয়েছে। বাবুটি আমাকে
তাড়াতাড়ি পাকির মধ্যে দিলেন পুরে, পাকি লোক লঙ্ঘ র ঘেৱাও
হয়ে চললো উড়ে সোজা উত্তর যুদ্ধে ; বাবুটি ইপাতে ইপাতে
পাশে পাশে ছুটলেন, আমাকে ভয়ে আড়ষ্ট দেখে বললেন,
“তয় কি, তোমার বাঙ্কি মাঘের কাছে যাচ্ছ। মে মন্ত সহর,
কলকেতা, কত ঘোড়া গাড়ী।” আমি তখন শুন মভয়ে
রোহিণীর বাড়ীর সিকে চাইছিলুম, মাঘের চৌৎকাৰ শুনছিলুম
আৰ বাৰ বাৰ জিজেম কৰছিলুম, “মা কি আসছে নাকি,
আমাদেৱ ধৰে ফেলবে নাকি ?”

বাবু ! উহ ! মেটি আৰ পাৰছে না। আমৰা এখনি
পিষে গাড়ীতে উঠে হস্ত কৰে দেৱ পাড়ি কলকেতামুখো।

ଏହି ଭାବେ ବ୍ରାବଣ ରାଜ୍ଞୀର ଦ୍ୱାରା ବନବାସିନୀ ସୀତାହରଣେର ମତ ଆମାର ହରଣ ଦିଯେ ହ'ଲୋ ଆମାର ନତୁନ ଜୀବନେର ଶୂନ୍ୟପାତ । ମେହି ପ୍ରଥମ ବେଳେ ଚଡ଼ଲୁମ—ଜ୍ଵିନି—ଜ୍ଵିନି ଏମେ । ପ୍ରଥମ ଦକ୍ଷାୟ ବାବୁଟି ଏକଠୋଡ଼ା ଜ୍ଵଳ ଖାବାର ଦିଲେନ ହାତେ । ମେ କି ବିପୁଳ ମୁକ୍ତିର ଆନନ୍ଦ ! ମେ କି ଆନନ୍ଦ ସମାରୋହେର ନବୀନ ଜଗଃ ଆମାର ଚାରିଦିକେ ! ବୋଧ ହୁଏ ବେଳା ଦଶଟା ବା ଏଗାରଟାର ଏକଟା ଗାଡ଼ିତେ ଆମରା ଚଢ଼ି ଆର ମେହି ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାର ପର ରାତ୍ରେର ଅଛକାରେ କଲକେତାୟ ପୌଛାଇ । ସମ୍ପଦ ରାତ୍ରା ଏହି ଅଜ୍ଞାତ ଅପରିଚିତ ରାଜ୍ଞୀ ମାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ନାନା ପ୍ରଶ୍ନେ ବାବୁଟିକେ ଉତ୍ସୋମ ଫୁଲ୍ଲୋମ କରେ ଯେବେଳେ । ଆମାର ସମ୍ପଦ ଶିଖିଚିତ୍ତ ଓ କଲନା ଜୁଡ଼େ ତଥନ ରୂପ ନିଚ୍ଛେ ଠାକୁରମାର ଗଲ୍ଲେର ରାଜରାଣୀର ମତ ଏହି ରାଜ୍ଞୀ ମା । ବାଲକେର ମତ ସହଜ ଆର କି ଆଛେ, ତାଇ ତାର କାହେ ଭାଲ ମନ୍ଦେର ହିସାବ ବୁଝି ନେଇ । ମାହୁସକେ ମେ ହଦସ ଦିଯେ ପ୍ରାଣେର ତତ୍ତ୍ଵ ଦିଯେ ଠିକ ଅବୁଝ ଲତାର ମତଇ ଆକର୍ଷେ ନେବେ ବୁକେ ।

ଆର, ତାର ପର କଲକେତା । ଦଶ ବର୍ଷ ଅବଧି ଯେ ବନେ ଜନ-କୋଳାହଲେର ବାଇରେ ଏକେବାବେ ଅଜ୍ଞାନେ ମାହୁସ ହସେଛେ ମେହି ବାଲକେର ଚୋଥେ ହଠାତ୍-ଦେଖା ଏହି ମୁଖର ନଗରୀର ଆଲୋର ହାଜାର-ନରୀ ହାର, ଏହି ସମାରୋହ, ଏହି ଜନ-କୋଳାହଲ, ଏହି ବିଚିତ୍ର ସାରି ଗୀଧୀ ବାଡ଼ୀର ଡିଙ୍ଗ କି ଯେ ସାହୁ କରନ୍ତେ ପାରେ ତା ବଳେ ବୋର୍ଦାନ ସହଜ ନୟ ।—ଲେନେର ଏକଟା ମୋତଳା ବାଡ଼ୀତେ ନିଯେ ଓରା ଆମାୟ ତୁଳିଲେ । ତଥନକାର ଦିନେ ଘଟରକାର ଛିଲ ନା, ଛିଲ ଅନୁଷ୍ଠାନି

আমাৰ আঘাতকথা

ছ্যাকৰা গাড়ী। নৌচে ছুটে এসে আমাৰ কোলে কৰে নিলেন
এতক্ষণেৰ রহস্যে ঘেৱা রাঙা মা।

দৌৰ্যছন্দ সবল বৰলিষ্ট দেহ, অপূৰ্ব কৃপ সাৰা ঘোৰন-
স্থৰ্ঠাম অঙ্গ বয়ে ঝৰে পড়ছে। বয়স আন্দাজি ১৮।১৯—অষ্টতঃ
এখন তাট মনে হয়। আমাৰ ভৱাজীৰ্ণ শতছিঞ্চ কাপড়
ছাড়িয়ে মা আমাৰ গৱম জলেৱ গামলায় ফেলে সাবান ও স্পষ্ট
দিয়ে ধূঘে মুছে তুললেন, ধোঁয়া কাপড় পৰিয়ে বুকে চেপে ধৰে
মে কি আদৰেৰ ঘটা। সন্তানহীনা সেই বালিকাৰ প্ৰাণ হনৰ
মন সব অন্তৰটুকু আয়ি এক মুহূৰ্তে হৱণ কৰে নিয়েছিলুম।
দিদি এসে মুখটি চূণ কৰে সামনে দাঢ়াল। বাঙা মাঘেৰ সঙ্গে
দিদিৰ আমাৰ বনতো না, চিৰ অভিযানিনী সহজে কোপনা
দিদিৰ সঙ্গে কাৰই বা তথন বনতো !

এই—গলিৰ বাড়ীটি দিয়ে আৱস্থ হ'লো। আমাৰ কলকেতাৰ
জীবন। আমাৰ ১০ বছৰ বয়স ধৰে পটেৱ পৱ পটেছে
আৱ উঠেছে, বিৰোগে মিলনে অঞ্চলে ধৰ্ত্যে—জমকালো কড়
না ঘটনাৰ বসৈৰচিহ্ন্যে এ অভিনন্দন পৰিপূৰ্ণ। সমুদ্ৰেৰ পৰপাৱে
আমাৰ জগ—সেই-ই খেতধৌপেৰ বকপুৰীতে—তাট বলচিলাম
এ অভিনব জীবনেৰ একেবাৰে গোড়া খেকেই অসাধাৰণ ও
উৎস্থ, যা কাক তাৰ না বা খুব কম সোকেৱ হয় তাই দিয়ে
পৰিচ্ছেদেৰ পৱ পৰিচ্ছেদ আমাৰ জীবন-নাটিকাটি খেখা হয়েচে।
বাহিৰ খেকে দেখতে গেলে যেন এৱ কোন ছক্ষ নেই, কোন
কলনা-বিলাসিনী ঠাকুৰসা যেন নিতান্ত অনুৰ মাতি নাতনীৰ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଉଠେ ଅତି ଉଚ୍ଛଟ ଆରବ୍ୟ କାହିନୀର ଘନଗଡ଼ା ଗଲ୍ଲ ଜୋଡ଼ାତାଳି ଦିଯେ
ବଲେ ଯାଚେ, ଯାକେ କଥନ କୋନ ସମାଲୋଚକେର କାହେ ଜ୍ଵାବଦିହୀ
କରତେ ହବେ ନା । ରାଜନାରାୟଣ ବନ୍ଧୁର ପ୍ରତିଭାସ ଜାତ ତୀର ପାଗଲୀ
ମେଷେ ଆମାର ମା, ପ୍ରକାଶ ଶକ୍ତିଧର ପୁରୁଷ ଅଥଚ ଭାଲବାସାୟ
ଶୌଭିଧ୍ୟେର ମୋହେ ମହଜେ ଆକୃଷ ନାରୀର ଅଧିକ କୋମଳ ଉନ୍ନାର୍ଗ-
ଗାମୀ କୁକୁରନ ଆମାର ବାବା, ଯାଦେର ଓରସେ ଓ ଗର୍ଭେ ଜୟୋତେନ
ମେଜଦା—ମନୋମୋହନେର ମତ ଅପୂର୍ବ କବି, ମେଜଦା ଶ୍ରୀଅବରବିନ୍ଦେର
ମତ ଶତମୁଖୀ ପ୍ରତିଭାର ବିରାଟ ପୁରୁଷ ; ସେଇ ଶକ୍ତିର ଚକ୍ରଲ ଇତ୍ତତ୍ତ୍ଵ
ବିଶପୌ ଶିଥାୟ ଆମାର ଜୟ । ତାଦେର ସବ ଦୁର୍ଲଲତା ଓ କିଛୁ କିଛୁ
ଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରତିଭାର ଶୂଳିଙ୍ଗ ନିଯେ ଧୂମେ ଓ ଆଲୋକେ କୁଞ୍ଜ୍ୟାତିର୍ଥୟ
ଆମାର ଏହି ସତ୍ତା ଜୟେଛେ । ଏର କାହିନୀ ବଳୀ କି ମହଜ ?
ନା, ତାର ସବ କୟଟି ପାତା ଏହି କୁର ଜଗତେର ସାମନେ ସୁଲେ ଦେଖାବାର
ଜିନିମ ? କୁପେ ଚଲ ଚଲ କମଳ—ବଣେ ଗନ୍ଧେ ସବ କୟଟି ପାପଡ଼ିତେ
ସମଗ୍ର ହୟେଇ ନା ମେ ଏମନ ଅମୁପମ, ଏତଥାନି ମନୋହାରୀ । ତାକେ
ଛିଁଡ଼େ ଛିଁଡ଼େ ଶୁକ ଉତ୍ତିନ-ତାତ୍ତ୍ଵିକେର ଦୃଷ୍ଟିତେ ଦେଖଲେ ମେ ରକ୍ତ-
କମଳ କି ତେମନ ଅପାଧିବ ଆନନ୍ଦ ଦିତେ ପାରେ ? ମାହୁସେର
ଅନ୍ତରେର ଆସଲ ମାହୁସଟିର—ଗୋପନ ପୂରୀର ରାଜକଞ୍ଚାର କଥା
ଯେ ମେହି ରକମ । ବିଦେଶର ପାତୀମ ବଞ୍ଚିତାନ୍ତ୍ରିକ ପ୍ରକାଶକେର
ଆଲମାରୀତେ ଦସ୍ତରୀର ଜଣଜଣିଲେ ବୀଧାଇସେର ବୀଧନେ ମୋଡ଼ା ସେ
ଜୀବନ-କାହିନୀ ତୋମରା ପଢ଼ ତାତେ କି ସତିକାର ବିଶାସାଗରକେ,
ଆସଲ ଦେଶବନ୍ଧୁକେ, ଥାଟି ରବୈନ୍ଦ୍ରନାଥକେ ପାଓ ? ମେ ରକମ ଜୀବନୀ
ଆଜିର ବାଙ୍ଗା ସାହିତ୍ୟ କେଉ ଲେଖେ ନି, ଆର ମେ ଥାଟି ଜୀବନେର.

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ମାତ୍ର ଦୁ'ଚାରଥାନା ପାତା ଛାଡା ଏହି ଶତ ସଂକାବେର ଠୁଲିପରା ବର୍ଷର
ଅଗତେର ସାମନେ କିଛୁ ଧରା ସାମ ନା । ମାନୁଷ ଏଥରଙ୍ଗ ଗୋଟା
ମାନୁଷକେ ସାମା ପ୍ରେମେର ଚୋଥେ ଦେଖିତେ ଶେଥେ ନି, ମେ ତାକେ ଦେଖେ
ହସି ନୌତିର ଧୋଯାଟେ ଚଶମା ଦିଲ୍ଲେ ଆରନ୍ଧ ଧର୍ମର ବା ସମାଜର
କିନ୍ତୁ ରାଜନୀତିର ନୀଳ ଦୀକ୍ଷା ଗଗଲୁସେର ଭିତର ଦିଲ୍ଲେ । ମାନୁଷ
ଆଜଣ ଚାହ ନା ସହଜ ମାନୁଷ, ଜୀବନେର ବସେ ଛନ୍ଦେ ମାନୁଷ୍ୟ ବିଚିତ୍ର
ପ୍ରସ୍ଫୃଟ ମାନୁଷ, ତାରା ଚାହ ତାମେର ଧାରଣା ଓ ସଂକାବେର କାଚିତେ
କାଟୋ-ଛାଟୋ ରଙ୍ଗୀନ କାଗଜେର ଫୁଲ ।

পাঁচ

—গলির বাড়ীখানায় আমাৰ কসকেত। আসাৰ পৱ অৱ
নিমট আমৱা ছিলুম। সে বাড়ী ছিস ভৃত্যের বাড়ী। রাজ্ঞে
তক্তি মেঘে মন বাজিয়ে নাকি ঝমৰ ঝমৰ কৰে সাৱা বাড়ী-
খানায় বেড়াতো। একদিন আমাৰ বেশ মনে আছে রাজ্ঞে
সোৱগোল কৰে সবাই জেগে উঠলো, শোনা গেল চঞ্চলা সে
মেঘে নীচেৰ চৌবাচ্চা ধেকে বালতি বালতি কল তুলে তেলুৱাৰ
ছান্দে সিংড়ি অবধি ভিজিয়ে দিয়েছে। মাছুষ ছুটোছুটি কৰে
ওপৱে গেলে মীচে ঝমৰ ঝমৰ কৰে মল বাজে, নীচে এলে
মাঝেৱ কলায় বাজে, মাঝে এলে ছান্দে গিয়ে ঝুণ ঝুণ কৰে
শৰ কোথায় হাৰিয়ে থায়। ঐটি বাড়ীতে ঘুমেৰ ঘোৱে আমাৰ
মনে হতে লাগল কে যেন আমাৰ ভাকছে, সে ভাক যেন না
তনে উপায় নেই, যেতেই হবে আমাৰ সেই অজ্ঞান। অচেনা।

আমার আন্তরিকপথ।

ডাকের অসুস্থিরণ করে। রাত্রে ঘুমের ঘোরে আবি উঠে আগা
মানুষের মত ঘুরতুম somnambulism এর মোহে, দশ বার
জন লোক মিলে আমাকে এনে খাটে শোয়াতে পারিতো না,
এত জ্ঞান আমার আসতো আমার মত জৌর শৌণ কৃশকায় বালকের
শরীরে। একদিন একেবারে নৌচে নেমে বাবুচিকিৎসামার উচু
চুলোর গল্গনে আগুনের কাছে চলে গেছিলুম।

বোধ হয় এই সব কারণে ও-বাড়ী ছেড়ে দিয়ে গোমস
লেনের বড় বাঙলো প্যাটাণের একতলা বাড়ীতে আমাদের আসা
হয়েছিল। এমনি আমাদের অদৃষ্ট—দেখা গেল সে বাড়ীতেও
আছে ভূতের বাধান। সে অপূর্ব ইতিহাস পরে বল্পর্তি।

আমাকে বাবার যে বক্ষটি রোহিণী থেকে বিষে এলেন
তার নাম ছিল চিন্তামণি ভজ চৌধুরী; খুলনার তিনি ছিলেন
এক দুঃহ কুন্দে জমিদার,—বাবার এক প্রামের ইয়ার। গাঢ়
শামৰ্দ্দি মোটা সোটা গোলগাল ছুঁড়েল মানুষটি, গোল নাক—
bottle nose থাকে বলে; চিন্তামণি ছিলেন বড় বশিক লোক,
তার সঙের মত হাবভাবে সবাই হেসে কুটিপাটি হ'তো। রহস্য
করে তিনি দিদিকে বলতেন ‘মাসৌ’, দিদিও রেগে কাই হতেন
তার গায়ে-পড়া বশিকতায়, দুঃখনের কাও দেখে সবাই হেসে
পড়াগড়ি দিত। আমি কলকাতায় অসবার এক মাস আম্বাজ
পরে একদিন তোর চারটের সঞ্চয় ঝাঁকড়া-চুল বেচো কুকুরটা
ভাকাভাকি ঝাঁপাঝাঁপি ছুঁড়ে দিল। সবাই বুঝলো খুলনা থেকে
বাবা এসেছেন, বাবার সাড়া পেলেট কুকুরটা এ বকম লক্ষ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଝକ୍ଷ ଶୁଣ କରୁଦିତ । ଏମନ କି, ତିନି ସଥନ ତାର ଦୃଷ୍ଟିର ବାଟିରେ
ଆହେନ—ଦାରୋଘାନ ପେଟେ ଖୋଲେ ନି, ତଥନଟି ମେ ଟେର ପେତ ସେ
ତାର ମନିବ ଏସେଛ ।

ଆମାର ମଜ୍ଜାନେ ଏଇ ପ୍ରଥମ ବାବାର କଳକେତାର ବାଡ଼ୀତେ ଆମା—ମେ ଏକ ମହୋଚ୍ଚବ ବ୍ୟାପାର । ତୀର ହାରାନେ ସଞ୍ଚାନକେ ଫିରେ
ପାବାର ଆନନ୍ଦେ ଆମାକେ ମେ କି ଆଦରେ ସଟା ! ବାବାର ମଙ୍ଗେ
ମଙ୍ଗେ ବାଡ଼ୀ ଭରେ ଗେଲ ବିଶୁଟ ପନିର ମାଥମ ଫଳ ମୂଳ ତରି
ତରକାରୀ ଆଦି ହୃଦୟେର ପ୍ରାବନେ । ଦେଖିଲୁମ ବାବାର କାହେ
ଦିଦିର ଓ ଆମାର ମଧ୍ୟାନ ଆଦର, ମେ ଭାଲବାସା ମାଯେର ସ୍ନେହେର
ମତ ଏକଚୋଥେ ନୟ, କୋନ ପ୍ରତିଦାନେର ପ୍ରତାଶା ରାଖେ ନା
ବଲେଇ ବାବାର ମେ ଭାଲବାସା ପ୍ରତିଦାନେ ବକ୍ଷିତ ହଲେଓ କାହୁ
ଓପର ବିକଳ ହୟ ନା । ତାରପର ଥେକେ ଅନେକ ପରିବାରେ ଅନେକ
କ୍ଷେତ୍ରେ ଦେଖେଛି ଭାଲବାସାର ଏଇ କାଙ୍ଗଳ ଭିଖାରୀର କୁପ,
କବିଷ୍ଟତି ଓ କିମ୍ବଦ୍ଵିତୀୟ ଧାରା ଆକାଶେ ତୁଲେ ଧରା ମାତ୍ରମେହ—ତାଓ
ଯେ କତଥାନି ଆର୍ଥପର ହତେ ପାରେ ତା' ବେଶ ବୋଲା ସାର ସଥନ
ଦେଖି ମା ମେହି ସଞ୍ଚାନଟିକେ ହନ୍ଦୟେର ମବ ତନ୍ତ୍ରକୁଳି ଦିଶେ ଜଡ଼ିଯେ
ବୁକେ ରାଖଛେନ ଯେ ତାକେ ଅମହାୟେର ମତ ଆଶ୍ରମ କବୁଛେ,
ଅହରହ ମନ ଜୁଗିରେ ଭାଲବାସାର ସାଂସାରିକ ପ୍ରତିଦାନ ଦିଲ୍ଲେ ।
ଯେ ଛେଲେ ବା ମେହେଟା ଏକଟୁ ରାଗୀ ବା ଏକବଗ୍ଗା ତାକେ ମା ବାପେର
କାହେ ମହିତେ ହଚେ ତାଡିମୁଣ୍ଡା ଗଙ୍ଗା ଆର ଅବହେଲା । ତବୁ
ବାଧ୍ୟ ମମତାମୟ ସଞ୍ଚାନକେ ଫେଲେ ଅବାଧ୍ୟ ଚରିତ୍ରହୀନ ସଞ୍ଚାନକେଇ
ମା ଯେ କୋନ କୋନ କ୍ଷେତ୍ରେ ଅବଶ ହଜୁ ଚିରଟା କାଳ ଭାଲବେମେହି

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ଚଲେ, ମେ ହଛେ ଏକାଷ୍ଠାଇ ପ୍ରକୃତିର ବଶେ । ଟିକ ଦୈହିକ କ୍ରଧା ତୁଳାର ମତ ଆମାଦେର ବୁନ୍ଦୁକୁ ହରମ ଓ ପ୍ରାଗେର ଅଛେ ଦୁନ୍ଦମ ବେଗ ଯା ଅଭୂପସୁକୁ ନିର୍ମମ ମାନୁଷେର କାହେଉ ଆମାଦେର କେଶାକର୍ମ କରେ ଆଜ୍ଞାସମର୍ପଣ କରାୟ,—ତା ମେ ସ୍ଵାମୀ ହୋକ, ପୁଅ ହୋକ, ବକୁ ହୋକ, ପ୍ରଗଯୀ ହୋକ, ସାମାଜିକ ହିସାବେ ପ୍ରଗର୍ଭେର ଯତ ବଡ଼ଇ ଅପାତ୍ର ହୋକ ନା କେନ—ପ୍ରଗଯ ବା କ୍ଷେତ୍ର ଭାଲବାସୀ ଦାଙ୍ଗାପାତ୍ର ବାହେ ନା—cupid is blind, ଅଜ୍ଞ ଲଭାର ମତ କାଟା ଗାହକେଣ ମେ ଅବାଧେ ଆଶ୍ୟ କରାଇ । ତାରପର ଏମିକ ନିଷେ ଆରା ଅନେକ ଜ୍ଞାତିଲ ତତ୍ତ୍ଵ ଆହେ ଉପର୍ଯ୍ୟାଟିନ କରିବାର । ଏ ଜଗତେ କେ ଧେ କାକେ ଭାଲବାସେ, କାର ମନ୍ତ୍ରାର କୋନ୍ କୁର ଧେକେ ଦୁନ୍ଦମ ଟାନ ଏମେ ଆର ଏକଜନେର କୋନ୍ ଦିକଟା ବିଶ୍ଵଳ କରେ ତୋଳେ ତାର ଉପର ମମନ୍ତ୍ର ବ୍ୟାପାରଟା ନିର୍ଭବ କରେ । ମେ କଥା ପ୍ରସରାଷ୍ଟରେ ବଲିବୋ ।

ମାମେର ମଧ୍ୟେ ତୁ'ଏକବାର ବାବା ଆମଜନେ ଆର ୨୧୪ ଦିନ ଧେକେ ଚଲେ ହେତେନ । କଳକେତାସ ଧାକାର ମଧ୍ୟେ ତା'ର ମଙ୍ଗେ ଆମରୀ ଘେତୁମ ଗଡ଼େର ମାଠେ ଶାନ୍ତ୍ୟ ଧେତେ ଖୋନା ଫିଟନେ ବମେ, ଏହି ମମଟିର ଜଣେ ସାହେବ ଆମାର tip-top ବାବାର ପାଶେ ମା ବମଜେନ ବୁକ୍-ଖୋଲା ଗାଉନ ପରେ ନାନା ଫୁଲ-ଫଳେ ଭରା ଲେଡିଜ ହାଟ ମାଧ୍ୟମ ଦିଯେ କମାଳ ହାତେ । ମେ ବେଶେଣ କମ୍ପୀ ମା ଆମାର ଗଡ଼େର ମାଠ ଓ ଟଙ୍କେନ ଗାର୍ଡନ ଆଲୋ କରେ ଚଗଜେନ ତାର ମସାଜୀର ବାଢା ଲାବନ୍ୟ ଓ ଝିର୍ଗିର୍ଗିମାୟ । ଏହି ମା ଧେ କେ, କୋଥା ଧେକେ ଏମେ କବେ ଆମାର ବାବାର ଶୃଷ୍ଟ ଜୀବନ ଛିଥେର ପ୍ରାବନେ ଭରେ ଦିଯେ ତାର ଭ୍ରାତ୍ରୀ ମଂଜାର ଆବାର ଗଡ଼େ ତୁଳେଛିଲେନ

পিতা দগীয় কুব্রন ঘোষ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତା' ଅନେକଦିନ ଆମି ଜାନତୁମ ନା । ମାସେର କୁଳଙ୍ଗୀ ସଞ୍ଚାରେ
କାହେ କି ଅମନ କରେ ଖୋଜିବାର ଜିନିମ ? ତା ଖୋଜେ କେବଳ
ମରାଲିଟିର ହିଂସିରିଯା-ଗ୍ରଣ୍ଡ ଏହି ସମ୍ଭାବ, ଆବ ତାର ଫିଟଫାଟ
ଧୋପଦକ୍ଷ ଶୁଣ୍ଟଗୁଲି । ମା କି ଜାନମ ତା ଆମି ଆମାର ଶୈଶବ
ଭବେ କଥନକୁ ଜାନି ନି । ଏହି ଅଜାନୀ ରାଙ୍ଗ-ମା ଆମାର ମେ
ଆସାନ ଆମାୟ ପ୍ରଥମ ଦେନ । ଆମି ସତିୟ ସତିୟଇ ହସ୍ତଚିଲୁମ
ତାର ଚୋଥେର ମଣି ।

ଦୁ' ତିନ ମାସ ପରେ ପରେ ଏକବାର କରେ ଆମରାଓ ଯେତୁମ
ଖୁଲନାୟ ବାବାର କର୍ମଚଲେ । ମେ ଥଢ଼େର ଛାଓୟା ବାଡ଼ୀଥାନି ଛାବର
ମତ ଏଥିରୁ ଆମାର ଚୋଥେର ସାମ୍ବନେ ଭାସଛେ । ସାମନେ ବାଗାନ,
ବାଡ଼ୀତେ ଉଠିତେଇ ଏକଟୁଥାନି ବାରାଣୀ ; ତାର ଏକପାଶେ ବାବାର
ବସିବାର ସର । ଭିତରେ ବଡ଼ ହଳ ସର, ତାତେ ଡିନାର ଟୌବଳ ।
ହଲେର ଦୁ' ପାଶେ ଦୁ'ଥାନି କରେ ସର, ଭିତର ଦିକ୍ବିରେ ଏକଫାଲି
ବାରାଣୀ । ପ୍ରକାନ୍ତ କମ୍ପାଉଣ୍ଡେର ମଧ୍ୟେ ଏହି ବାଡ଼ୀଥାନି । ଦୂରେ
ବାବୁଚିଥାନା, ଘୋଡ଼ାର ଆନ୍ତାବଳ, ମୁରଗୀ-ଇଶେର ସର, ଗୋଶାଳା ।
କମ୍ପାଉଣ୍ଡେ ଚୁକତେ ବାଶେର ଜାଫରୀ ଘେରା ଲତାର ଢାକା ଏକଟି
ବସିବାର କୁଣ୍ଡ । ଏହି ଛିଲ ଖୁଲନାର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପ ମୁକୁଟହିନ ରାଜ୍ଞୀ
ଡାକ୍ତାରକେ ଡି ଘୋଷେର ଆନ୍ତାନା । ବାବା ଆମାକେ ପାଶେ
ବସିଯେ ଟମଟମ୍ ଇକିଯେ କାଜେ ବେର ହତେନ ଆବ ଦେଖତୁମ
ଦୁ'ଧାରେ ମାହୁସ ଅନ୍ଧାସ ହସେ ପୈଢିଛେ, ସମ୍ଭାବ ପଥ ତିନି ଯେତେନ
ମାଥାର ଟୁପି ତୁଳିତେ ତୁଳିତେ ମେହି ମୁହଁରୁଛ ନନ୍ଦକାର, ମେଲାମ ଓ
ପ୍ରଣାମେର ପ୍ରତ୍ୟଭିବାଦନ ଦିତେ ଦିତେ । ଏଜଳାମେ ବସେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ

আমার আস্তরণ

যখন বিচার করতেন তখনও বাবা ধাকতেন চেষ্টান নিয়ে তার ডান পাশে বসে—পরামর্শ দাতা কুপে। জেলে সিভিল সার্জন-কুপে বাবাই ছিলেন হস্তা কর্তা বিধাতা, জেলার স্থাপিটেন্টে আবি কর্ষচারীরা ছিল নামকাওয়ান্টে। পি ডব্লিউ ডি, স্কুল, ডিস্পেলারী ষা' কিছু শুননার ছিল সর্বই সর্বঘটেই এই মুকুটহীন রাজাৰ ছিল মোদিও প্রস্তাপ—অস্তুত একাধিপতা।

কলকাতার বাড়ীতে একদিন বাবা এসেছেন। গভীৰ রাত্রে একটা মোবগেল শব্দে আমি জেগে উঠে শুনলুম ভূত বেরিয়েছে, আমাদের দাবোয়ান তেওয়ারীজীৰ মাকি এমে পাথেৱ বুড়ো আঙুল চেপে ধৰেছিল। কলকাতার গোমস্তানেৰ বাড়ীখানি ছিল বাঙ্গলো প্যাটার্নেৰ। সামনে গেট, একটু উঠান পাব হয়ে কমেক ধাপ সিঁড়ি, তাৰপৰ বাগাওা; সামনে একটি বড় হল ঘৰ, তাৰ পৰে পাশাপাশি দু'খানি এবং তাৰও পৰে ঠিক অমনি দু'খানি মোট চারখানি ঘৰ। বাবা ওটি চলে গেছে শু্বে এই হল ঘৰ ও দু'খানি ঘৰ বেড়ে পিছনে বাবুচি-খানার দিকে। এই দিকে চাদ, কাশেৱ সিঁড়ি উঠে গেছে প্রথমে মৌচু বাজ্জাঘৰ ও মাসলাসৌদীৰ ঘৰেৱ (০১৬। ১০। ৪৫ এৰ) এপৰ এবং পৰে আমল বাড়ীটিৰ এপৰ আৱ এক প্রশ্ন দূৰে উঠেছে প্রকাণ ছানে। গেট দিয়ে ঢুকে ছুটি দিকেৱ বাবাওা বেৰে রাজাদেৱ মৌচু উঠানে নেমে আবাৰ একটি সক রাস্তা বেৰে সমষ্ট বাড়ীখানিকে পাক দিয়ে আসা থায় পুনৰ্ক সুৰ গেটেৱ কাছে। ছুটি মাকি কুলি ছুত, এই বাড়ী দ্বাৰ সমষ্ট মেই ৰে

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଅମ୍ବର୍ଷ-ହାନ ଥେକେ ପଡ଼େ ତାର ଅଛି ଦିଯେ ଏହି ବାଡ଼ିଥାନି
ପଡ଼ିବାର ସାହାଯ୍ୟ କରେ ଗେଛେ ମେ ମାଝା ଆଜିଓ ମେ କାଟିଥେ
ଉଠିତେ ପାରେ ନି । ରାତ ବାରଟା ଏକଟାର ସମୟ ମବାଇ ଦେଖେ
ମେ ତାର ବାବରୀ ଚଳ ନିଯେ ଥାଟୋ ହାତକାଟା କୁଞ୍ଚା ପରେ କାଲୋ
ମୁଢେ ଝୋଘାନ ବଲିଷ୍ଠ ଶରୀରଟିର କୁପେ ଦଶ ଦିକ ଆଧାର କରେ
ଏମେ ଗେଟ ଦିଯେ ବାଡ଼ିତେ ଢୋକେ ଏବଂ ବାଡ଼ିଟି ଏକବାର
ଆନିକିଣ କରେ ବେନିଯେ ସାଥ୍, କଥନ ଓ ବାଛାଦେ ଉଠେ ଛୋଟ ଛାଦେର
ଗାସେ ଗୟଲାଦେର ବାଡ଼ିର ଦେଓଯାଳ ବେଯେ ଗଜାନୋ ବଜୀ ଡୁମୁର
ପାଛଟିର କାହେ ଗିଯେ ଅନୁଶ୍ରୁତି ହସେ ସାଥ୍ । ଆଶ୍ରଯ ଏହି ଜାତେର
ଗଣୀ,— ଏହି ଆଭିଜାତ୍ୟ ଓ ଦାରିଦ୍ରୋର ସୌମା ; ଭୂତେର ଦେଶେଓ
ଏଟା ଅକ୍ଷୁଣ୍ଣ ଭାବେ ଟିକେ ଆଛେ । ଏଥାନକାର ରାଜା ମରେ ମେଥାନେଓ
ମୁକୁଟ ମାଥାଯ ଦଣ୍ଡ ହାତେ ବେଡ଼ାସ୍, ଏଥାନକାର ଅମଜ୍ଜୀବୀରା ମେଥାନେଓ
ବୋଧ ହସ ଗତର ଧାଟିଯେ ସାଥ୍ । ଆମାଦେର ଦାରୋଘାନ ରାମରାଜ
ତେଓୟାରୀ ଥୁବ ଓଞ୍ଚାଦ ଲାଟିଖେଲୋଯାଡ଼ ଛିଲ, ସାହସୀଓ କମ ଛିଲ
ନା, ତାର କାହେ କେ ନାକି ଏହି ଭୂତେର ଗଲ୍ପ କରାସ ମେ ଜିନ କରେ
ମେହି ଦିନ ତାର ଧାଟିଯାଟିକେ ବାରାଙ୍ଗାସ ଆଡ଼ାଆଡ଼ି ଭାବେ ରେଖେ
ଭୂତେର ପଥ କୁଥେ ଶୁଘେଛିଲ । ରାତ୍ରେ ସଥା-ସମୟେ ଭୂତପ୍ରବର ଏମେ
ଏହି ଅନଧିକାର ଚକ୍ର ଓ tresspass ଏ ଚଟେ ତେଓୟାରୀଜୀର ପାଷେର
ବୁଡ଼ୋ ଆଙ୍ଗୁଲଟା ଶୁଧୁ ଚେପେ ଧରନ ଏବଂ ତାତେଇ ତେଓୟାରୀଜୀର ଜେପେ
ପୈତା ହାତେ ରାମନାମ ଅପ । ମୋରଗୋଲେ ତୋ ଆମରା ସବ ଉଠେ
ପଡ଼ିଲୁମ ; ତତ୍କଷଣ ଭୂତଟି ଛାଦେ ଉଠେ ଏଇ ଡୁମୁର ଗାଛେ ମିଲିଯେ
ଗେଛେ ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଆମାଦେର ଏକ ମୁସଲମାନୀ ବି ଛିଲ, ସେ ଏକରୋଷ୍ଟ ମେଘେ, କଥାଟା ଶୁଣେ ନଥ ନେଡ଼େ ତେଓୟାରୀକେ ଠାଟ୍ଟା କରେ ଦୁ'ଶ କର୍ବା ଶୁନିଷେ ଦିଲେ । ତେଓୟାରୀଜୀ ଐ ଛାଦେ ଡୁମୁର ଗାହେର କାହେ ଯାବାର ଜୁଣ୍ଡେ ତାକେ challenge କରାୟ ରାଗୀ ମେଷ୍ଟୋଓ ରାଗ କରେ ସିଙ୍ଗି ଦିଷେ ଉଠେ ସରାସର ଚଲେ ଗେଲ ଅକୁଞ୍ଚାନେ ଏବଂ ତଥନି ଆବାର ଯଥାଶାନ୍ତ ଫିରେ ଏମେ ଘାଡ଼ ମୁଡ଼ ଭେଡେ ପଡ଼ିଲୋ କିଟ ହସେ । ତାର ଜ୍ଞାନ କରାତେ ଆଧୁଷଟାଟାକ ଲେଗେଛିଲ । ତାରପର ଥେକେ ଦୁ ଏକ ଦିନ ରାତ୍ରେ ଉଠେ ଦେଖତୁମ ଦରଜାର ଥର୍ଦ୍ରଥର୍ଡି ସୁଲେ ବାବା ମାଝେ ମାଝେ ବାରାଣ୍ଗାର ଦିକେ ଦେଖଛେନ ଆର ଗୁଲିଭରା ପିଣ୍ଡଳ ହାତେ ଘରେର ମଧ୍ୟେ ଘୁରଛେନ । ଭୃତ କି ଶ୍ଵଦେଶୀ ବିପ୍ରବୀ, ସେ, ଗୁଲି କରଲେଇ ‘ବନ୍ଦେ-ମାତରମ୍’ ବଲେ ଧରାୟ ଲୁଟିଯେ ପଡ଼ିବେ ଆର ଏକଟା ପିଲେ ଚମକାନି ଗୋହେର confession କରେ ବୁଝୁକୁ ସଂବାଦ ପତ୍ରଗୁଲିର ଲସୀ ଚଉଡ଼ା (flaring headlines) ଜୁଣ୍ଡେର ଖୋରାକ ସୁଗିମେ ଯଥାଶାନ୍ତ ଗରେ ଯାବେ ?

ଏଇ ଗୋମ୍ବ ଲେନେର ବାଡ଼ୀତେ ଏକ ବୁଢ଼ୀ ଗସଲାନୀ ଦୁଧ ଯୋଗାତୋ, ତାର ନାକେ ଛିଲ ଏକ ପ୍ରକାଣ ଫାନ୍ଦୀ ନଥ । ଅତବଦ୍ ନଥ ଆର ଆଜକାଳ କୋଥାଓ ବଡ଼ ଏକଟା ଦେଖା ଯାଏ ନା । ମା ଓ ସବାଇ ଆମାୟ କ୍ଷେପାତୋ ଐ ବୁଢ଼ୀ ଗସଲାନୀକେ ଆମାର ବୌ ବଲେ ଆର ଗସଲାନୀଓ ଆମାକେ ଚୁମୋ ଥାବାର ଜୁଣ୍ଡେ ଧରତେ ଆସତୋ ତାର ଶିରାକିର୍ଣ୍ଣ ହାତ ହଟୋ ଖେଲେ । ଆମି ଚିଲ ଚାଇକାର କରେ ଟେଚିମେ ଦିତୁମ କାନ୍ଦା ଛୁଡ଼େ । ଐ ଡୁମୁର ଗାହ୍ଟାର ଓଧାରେ ଛିଲ ବୁଢ଼ୀର ବାଡ଼ୀ, ସେଇଥାନେ ଧାରତୋ ତାର ଏକ ଗୋଯାଳ ଗାଇ ଆର ବୁଢ଼ୀ

ଆମାର ଆନ୍ତକଥା

ଅଧିକ “କେମୋ କୁଗୀ ଗମଳା ।” ଆମାଦେର ବାଡ଼ୀର ଆର ଏକ ଦିକେ ଥାକତୋ ଆର ଏକ ବୁଡୀ, ତାର ଛିଲ ୪୦ଟା ବେରାଳ ; ସେ ବୁଡୀ ଛାନେ ବଡ଼ୀ ବା ଆମମସ ଦିଲେ ମେହି ଚଞ୍ଚିପଟା ବେରାଳ ଘରେ ବସେ କାକ ତାଡ଼ାତୋ ଏବଂ ପାହାରା ଦିତ । ଏହି ଗୋମସ ଲେନେର ବାଡ଼ୀ ଥିକେ ମେଜେଣ୍ଜେ ଆମରୀ ସାହେବୀ ଚାଲେ ଫିଟନ ଗାଡ଼ିତେ ଚଢ଼େ ଯେତୁମ ମିଉନିସିପିଯାଳ ମାର୍କେଟେ ବାଜାର କରତେ ଆର ମସଦାନେ ହାଓସା ଥେତେ । ତଥନ ଟ୍ୟାକ୍ସି ମଟର ଲାଗୀ ବାସ ଅଭୃତି ଗନ୍ଧିଭରାଗିଣୀଓସାଲା ପଦାର୍ଥ ଛିଲ କଲିଲୋକେ, କଲକେତୋ ମହିନା ଛିଲ ଛ୍ୟାକରା ଗାଡ଼ୀର ଛ୍ୟାଡ଼-ଛ୍ୟାଡ଼-ଛ୍ୟାଡ଼ ରବମୁଖର ସ୍ଥାନ ।

ଆମାଦେର ଗୋମସ ଲେନେର ବାଡ଼ୀର ସଂସାରେ ସେ କ'ଜନ ଛିଲ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ତାଦେର ୩୧୪ ଜନକେ ଆମାର ମନେ ଆଛେ । ବାବା ଏକଟୀ ଦରିଦ୍ର ଆଙ୍ଗଣ ସନ୍ତାନକେ ଲେଖାପଡ଼ାସ ସାହାଯ୍ୟ କରତେନ, ସେ ଆମାଦେର ସଂସାରେ ଆମାଦେରଇ ଏକଜନ ହୁଁ ଥାକତୋ । ବଡ଼ ଲୋକେରା ସେମନ ଗରୀବ ଛେଲେ ପୋଷେ ଆର ତାକେ ବାଜାର ସରକାରେର ମତ ଧାଟାସ ତେମନ ନୟ,—ତାକେ ସରେର ଛେଲେର ମତ ଏକ ଅନ୍ଧେ ଶେଟ ବୈଭିନ୍ନାର କଲେଜେ ପଡ଼ାନୋ ହତୋ । ତାର ନାମ ଛିଲ ସହଗୋପାଳ ଚଟ୍ଟୋପାଧ୍ୟାୟ । ଏହି ଛେଲେ ପରେ ତନେହି ଜୟପୁର କଲେଜେର ଅଧ୍ୟାପକ ହନ । ଏଥନେ ତିନି ଜୀବିତ, ମାଝେ ମାଝେ ତାର ଥବର ପାଇଁ କିନ୍ତୁ କୋଥାୟ ସେ କି କରେନ ସହଦ୍ୟ ଏଥନ ତା’ ଏତବାର ତନେବେଳେ କିନ୍ତୁ ଆମାର ମନେ ଥାକେ ନା । ସହଗୋପାଳ ଛିଲ ରୋଗୀ, ଶାସ୍ତ ଶିଷ୍ଟ, କୋମଳ ସ୍ଵଭାବେର ସନ୍ତତାବୀ ଛେଲେ, ମୁଖେ ଥାକତୋ ତାର ସର୍ବଦା ହାସିଟି ଲେଗେ ।

ଆମୀର ଆଖ୍ଲକଥା

ମାସେର ତାମେର ଆଜ୍ଞାୟ ଏକଜନ ଇହନୀ ଛେଲେ ଆସତୋ ସେତେ, ଜିନେର ଇଜ୍ଜେର କୋଟ ପରା, ମାଧ୍ୟାୟ ଜରିଦାର ଇହନୀ ଟୁଣୀ, ଶୁଖେ ଦିବାରାତ୍ର ସିଗାରେଟ, ଶିଶ ଆର ଗାନ ; ଚଙ୍ଗଳ, ସର୍ବଦା ହାସି-ଖୁସି ଆମୋଦ ଇମାରକୀତେ ମଞ୍ଚଗୁଲ ; ଏ ଛେଲେଟି ଏଲେଇ ଦୁପୁରେ ତାମେର ଆଜ୍ଞା ଅମେ ଉଠିଲୋ ଖୁବ । ଛେଲେଟା ଡବଘୁରେ, କୋଥାୟ ବ୍ୟାଣେର ମଳେ ଢୁକେ କ୍ଲ୍ୟାରିଷନେଟ ବାଜାତୋ, ଆର ଏକଟି ଧନୀ ଇହନୀର ପରଶା ଶୁଲ୍କରୀ ମେସେର ପ୍ରେମେ ହାସି ଖୁସିର କ୍ଷାକେ କାଂକେ ଦୀର୍ଘଶାସ ଫେଲତୋ । ଏକଦିନ ତାର ମାସେର ସଙ୍ଗେ ମେସେଟି ଆମାଦେର ବାଡ଼ୀତେ ନିମଞ୍ଜିତ ହସେ ଏସେଛିଲ, ଆମାଦେର ସଙ୍ଗେ ଛଟୋପାଟି କରେ ଲୁକୋଚୁରି ଖେଳେଛିଲ । ଲଦ୍ବା ଛିପଛିପେ, ରମେ ଡଜତଳ ଲତାର ମତ, ଗୌରାଙ୍ଗୀ, କାଳୋ ନିବିଡ଼ ଚୋଥ, ପ୍ରବାଲେର ଠୋଟ, ଏକମାଧ୍ୟ ଘନକୁଣ୍ଠ ଚୁଲ,—ଏଇ ଛିଲ ଇହନୀ ଛୋକରାର ଉପାସ ଦେବୀ—ତାର ଜୀବନେର ହଦ୍ଦର ଦିଗନ୍ତେର ଟାନ । ତାରା ବଡ଼ଲୋକ ଆର ଏ ବେଚାରୀ ଗରୀବ, ତାର ଶପର ମେ ଜୀବନେର ଜଳେର ଓପରେ ଭାସମାନ ବୋହେମିଯାନ ଶାଓଲା,—ବ୍ୟାଣ୍ଡ-ବାଜିଯେ ବସ୍ତାଟେ ଛେଲେ । ସାମାଜିକ ମାନୁଷେର କାହେ ପ୍ରେମ ଭାଲବାସା ଜାତୀୟ ଆକାଶ କୁନ୍ଦମେର ଚେଷ୍ଟେ ମୋଟା ମାହିନାର ଚାକରୀର ଦର ଅନେକ ବେଶି । ମେସେର ଜୀବନେର ହଥ ମାନେଇ ମୋଖ୍ୟ ଦାନା ପୋଲାଓ ପରମାନ୍ତ ଦାମ ଦାସୀ ବାଡ଼ୀ ଗାଡ଼ୀ, ଛେଲେଟି ହସତେ ବଡ ଘରେର ପାଠା—ମନେ ଓ ଆହୁମହିକେ ଢୁବେ ଆହେ ; ତା ହୋକ, ତବୁ କତ ବଡ ଘର ! ତାଇ ବଲି ମାନୁଷେର ଚେଷ୍ଟେ ଶିକ୍ଷିତ ମର୍କଟ ଆର ଆହେ ?

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତାର ଟ୍ୟାଗ୍ରା ସ୍ଥାକ୍କା ବାଙ୍ଗୋ ଉଚ୍ଚାରଣ ଦିଯେ ଏହି ଇନ୍ଦ୍ରୀ ଶୁବକ
ସଖନ ଗାନ ଛାଡ଼ିତୋ,

ଓ ଆମାର ସାଧେର ବକୁଳ ଫୁଲ !

ଆନେର ଘାଟେ ନାଇତେ ଗିଯେ
ହାରାଲେମ ଦୁରୁଲ ।

ତଥନ ଆଜ୍ଞାୟ ଆମାଦେର ହାସିର ଦମକା ହାଓସା ବସେ ଯେତ ।
ବାଇରେର ସରେ ଏକଟା କ୍ୟାମ୍ପ ଖାଟେ ମାବେ ମାବେ ରାତ୍ରେ ଏସେ କୁଷେ
ଥାକତୋ, କଥନେ ବା ଡ୍ରଇଂକମେ ବା ପାଶେର ସରେ ମେହି ଖାଟଟା ଟେଲେ
ନିଯେ ବାତ କାଟିଯେ ଦିତ । ତାସଥେଲାୟ ମେ ପ୍ରାୟଇ ହାରତୋ ଆର
ହାରାଲେଇ ବୁକ ଚାପଡ଼େ ନେଚେ କୁନ୍ଦେ ପାଛା ଧାବଡ଼େ ନାନା ବରମ
ଦୁଃଖେର ସଂ ଦିଯେ ଆମାଦେର ହାସାତୋ । ଆମାର ଦିଦିର ଓ ମାସେର
ଏହି ଆମୁଦେ ଛେଲେଟି ଛିଲ ବ୍ୟାଙ୍ଗର୍ଥୋଚାନୀ କରେ ଆନନ୍ଦ ପାବାର
ଜିନିମ । କଲକେତାର ସହର ଛିଲ ତାର ନଥମର୍ପଣେ, ତାଇ ଗୋମ୍ବ
ଲେନେର ସଂସାରେ କୋନ ଦୁର୍ଭ ଦୁଷ୍ଟାପ୍ୟ ବଞ୍ଚିର ଦରକାର ହ'ଲେ ମେ
କଲକେତା ସହର ଘୁଟେ ତା' ନିଯେ ଆସତୋ ।

ଆଗେଇ ବଲେଛି ଦାରୋଘାନ ରାମରାଜ ତେଓସାରୀ ଛିଲ ଶୁବ
ପାକା ଲାଠି ଖେଲୋଯାଡ଼ । ଏକଦିନ ଗୋମ୍ବ ଲେନେର ପାଡ଼ାର
ମୁଲମାନ ଛେଲେଦେର ଏକଟା ବଳ ଏସେ ବାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟେ ପଡ଼େ, ଆମି
ମେଟୋ କୁଡ଼ିଯେ ନିଇ । ମେହି ନିଯେ ଦାରୋଘାନେର ସଙ୍ଗେ ହୋଇଦେର
ବଚନ ହୁଏଇ ପର ପ୍ରାସ ଛ' ତିନ ଶ' ମୁଲମାନ ଏସେ ଆମାଦେର
ବାଡ଼ୀ ଘେରାଓ କରେ । ରାମରାଜ ଦେଖି ହଠାତ ଫଟକ ଏକେବାରେ
ହା କରେ ଖୁଲେ ଦିଯେ ତାର ପାକା ବାଶେର ତାରେର ଗାଁଟବାଧା ତେଜ

ଆଜ୍ଞାର ଆଜ୍ଞକଥା

ଚକଚକେ ଲଦ୍ଧ ଲାଟି ଗାଛଟା ନିଷେ ମାସନେ ଦୀଡାଳ ଆର ହେଇକେ
ଦିଲ—କୋନ ବାପେର ବ୍ୟାଟା ସଦି ଭିଡ଼େର ମଧ୍ୟେ ଥାକେ ଏକବାର
ଏଗିଷେ ଆହୁକ । ସେଇ ଭରା ଦୁଫୁରେର ରୋଦେ ତେଓସାନ୍ତୀର ଲାଟି
ବକ୍ ଘକ କରେ ଘୁରତେ ଲାଗଲ ପାଚ ସାତ ହାତ ଜମି ବେଡେ, ଲାଟି
ବଡ଼ ଦେଖା ଯାଛିଲ ନା, ଦେଖା ଯାଛିଲ ଏକଟା ରୋଜ ପ୍ରତିଫଳିତ
ଚକ୍ର ମାତ୍ର । ବଳା ବାହଳ୍ୟ କେଉ ଏଗିଯେ ଏଲୋ ନା, ଲାଟିଥେଲାର
ତାରିଫ ଶତମୁଖେ କରତେ କରତେ ଜନତା ଗେଲ ଭେଦେ । ଜନତା
ଭେଦେ ଯାଓସାର ଆରଣ ଏକଟା କାରଣ ଛିଲ ଏହି ସେ, ପୁଲିଶେ ଥବର
ପେଛିଲ, ଲାଲ ପାଗଡ଼ୀ ଆସାର ଆଗେଇ ଅକୁମାନ ତାଗ କରେ
ନିର୍ବିଷ୍ଟ ନୀଡ଼ ଆଶ୍ରମ କରାଇ ଫୁର୍ତ୍ତିବାଜ ଜନତାର ତଥନ ଉଚିତ ମନେ
ହସେଛିଲ । ବାବା ମାରା ଯାବାର ପରେ ଏହି ଦାରୋସାନ୍ତୀର ଇତିହାସ
ଶୁବ୍ର ମୁଦ୍ରର, ତା' ସଧାହାନେ ପରେ ବଲବୋ । ମେ ରାଙ୍ଗ ମାକେ ନିଷେର
ମାସେର ମତି ଶ୍ରଦ୍ଧା କରତୋ ।

ছয়

আমার এই ঝড়ো অশাস্ত জীবনে একটানা স্বধের নৌড় দৃষ্টি
তিনবার ছাড়া জোটে নি। নিজের মাঘের কাছ থেকে রাঙা
মাঘের কাছে এসে গোমস্তেনের এই আনন্দের হাট আমার
অদৃষ্টে ঝুটেছিল মাত্র ২১৩ বছরের অঙ্গে। এ জীবনের যে কত
কি বলবার আছে অথচ সে সব ঘটনা তুচ্ছ সাংসারিক দৈনিক
জীবনের ঘটনা—অনাদরে পাঘের তলায় কোটা ঘাসের ঘর
নৌল বা রক্তরাঙা কৃদে বুনো ফুলটুকুর মত। আমাদের প্রাণের
মাঘে যেন এক খিল্লিটার সাকাসের বাত্তিকওয়ালা অশাস্ত জীব
আছে, যে কেবলি চায় পিলে-চমকানো ঘটনা, মেলো ড্রামা,
'হা নাখ, হা প্রিয়ে, বিষ ভক্ষণ ও মৃত্যা'—এমনি সব নাটুকে
ব্যাপার, তার চাই—ঘোড়ার পিঠের শপর থেকে পনর হাত
উঁচু অবধি লাক থেরে শুন্যে পরমা সুন্দরী নৌল পরীর গালে

আমার আশ্চর্য

চুম্ব খেয়ে আবার সেই ঘোড়ার পিটে এসে বসতে হবে ; তার চাই ভীমসেনী বীর, ঘটোৎকচ রাজস, চারটে নাম্বক নিষে একটা মেঝের নাকানী চোবানী খাওয়া । পাঠকদের মধ্যে এই জাতীয় প্রকৃতি যাদের বেশি তারা আমার সাইঙ্গেনিক জীবনের এই ক'টা পরিচ্ছেদ বাদ দিয়েই পড়বেন : যাকে মাঝে শাস্ত একটানা দিনের এই রকম ছুটিটা ছাটাটা পেষেছিলুম বলেই পরে কর্মের টানাপোড়েনে অতথানি ধকল সংয়ে আজও টিঁকে আছি ।

এই গোমস লেনের বাড়ীতে আর যারা আসতো যেতো তাদের মধ্যে ছিল এক পুলিশের সাব-ইন্সপেক্টরের পরিবার । এরকম strange bed fellows আমাদের জীবনে অহরহই জুটছে, নইলে কে ডি ঘোষের মত অতবড় সাহেবের পরিবারের বক্তু হ'লো কিনা নৌরদের মা ! পুলিশ দারোগাটি ছিলেন মোটা সোটা, দীর্ঘাকার, বেশ একটু স্থূলবৃক্ষি জীব এবং বেহিসেবী পাড় মাতাল । তার বৌটি ছিল ছোট খাট, সদাই দুঃখে শ্রিমান অথচ সদাই দ্রুতের কাঙাল জীব । তাদের ছেলে হয়েছিল চার পাচটি, যেমনে ছিল বলে আমার শ্বরণ নেই । স্বামীর অভ্যাচারে ও মাতলামোর দুঃখে যেয়েটি আঘাতী হতে গেছিল দ্রু' তিনবার । এখনও আমার মনে পড়ে তার গলাঘ তীব্র একটা কাটার চিহ্ন, একবার গলায় কুর চালিষে এমন কেটে ফেলেছিল যে আগে আগে বেঁচে উঠতে লেপেছিল ছব মাস ; আফিং খেয়ে মরতে সে প্রায়ই হতো । আমার “মুক্তির

ଆମାର ଆସ୍ତାକଥା

ଦିଶା” ଗଲେର ବହିଏ ‘ପାତାଳ ପୁରୀର ଦୟାର’ ଗଲେ ଦେଖିଯେଛି—
ଅକ୍ଷ ଏକ ଯକ୍ଷପୁରୀ ଆହେ ଆମାଦେର ପ୍ରାଣ ସତାର ତଳାୟ । ମେଥାନ
ଧେକେ ଆସେ ଦୁଃଖେର ହା ହତାଶେର କାଳୋ ବଡ଼ ଆର ଆସ୍ତାକଥାର
ପ୍ରେରଣା । ଏକବାର ଯେ ସଂସମ ଓ ମନେର ବୀଧି ହାରିଯେ ଏମେର ନିଶି-
ଭାକେ ସାଡା ଦିଲେଇଛେ ତାକେ ଏବା କ୍ରମେ ପେଷେ ବସେ, ତଥନ ହସ୍ତ
ହିଟିରିଯା ବା ନିଉର୍ଯ୍ୟାଙ୍ଗେନୀଯାର ଆଧପାଗଳ ବ୍ରୋଗୀର ମୁଣ୍ଡି । ତାକେ
କେ ଯେବେ କ୍ରମାଗତ ଡେକେ ଡେକେ ବଲତେ ଥାକେ, “ଆର କେନ,
ତୋମାର ତୋ ସୁଖସାଧ ସବ ଫୁରୋଲୋ; ଆର କେନ, ଏହିବାର
ଜୁଡ୍ଗୋଏ ।” ଅଗତେ ଦୁଃଖ ଆମାଦେର ପାଶେ ପାଶେ ଛାଯାର ମତ
ଚଲିଛେ, ଦୁଃଖେ ଭେଟେ ପଡ଼ିଲେ ନେଇ; ମନେର ଝୋର ନିମ୍ନେ ଦୁଃଖେର
ଦିକେ ଯେ ହେସେ ଚାଇତେ ଶିଖେଇଁ ତାର ଦୁଃଖେର ବୋବା ହାଲକା ହସ୍ତ,
ଶୁଦ୍ଧେର ଦିନ ଆବାର ଆସେଇ । କାରଣ, ଆସଲ ଦୁଃଖଟାର ପରିମାଣ
ଖୁବ କମ, ଆମାଦେର ମନ-ପ୍ରାଣେର ଦୁଃଖଟା, ନୈରାଞ୍ଜ ଓ ଜାଗା ଦିଲେ
ଓଟୋକେ ଆମରା ବାଢ଼ିଯେ ତୁଳି ଅସଜ୍ଜ ରକମ ବେଶି ।

ପୁଲିଶ ଦାରୋଗାଟି ଶିଯାଳଦହେର ଥାନାୟ ଛିଲେନ ଚାକରୀତେ
ବାହାଲ, ମଦେର ମାଜାର ତାରତମ୍ୟ ଅନୁଯାୟୀ କରନ ହତେନ ମାବ-
ଇଙ୍କପେଟ୍ରର ଆର କରନ ହତେନ ହେଡ କନଟେବଳ । ଆମାଦେର ଦୁଇ
ପରିବାରେ ଛିଲ ସନ ସନ ଯାତାଯାତ ! ତାଦେର ଦୁ'ଏକଟି ଛେଲେ ଏସେ
କରନ୍ତି କରନ୍ତି ଆମାଦେର ଗୋମସ୍ ଲେନେର ବାଡିତେ ଥାକଣ୍ଡୋ;
ତାଦେର ବାଡି ଧେକେ ଆସଣ୍ଡୋ ବଡ଼ଇ ମୁଖରୋଚକ ଲୁଚୀ, ଚକ୍ରି,
ଛ୍ୟାଚଡ଼ା, ଆଲୁର ମମ, କ୍ରୀର ଇଣ୍ଡାଦି; ଚପ, କାଟଲେଟ, କେକ,
ବିଶୁଟ ଖେସେ ଖେସେ ଆମାର ପ୍ରାଣ ଜୀବେ ତା’ ଯେ କି ମଧୁର ଲାଗଣ୍ଡୋ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତା' ବ'ଲେ ବୁଝାନ ଅମ୍ଭବ । ମର ଆମନ୍ଦଇ ଆସିଲେ ବ୍ରଜକିରଣରେଇ ଯତ
ମୁକାଶାଦନବ୍ୟ—ଅବାଞ୍ଚମନସଗୋଚରମ୍, ଶୁଦ୍ଧ ମାର୍ଗଥାନ ଧେକେ ଜୀବ
ବାବୁଜୀଉ ମେରେ ଦେନ ଆନନ୍ଦଟି । ଏହି ଆଆପକୀଟି କୋନ୍ ଅଚିନ
ଲୋକେର ନନ୍ଦନ କାନନେର ଶୁକମାରୀ ତା ଆନି ନେ, କିନ୍ତୁ ରତ୍ନ
ମାଂସେର ଏହି ଚୋଷପୋଯା ଦେହକଳଟି ବାନିରେ ତା'ତେ କୟେକଟି
ଅତିମାତ୍ରାୟ ସ୍ପର୍ଶାଲ୍ୟ hyper-sensitive ମାଂସ ଥଣ୍ଡ ଜୁଡ଼େ ଦିଲେ
ଏବଂ ଚାରଧାରେ କ୍ରପ ରମ ସ୍ପର୍ଶ ଗଢ଼େର ଲୋଭନ ଆମୋଜନ ମାଜିଯେ
କି ଆପ୍ରାଣ ଚେଟୋଇ ଚଲଛେ ମେହି ଅଚିନ ପାଖୀକେ ମାଟିର ଧରାଯି
ଆଟିକେ ରାଖିତେ । କେନ ଏତ ପ୍ରଲୋଭନ, ଏତ ମାଧ୍ୟାମାଧି, ଏତ
ଆଦର ମୋହାଗ କେ ଜୀବେ ? ଏତ ଆମୋଜନ ଫାସିଯେ ଦିଲେ ମେ
କିନ୍ତୁ ଏକଦିନ ପିଙ୍କରେ କେଟେ ଅଚିନ ଲୋକେ ଉଡ଼େ ଯାବେଇ ।

ଏହି ପରିବାରେ ଏକଟି ଛେଲେ ରୋଜ ରାତ୍ରେ ଓ ଦିନେ ଚର୍ବୀ ଚୋରା
ଆହାର କରେ ଏକ ମିନିଟ ପରେ ମର ବହି କରେ ଆସତୋ ; ଏହି ଛିଲ
ତାର ନିତ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଧିଚ ଶରୀର ଛିଲ ତାର ଆମାଦେର ଚେଷ୍ଟେ ମୋଟା
ମୋଟା । ଐ କୟେକ ମିନିଟେ ତାର ମୋହାଗ ଦେହଶତ୍ର ପ୍ରାଣ ଧାରଣେର
ଆବଶ୍ୟକ ଯତ ଉପାଦାନ ଗୋଛାଲୋ ଗୃହିଣୀର ଯତ ସରିଯେ ନିତୋ
ବୋଧ ହସ । କୋନ ଡାକ୍ତାରେଇ ଧରତେ ପାରେ ନି ଛେଲେଟାର କି
ଏ ରୋଗ ଏବଂ କି ତାର ପ୍ରତିକାର ।

ରୋହିଣୀ ଧେକେ ଆମାର ଆସବାର ବୌଧ ହସ କୟେକ ମାସ କି
ପ୍ରାୟ ଏକ ବହର ପରେ ଏକଦିନ ମୂୟ ଧେକେ ଜ୍ଞେଷେ ମା ଚୋଥେର ଜଳେ
ଭେସେ ବଲଲେନ, ସେ ତିନି ସମ୍ପଦ ଦେଖିଲେନ, ଏକଟା ଗଭୀର ଅତିଳ
ସମୁଦ୍ରେ ଆଗି ତଳିଯେ ଯାଇଛି ଆର ନିଃଖାମ ରୋଧ କରେ ମା ଡୁରେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଚଲେଛେନ ଦୁ'ହାତ ବାଡ଼ିଯେ ଆମାକେ ଧରିତେ । ଆଲୋ ବାତାସହିନ
ମେହି ନିର୍ମିମ ଅକୁଳ ଜଳ—ତଳ ଯାର ଖୁଜେ ପାବାର ଆଶା ହରାଶା,
ତାର ଗ୍ରାସେ ଛେଲେ ହାରାବାର ଆକୁଳ ଆଶକ୍ଷାର କି ସେ ମେ ବୁକେ
ଖିଲ-ଧରା ଡୁବ । ଜେଗେ ଉଠେଓ ମା ଧର ଧର କରେ କାପଛିଲେନ ଆର
ଆମାସ ବୁକେ ଜଡ଼ିଯେ ଧରେ ଚୁମୋସ ଚୁମୋସ ସାରା ଅଙ୍ଗ ଆମାର ଛେଷେ
ଦିଛିଲେନ । ମେହି ଦିନ ସଜ୍ଜାସ ଆମାର ଏଲୋ ଜର ଏବଂ ଶୀଘ୍ରଇ
ତା ଟାଇଫସେଡେ ଦୀଡାଲୋ ।

ସଥିନ ଆମାର ଜ୍ଞାନ ହ'ଲୋ ତଥିନ ଦେଖିଲୁମ ବାବାର ଖୁଲନାର
ଖଡ଼ୋ ବାଡ଼ିତେ ଏକଟା ସରେ ବିଛାନାର ସଙ୍ଗେ ମିଶେ ହାଡ଼ ପୌଜରେର
ଏକଟା କ୍ଷୀଣ ବୋକା ହୟେ ଆମି ପଡ଼େ ଆଛି । ମା ରଯେଛେନ
ମାଥା କୋଲେ ନିଯେ ମୁଖେର ଓପର ବୁଁକେ, ତୋର ମେ ଦୀପ୍ତ ବ୍ରପ ଅନା-
ହାରେ ଅନିନ୍ଦ୍ରାର ଗେଛେ କାଳି ହୟେ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଶୁନିଲୁମ ଏକୁଥ
ଦିନ ନାକି ଆମି ଅଚେତନ ଛିଲୁମ । ସେ ଦିନ ନାଡ଼ୀ ଛେଡେ ଯାଏ
ଡାକ୍ତାରରା ଦୁଃଖେ ଉଦ୍‌ଘାତେର ମତ ବାବାକେ ସରେ ଚାବି ନିଯେ ବର୍ଜ
କରେ ରେଖେଛିଲେନ । ମା ଏଇ ଏକୁଥ ଦିନ ଆମାର ଶୟାପ୍ରାପ୍ତ ଛେଡେ
ଖଟେନନି ବଲଲେଇ ଚଲେ । ମୃତ୍ୟୁର ଅକ୍ଷପୁରୀ ଛାଡ଼ିଯେ ମେହି ଆମାର
ପ୍ରଥମ ଫିରେ ଆସା, ଜୀବନେ ରୋଗେ ମୃତ୍ୟୁଦଣେ ଏରକମ ଆରଓ ଦୁ'
ତିନିବାର ହୟେଛେ । ଫିଟେର ଘୋରେ ଆମି କେବଳ ଦେଖିଲୁମ ଆମାର
ଶରୀରଟା ଦଶ ବିଶ ମଣ ଭାବୀ, ଏକ ଏକ ଧାନୀ ହାତ ପା ଯେନ
ଲୋହାର ବିମ, ତୋଳା ଶକ୍ତ । ଆଲନାର କାପଡ଼ଗୁଲୋ କେବଳି
ମାତ୍ରୟ ହୟେ ବୁପ ଝାପ କରେ ଏସେ ମାଟିତେ ଆମାର ଚାରଦିକେ ପଡ଼ିଛେ ।
ରୋଗ ମେବେ ଭାତ ଖାବାର ଜନ୍ୟ ମେ କି ବ୍ୟାକୁଳ କାରୁତି ମିନତି ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଭାତେର ଶୋକେ ମନେ ହତୋ ସବାଇ ଆମାର ପରମ ଶକ୍ତି । ଡାକ୍ତାରଙ୍ଗୀ
ବଲେଛିଲ ଏ କାଳ ରୋଗ ଥେକେ ଛେଲେଟି ଉଠିବେ ଏକଟା ଅବହାନି
ନିଯ୍ମେ, ସେଇ ଥେକେ ଆମାର ଚୋଥେର ଦୃଷ୍ଟି ଗିରେ short sight ଏବଂ
ବ୍ୟାଧି ଜୀବନସଙ୍ଗୀ ହ'ଲୋ ।

ଏହି ସମୟେ ଜୀବନେର ଏହି ଦୁ'ବରେ ଦେଖେଛି ମାଯେର ମେ କି
ଆପ୍ରାଣ ଚେଟା ବାବାକେ ମଦ ଛାଡ଼ାତେ, ଶୁପଥେ ଆନନ୍ଦେ । କଲକେତା
ଥେକେ ନା ବଲେ କସେ ହଠାତ୍ ଖୁଲନାର ବାଡ଼ୀତେ ଏସେ ପଡ଼ିଲେନ ବାବାର
ନୈତିକ ଅନାଚାର ଧରବାର ଜନ୍ୟେ । ଏହି ଦୃଷ୍ଟା ଗରିବସୀ ମେଘେଟିର
ପଞ୍ଚ ଚୋଥେର ଜକୁଟି ଆର ଅଞ୍ଚକେ ବାବା ଯେ କି ମର୍ମାଣ୍ଡିକ ଡୁଟା
କରିଲେନ ତା' ଚିଲ ଏକଟା ଦେଖିବାର ଜିନିମ । ଖୁଲନାଯ ମା ଧାକଳେ
ବାବାର ଛଇଶିର ବୋତଳ ଧାକତୋ ମାଯେର କାହେ, ଅନେକ କାକୁଡ଼ି
ମିନତି କରେ ଭିକ୍ଷାସ୍ତରପ ଦିଲେ ଏକ ଆଧ ପେଗ ପେତେନ । ଅର୍ଧ,
ସମ୍ପତ୍ତି ଓ ଜୀବିକାର ଉପାୟଗୁଲି କରାଯତ୍ତ କରେ ପୁରୁଷ ସମାଜ
ନାରୀକେ କରେ ଯେବେହେ ତାର ଗଲଗର୍ହ, ଅନ୍ଧ-ବନ୍ଦେର ଜନ୍ମ ତାମେର
ଏକାଙ୍ଗିତ ମୁଖାପେକ୍ଷୀ ; ଭାରତେର ମତ ଦେଶେ ନାରୀ ଆବାର ଶାନ୍ତି
ଅନ୍ଧିକାରୀ, ଶିକ୍ଷା-ଦୀକ୍ଷାୟ ବଞ୍ଚିତ, ପୁରୁଷେର ଅଷ୍ଟଃପୁରୁଷଦିନୀ
ଅର୍ଦ୍ଧାବ୍ୟଷ୍ପତ୍ତା ଭୋଗପୁତ୍ରଲୀ । ତବୁ ଏତ କରେ ଏତ ଆଟ-ଘାଟ
ବୈଧେ ପୁରୁଷ ତାର ଆଭାବିକ ଅର୍ଦ୍ଧଦିନୀକେ ସବ କେତେ ପାଯେର
ଦାସଥି ଲେଖା ଦାସୀ କରେ ଉଠିଲେ ପାରେ ନି । ଯେତୁକୁ ସକ୍ଷିଣ୍ଣ କେତେ
ଆମରା ତାମେର ଦିର୍ଘେଛି ସେଇ ଅଷ୍ଟଃପୁରୁଷକୁର ମଧ୍ୟେଇ ଓ଱ା ହସ୍ତେ
ରହେଛେ ନିଜେର ଶକ୍ତି ଓ ମହିମାସ ମହାଜୀ । ବଡ଼ ବଡ଼ କର୍ତ୍ତାଙ୍ଗ
ଇଂରାଜ-ଡାକ କରେ ଗୃହଣୀର ଏହି ବାଜ୍ୟେ ଅନ୍ଧିକାର ଚଞ୍ଚା କରିଲେ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ଗିରେ ଲ୍ୟାଜଟି ଶୁଟିରେ ଖୋତା ମୁଖ ଡୋତା କରେ ଭାଲ ଯାହୁବେର
ମତ ବାଇରେ ଘରେ ଫିରେ ଏସେ ବସେନ । ଯାହୁବେର ମାଝେ—
ନାରୀର ମାଝେ କି ଏକଟା ଅପରାଜେୟ ବସ୍ତ ଆଛେ ସାକେ
କିଛୁତେହି ଏଟେ ଓଠା ସାବ୍ଦ ନା । କତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦାଙ୍ଗିକେର
ମନ୍ତ୍ର ଚର୍ଣ୍ଣ ହସେ ଗେଛେ ଏହି ଶୁଟିକଣ୍ଟଙ୍କେ ଲେଗେ, ଯାହୁବେର ବଳୀ
କରବାର ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରସାଦେରଙ୍କ ଶେଷ ନେଇ ଆର ଅବଲୀଳାର ଅଷ୍ଟପାଞ୍ଚ
ତାର ଛିଁଡ଼େ ଫେଲେ ଯାହୁବେର ମୁକ୍ତ ହସ୍ତାର ଇତିହାସେରଙ୍କ ଅନ୍ତ
ନେଇ ।

ଗୋମୟ ଲେନେର ବାଡ଼ୀତେ ସଂସାରେ କାଜକର୍ମେର ପାଳା ସାଙ୍ଗ
କରେ ଅବସର ବିନୋଦନ ହତୋ ତାସେର ଆଜ୍ଞା ଜମିଯେ, ହାରମନିଯିମ
ବାଜିଯେ ଆର ନତେଲ ପଡ଼େ । ଯାହେର କାହେ କେଉ ଏକଜନ ବସେ
ରମେଶଚନ୍ଦ୍ରେର ବା ବକ୍ଷିମଚନ୍ଦ୍ରେର ନତେଲଗୁଣି ପଡ଼ତୋ ଆର ଯାହେର ସହେ
ଆମରା ଶୁନ୍ତୁମ । ଏଇଥାନେ ଆମାର ସତାର ଗୋଥନ ପୁରୀର କଳନା
ଶୁନ୍ଦରୀର ପ୍ରଥମ ଜାଗରଣ, ଗଲ୍ଲେର ମୋହିନୀ ଶକ୍ତିର ସ୍ପର୍ଶ ଶୁଣ୍ଟ କବି
ଓ ଚିତ୍ରକରେର ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯମୃଦ୍ଧ ଚୋଥ ମେଳା । ବାବା ଛିଲେନ ଟାର
ଖିମେଟାରେର ଏକଜନ ପେଟ୍ରନ; ଖଲନାୟ ବାୟସରିକ ପ୍ରଦର୍ଶନୀ ଓ
ଉୟସବ ହ'ତୋ, ତା'ତେ ଟାର ଖିମେଟାରକେ ବାବା ନିଯେ ଘେତେନ ଟାକା
ଖରଚ କରେ । ଆମାଦେର ଏକଟି ବର୍ଷ ଟାରେ ବୀଧା ଛିଲ । ସେଇଥାମେ
ଯାହେର କୋଳ ଘେସେ ବସେ ଆମାର ପ୍ରଥମ ନାଟକାଭିନୟ ଦର୍ଶନ ।
ତଥବ ଭାଲ ବୁଝନ୍ତୁମ ନା, ମେହି ନୃତ୍ୟାତମ୍ଭର ଆଲୋକମାଳା
ଶୋଭିତ ରହନ୍ତ-ପୁରୀର ପଟପରିବର୍ତ୍ତନ ମୁଖ ସ୍ପଦିତ ହାହସେ ବସେ ବସେ
ଦେଖନ୍ତୁମ ଆର ତାବନ୍ତୁମ, “ଓରା ନା ପାରେ କି ?” ପରେର ସୁଖ

আমাৰ আঞ্চলিকতা

দুঃখেৰ টান যে এমন চিত্ৰিমোহন হতে পাৱে তা' প্ৰথম অছভব
কৰে সেই দশ বৎসৱ বয়সে আমাৰ চোখে ধাৰা বইতো। হাসি
অঙ্গৰ স্বৰ্থৰ্থোতে নিশি ভোৱ হৰে যেত। তখনও কলা রাজ্যেৰ
দু'টি বড় জিনিস—ছবি ও গানেৰ সঙ্গে আমাৰ পৱিচন হয় নি,
কিন্তু টাবেৰ বন্ধুমঞ্চেৰ মাঘাপূৰীতে নৃত্য ও গীতেৰ আমি যে
প্ৰথম আশ্বাসন পেলুম আমাৰ এই কৈশোৱেৰ দিনে, তা খুব
উচ্চাঙ্গেৰ নৃত্য-গীত না হ'লেও আমাৰ বালক-চিতৰকে তা'
আলোড়িত মথিত কৰে তুলেছিল। কোথায় যেন একটি পৱিপূৰ্ণ
ছন্দেৰ ক্লপেৰ ঝঙ্কাবেৰ রাজ্য আছে যাৰ শিব তাওবে এ জগত
ভেংে যায়, যাৱ রাসলীলায় এ জগত রসে মুঝৰিত পুল্পিত হয়ে
ওঠে, যাৱ অপালু স্বচন্দ গতিতে নব নব সৃষ্টিকমল অনন্ত কোনু
দিগন্ত ছুঁড়ে ফুঁটে ওঠে; এ নৃত্য-গীত তাৱই আভায যেন
আমাকে দিয়ে চিৰজীবনেৰ মত কৰি কৰে দিয়ে গেল। নৃত্য-
গীত বা অভিনন্দে আৰ্ট ও স্বৰূপৰ কলাজ্ঞান না থাকলে তা'
কতখানি বৌভৎস ও vulgar হতে পাৱে তা' আমাদেৱ দেশেৰ
ৱস্তানহীন চাৰাড়ে-বুৰ্জি ঝোতাৱ দলে খুব কম লোকেই
বোৰে। কলাজগতে ভাৱতেৰ আপামৰ সাধাৱণ এমন কি
ছাৰ-স্মাৰ্জও এখনও প্ৰায় গোৰূৰ্ধ অবস্থায় আছে, নইলে এত
দিনে বাঙলা নাট্যমঞ্চেৰ বহু ক্লপাস্তৱ ষটে যেত। তবু কিন্তু
পথেৰ পাশে নৃত্যশীলা বেদেৱ মেয়েৰ কঠে ও অঙ্গলীলায় সেই
পৱন বনহ অমাৰ্জিত crude অবস্থায় উথলে উঠছে যা'ৰ কথাৰ
উপনিষদ বলে গেছেন—

ଆମାର ଆସ୍ତକୁଥା

ଆନନ୍ଦାଦେବ ଧୈର୍ଯ୍ୟାନି ଭୂତାନି ଜ୍ଞାନପ୍ତେ
ଆନନ୍ଦେନ ଯାତାନି ଜୀବସ୍ତ୍ରୀ
ଆନନ୍ଦମ ପ୍ରସ୍ତ୍ରଭିସଂବିଶସ୍ତି

ତମ ବ୍ରଦ୍ଧ ।

ଆଜ୍ଞା ସମାଜେର କୋଳେ ଆମାର ଜୟ, ବନ୍ଦଦେଶ ଓ ବନ୍ଦସମାଜ ଆଜ୍ଞା
ସମାଜେର କାହେ ଅନେକ କିଛୁ ପେଷେଛେ । କିନ୍ତୁ ଓର ବିକଳେ,
ଆମାର ନାଲିଶେବେ ଅନ୍ତ ନେଇ—ବିଶେଷ କରେ ନୌତିଜାନେର
ଅତିମାତ୍ରାୟ ଆଡ଼ଟ ପିଉରିଟାନୀ ସାଧାରଣ ସମାଜେର ବିକଳେ ।
ଠେକାୟ ଏବା ସବହି କରେ ଅଥଚ ହିନ୍ଦୁଦେବ ଜୀବନେର କତ କିଛୁର
ବିକଳେ ନିରାକାର ନାକ ଏଦେର କୁଞ୍ଚକେଇ ଆଛେ । ଥିଯେଟାର ତାର
ଘର୍ୟେ ଏକଟି, ଯେହେତୁ ଓଖାନେ ନଟୀର ନୃତ୍ୟ ହସ ; ଅଥଚ ନଟୀର ନୃତ୍ୟ
ନା ଦେଖେଓ ଆଜ୍ଞା-ୟୁବକଦେର ଭେତର କୁକୁଚି ଓ କାମବୃତ୍ତିର ଦେଲା ଏକ
ଚୁଲ୍ଲ କମ ତୋ ଦେଖି ନେ । ବାହିରଟା ଧୋପଦମ୍ବ ରେଖେ ଜ୍ଞାନମ୍ବାନ
ମେଜେ ଧାକାର ଏହି ଯେ ମାନ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତି ଏବା ମତ ହାତ୍ତକର ଜିନିସ
ଆର କି ଆଛେ ? ହିନ୍ଦୁ ଘରେର ଅନେକ ମେଘେକେ ଝଗଡ଼ା ଝାଟିର
ମାରେ ତାରଥରେ ଚୋଥ ମୁଖ ଚୁରିଯେ ବକ୍ତା କରିତେ ତନି ଯେ, ସେ
କତ ବଡ଼ ସତୀ, ତାର ଅନିଷ୍ଟ କରିତେ ଗିଯେ ହାରାଣ ମତ ପଡ଼ିଲୋ
ଆର ଯରିଲୋ । ଏହି ଲୋକ-ଦେଖାନୋ ଯାଲିଟି ମେହେ ଧରଣେର
ନିଜେର ଢାକ ନିଜେ ପିଟିଷେ ସତୀର ବଡ଼ାଇ କରାର ମତଇ ବ୍ୟାପାର ।
ନଟୀର ନାଚକେ ଡକ୍କିଲୋକେର ବାଡ଼ୀର ଅକ୍ଷନେ ଏନେ ଏଥନ ରଥୀଜନାଥ
ଅନେକ ତଥାକଥିତ ହୁଳିଚିବାଗୀଶ ଆକ୍ଷେର ମୁଖ ବନ୍ଦ କରେହେନ, ଏଥନ
ଉତ୍ସବରେର ମେଘେ ଓ କୁଳବନ୍ଧୁ ଓ ନଟୀର କାହେ ଆସରେ ନାମଛେନ—

ଆମାର ଆଜ୍ଞାକଥା

ତୋଦେର ନମ୍ବା ପୂର୍ବବିଭିନ୍ନୀରା ଛିଲେନ ରାଜକୁଳା ଶ୍ରେଷ୍ଠୀ-କୁଳାର ମଳ,
ଏହି ତୋଦେର ସବ ଚୟେ ବଡ଼ ନଜିର । ଆଗେଇ ବଲେଛି ନାମୀର
ଅଙ୍ଗେର ଶୁଳଲିତ ଛନ୍ଦୋବନ୍ଧ ଗତି କତଥାନି କୁଳଚି ଜାଗାର
ଆନିନେ, କିନ୍ତୁ ଯେ ରସଜଗଃ ମେ ମାତୁମେର କାହେ ଥୁଲେ ଦେସ ତା'ର
ଦ୍ୱାମ ଦେସ କେ ? ଆର ଏହି ଡଗବଦ୍ଵାତ୍ର କୁଳଚିପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃକ୍ଷିଟା—ଓଟା
ତୋ ସବାରଇ କେଶାକର୍ଷଣ କରେ ନାନାବିଧ କୁଳାର୍ଥ୍ୟ ଦିବାରାତ୍ର କରିଯେ
ନିଜେଇ, ଓଟାର ହାତ ଥେକେ ନିରାକାର ଭଜେଓ ସଥନ ଉକ୍ତାର ନେଇ
ତଥନ ନୃତ୍ୟଗୀତ ଚିତ୍ର ପ୍ରଭୃତି କଳାରମେର ଶୁଖେ ଓ ଆନନ୍ଦେ ଆମରା
ବକ୍ଷିତ ଥାକି କେନ ?

ଟୋରେ ତଥନ କିମେର ପାଳା ଦେଖେଛି ତା ଆମାର ଶ୍ରବଣ ନେଇ,
ତବେ ତାଙ୍କର ବ୍ୟାପାର, ବିବାହ ବିଭାଟ ଆଦି ନଜ୍ମାଗୁଲିର କଥା
ବେଶ ମନେ ଆହେ । ଆକ୍ଷ-ସମାଜ ତଥନ ଛିଲ ଧିଯେଟାରୀ ବ୍ୟକ୍ତେର
ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ସାର୍କାରେ ସେତୁମ ମାତ୍ରେ ମାତ୍ରେ, ସାହେବ ମେମ
ମେଜେ ପଣ୍ଡାଳା, ଇଡେନ ଗାର୍ଡନ, ବୋଟାନିକେଲ ଗାର୍ଡନ୍‌ରେ ଦେଖା
ହତୋ । କଲକେତା ବିଦ୍ୱାନ ଏକଘୟେ ଲାଗତେ ଆରଞ୍ଜ କରଲେ
ନପରିବାରେ ଥୁଲନା ଯାଜ୍ଞାର ହିଡ଼ିକ ପଡ଼ତୋ । ଏକବାର ବଜରାର
କରେ ଆମରା ଏକମାସେର ମତ ବେରିଯେ ପଡ଼େଛିଲୁମ କାଳନାର ଦିକେ,
କତମ୍ବର ପିରେଛିଲୁମ ଏଥନ ଆର ମନେ ନେଇ । ତବେ ଗନ୍ଧାର ମେ
ରଜତ ଧବଳ କଳନାଦିନୀ ଶ୍ରୋତକଟକିତ ରୂପ ଭୋଲବାର ନୟ ।
ବନ୍ଦୀତଟେର ମେହି ପ୍ରାଣ ଛବି—କୁଳବ୍ୟୁର ପିତଳେର କଳନୀ କାଥେ
ଅଲଭରା, ହାତେର ଥାଡୁ ବାଟଟି ନେଡେ ବାସନ ଯାଜ୍ଞା, ବଜରା ଦେଖେ
ଆଡ଼ ଘୋମଟାର ଫାକେ କାଙ୍ଗ-କାଳୋ ଚୋଖେ ବିନ୍ଦୁ ବିନ୍ଦୁ ଧମକେ

আমাৰ অংশকথা

চেৰে থাকা, নৈকাৰ সাদা পাল তুলে ইসেৰ মত ভেসে চলা,
বকেৰ সাৱি, কাশেৰ সাদা তুফান, শিকড় জাগা গাছেৰ মূল
ঘিৰে নদীৰ তৱজলীলা, কিই বা তাৰ মাঝে তুলতে পেৱেছি !
আমাৰ গল্পে উপন্থাসে কবিতায় তাৱা কুমাগতই কৃপ নিতে
এসে ব্যৰ্থ হয়ে গেছে, কাৰণ আমাৰ সে প্ৰতিভা কোথায় থে
তাদেৰ নিখুঁৎ কুলৰ ফুটিৰে সৱস জীবন্ত কৰে তুলতে পাৱি ?

সাত

মাহুষ গড়ে, দেবতা ভাঙে। আমরা আশাৰ ছলনে ভুলে
কতবাবই যে কত জ্ঞানগায় কত রকমেই না আমাদেৱ খেলাঘৰ
সাজাচি, আমাদেৱ এত সাধেৱ সাজানো। বাগান পাতছি আৱ
কতবাবই কে যেন অদৃশ্য তাৱ হাত থানা। বাড়িয়ে সব শুলিয়ে
দিছে। স্তৰী মৱছে, কেনে কেটে ‘ভগ্নহৃদয়’ লিখে স্বধেৱ কাঙাল
মাহুষ আবাৱ একটি ঝুপেৱ ভালি ষোড়শী ধূঁজে পেতে এনে,
ভাঙা সংসাৱ নতুন কৱে গুছিয়ে বসছে। সন্তানহাৱা মা চুল
ছিঁড়ে বুক দু'বশ দিন চাপড়ে কেনে আবাৱ উঠে বসছে; বাদ
বাকি সন্তান ক'টিকে নিয়ে আবাৱ হাসছে—আমৰ সোহাগে
তাদেৱ সাৰনাৱ ওাচলে ধিৱে নিয়ে। তাই কি এক চোখে
বিধিৱ সইছে ?

ହୁତୋ ଆମାଦେର ଭାଲ ସେଇ-ଇ ବୋବେ ଭାଲ । ଝଡ଼ ଝାପଟାଯ ଏଇ ନିରସ୍ତର ବେଡ଼ାଳଛାନା ନାଡ଼ାନାଡିତେଇ ହୁତୋ ଆମରା ଶକ୍ତ ସମର୍ଥ ହୟେ ଗଡ଼େ ଉଠିତେ ପାରି । ଏକଟାନା ଶୁଖେର ନୌଡ଼େର ଆଓତାଯ ଗଜାନେ ଆମାଦେର ପଲକା ନଧର ଜୀବନ ହୁତୋ ବଡ ଝତୁର ପରିବର୍ତ୍ତନେ ବେଚେ ଥାକତେ ପାରେ ନା । ଏକଘେଯେ ଶୁଖେର ମାଝେ ଏଇ ନବରସଘନ ଆନନ୍ଦେର ଆସ୍ତାଦନ୍ତ ହୁତୋ ବିଶ୍ୱାଦ ହୟେ ଆସେ । ଶୁଷ୍ଟିର ଶୁକୁଶଳୀ ଶିଳ୍ପୀ କି ସେ ଚାଯ ଆମାଦେର ଜୀବନ କ'ଟି ନିୟେ, ସେଇ-ଇ ତା' ଜାନେ । ତାର ହିସାବ କିତାବ ଆମାଦେର ପ୍ରାଣେର ଓ ଆକୁଳ ହୃଦୟେର ଚାଉୟା ପାଉୟା ସାଧ ଆକାଙ୍କାର ସଙ୍ଗେ ଆଜ୍ଞା କିଛୁତେଇ ମିଳିଲୋ ନା । ଦୁ'ବର୍ଷର ସେତେ ନା ଷେତେ ଆମାଦେର ଗୋମ୍ବୁ ଲେନେର ଶୁଖେର ଘରେ ଆଗ୍ନି ଲାଗିଲୋ । ଏହିଥାନେ ଏସେଓ ରାଜ୍ଞୀ ମାୟେର କୋଳେ ବସେ ଆମାର ପ୍ରଥମ ହାତେ ଥଢ଼ି, ଏକ ଅନ ପ୍ରାଇଭେଟ ଟିଉଟରେର କାହେ ପ୍ରଥମ ଇଂରାଜୀ ଶିକ୍ଷା । କାଟେର ମତ କଟିନ ମୁଖ, କଲନାଶକ୍ତି ବିରହିତ, ନିଭାଷ୍ଟଇ କାଜେର ମାହୁସ ବି ଏ ପାଶ ଏଇ ମାଟ୍ଟାର ପୁନ୍ଦବେର ହାତେ ଆମି ଶିଥେଛିଲୁମ୍ ଯତ ନା, ନିର୍ମମ କାନମଳା ଥେବେଛିଲୁମ୍ ତତୋଧିକ । ରାଜ୍ଞୀ ମାୟେର କଡ଼ା ଶାସନେର ଭୟେ ତଟିଥ ଏଇ ପ୍ରଥମ ଶିକ୍ଷାଗୁରୁଟିର ଆଡ଼େ ଆବଭାଲେ ଦେଉୟା ଧମକ ଓ କର୍ମମଳାଯ ଆମାର ଲେଖାପଡ଼ାର ଓପର ପ୍ରଥମ ବିତ୍ତଙ୍ଗ ଜୟାଳ, ପଡ଼ାର ବଇଶୁଳୋକେ ମନେ ହତେ ଲାଗି ଦୀତବେର-କରା ଥେବୀ କୁକୁର—ଆମାର ଯତ କୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଓ ଅଶାନ୍ତିର ଉରାଇ ମୂଳ । ମୁୟଡେ ପଡ଼ା ନିରସ୍ତର ସମ୍ବନ୍ଧ ମନ ନିୟେ ପଡ଼ାର ବହି ହାତେ ପେଣ୍ଡିଯେ ଚଳା ମେ ସେ କି ବିଡ଼ିଛନା ତା' ଆମାଦେର ମାଟ୍ଟାର ଓ ବାପ

ଆମାର ଆଜ୍ଞାକଥା

ମା ଡାଙ୍ଗିତ କଣ ନା ହୁକୁମାର ଚିତ୍ତ ବାଲକ ବୋବେ ! ଆମି
ସଖନ ଗ୍ୟାଙ୍ଗତୁମ ମାଟ୍ଟାର ତଥନ ଚେଷ୍ଟାରେ ବସେ ଚୁଲତେନ, ତାରପର
ଜେଗେ ଉଠେ ପଡ଼ା ନା ପାରାର ଅପରାଧେ କାଣ ଲାଲ କରେ ଚଢ଼ ଚାପଡ
ମେରେ ଆମାସ ବିଶ୍ଵା ଦାନ କରେ ବିଦାସ ହତେନ । ଆମିଓ ମେ
ଦିନକାର ଯତ ଛୁଟି ପେସେ ବୀଚତୁମ । ଗୋମସ ଲେନେର ଜୀବନେ
ଷୋଲକଳାସ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆନନ୍ଦେର ଟାମେ ଏହି ଲେଖା ପଡ଼ା ଶେଖାଟୀଇ
ଛିଲ କଲକ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶିଶୁଚିତ୍ତ ସଭାବତଃ ସା' ଚାର, ସେ ଦିକେ
ତାର ମନପ୍ରାଣ ସାରା ସତ୍ତା ସହଜେଇ ଉତ୍ସୁଖ ହୟ ମେଟ ଦିକକାର ଜ୍ଞାନ
ସହି ତାର କାହେ ଛେଲେବେଳା ଧେକେ ଧୀରେ ଧୀରେ ଧେଲାଧୂଳା
ଆନନ୍ଦେର ମଧ୍ୟେ ମେଲେ ଧରା ଯାଉ ତା' ହଲେ ଜ୍ଞାନଚର୍ଚାଟୀ ଆର
ବିଭୀଷିକା ହସେ ଦ୍ଵାରାସ ନା । ଆମାଦେର ଜୀବନେ ସଖନ ଶୈଶବ
ଓ କୈଶୋରେର ଉଦ୍ଦେଶ ଆଣ ଗତିହୀନ ହସେ ଏମେହେ, ମେ ସତ୍ତଃଫୁର୍ତ୍ତ
ଉପଚେ-ପଡ଼ା ଆନନ୍ଦ ଆର ନେଇ, ସଂସାରେର ଆର୍ଥବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରିପାଇଁ
ଧରେ ତାର ମୁଦିଖୋନାସ ଦୁ' ପ୍ରସାର କେନା-ବେଚାସ ବସେ ଗେଛେ;
ତଥନ ଆମରା ହସେ ବସି ଶୁକ୍ର ମଶାଇ । ଅହେତୁକ ଉଚ୍ଛଳ ଆନନ୍ଦେର
ମୃତ୍ତି ଶିଶୁଗଲିର ହିସାବକିତାବ-ହାରା ଆଣକେ ସଂସାରୀ ଆମରା
ଆମାଦେର ଆର୍ଥବୁଦ୍ଧିର ପାଚନ ବାଡି ନିଷେ ତାଡ଼ା କରେ ଢୋକାତେ
ଚାଇ ଆମାଦେର ସକ୍ରିୟ ଭାଲ ମନ୍ଦେର ଗୋଯାଲେ । ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରେ ଏର
ଫଳେ କି ସେ ନିର୍ମି ଅତ୍ୟାଚାରେର'ଶୁଣି ହୟ ତା କୋପନ ଯା ବାପେର
ଘରେ ବେଦମ ଶିଶୁ ଠ୍ୟାଙ୍ଗାନୀ ଦେଖେଇ ବେଶ ବୋବା ଯାଉ । ସାରା ଶିଶୁ,
ବାଲକ ଓ ମୁଖକେର ସଭାବ ବୋବେ ନା ତାଦେର ହାତେ ଶିତପାଳନେର ଓ
ଶିକ୍ଷା-ଦୀକ୍ଷାର ଭାବ ହେଉସା ଆର ବନ୍ଦ ଉତ୍ୟାଦକେ ସହଜ ମାଝୁରେର

ଆମାର ଆସ୍ତିକଧୀ

ଶୁଖ ଶାନ୍ତିର ହର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତା କରା ଏକଇ କଥା । ନିଜେର ନିଜେର ସକୀର୍ଣ୍ଣ ମତ ଓ ଜିଦେର ଦିକ୍ ଦିଯେ ଆମରା ସବାଇ ଏକଣ୍ଡେ ପାଗଳ, ହୟ monomaniac ନୟ megalomaniac । ମାଛୁଷେର କୋମଳ, ଜଟିଲ ଓ ଶୁକ୍ଳମାର ମନ-ପ୍ରାଣ ରୂପ ସଞ୍ଚାର ନିଯେ ଯେ ନାଡ଼ାଚାଡ଼ା କରବାର ଅଧିକାର ପାବେ ତାର ଦୃଷ୍ଟି ହବେ କତଥାନି ବହଦିକାରୀ, ଶୂନ୍ୟ ଓ ଅନୁକର୍ମୀ ଏବଂ ଦରଦେ କୋମଳ sensitive !

ଆମାର ଜୀବନେର କଥା ବଲାତେ ବଲାତେ ଅତି କଥାଯ ଏହି ଯେ ଲେକଚାର ଦେବାର ଧାରା— ଏହି ଅବାସ୍ତର କଥାର ପୁନଃ ପୁନଃ ଅବତାରଣା, ଏଟା ଗଲ୍ଲ-ରସିକ ଅନେକ ପାଠକ ପାଠକାର ହୁବେବେ ଭାଲ ଲାଗିଛେ ନା । କିନ୍ତୁ ଉପାୟାସ୍ତର ନେଇ, ଆମାର ଜୀବନ ଆମାର ଚୋଧେ ଏକଟି ଅତି ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ଚାଣକ୍ୟ ନୌତିର ବେହି ; ଜୀବନେର ଅତିପିଦେ ପ୍ରତି ଅଳି ଗଲିର ବୀକେ କତ ଶିକ୍ଷାଇ ଯେ ଏ ଆମାକେ ଦିଯେଇବେଳେ ତାର ହିସାବ କିତାବ ନେଇ, ସେ ସବ ଏଡିଯେ ଏ ଜୀବନ-କଥା ବଲାତେ ଯାଓସା ବିଡ଼ସନା । ନିଛକ ଗଲ୍ଲ-ରସପିପାଳରା ନା ହୟ କମା ସେମିକୋଲନେର ମତ ଛେଦ ବିରାମେର ହିସାବେ ଏଣ୍ଟିଲୋ ବାବ ଦିଯେଇ ପଡ଼ିବେନ ।

ଏକ ଦିନ ଭୋର ଚାରଟେ ରାତ୍ରେ ଉଠେ ରାଜ୍ଞୀ ମା ଆମାର କାନ୍ଦାତେ ଲାଗଲେନ, ଆମାକେ ବୁକେ ଅଡ଼ିଯେ ଧରେ ବଲଲେନ, ଦେଖୋ ଧନ, ଉଲି ବୁଝି ଆର ନେଇ, ଆମାଦେର ଛେଡ଼େ ଚଲେ ଗେହେନ ; ଆମାର ବୁକେର ଭେତର ଯେନ କେମନ କରଛେ । ଏଥିନି କ୍ଷପ ହେବାଛି ଯେନ କାହେ ଏସେ ଗା ଠେଲାହେନ ଆର ବଲାହେନ ‘ଓଗୋ ଉଠେ ଦେଖୋ, ଆମି ଯାଇଛି ।’ ଉଠେ—ଦେଖି ସତିଇ ଅଲଜୀଯତ ସାମନେ ଦୀଙ୍ଗିରେ

আমাৰ আজ্ঞকথা

হয়েছেন, ধৰতে গেলৈই মিলিয়ে গেলৈন।” সেই ষে বাঙা মা
কান্দতে বসলেন বেলা দশটা অবধি তা’ থামলো না।

আমি বাইরের ঘৱে খেলা কৱছি। তখন বোধ হয় বেলা
এপ্রারটা কি বারটা। কয়েকজন সাহেব এসে বাড়ী চুকলেন,
একজন আমাৰ পৰিচয় জিজ্ঞাসা কৱে বসলেন, “তোমাৰ মা
কোথাব ?”

আ। ভেতৰে আছেন।

সা। তোমাৰ বাবা ডক্টৰ কে ডি ঘোষ ? শুলনাৰ সিভিল
সার্জিন ?

আ। ইয়া।

সা। তাৰ সম্পত্তি কোন অস্থথ হয়েছিল ?

আ। কৈ, না।

সা। তিনি মাৰা গেছেন, তোমাৰ মাকে ধৰৱ দিতে
পাৰ ?

ধৰৱটা শুনে আমাৰ ভিতৱে কোন দুঃখেৱই সাড়া পেলুম
না, শিশ ও বালকেৰ চিন্ত তৱল, ৰেহ ভালবাসাও নিয়গামী,
সচৰাচৰ বড়ৰ দিক খেকে ছোটৰ দিকে নামে। আমি মাকে
ধৰৱ দিতে নাৱাজ হওয়াৰ সাহেব ক'জন মুখ চাওমা চাওয়ি
কৱতে লাগলেন। ইনি বলেন, ‘তুমি বল’, উনি বলেন, ‘না
বাপু তুমি বল, আমি পাৱবো না।’ শেষটা আমাকে দিয়ে
মাকে ডাকিয়ে একজন জিজ্ঞেস কৱলেন, ‘আপনাৰ বাবী ডক্টৰ
কে ডি ঘোষ ?’ মা পৱনাৰ আড়ালে দাঢ়িয়ে ধৰ ধৰ কৱে

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

କାପଛିଲେନ, ଏହି କଥାଯିଇ କେବେ ଲୁଟିଯେ ପଡ଼ିଲେନ । ତାର ଗତୀର ପ୍ରେମ ପ୍ରେମାସ୍ପଦେର ଚିରବିରହେର ସଂବାଦ ଆଗେଇ ପେଯେଛିଲ, ଆର ବାବାର ଏତବଡ଼ ଭାଲବାସାର ଏହି ଜୀବନ-ସକଳିନୀକେ ଆମାର ଆଜ୍ଞ ଆଜ୍ଞୀଯରା ଠାଉରେଛିଲେନ ବାଜାରେର ବେଶ୍ । ମାହୁରେର ପୋଚାର ମତ ଦିକକାଣ ବୁଝି ଆର ଧର୍ମଜୀବନ କର୍ତ୍ତର ହୀନ ହତେ ପାରେ ତାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବାବାର ମୃତ୍ୟୁତେ ଆମି ସାଧାରଣ ମମାଜେର ଲୋକେର ଶୀଘ୍ର ହାନୀୟ ନେତାଦେର ମଧ୍ୟେ ପେଯେଛି । ତା ସଥାହାନେ ସଂକିଳିତ ବନ୍ଦବୋ ।

ମାହେବରା କୋନ ଗତିକେ ନିର୍ମମ କାଙ୍ଗଟା ସେଇ ଚଲେ ଗେଲେନ, ନିର୍ବାକୁବ ଏହି ଅନବହଳ ନଗରେର ମାଝେ ଅସହାୟ ମା ଆମାର ଆମାଦେର ବୁକେ ନିଯେ କାନ୍ଦତେ ଲାଗିଲେନ । ସତ ବଡ଼ଇ ଶୋକ ହୋଇ ଶାହୁଷ ମୁଖ୍ୟମନେର ସେହେ ତା ସାମଲେ ନେଇ, ନିରାଭରଣ ଶୁଭ ବୈଧବ୍ୟ ବେଶେ ଶୋକଶୟା ଥିକେ ଉଠେ ମା ବାବାର ବକ୍ର ବ୍ୟାରିଟାର ମନୋମୋହନ ସୌଧେର ମଙ୍ଗେ ନିଜେ ଗିରେ ଦେଖା କରିଲେନ । ଏତଦିନ ପର ସଂବାଦ ପେଯେ କାକା ଏଲେନ, ଦେଓଧରବାସୀ ଆମାର ମାତାମହେର ପ୍ରତିନିଧି ହସେ ନ-ମେଶୋ ଶ୍ରୀଜ୍ଞ କୁଞ୍ଚକୁମାର ଯିତ୍ର ଯଶାଇ ଏଲେନ, ବାଗବାଜାରେର ପିସୀରା ଏଲେନ, ଆଜ୍ଞୀଯ ସ୍ଵଜନରା ମବ ଏକେ ଏକେ ଦେଖା ଦିତେ ଲାଗିଲେନ । ବାବାର ଜୀବିତକାଳେ କାକାଦେଇ, ଦେଓଧରବାସୀ ମାତା-ମହୁଦେର ଓ ନ-ମେଶୋ ଯଶାଇଦେର କାକ ମଙ୍ଗେଇ ଆମାଦେର ସଂପର୍କ ଛିଲ ନା । ଛିଲ କେବଳ ବାବାର ଦିକେର ହ'ଚାରଟି ମାହୁରେର ମଙ୍ଗେ । ଆମାର ବଡ଼ ପିସୀ ବିଧବୀ ବିରାଜମୋହିନୀ ଆସନ୍ତେନ ଆମାଦେର ଗୋମନ ଲେନେର ବାଡ଼ିତେ, ଆମାର ପିସତୁତ ବୋନ ଗୋଲାପ ଦିଲି

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବାବାର ଥୁବ ପ୍ରିୟପାତ୍ରୀ ଛିଲେନ । ତିନି ତଥନ ହୁଇ ତିନ ଛେଳେର ମା, ବାବା ଦେଖେଛି ତାକେଓ କୋଳେ କରେ ଛୋଟ ମେରୋଟିର ମତ ଆମର କରତେନ । ଆମାମାନ ଧେକେ ଫିରେଓ ଏ ଶ୍ରାଵବର୍ଣ୍ଣ ଶାସ୍ତ ଅଙ୍ଗୁଠି ଗୋଲାପ ଦିନିର ସଙ୍ଗେ ଆମି ଦେଖା କରେଛି, ତାର ମୁଖେ ଛିଲ ଏକଟି ଅନ୍ତପମ ଶ୍ରୀ, ଶୁନ୍ଦରୀ ନା ହ'ଲେଓ ଯା' ମାତୃଷକେ ମୁଝ କରତୋ ।

ରାଡା ମା ଆମାଦେର ନିସେ ପିସୀର ବାଜୀ ଯେତେନ, ତାଙ୍କାଓ ମାକେ ମାବେ ତ୍ରୁଟ ତାଳାମ ନିତେନ, ଆସତେନ-ଯେତେନ । ଏକବାର ବାବା ଦିନକତକେର ଜଣେ ମେଶ୍ବରମଣେ ଘାନ—କାଶୀ, ଏଲାହାବାଦ, ଭବଲପୁର ଇତ୍ୟାଦି । ଛେଲେପୁଲେଦେର ବାବା ଜିଜେମ କରଲେନ “କେ ଆମାର ସଙ୍ଗେ ଯାବେ ବଳ ?” ଆମି ତଥନଇ ରାଜୀ ହୁଇ, ଶେଷଟା ବାବା, ଏକଜନ ଚାକର ଓ ଆମି ଯାତ୍ରା କରିଲୁମ । ମେ ଭରମଣେର କଥା ଅତି କ୍ଷୀଣ ଅସ୍ପଟି ଛବିର ମତ ଆମାର ମନେ ଆଛେ । ରାଡା ମା ଆମାର କତକଞ୍ଚିଲି ଗାନ ଶିଖିଲେଛିଲେନ, ତାର ମଧ୍ୟ କୁଣ୍ଡ ବିଷସେ ଏହି ପାନଟା ଗେଯେ କାଶିତେ ଆମାର ଅତି ବୃଦ୍ଧ ଠାକୁରମାକେ କୌଦିଶେ ଦିଲେଛିଲୁମ ବଲେ ଆମାର ମନେ ଆଛେ,

‘ଆର ତୋ ବ୍ରଜେ ଯାବ ନା ରେ ଭାଇ,

ଯେତେ ଶ୍ରାଣ ନାହି ଚାସ :

ବ୍ରଜେର ଖେଳ କୁ଱ିଯେ ଗେଛେ,

ତାଇ ଏମେହି ସଧୁରାର ।

ମା ଛେଡ଼େଛି, ବାପ ଛେଢ଼େଛି,

ବ୍ରଜେର ଖେଳ କୁଲେ ଗେଛି,

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତୋମରା ସବାଇ ମା ବଲେ ଡାଇ,

ଭୁଲିସେ ରେଖେ ମା ସଶୋଦାୟ .”

ଠାକୁର ମା ତଥନ ଉଠିତେ ପାରେନ ନା, ଚୋଥେର ଦୃଷ୍ଟିଓ ତାର ଗେଛେ, ବଡ଼ ପିସି ତାର ମେବା କରେନ । ବାବାର ମୁଖେ ମାଧ୍ୟମ ହାତ ବୁଲିସେ କୋଳେର କାଛେ ଟେନେ ନିୟେ ଠାକୁରମା ତାକେ କୋଳେର ଶିଖର ମତ ଆଦର କରତେନ, ଆମାସ ଚୋଥେ ଦେଖତେ ପେତେନ ନା ବଲେ ତାର କି ଦୁଃଖ ! । ଅବଳପୁରେର ମାର୍କଲ ପାହାଡ଼ ଓ ଜଳପ୍ରପାତ ଆମାର ଏଥନ୍ତି ମନେ ଆଛେ, ଏଲାହାବାଦେ ଏକଟା କି ମେଲାସ ବାଜୀ ପୁଡ଼ିଲି, ଆତ୍ମସ ବାଜୀ ଦିନେ ରାମ ଲକ୍ଷଣ ହମ୍ମାନ ରାବଣ ସବ କରା ହେଲିଛି । ଏକଟା ବିପୁଲ ମାଟେ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଆମାର ଆଜିଓ ମନେ ବିଶ୍ଵତିର ମାଝେ ଡୁବେ ଯାଉନି । ଆର ମନେ ଆଛେ ଇଂରାଜି ହୋଟେଲେ ଏକ ଏକ ଫେଟ ଭରେ କାଟିଲେଟ ଖାଓୟା । ମେହି ହୋଟେଲେ ମାହେବୀ କେତାଯ ଆମରା ଆଶ୍ୟ ନିୟେଛିଲୁମ । ବାବା ଚଲେ ଯେତେନ କାଜେ କରେ ଆମାକେ ଚାକରଦେର କାଛେ ରେଖେ—ସା' ଚାଇ ତାଇ ଦେବାର ହକୁମ ଜ୍ଞାରି କ'ରେ । ଆମି ଆର ଚାକରଟି ପରାମର୍ଶ କରେ ଏକ ଏକବାରେ ଏକ ଏକ ଡଜନ କାଟିଲେଟ ଅର୍ଡାର ଦିନ୍ତୁମ, ବଳାଇ ବାହଳ୍ୟ ତାର ଅନେକଗୁଲୋ ଯେତୋ ଲୋଭୀ ଚାକରଟିର ଉଦ୍‌ଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନାମକ ଗୁରୁରେ ।

ବାବାର ସ୍ଵତ୍ୟର ପର କାକା ଏକଦିନ କି ଦୁଇନ ଏସେଛିଲେନ, ତାରପର ଆମାଦେର ଆଖାସ ଓ ସାହନୀ ଦିନେ ତିନି ଭାଗଳପୁର ଚଲେ ଘାନ । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣମାର ମିତ୍ର ପ୍ରାୟଇ ଆସିଲେନ, ଏକଦିନ ତାର ବଡ଼ ମେହେ କୁମାରୀ ବନ୍ଦ ବା କୁମୁଦିନୀକେ ଏନେଛିଲେନ । ଆମାଦେର ମାସତୁତ ବୋନେଦେର ମଧ୍ୟେ ମେହି ଛିଲ ସବ ଚେରେ ସୁନ୍ଦରୀ । ମେହି

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ସେ ଆମାର ତାର ଉପର ଟାନ ହଲୋ ମେ ଭାଲବାସା ଆଜିଙ୍କ ଆସି
କାଟିଥେ ଉଠିତେ ପାରି ନି, ସଦିଓ ଆମାଦେର ଦେଖା ମାକ୍ଷାଂ କଟିବ
କଥନ ଓ ହସ୍ତ । ଆମାର ତଥନ ଅଗତେର ଶାର୍ଥବୃଦ୍ଧି ଖୁବ ଭାଲ ବକମ
ହସ୍ତ ନି, ତବୁ ବୈସନ୍ଧିକ କାଣ୍ଡ ନିଷେ ସେ ସବ ବ୍ୟାପାର ଆମାଦେର ଚାର
ପାଶେ ସଟଛିଲ ତା' ଆସି କତକ କତକ ବୁଝତୁମ । ବାବାର ଉଇଲ
ମନୋମୋହନ ଘୋଷେର ବାଜୀତେ ପଡ଼ା ହ'ଲୋ, ତାତେ ତିନି ଆମାର
ଗର୍ଭଧାରିଣୀ ମା ସର୍ବଲତାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ ସମ୍ମଟ ଟାକା ଓ ବିଷଟ-ଆଶସ
ଏବଂ ଛେଲେ ଯେବେର ଭାବ ରାଙ୍ଗା ମାସେର ହାତେ ଦିଲେ ଯାନ । ଏହି ନିଷେ
ଆମାର ନୌତିବାଗୌଣ ଆତ୍ମୀୟଦେର ମଙ୍ଗେ ମାସେର ବାଧଲୋ ଲଡ଼ାଇ ।
ଏକ ଦିକେ ଅମହାୟ ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ ଆଇନେର ପାଇଁ କ' ଅକର
ପୋମାଂସ ହିନ୍ଦୁ ବିଧବୀ ଆର ଏକଦିକେ ମହାଜ୍ଞେର ଓ ପରିବାରେର
ଓକ୍ତଗଞ୍ଜୀର ବିଦ୍ୟାନ ନୌତିଚଳୁ ଅଭିଭାବକେର ଦଲ । ଏବକମ କେତେ
କୋନ୍ ପକ୍ଷେର ପରାମର୍ଶ ଅବଶ୍ୟକାବୀ ତା ସହଜେଇ ଅଛୁମେଇ ।

আট

আমাদের উচ্চ-চিষ্ঠা, আদর্শ বা নীতিবাগীশতা এ সবই
পোষাকী বস্তু, সমাজে বাহির হবার সময় নিজেকে লোক চক্ষে
জাহির করবার বা তুলে ধরবার সময় এগুলি আমরা পরে
দাঢ়াই। জীবনের ঘরোয়া কাজে—প্রাণের ভোগের আট-
পৌরে ব্যাপারে কিন্তু এ সঙ্গ-পোষাক খসে পড়ে বাসন-
কামনার ঘূণিপাকে, তখন কোন ছলবেশই আর রাখা চলে
না, পশ্চ-স্তুরের ক্ষুধার্ত জীবটি তার কদাকার অঙ্গ নিয়ে পূরো
নগ বীড়সভায় বেরিয়ে পড়ে। আজ আমার এই পঞ্চাশ বছর
বয়সে এই ঘটনা আমি কর না ক্ষেত্রেই করবার দেখেছি।
মুখে আমরা সতী, জনসমাজে লজ্জাশীল। দীঘল-ঘোমটা নারী—
সতীর ও ভদ্রতার জনজলে বিজ্ঞাপন। খুব বড় ধর্ষপ্রাণ
নীতিবাগীশকে দেখে হয়তো ভেবেছি, এ মাঝের বুঝি কথনও

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ପରିଷଳନ ହବେ ନା । ଓ ହରି ହରି ! ଏକଟୁ ପରଦା ତୁମେ ତାର ଜୀବନେର ଅନ୍ତଃପୁରେ ତାକେ ଦେଖେ ଅବାକ ! ତାର ନିଜେର ବା ମେଘେର କେଲେକାରୀ ଚାପା ଦେବାର ଅନ୍ତେ ସେଇ ସାଧୁ ପୁରୁଷେର କି ଆକୁଳି ବ୍ୟାକୁଳି, କି ଛେଲେମାନୁଷେର ମତ ବ୍ୟବହାର ! ଏରକମଟା କେନ ହସ ? ଆମାର ଲେଖୀଯ ନାନା ଜ୍ଞାନଗାଁ ମହୁୟ-ଚରିତ ବିଶ୍ଵେଷଣ କରତେ ଗିଯେ ଏର ହେତୁ ଆମି ବିଶ୍ଵଦ କରେ ଅନେକବାରଇ ବଲେଛି । ମାନୁଷେର ମନ ଉର୍କ୍କ-ଲୋକେର ଜୀବ—ମେ ହଞ୍ଚେ ଆଧ ଆଧାର ଆଧ ଆଲୋକେର ରାଜ୍ୟେର ବାସିନ୍ଦା—ଏକ କଥାୟ ସାଙ୍ଗୀ ଡଜ୍ଲଲୋକ ବା ଝେଟଲମ୍ୟାନ ; କିନ୍ତୁ ମାନୁଷେର ପ୍ରାଣ ହଞ୍ଚେ କାନ୍ଦାର ଅନ୍ତ, ପାକେ ତାର ବାସ ଏବଂ ପାକ ତାର ଆହାର୍ୟ ! ଏଇ ମନ ଆର ପ୍ରାଣ ହୁଇୟେ ମିଳେ ଜୁଲେ ଘରକନ୍ଦା, ତାଇ ମନେର ଆକାଶ-କୁନ୍ତମ ମନେଇ ଫୁଟେ ଚିନ୍ତାଯଇ ମିଳିଯେ ଯାଯ ; ଜୀବନେ ରୂପ ନିତେ ପାରେ ନା ; ସେଥାନେ ପାକେର କୁମୀର ପ୍ରାଣଇ ହଞ୍ଚେ ରାଙ୍ଗା, କନ୍ଦାକାର ତାର ଲେଜେର ଘାସେ ଘାସେ କାନ୍ଦା ସୁଲିଙ୍ଗେ ଅହରହ ମେ ଶିକାର ଧରଛେଇ ସେଥାନେ, ନିର୍ବଳ ଜୀବନ-ଜୀବନ ନିଭ୍ୟାଇ ବୁଝେ ରାଙ୍ଗିଯେ ଉଠିଛେ ।

ବାବା ମାରା ଯାବାର ପର ଯଥନ କୌଣସି ମନୋମୋହନ ଘୋଷେର ବାଡ଼ିତେ ଉଇଲ ପଡା ହସେ ରାଙ୍ଗା ମା ହଲେନ ବିଷୟ-ଆଶୟେର ସର୍ବମୟୀ କତ୍ତୀ, ତଥନ ଏହି ବ୍ୟାପାରଟାକେ ରଦ କରିବାର ଅନ୍ତେ ଆମାର ତ୍ରାଙ୍ଗ ଆସ୍ତିଯଦେର ମଧ୍ୟେ ପଡ଼େ ଗେଲ ଏକଟା ଆପ୍ରାଣ ଚେଟା । ଯେମନ ନଗ ତେମନି ବୀର୍ତ୍ତସ ! କି କରେ ଏହି ଅପାଉକେୟ ଜୀଲୋକଟିକେ ଧୋପଦତ୍ତ ସାମାଜିକ ଆସ୍ତିଯ ମହଲେ ଚାଲାନେ ଯାଏ ! ହେଲେ ମେଘେ ଓର ହାତେ ଧାରିଲେ ସେ ଉଚ୍ଛରେ ଯାବେ ! ଏହି ସବ ଦୁଃଖିଷ୍ଟୀୟ ପରମ

ଆମାର ଆସ୍ତିକଥା

ପିତାର ସନ୍ତୁନଦେର ସଥିନ ପ୍ରାୟ ଆହାର ନିଦ୍ରା ତ୍ୟାଗ ହବାର ଦାଖିଲ
ହେବେ ତଥିନ ଆମାର ଏକଜ୍ଞନ ଆସ୍ତୀଯ (ସାଧାରଣ ଆକ୍ଷମମାଜେର
ଏକଜ୍ଞନ ଚଢ଼ା) ଏସେ ମାରେର ମଧ୍ୟେ କଥାଯ ବାର୍ତ୍ତାଯ ଉଇଲିଥାନି
ଏକବାର ଦେଖିତେ ଚାଇଲେନ । ମରଳ ମେଘେ ମା ଆମାର ଉଇଲିଥାନା
ତାର ହାତେ ଏନେ ଦେବାମାତ୍ର ତିନି ପକେଟ୍‌ଶୁ କରେ ବଲଲେନ, “ତୁମ୍ହି
ଛେଲେ ମେଘେ ପାବେ ନା ଆର ଟାକା କଡ଼ିର ଦାବୀ ସଦି କର ଏହି ଉଇଲ
ଜାଲ ଓ ତୋମାକେ ବାଜାରେର ବେଶୀ ବଲେ କୋଟେ ପ୍ରମାଣ କରା ହବେ ।”
‘ଏହି ବଲେ ଧର୍ମପ୍ରାଣ ମାନୁଷଟି ଦିବ୍ୟ ଗଜେନ୍ଦ୍ର ଗମନେ ଅନ୍ତରାଳ କରଲେନ ।

ମା ଆମାର ତୋ କେନେଇ ଆହୁଳ । ଅନେକ କାମାକାଟି ଧରକ
ଚମକେର ପର ଏକଟା ସାଲିସୌ ହେଁ ସ୍ଥିର ହ'ଲୋ ଉଇଲ ମତ କାଙ୍ଗ
ହତେ ପାରେ ସଦି ମା ରୌତିମତ ଦୌକ୍ଷା ନିଯେ ଆକ୍ଷ ହନ । ଛେଲେ ମେଘେ
ହାରାବାର ଡରେ ଆହୁଳ ମା ପ୍ରଥମଟା ବାଜୀ ହଲେନ, ହିନ୍ଦୁଧର୍ମର
ଆଚାର-ନିଷ୍ଠାଯ ନିଷ୍ଠାବତୀ ତାର ତଥିନ ଉଭୟ ସକ୍ଷଟ ଉପହିତ, ବାପ
ପିତାମହେର ଧର୍ମ ଛାଡ଼ାଓ କଟ୍ଟକର ଆବାର ଛେଲେ ହାରାନୋଓ ତାର
ପକ୍ଷେ ଏକଟା ନିରାକଳ ଦୁର୍ବିଷହ ବାପାର । ଏକଦିନ ଆକ୍ଷମମାଜେ
ଆଚାର୍ୟ ଆଦି ମର ମେଜେ ଗୁଡ଼େ ପୁଲକିତ ପ୍ରାଣେ ମନ୍ଦବେତ ହେବେନ
—ମେଇ ଦିନଇ ରାଙ୍ଗ ମାଯେର ଆକ୍ଷଧର୍ମେ ଦୌକ୍ଷିତ ହବାର ଦିନ । ମା
କିନ୍ତୁ ସବ୍ଧା ମନ୍ଦସେ ହଜୁରେ ହାଜିର ହଲେନ ନା, ଧର୍ମ ତ୍ୟାଗ କରା ଥେବେ
ମନ ତାର ଶୈୟ ମୁହଁର୍ତ୍ତେ ବୈକେ ବମଲେ । ଆକ୍ଷ ଆସ୍ତୀଯଟି କର୍ଜ
ମୂର୍ତ୍ତିତେ ଏସେ ଅନେକ ଧରକ ଚମକ କରଲେନ, ଶୈୟେ ବ୍ୟାପାରଟା
କୋଟେ ଯାଏ ଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଖୋଲା ଆଦାଲତେ ସାଥୀର ନାମେ ଏକଟା
କେଳେକାରୀ କରାଓ ପତିପ୍ରାଣ । ହିନ୍ଦୁ ମେଘେର ପକ୍ଷେ କତ୍ତର କଟିନ

আমাৰ আজ্ঞাকথা

তা সহজেই বোৱা যাব। বাবাৰ এই হিতীয় বিবাহ বিবাহই
নয়, আইনেৰ চোখে এক্ষে তিন অমূল্যীয়ী প্ৰথম বিবাহেৰ পৰ এ
বিবাহ বেআইনী অপৰাধ। তাদেৱ দুজনেৰ ছিল প্ৰেমেৰ
মিলন, অস্তৱেৰ বিবাহ—‘যদিদঃ হনন্দঃ মম তদিদঃ হনয়ঃ তব’
—এই শাস্ত্ৰবাক্যোৱাৰ অহসতণে দু’জনেৰ হয়েছিল সহজ আভাবিক
হনন্দ-বিনিময়। কিন্তু ধৰ্মশাস্ত্ৰ কি হিস্তু আৱ কি ভাঙ্গ সমাজে
হনন্দেৰ অতঃকৃত মিলন তো বিবাহেৰ পক্ষে একটা অবাস্তৱ
ব্যাপার, আসন্ন হচ্ছে প্ৰাপ্তীন অগুষ্ঠানগুলো। আদালতেৰ
বিজ্ঞ জজদেৱ চোখেও তাই, তাৰা দেখবেন আইন, আৱ
দেখবেন কেতাৰ মাকিক সম্প্ৰদাান হয়েছিল কিনা, বাপ মা
শুকৰন দাড়িয়ে মন্ত্ৰ পড়ে এই জৰাই কাৰ্য্যটি সমাধান
কৰেছিলেন কিনা।

অনেক বাক বিতঙ্গা ঘোৱাঘুৱিৰ পৰ রফা হল বাঙ্গা মা খোৱ
পোৰ বাবদ পাঁচ হাজাৰ টাকা মাত্ৰ পাৰেন, ছেলে মেমে ধাকবে
মাতৃলালমৈ দেওবৰে, তিন চাৰ মাস অস্তৱ তিনি তাদেৱ দেখতে
পাৰেন। ঠিক কি সৰ্বটা এসবক্ষে হয়েছিল তা’ আমাৰ আজ্ঞা আৱ
মনে নেই কিন্তু তিনি যে ছেলে মেমেকে প্ৰাপ্তী কাছে পাৰেন
এটা তাৰ মধ্যে ছিল, কতদিন পৱে পৱে সেটা আমি ভূলে
গেছি। একটা দিন হিৱ হলো আমাদেৱ ছাড়াছাড়িৱ, মা আকুল
কাঙ্গা বুকে চেপে সেই ভৌষণ দিনেৰ প্ৰতীক্ষাৰ বইলেন।
সামনে বলি শৃঙ্খলও আসৱ হ’বে থাকে তা’ হলে পৱমানুৰ গোণা
দিনকলি হহ কৰে চলে যাব। সে কৱ দিনেৰ কৰণ ব্যাপাৰ

আমার আশ্চর্য

আর আমি বর্ণনা করবো না। একদিন আমাকে ও দিনিকে নিয়ে গাড়ী করে মা চললেন সেই আঘাতটির বাড়ীতে, জীবন্ত দু'টি তার প্রাণপুত্রলীকে বিসর্জন দিতে—এই বৃথা আশা বুকে পুষে যে তবু শা হোক মাঝে মাঝে তাদের দেখে চোখ ছুড়াতে পাবেন। সেখানে বাড়ীর দরজায় পৌছে মা আর নামলেন না, দিনিকে প্রথমে নায়িয়ে নেওয়া হ'লো। আমি কিছুতেই রাঙা মাকে ছ্যাড়বো না, তাকে আকড়ে ধরে কাঁচা জুড়ে দিলুম। সেই আঘাতটি তখন টেনে হিঁচড়ে আমায় সেই অপবিত্র কোল থেকে তার পবিত্র সংসারে ছিনিয়ে নিলেন। মা মুখ চেপে চোখ বুঝে অঙ্ক অঙ্কান অবহায় গাড়ীতে পড়ে রইলেন, তাকে নিয়ে গাড়ী শৃঙ্খল-পুরী গোমস্তানে ফিরে গেল। এইভাবে সীতা হরণ করে আমায় দু'দু'বার ছিনিয়ে নিতে হৰেছে, একবার পাগল মাঘের কাছ থেকে আর একবার এই রাঙা মাঘের কাছ থেকে। আরও একবার রাজশক্তি আমাকে সীতা হরণ করে নিয়ে প্রথমে ঘাতকের Death cell-এ এবং তার পর আন্দামানের অশোক বনে রেখেছিলেন ! না জানি এখনও দষ্ট অদৃষ্টে আরও কি আছে ; তবে আশা এই যে ৫০-এর কোটা পেরিয়েছি, এখন ‘বনং ব্ৰজেৎ’-এর পালা বলে যদি রেহাই পাই, আর অদৃষ্টে যত কিছু হতে পারে সে দশ দশাই তো ইতিমধ্যেই হম্মে চুকেছে। বৃক্ষ বয়সে এখন দারিদ্র্য-দুঃখও এসেছে, এখন— ভোজনং যত্ত তত্ত শয়নং হট্টমন্দিরে, বাকি তথু মৱণং গোমতী তৌৰে ; স্বতরাং অপৰদ্বা কিং তবিষ্যতি ?

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଆସ୍ତିଯଟି ଆମାର ଶୁଦ୍ଧ ଗଜୀର ପ୍ରକଳ୍ପିତ ମାନ୍ୟ, ଅସାନ୍ୟର ହାସି ତାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ମୂଳେ କଦାଚିତ୍ ଉଦ୍‌ଦୟ ହତୋ, ବାଜେ କଥା ତିନି ପ୍ରାପ୍ତିଷ୍ଠାନେ ବଲତେବେ ନା । ସେଥାରେ ତିନି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ତାର ଚାରି ଧାରେ ବିଶ ହାତ ବେଡ଼େ ଜ୍ଞାନଗାଟା ଗାଜୀର୍ଯ୍ୟ ଥମ ଥମ କରତୋ, ସେଥାନକାର ମାନ୍ୟରେ ମନେର ଓ ପ୍ରାଣେର ଶୁମୋଟେ ଦସ ଆଟକେ ପେଟ ଫୁଲେ ମାରା ଯାବାର ଦାଖିଲ ହତୋ । ତାର ଜ୍ଞାନ ଛିଲେନ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ମେଜାଙ୍ଗର ମାନ୍ୟ, ବାକା ଦୃଷ୍ଟି ତାର ଖୁଅତୋ ମାନ୍ୟରେ ଛିଦ୍ର, ଅତି ମାତ୍ରାର ମରାଳ ମନ ତାର ହିନ୍ଦୁ ସମାଜେର ସବ କିଛୁକେ ଦେଖତୋ ଅସହିଷ୍ଣୁ ସ୍ଥଣ୍ଟାସ । ପୌତ୍ରିକ ମାନ୍ୟ ଛିଲ ଏଂଦେର ଚୋଥେ ନିତାନ୍ତ କୁପାର ପାତ୍ର, ଅକ୍ଷକାର ଥେକେ ଆଲୋକେ ଆନବାର ଅଭିଶପ୍ତ ଆସ୍ତା । ଏ ବାଡ଼ୀର ଛୁଇ ଯେବେ ଓ ଏକ ଛେଲେ ତଥନ ନିତାନ୍ତ ଛେଲେ ମାନ୍ୟ, ତାରାଇ ଛିଲ ଆମାଦେର ଏକମାତ୍ର ଆନନ୍ଦେର ସାଥୀ, ତଥନ ଓ ଦୁନିଆର ଭାଲ ଯନ୍ଦେର ହିସାବ-ବୁଦ୍ଧି ତାଦେର ସବଳତା ନଷ୍ଟ କରେ ନି । ମେ ବାଜେ ଶୁତେ ଯାଓଯା ଅବଧି ଆମି ଅବିରାମ କେନ୍ଦ୍ରେଛିଲୁମ୍, ବାଡ଼ା ମାକେ ଛେଡେ ଆମବାର ବ୍ୟଥା ଆମାର ମାରତେ ଦଶ ପନର ଦିନ ଲେଗେଛିଲ । ତାରପର ପୁଞ୍ଜୋର ଛୁଟିତେ ଆମରା ଗେଲୁମ୍ ବୈଷ୍ଣନାଥେ—ଆମାର ମାତୁଲାଲୟେ, ଦିଦିମା ନିଜାରିଣୀ ଦେବୀର ସଂସାରେ ଦାଦାବାବୁ ବୁଦ୍ଧି ରାଜ ନାରାୟଣ ତଥନ ବେଚେ; ବଡ଼ ମାମା, ଛୋଟ ମାମା, ପାଗଳ ମେଙ୍ଗ ମାମା, ମା ଓ ମାସୀ ମରାଇ ଆଛନ୍ତି; ମା ରୋହିଣୀତେ ଆର ବାଦ ବାକି ମରାଇ ପୁରଳାହାର ବାଡ଼ୀତେ ।

ବୈଷ୍ଣନାଥ ଆମାର ଶୈଖରେ କୈଶୋରେର ଓ ପ୍ରଥମ ସୌବନ୍ଦରେ ସୁଧ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଦୁଃଖେର ଶୁଣିତେ ଜଡ଼ାନୋ ସ୍ଵପ୍ନଗୁରୀ ବୈଷ୍ଣନାଥ । ସେ ଯେ ଚେତନାର କଣ୍ଠାନି ଜୁଡ଼େ ଆଜନ୍ତା ଜେଗେ ଆଛେ ତା ବଲେ ବୋଝାନ ଶକ୍ତ । ପୂରେ ନୀଳ ଆକାଶେର ଗାଁଯେ ଗାଢ଼ିର ସୁନୀଳ ରେଖାର ତିନଟି ଚଢ଼ାୟ ଆଁକା ତ୍ରିକୃତ ପାହାଡ଼, ପଞ୍ଚମେ ଡୁବୁଟ ଶ୍ରୀଯେର ରାଙ୍ଗା ଆଭା ଗାଁଯେ କୁଞ୍ଜପୃଷ୍ଠ କଞ୍ଚପେର ମତ ପ୍ରକାଣ ଦିଗଡିଯା, ରାଙ୍ଗା ମାଟିର ଚେଉ ଖେଳାନୋ ମାଟେର ମାଧ୍ୟେ ସବୁଜ ଧାନ କ୍ଷେତର କୋଳେ କ୍ଷୀଣ ରଙ୍ଗତ ରେଖାଯ ଆଁକା ବୀକା ଦାଡ଼ୋଯା ନଦୀ । ଉତ୍ତର-ପଞ୍ଚମ କୋଣେ ଅନ୍ଧନ ପାହାଡ଼ର ମାଥାଯ ଭାଙ୍ଗା ମନ୍ଦିରେର ଗାଛ ଗଜାନୋ ଦେଓଯାଳ । ଚାର ଦିକେ କତ ଶୋଭା, କତ ବନେର ସମ ରେଖା, ଧାନେର ସବୁଜ ଆଁଚଳ, ମୁକ୍ତ ଦିକଚକ୍ରବାଲ, ଖୋଲା ମାଟେର ବିରାଧିରେ ହାଓଯା, ଉଦ୍‌ବ୍ରାତା ମନ୍ଦିର, ଶିଙ୍ଗ ଉଷା, କାକ ଜୋଂନ୍ମା ଢାଲା କତ ନା ହୁଥ ନିଶି ! ସେ ବୈଷ୍ଣନାଥ କି ଆମାର ଭୋଲବାର ଜିନିମି ?

ଏହି ବୈଷ୍ଣନାଥେ ୧୮୯୩ ମାର୍ଚ୍ଚ ଥିଲେ ଆମାର ଜୀବନେ ପାଚଟି ବହର କେଟେଛେ । ଏହି କୟାଟି ବହରେର ସବ ସଟନା ଖୁଟିଯେ ଲିଖିତେ ଗେଲେ ଏକଟି ଅନ୍ଧିକ ମହାଭାରତେର ନୟ ପର୍ବେର ଅବତାରଣା ହତେ ପାରେ । କୈଶୋର କାଟିଯେ ଯୌବନେ ପଢ଼ିବାର ପଥେ ଏହିଥାନେ ଶୁଳ୍କ ଜୀବନେ ଆମାର ମନ ପ୍ରାଣେର ଖୁବ ଦ୍ରୁତ ବିକାଶ ହେଲିଲ । ତାରଇ ଗଲ୍ଲ ଏବାରେ ବଲବେ । ଆମାର ବାଡ଼ୀଟି ଟିକ ଡାକ ବାଙ୍ଗଲାର ପାଶେ, ପୂରେ ଓ ପଞ୍ଚମେ ତାର ଉଧାନ ସୁନ୍ଦର ଚେଉ ଖେଳାନୋ ମାଠ ; ଉତ୍ତରେ ମିସ ଏଙ୍ଗାମ୍ବେର ମିଶନ-ବାଡ଼ୀ । ଏହି ମିସ ଏଙ୍ଗାମ୍ବ ଅତି ଭକ୍ତିମତୀ ଓ ନିଷ୍ଠାବତୀ ଥିଲେନ, ତିନି ଅତି ଅକପଟେ ଏକାନ୍ତିକତାଯ ବିଦ୍ୱାସ କରିବେନ ପ୍ରେମାବତାର ଧୀଶ୍ଵରେ ଯେ ନା ଭଜେଛେ ତାର ଅନ୍ତରେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ନରକ । ଆମ ସଥିନ ତାକେ ଦେଖି ତଥିନ ତିନି ଅତି ବୃଦ୍ଧ, ଏକଟି କାଠେର ଗାଡ଼ୀତେ ତିନି ବାସ କରିଲେ, ସବେର ଘନ ପରିସର ମେହି ଗାଡ଼ୀର ମଧ୍ୟେ ଛିଲ ତାର ଶୋବାର ସର, ରଙ୍ଗନଶାଳା, ଲାଇଟ୍‌ରୌ ସବହି । ତାରଇ ହାତେ ଦୀକ୍ଷିତ ସାଂଗତାଳ ଥୁଚାନ ଏକଜନ ତାକେ ଏହି ଗାଡ଼ୀତେ କରେ ଟେନେ ନିଯେ ବେଡ଼ାତ ; ପ୍ରକାଶ ବାଡ଼ୀ ଓ ଗିର୍ଜାର କାହେ ଗାଡ଼ୀଥାନି ମଚରାଚର ଦୀନିଯେ ଥାକିଲୋ । ତିନି ଆମାର ଦାନାବାୟୁ ରାଜନାରାୟଣ ବନ୍ଧୁକେ ଥୁଟ୍ଟଥର୍ମେ ଦୀକ୍ଷିତ କରିବାର ଜ୍ଞାନେ ଆଟ ମଧ୍ୟ ବହର ଚେଷ୍ଟା କରେଛିଲେନ, ସଥିନି ଆସିଲେନ ତାକେ ଧର୍ମପଦେଶ ଦିଲେନ ଏବଂ ଯୀତ ପ୍ରେମ ଥିକେ ତାର ବକ୍ଷିତ ଦଶ ମନେ କରେ ସତ୍ୟ ସତ୍ୟ ଇନି ଅବୋରେ କାନ୍ଦିଲେନ । ପ୍ରାୟ ୨୫ କିମ୍ବା ୮୦ ବହର ଅବଧି ତିନି ବେଚେ ଛିଲେନ ; କୋନ ଏକ ସାଂଗତାଳେର କାହିଁ ଥିକେ କୁଟ୍ଟ ବୋଗେର ଅନ୍ତୁତ ପ୍ରୟୁଷ ପେଷେଛିଲେନ, ଥୁଚାନ ହବାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପେଲେଇ ରୋଗୀଙ୍କେ ନିଜେର ନନ୍ଦନ ପାହାଡ଼େର କାହେ କୁଟ୍ଟାଶ୍ରମେ ରେଖେ ସାରିଯେ ଦିଲେନ, ତାରାଓ ତଥିନ ତାର ଗାଡ଼ୀଥାନି ଦୂର ଥିକେ ଆମାରେ ଦେଖେ ନିଜେଦେର ଗ୍ରାମେ ଦିକେ ସରେ ପଡ଼ିଲୋ, କାରଣ ବୋଗ ତଥିନ ମେରେ ପେହେ, ଆର ବୃଦ୍ଧ ଥୁଚାନ ହେଁ କି ଲାଭ । ବାର ବାର ଠକେଓ ଆବାର ତିନି ନତୁନ ନତୁନ ମାହୁୟକେ ଏହି ସର୍ତ୍ତେ ପ୍ରୟୁଷ ଦିଲେନ, ‘ଥୁଚାନ ହବୋ’ ବଲେ ତାର କାହେ ନା ପାଓଯା ଯେତ ଏମନ ହର୍ବତ ବସ ବିହୁଇ ଛିଲ ନା ।

ଦେଉବେଳେ ଏମେ ରାତ୍ରି ମାର୍ବର ମଧ୍ୟ ଆମାଦେର ବିଜେମ ହଲୋ, କଲକେତାର୍ଯ୍ୟେ ଏକ ମାସ ଛିଲୁମ ଲେଖାନେଓ ଦେଖା ହୟ ନି ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ମାହୁଷେର ମନ ପ୍ରାଣ ହଛେ ଆନନ୍ଦେର ଶୋକ, ଶୋକ ଦୁଃଖ ତାର ପ୍ରକୃତିର ବ୍ୟାତିକ୍ରମ, ତାଇ ଶୋକେର ବା ଦୁଃଖେର ପୁଟଳି ଆଁକଡ଼େ ମେ ବୈଶିଦିନ ଧାରିତେ ପାରେ ନା । ଦିନ ଗେଲେ ମେ ଆବାର ହାଦେ, ଆବାର ସରକରା ପାତେ, ଆବାର ନତୁନ ନତୁନ ମାହୁଷକେ ଦ୍ରଦୟ ପ୍ରାଣ ନତୁନ କରେ ଦିନେ ଫେଲେ । ଆନନ୍ଦ ହାସି ଶୁଖ ଶାସ୍ତିହି ମାହୁଷେର ରସଘନ ସତ୍ତାର ଆମଳ ଖୋରାକ ; ଦୁଃଖ ତାର ପ୍ରକୃତିର ଏତହି ବିରୋଧୀ ଯେ ବୈଶି ଦିନ ଶୋକ ଦୁଃଖକେ ଧରେ ଧାକଳେ ତାର ମନ ଶ୍ଵାଭାବିକ ଗତି ହାରିଯେ ପାଗଳ ହେଁ ଯାଉ, ମେହ ଭେଦେ ପଡ଼େ । ଆମାଦେର ସତ୍ତାର ଆଁଧାର ପୁରୀତେ କିନ୍ତୁ (sub-conscious) ଏମନ ବିକ୍ଳତି ଆଛେ ଏବଂ ଏମନ morbid ଦିକଓ ଆଛେ ସାର ମାଝେ ରମ୍ଭେଚେ ଶୋକ ଦୁଃଖ ଓ ବିପଦ ଆପଦେର ଆଞ୍ଚନେର ଦିକେ ଟାନ । ମା ଯଥନ ବହୁ ଆଗେ ମରା ଛେଲେର ଜଣେ ନିଜ କାଙ୍ଗକର୍ମେର ଅବସରେ ପା ଛଢିଯେ ବସେ ଇନିମେ ବିନିମେ କାଦେ ତଥନ ତାର ଏହି ବିକ୍ଳତ �morbid ମନ ମେଇ ଦୁଃଖେର ଝାଲ ଆଚାରଟୁକୁ ଜୀବେ ବେଳେ ନେଡ଼େ ନେଡ଼େ ଚାରେ, ଭୋଗ କରେ । ‘ଆମି ବଡ ଦୁଃଖୀ ଗୋ, ଆମାର ସର୍ବନାଶ ହେଁଚେ ଗୋ’ ଏହି କଥା ଦଶ ଜନକେ ଡେକେ ବଲାୟ ଶୁଖ ଆଛେ, ଆଞ୍ଚନେର ପ୍ରତି ପତଙ୍ଗେର ଟାନେର ମତ ମରଣ ବା ଅକଳ୍ୟାଣେର ଦିକେଓ ମାହୁଷେର ଏକଟା ଲୋଭ ଓ ଟାନ ଆଛେ । ମୃତ୍ୟୁର ଦୁଷ୍ଟାରେ କାହାକାହି ଘୁରେ ବେଢାବାର ନେଶାଯଇ ଶିକାରୀ ବାଷେର ଗୁହାସ ଯାଉ, ଯୋଜା ସୁନ୍ଦର କରେ, ପରୋପକାରୀ ବିପନ୍ନକେ ଉକ୍କାର କରତେ ଆଞ୍ଚନେ ବାଁପ ଦେୟ । କିନ୍ତୁ ଶୋକେର ଆଁଧାର ଛାଯା ମାହୁଷେର ସହଜ ଆନନ୍ଦଘନ ରମ୍ଭକ୍ରପ ଯେ ସତ୍ତା ତାର ବିରୋଧୀ ।

ଆମାର ଆଜ୍ଞାକଥା

ମାସେର କାହିଁ ଛାଡ଼ା ହବାର ଦୁଃଖରେ ଆମାକେ ବେଶି ଦିନ ବୈଧେ ନି । ରାଙ୍ଗ ମା ଆମାକେ ଅତିଥି ଆଜ୍ଞା-ବିଶ୍ଵତ ହରେ ଭାଲ ବାସନ୍ତେନ ବଲେଇ ବୋଧ ହୁଏ ଏକଟା ଭାସା ଭାସା ଟୀନ ତୀର ଓପର ଆମାରର ହସେଛିଲ, କାରଣ ଭାଲବାସାର ଆଜ୍ଞାତ୍ମପ୍ରତି ଆଛେ, ହୁଥ ଆଛେ, ପରମ ଆରାମ ଆଛେ । ମାଜୁମେର ଆଜ୍ଞାନ୍ତରିତ ଓତେ ହୁଥ ପାଯ । ଶେଷେର ଜୀବରେ ଦେଖେଛି ମାଯେର ପ୍ରତି ଭାଲବାସା ଆମାର ଆଦୌ ଗଭୀର ନୟ, ଏକଟା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୁଝି ଆମାକେ ତୀର ଦିକେ ସଜ୍ଜାଗ ରାଖତୋ ମାତ୍ର । ଏକବାର ଥୁବ ପୌଡ଼ିତ ହସେ ପଡ଼େ ତୀର ଶେଷ ଦିନ ଏମେହେ ଭେବେ ବାବା ଆମାକେ ତୀର ମୁତ୍ତା ଶିଘରେ ଡେକେ ବଲନେନ, “ଦେଖୋ, ଆମି ମନେ ମରାଇ ତୋମାର ମାକେ ତୋମ କରବେ, ତୁମି କିନ୍ତୁ ଓକେ ତ୍ୟାଗ କରୋ ନା, ଆମାକେ କଥା ଦାଓ ।” ତୀର ମାଥା ଛୁଟେ ଆମି କଥା ଦିଯେଛିଲୁମ । ଦେଶବରେ ଏମେ ବଡ଼ ମାମା ଧୋଗୀଜ୍ଞନାଥ ବନ୍ଦକେ ଓ ମାତାମହ ରାଜନାରାୟନ ବାବୁକେ ଆମାର ଅଭିଭାବକ କ୍ରପେ ପେଣେ ଆମି ବେଚେ ଗେଲୁମ । କାରଣ ଏବେ ଦୁଇନେଇ ଆମୁଦେ ରମ୍ପିକ ଲୋକ, ଆମାର ଏବେ ହଲେନ ବନ୍ଦୁ, ଅଭିଭାବକ—ମେ କେବଳ ନାମେ ମାତ୍ର ।

ଦେଶବରେ ବାଡ଼ୀ ଏଥନ୍ତି ଜରାଜୀର୍ଣ୍ଣ ଅବଶ୍ୟକ ଦାଇଶେ ଆଛେ, ଆର କିଛୁଦିନେର ମଧ୍ୟେଇ ହସ୍ତତୋ ଭେତେ ପଡ଼େ ନିଶିକ୍ଷ ହସେ ସାବେ । ମେ ଯୁଗେ ଖୁବି ରାଜନାରାୟନ ଏକଟି କମ ମାତ୍ରାର ଚିଲେନ ନା, ତୀର ‘ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମର ଶ୍ରେଷ୍ଠତା’ ନାମେ ବନ୍ଦୁତାର ବାତମା ଦେଶେର ଘନେର ଧାରା କିରେ ପିଲେଛିଲ, ଇଂରାଜି ଶକ୍ତିଦେଶର ସାହେବୀ ଧରଣ ଧାରଣେର ଲୋକ ଆର ଖକ୍ଷାନ ହବାର ହିତିକ ଧେମେ ଗେଛିଲ ସେ କରୁନ ମେ-

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ନେତା ଓ ସୁଲେଖକେର କଳମେର ଜୋରେ, ରାଜନାରାୟଣ ବନ୍ଧୁ ତାମେର ଏକଜନ । ଏ ଜ୍ଞାତି ଯେ ବୀଚବେ, ନିଜେର ଅପୂର୍ବ ସାହିତ୍ୟ କଳା ଓ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଜୀବନ ଗଡ଼େ ତୁଳବେ ତାର ଆମୋଜନେର ଜଣେ ଶଙ୍ଖ ହାତେ ଜାତିର ପ୍ରାଣଗଢ଼ାର ଅବତରଣ ସ୍ଟାବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ନିଯେ କତ ଭଗୀରଥ ତୁଳ୍ୟ ମାତ୍ରମହି ନା ଏସେଛିଲେନ । ଦେବେଶ୍ବନ୍ଦୀଥ ଠାକୁର, କେଶ୍ବରଚନ୍ଦ୍ର, ବକ୍ଷିମ, ଭୁଦେବଚନ୍ଦ୍ର, ବିଦ୍ୟାମାଗର, ଶ୍ରୀରାମକୃଷ୍ଣ, ବିବେକାନନ୍ଦ—ସବାଇ ଏଥେ ବାଙ୍ଗଲୀର ଜୀବନତରୀର ହାଲ ଓ ଦାଢ଼ ଧରେଛିଲେନ ଏକେ ଏକେ ଅର୍ଧ ଶତାବ୍ଦୀ ଜୁଡ଼େ । ଏମନ ମାତ୍ରମେ ବାଡ଼ୀଖାନି ଆଜ ଦେନାର ଦାୟେ ବିକିଯେ ଯାଛେ, ଦେଶେର ଧନୀଦେଇର ପକ୍ଷେ ଏ କମ ଲଙ୍ଘାର କଥା ନୟ । କିନ୍ତୁ ବଳା ବୃଥା—ଦେଶ ଆମାଦେଇ ଏମନଟି । ନିଜେର ସ୍ଵମୂଳକରଣକେ ଏ ଅକୁଳତଙ୍ଗ ଦେଶ ଚେନେ ନା ।

ନୟ

ତଥନ ମାଇକେଲ ମଧୁସୂଦନ ଦଙ୍ଗେର ଜୀବନୀ ପ୍ରଣେତା ଶ୍ରୀମତୀ ଯୋଗିଜ୍ଞନାଥ ବନ୍ଦ ଦେଉଥର ହାଇ ଇଂଲିଶ ଯୁଦ୍ଧର ହେତୁ ମାଟୋର । ଆମାର ବଡ଼ ମାମାର ନାମର ଛିଲ ଯୋଗିଜ୍ଞ ନାଥ ବନ୍ଦ ଏବଂ ହ'ଉରେ ଛିଲେନ ଅଭିର-ହନସ ବନ୍ଦ । ପ୍ରମିଳ “ବେଶେର କଥା” (ଆମାଦେର ବୋଯାର ସୁଗେ ଏହି ବିଷ୍ଣୁନି ବେ-ଆଇନୀ ସୋବଣା କରା ହସ) ପ୍ରଣେତା ମଦ୍ଦାରୀର ଗଣେ ମେଉଦର ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ନୀଚେର ଝାମେ ଅଧ୍ୟାପନା କରନ୍ତେବ । ନୀଚେର ଝାମେର ଶିକ୍ଷକ ହ'ଲେ ହବେ କି, ତାର ଓ ଦେଖମାଟୋର ମଣାଇସେର ମତ ଛେଲେଦେର ଜନପ୍ରିୟ ଶିକ୍ଷକ ଏମନ କେଉଁ ଆର ଦେଉଥରେ ତଥନ ଛିଲ ନା । ଶିକ୍ଷକଦେର ମଧ୍ୟେ ଆର ସାମେର କଥା ଥିଲେ ଆହେ ତାର ମଧ୍ୟେ ପଣ୍ଡିତ ମଣାଇ, ପାଣ୍ଡା ଶିକ୍ଷକ ବା-ମଣାଇ ଆର ତୃତୀୟ ଶିକ୍ଷକ ବକୁଳାଙ୍ଗ ବାବୁର କଥାଟ ଆମାର ମନେ ପଡ଼େ ।

ଆମାର ପ୍ରଥମ ସେ ଦିନ ବଡ଼ ମାମା ସଙ୍ଗେ କରେ ନିଯମେ ଶୁଣେ
ଭର୍ତ୍ତି କରାର ଅନ୍ତେ ମେ ଦିନ ଆମାର ବୁକେର ମାଝେ ଭର୍ତ୍ତର କି
ଶୁଣିଶୁଣ—ଯେନ ବଲିଦାନେର ଜଣେ ପାଠାକେ ପରମ କଳଣାମୟୀ ମା
କାଲୀର କାହେ ନିଯେ ଧାଉୟା ହଛେ । ଶୁଳ କି ତା' ମେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
କଥନଓ ଚୋଥେ ଦେଖା ହସ ନି, ଭଘାବହ ରକମ ଗଞ୍ଜୀର ଉତ୍ତତବେତ୍ର
ମାଷ୍ଟାରେର ଦଳ, ଚାରିଦିକେ ଅଚେନା ମୁଖ ଏବଂ ପଡ଼ାର ଅପ୍ରିତିକର
ପିଠ-ମାଜା-ଭାଙ୍ଗା ଚାପ ଏହି ସବଞ୍ଜଳୋ ନିଯେ ଏକଟା ଭୀତିପ୍ରଦ ଧାରଣା
ଶୁଣେ ଶୁଣେ ମନେର ଅନ୍ଧକାରେ ବ୍ରକ୍ଷଦୈତ୍ୟୋର ମତ ଜମା ହେଲିଛି ।
ପ୍ରଥମେ ଅଫିସେ ହେଡ ମାଷ୍ଟାର ମଶାଇକେ ଦେଖଲୁମ—ବୈଟେ କୌଣସିକାର
ଗୌରକାନ୍ତି ଶାନ୍ତ ଓ ଗଞ୍ଜୀର ମାନୁଷଟି, ହାମେନେ ବେଶ ଆବାର ମେ
ହାମିଥୁମୀର ମାଝେ ଗାନ୍ଧୀଧ୍ୟ ଏବଂ ଓଜନଓ ରାଖିତେ ଜାନେନ ।
ଆମାକେ ଦୁ'ଚାରଟି ପ୍ରକାର କରେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀତେ ଭର୍ତ୍ତି କରେ ନିଲେନ
ଏବଂ ସଙ୍ଗେ କରେ ନିଯେ ଗିଯେ ତ୍ରିଶ ପଞ୍ଚତିଶ ଜନ ଅଜାନା ଛେଲେର
ମାଝେ ବସିଯେ ଦିଯେ ଏଲେନ । ତଥନ ବୋଧ ହସ ପଣ୍ଡିତ ମଶାଇଏର
କ୍ଲାସ ; ପୋଡ଼ା ବସକାଟେର ମତ କାଲୋ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ପୁରୁଷ, ରଙ୍ଗଚକ୍ର, ଗୌର
ଓ ଛାଗଲ ଦାଢ଼ି ଆଛେ, ମଦାଇ ନିଦ୍ରାଲୁ ଏବଂ କୁକୁରାଷୀ । ଏହି
ଛିଲେନ ପଣ୍ଡିତ ମଶାଇ । ତିନି ପଡ଼ା ଜିଜ୍ଞେସ କରଛେ ଉପକ୍ରମଣିକା
ବ୍ୟାକରଣେର ଆର ମୁହଁର୍ହ ବିଜ୍ଞପବାନ ଓ ତିରକ୍କାରେର ମଧ୍ୟେ ଛେଲେରା
ବେଶିତେ ଆସନ ବଦଳ କରେ ଉପ୍ରତି ଅଧୋଗତିର ନାଗରଦୋଶାର
ଦୁଲଛେ । ମେହି ସେ ପଣ୍ଡିତମଶାଇକେ ବିଷ ଚୋଥେ ଦେଖଲୁମ ଆର
କଥନଓ ମେ ଶୁତିର ନାଗ ମନ ଶ୍ରାଗ ଥେବେ ଯୋଛେ ନି । ନିଜେର
ରକମେ ତିନି ସେହିପ୍ରବଣଓ ସେ ନା ଛିଲେନ ତା' ମସ କିନ୍ତୁ ତା'ର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବେଳହାତେ ବିଜ୍ଞପ-ପରାମର୍ଶ କ୍ରକ୍ତାଧୀୟ ଦିକ୍ଟଟୀ ନୀଚେର କ୍ଲାସେର ଛେଲେର କାହେ ତାକେ ଭସ୍ତେର ସାମଗ୍ରୀ ଓ ଉଚ୍ଚ କ୍ଲାସେର ଛେଲେଦେର କାହେ ଠାଟୋର ବଞ୍ଚ କରେ ରେଖେଛିଲ । ଛେଲେଦେର ମନ ଆଣଗୁଣି ଏତ କୋମଳ, ଏତ ସ୍ପର୍ଶାଳୁ, ଏତ ଶୌଭର ଦାଗ ନେଯ ଯେ, ତାଦେର ଦୂଦ୍ୟଜ୍ଞ ଏକ ଦିକ ଯେମନ ଖୁବ ସହଜ, ଆର ଏକ ମିଯେ ତେର୍ମିନ ଶକ୍ତ ବ୍ୟାପାର ।

ଆମାଦେରଇ ଦେଉବର ଶୁଲେର ପକ୍ଷ ମାଟୋର କୌଣସିଙ୍ଗ ଦକ୍ଷ ବା-ମଣାଇ ଛିଲେନ ଆତିତେ ପାଣୀ ଆକ୍ଷଣ, ଦେଉଘରେର ପାଣ୍ଡାଦେର ମଧ୍ୟେ ବି ଏ ପାଶ ମାହୁସ ତଥନ ଛିଲ ପ୍ରାୟ ଆକାଶ ଦୁର୍ମର୍ମେର ମତ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ ପଦାର୍ଥ । ମୋଟା ଧଳଧଳେ କାଲୋ ଡାଙ୍ଡେଲ ମାହୁଷଟି ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପାନତାମାକ ମେବାର ଫଳେ କାଲୋ ମହନୀ ଦାତ ବାର କରେ ସଥିମ ହାମତେନ ଆର ଶୁଲ ରସିକତା କରତେନ ତଥନ ସମସ୍ତ କ୍ଲାସ ହେସେ ଶୁଟିପାଟି ହ'ତୋ । ତାର କଷେକଟି ବାଧା ରସିକତା ଛିଲ ଯା ଶୁନେ ଶୁନେ ଆମାଦେର କର୍ଣ ହୟେ ଗିଯେଛିଲ ଅଭ୍ୟାସ ; ମେହି ସବ ରସିକତା ତାକେ ବଲିଯେ ପ୍ରସର କରିବାର ଓ ତାକେ ଡଲିଯେ ପଡ଼ାର ମରହଟା ଫାକି ଦିଯେ କାଟିଯେ ଦେବାର ଅଛିଲାସ ଏକଜନ ଉଠେ ହୟତୋ ଜିଜେମ କରଲେ, “ମାର, ମାର, ଇଟ୍ ପିଟ କି ଧାତୁ କି ପ୍ରତାୟ ?” ଏକ ଗାଳ ହେସେ ବା-ମଣାଇ ପ୍ରଭକାରୀକେ କାହେ ଡକେ ବଲଲେନ, “ଇଟ୍ ପିଟ ? ମେ ହଞ୍ଚେ ଇଟ୍ ପୁର୍ବକ ପିଟ ଧାତୁ ଏକ—ଦୁଇ—ତିନ—ଚାର ସା ପ୍ରତାୟ”, ବଲେ ଶୁମ୍ ଶୁମ୍ କରେ ପିଟେ ଚାନ୍ଦଟେ ବିରାଶୀ ଶିକ୍ଷା ଓ ଜନେର କିମ୍ ବସିଯେ ଦିଲେନ । ଏକଟା ହାମିର ଝଡ଼େର ମଧ୍ୟେ ମେଦିନିକାର ପଡ଼ାର ଚାପଟା ଅମନି ମହନୀୟ ରକମ ଲାଗୁ ହୟେ ଗେଲ, ତାହି କି ବନାଲାପେ ଶାକ ପରିହାସେ ଘଟାକେ ଘଟାଟ କାବାର ।

ବୈଟେ ମେଟେ ଆକାରେ ଏତୁକୁ ଚନ୍ଦ୍ରବାବୁ ଚତୁଥ ମାଟ୍ଟାର ଛିଲେନ ନିତାନ୍ତ ମାଟିର ମାନୁଷ, ତାର ରାଗେର ଭାନ ଆର ବେତେର ଆଶ୍ରାମନେ ସାରା କ୍ଲାସ ପୁଲକେ ମୁଖର ହୟେ ଉଠିତୋ; ଗଣ୍ଗାଳ ଧାମବାର ଅଟେ ସ୍ୟଃ ହେଡ ମାଟ୍ଟାର ମଶାଇକେ ପ୍ରାୟ ଛୁଟେ ଆସତେ ହତୋ । ଶିଶୁ-ଶାସନେ ଶିଶୁର ଚେଯେଓ ଅମହାୟ ଏହି ମାନୁଷଟିକେ କେଉ ଆମଲେଇ ଆନତୋ ନା, ଅଥଚ ତାରଓ ଦିନ ଶୁଖେ ଦୁଃଖେ ଆର ଦୁଶ ଜନ କଡ଼ା ନିୟମବାଗୀଶ କ୍ରଦ୍ର ମାଟ୍ଟାରେର ମତି କେଟେ ଯେତ । ସେକେଣ ମାଟ୍ଟାର ଛିଲେନ ସବ ଚେଯେ କଡ଼ା ମାନୁଷ, ସେମନ ପଞ୍ଜୀର ତେମନି ନୀରବ; ତାର ଧୀର ହିସେବ କରା ଇଟାଯ ଏମନ ଏକ ଜଳଜୀଯନ୍ତ ଶୁରୁମଶାଇ ଛିଲ ଯେ, ତାକେ ଭୟ ଓ ସମୀହ ନା କରେ ଉପାୟ ଛିଲ ନା । ଏହି ମାଟ୍ଟାର ଛୁଟିତେ ଧାଓହାୟ ଥାର୍ଡ ଟିଚାର ହୟେ ଆସେନ ବକୁଳାଳ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ତାର ବକୁ ଆସେନ ସହକାରୀ ହେଡ-ମାଟ୍ଟାରେର ପଦେ । ଏବା ଦୁଃଖନେଇ ଛିଲେନ ଭକ୍ତ ବୈଷ୍ଣବ, ମନ୍ଦୀରନେ ଓ ହରିନାମେ ଏଦେର ଚୋଥେ ଧାରା ବଇତୋ । ମାଟ୍ଟାରେ ଓ ଛାତ୍ର ଗଭୀର ପ୍ରେମ ଏହି ବକୁବାବୁକେ ଦିଯେ ଆମି ପ୍ରେଥମ ବୁଝି, ଆମାକେ ଦେଖ୍ୟା ମାତ୍ର ତିନି ଏମନ ଭାଲବେସେ ଫେଲେଛିଲେନ ଯେ ଆମି ତା' ଦେଖେ ଆକ୍ଷୟ ହୟେ ଯେତୁମ । ଏଥିନ ତିନି ବୋଧ ହସ ମୁଖେଫ, ପଥେ ଘାଟେ ଆଚିହ୍ନିତେ କର୍ଚିଂ କର୍ଦାଚିଂ ଛାଡ଼ା ଦେଖା ସାଙ୍କାଂ ବଡ଼ ଏକଟା ଏଥିନ ଆର ହସ ନା । ତାର ଓପର ଆମି ଡାକ୍ସାଇଟେ ବୋମାଡ଼େ ଆର ତିନି କୁଦେ ହାକିମ, କାଜେଇ ଏ ଅବୈଧ ପ୍ରଣୟ ମନେ ପ୍ରାଣେ ଚେପେ ରାଖା ଛାଡ଼ା ତାର ଗତି କି ଆହେ ।

ଆମାର ଆଶ୍ରକଥା

ହୁଲେ ଚାତମେର ମଧ୍ୟେ ଖୁବ ଭାଲିବାସାର ଜିନିସ ଛିଲେନ ସଥାରାମ ବାବୁ । ଦୀର୍ଘକାଳ ଖଚୁ ଦେହ, କେଷ-ବହଳ ବିଳୃତ ବକ୍ଷ, ଦ୍ରଢ଼ ଦୃଢ଼ମ୍ବକଲ୍ପର ଗତି, ସ୍ଵରୂପ ଶୁଣ୍ଡ, ସନ ଅସୁଗ, ସ୍ଵରସିକ, ମଦାହାଙ୍ଗ ପରାଯଣ ଅଧିଚ ଆମର୍ଦ୍ଦିବାନୀ ଏହି ମାତ୍ରବିଟି ଛିଲେନ ଛେଲେଦେର ସବ ବଡ଼ ଅହୁଠାନ ଆମୋଜନେର ପ୍ରୋଗ । ଆମାଦେର ଦରିଜ୍ଜ ଭାଗୀର, କୁଠାଶ୍ରମ ସାହାସ୍ୟ ସମିତି, ସବ କିଛୁର ଇନିଇ ଛିଲେନ ନେତା । ତଥନ ୧୮୯୫ ସାଲ, ଅତ ଆଗେ ଆମରା ଏହି ସଥାରାମ-ବାବୁର ପ୍ରେରଣାଯ ଲାଡୋଗ୍ଗା ନାନୀର ଶୁଷ୍କ ବାଲୁଚରେ ଲାଟି ଖେଳତୁମ୍ବ; ନମ୍ବନ ପାହାଡ଼କେ ଦୁର୍ଗ କରେ ଏକମଳ ମୋଗଳ ଓ ଅନ୍ତ ମଳ ମାଓଳୀ ସେନା ମେଳେ ଯୁଦ୍ଧ କରତୁମ୍ବ । ସଥାରାମ ବାବୁର ଜୀବନେର ସବ ଚେଷ୍ଟେ ବଡ ଉଚ୍ଚାକାଞ୍ଚା ଚିଲ ଶିବାଜୀର ଜୀବନ-ଚରିତ ଲିଖେ ଯାଏଗା, ମହାରାଜ ବୌର ଚଉପତିର ଏତ ବଡ ଶ୍ରକାଳୁ ପୃଜାରୀ ଆମି ଆର ଦେଖି ନି । ଏଇ ପ୍ରାଣାପ୍ତିର ଆଚ ପେଯେ ଆମରାଓ ନେପୋନିଯନ ଓ ଶିବାଜୀକେ କରେଛିଲୁମ ଜୀବନେର ଆମର୍ଦ୍ଦ ପୁରୁଷ । କୋଥାର ସାଂପତ୍ତାଳ ପରଗଣାର ଏକ ନଗନ୍ୟ ହୁଲେର ଚାତ ଆର କୋଥାର ସହାରାଟ୍ ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଶିବାଜୀ, ହାଙ୍ଗାର ଅମ୍ବକ ହଲେଇ ଏରକମ ରଙ୍ଗିନ ବୈହିମାରୀ ଆକାଙ୍କ୍ଷାଟ ମାତ୍ରବିକେ ବଡ଼ କରେ ।

ତଥନକାର ଦେଶ୍ୟର ହୁଲେ ଆମାର ଚେଷ୍ଟେ ଭାଲ ଛେଲେ ଅନେକ ଛିଲ, ପରୀକ୍ଷାୟ ତାରା ଫାଟ୍ ମେଳେ ଓ ହ'ତୋ, ରାଶି ରାଶି ପୁରକ୍ଷାର ପେତୋ, ମାହାରନେର ଆମର କୁଡ଼ୋତୋ; କିନ୍ତୁ ଆଜ ତାରା ଜୀବନେର କର୍ମକ୍ଷେତ୍ର କୋଥାର? ହ' ଏକ ଅନ ବଡ଼ ଚାକରୀ ପେହେଚେ, ଏହୁର ଯିତ୍ର ମାଯେଲ କଲେଜେର ଅଧ୍ୟାତ୍ମ ହେଯେଚେ, କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶଇ ଡଲିଷେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ପେହେ ନଗଣ୍ୟ ଲୋକେରଇ ଜ୍ଞାନୀୟ । ଏକଟା ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ନିଯେ ଜୀବନ ଉତ୍ସର୍ଗ ତାଦେର ଏକଜ୍ଞନଓ କରେ ନି, ଏକ ଆମି ଛାଡା । ପ୍ରଥମେ ଆମି ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀତେ ଭବି ହିଁ, ମେଧାନ ଥେବେ ଛ'ମାସେ ପ୍ରମୋଳନ ନିଯେ ଚତୁର୍ଥ ଶ୍ରେଣୀତେ ଉଠି, ତାରପର ଥେବେ ଦେଉସର ଶୁଲେର ଛାତ୍ର ଜୀବନେ ଆମିହି ହିଁ ବଡ଼ ବଡ଼ କାଜେ ପାଲେର ଗୋଦା । ଏଇ ସମୟେ ଯୋଗୀଜ୍ଞବାୟ ପ୍ରାଣପାତ କରେ ଦେଉସରେ କୁଷ୍ଟାଞ୍ଚମ ସ୍ଥାପନ କରଛେନ, ତଥନେ ତାର ରାଜକୁମାରୀ କୁଷ୍ଟାଞ୍ଚମ ନାମ ହେବାନି । ଆମରା ଦରିଜ୍ଞ ଭାଙ୍ଗାର ଗଡ଼େ ବାଡ଼ୀ ବାଡ଼ୀ ଝାଡ଼ି ବେଥେ ଚାଲ ସଂଶ୍ରମ କରେ କୁଷ୍ଟରୋଗୀ ଓ ଦୃଃଃମ ମାତ୍ରମରେ ବିଲୋତୁମ । ଡିବେଟିଂ କ୍ଲାବ ଗଡ଼େ ଇତିହାସ ଚର୍ଚା କରତୁମ ଓ ପ୍ରସକ ଲେଖା ଆର ବକ୍ତ୍ଵା ଦେଓସା ଶିଖତୁମ, ଆମାର କୈଶୋରର ମେ ସବ ଉତ୍ସମେର ଆନନ୍ଦ ଓ ନେଶାର ସୋର ଏଥନେ ମନେ ପଡ଼େ; ଆମାର ପ୍ରାଣ ଶକ୍ତିର ବେଗେ ଆମି ଆମାର କଳ୍ପନାର ରଥେର ଚାକାର ବୈଧେ ଟେନେ ନିଯେ ଚଲିଲମ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲକେ, ଦୌନେଶ୍ଵରୀ ପ୍ରସାଦକେ, କରାଳୀ-କିକରକେ, ଆଶ୍ରମ ବିଶ୍ୱାସକେ, ଏମନ କର୍ଜ୍ଜନକେ । ତାରା ବୋଧ ହେ ଆମାମ ଭାଲବାସତୋ ବଲେଇ ସାଡ଼ା ଦେବାର ପ୍ରାଣପଣ ଚେଷ୍ଟା କରତୋ କିନ୍ତୁ “ସଧର୍ମ ନିଧନଃ ଶ୍ରେଯଃ ପରଧର୍ମୋ ଭସ୍ତରାଃ”—ସ୍ଵତରାଃ ଏ ପରଧର୍ମ ଆଶ୍ରୟ କରେ ପରବତୀ ଜୀବନେ ତାମେର ଏକଜ୍ଞନଓ ଟିକେ ଧାକତେ ପାରେ ନି ।

ଏହି ସମୟ ଆମି ଦୁ'ଜନ ଅପୂର୍ବ ମାତ୍ରମେର ସଙ୍ଗ ଓ ଶ୍ରୀପର୍ଶ ପାଇ । ଏକଜ୍ଞ ବରିଶାଲେର ଅଧିନୀ ବାୟୁ ଆର ଏକଜ୍ଞ “ରମଲୀଲା” ରଚିତିତା ଇନ୍ଦ୍ର ବାୟୁ । ଇତ୍ସର ଶ୍ରେମେ ପାଗଲେର ମତ ହେଁ ଇନ୍ଦ୍ର ବାୟୁ ଏକବାର ପର୍ଯ୍ୟଟକ ହେବିଛିଲେନ । ମେହି ଅବସ୍ଥାଯ ନିଜେର ବୀଣାଟି ହାତେ ଏହି

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଇଶ୍ଵରପ୍ରେମିକ ସାଧକ ଦେଓଘରେ ଆମେନ । ଆମାର ଦାଦାବାବୁ
ରାଜନାରାୟଣ ବାବୁର କାହେ ଏମନ ଅନେକ ମାତୃଷହି ଆସିଲେ ।
ଏକେ ପେମେ ଦାଦାବାବୁର ଆନନ୍ଦେର ଅବଧି ଛିଲ ନା, ପଞ୍ଚମ ଦିକ୍କାର
ଗୋଲାପ ବାଗାନେ ଫୁଟଫୁଟେ ଝୋଇଲା ରାତେ ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁର “ରମଳୀଲା”
ଗାନ ହାତେ,

ମେ କୋନ୍ ଝୋଇଲା ଦେଖ ମହି ରେ ?

ଯେଥେ ଅଗଣ ଚକୋର

ମଧୁପାନେ ବିଭୋର

ନାହି ଜାନେ ନିତ୍ୟ ସ୍ଵତ୍ଥ ବହି ରେ ?

ଯେଥେ ପାଷାଣ ଭେଦିଯା ଫୁଟେ ଜୀବନେର ଫୁଲ ରେ
ପ୍ରାପମୟୀ ଭାଷା ଯଥା ନାହି ତାମ କୁଳ ରେ
ଯେ ଦେଶେର ଅଭିଧାନେ

ହୁଥ ମାନେ ସ୍ଵତ୍ଥ ରେ,

ତୁମ୍ହି ମାନେ ଆମି ବହି ନହି ରେ !

ଏହି ଧରଣେର ଗାନଙ୍ଗଳି ଏଥନ୍ତି ଆମାର ଶୁଣିର ଫଳକେ ଏକେ-
ବାରେ ମୁହଁ ଯାଏ ନି । ତାର ପର ଇନ୍ଦ୍ରବାବୁ ମେ ରମେଶ ଉଜ୍ଜାନ
ଭକ୍ତିରେ ପେଲ, ତିନି ସଂସାରେ ଚୁକଲେନ, ‘ରମଳୀଲା’ର ଆଜି ବାଙ୍ଗା
ମାହିତ୍ୟ ଧେକେ ଲୁପ୍ତ ହେଯେ ଗେଛେ । ‘ରମଳୀଲା’ ଆମାର ଜୀବନକେ
ଧୋରାଳ ରମାଳ କରେ ଦିଯେ ଗେଛେ, ଆମାଦେର ପରିବାରେର ଧର୍ମ-
ଆଗତୀ ଆମି ଉତ୍ତରାଧିକାର ସୂତ୍ରେ ହାତେ କିଛି ପେଯେଛିଲୁମ କିନ୍ତୁ
ମେ ଉର୍କର ଜମିତେ ପାଟ କରେଛେ ଜଳମେଚ ଦିଯେହେ ଯେ କମ୍ପାନି ବହି
“ରମଳୀଲା”ଟି ତାର ପ୍ରଥମ ।

“ଭୋଗରା ରେ
 କି ମଧୁ ପିଇସେ ହଲି ତୋର ?
 ତରଳ ପରାଣ ତୋର ଜମାଟ ବୀଧିଲ ରେ !
 ଶୁନ୍ ଶୁନ୍ ଶୁନ୍ କରେ କତ କେନ୍ଦେଛିଲି
 କି ମଧୁ ପଡ଼ିଲ ମୁଖେ ଚୂପ ହସେ ଗେଲିରେ ।”

ଏହି ରକମ ଭାବେର ଓ ରସପୂର୍ଣ୍ଣ କଥା ଅକବିକେ କବି କରେ ଛାଡ଼େ,
 ଆମି କୋ ତଥନ ତେର ବହର ବସମ ଥେକେ ରାବୀନ୍ଦ୍ରିକ ଡଙ୍ଗେ କବିତାଇ
 ଲିଖିଛିଲୁମ । ପ୍ରଥମେ କବି ମାନକୁମାରୀର କବିତାଇ ଆମାର
 କବିତା ଲେଖାର ଛିଲ ଆଦର୍ଶ, ତାର ପର ଏଲେନ ତାର ଅପର୍କ ଝଙ୍କାର
 ଛନ୍ଦ ଓ ମଧୁ ନିଷେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ । ବୈଷ୍ଣବ କବିତା ତଥନେ ଆମି ପଡ଼ି
 ନି, ରବୀନ୍ଦ୍ରେର ‘ଭାସୁସିଂହେର ପଦାବଳୀ’ତେ ତାର ଏକଟ୍ ପୂର୍ବାବସାଦ
 ପେଯେଛି ମାତ୍ର ।

ଅଖିନୀ ବାବୁ ବୋଧ ହୟ ଦୁ'ବାର ଦେଓଘରେ ଆସେନ ! ମନ୍ଦ୍ୟାର
 ସମସ୍ତ ତାକେ ନିଯେ ଆମରା ବେଡ଼ାତେ ଯେତୁମ, ତାର ଭକ୍ତିଯୋଗେର
 ସମ୍ବନ୍ଧେ ଆଲୋଚନା ଚଲତୋ । ତିନିଓ ଆମାକେ ବଡ଼ି ଭାଲବେସେ
 ଫେଲେଛିଲେନ । ଦାଦାବାବୁର ତିନି ଛିଲେନ ଅଭିନ୍ନହନ୍ୟ ଶୁହର,
 ଆବାର ଆମାଦେର ଓ ଛିଲେନ ତାଇ । ଏତ ଶୀଘ୍ର ଷାଟ ବଛରେର
 ବୁଡ଼ୋ ଥେକେ ଛେଲେ ଅବଧି ସବ ମାଝୁସକେ ଆପନ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ କରେ
 ନେବାର ଶକ୍ତି ଅଖିନୀ ବାବୁର ମତ ଆମି ଆର ୨୧୪ ଜୁନେରଇ ମାଝେ
 ଦେଖେଛି । ଇନ୍ଦ୍ର ବାବୁର ଗାନ୍ଧୀ ମାତ୍ର ଆମରା ଶୁନ୍ତୁମ, ତିନି
 ଛିଲେନ ବଡ଼ଦେର ଓ ବୁଡ଼ୋଦେର ସଙ୍ଗୀ; ଅଖିନୀ ବାବୁ ଛିଲେନ କିନ୍ତୁ
 ଆବାଲ ବୃଦ୍ଧ ମୁଖ ସବାର ସମ୍ମାନ ଦରଦୀ ।

আমার আন্তর্কথা

এত অল্প বয়সে কবি হ্বার আর এক কারণ এই বয়সে
আমার প্রথম প্রেমে পড়া। আমার সে প্রেমের পাত্রীকে যখন
প্রথম দেখি তখন সে দশ বছরেরটি। বড় বড় ভাষা চোখ, গৌর
বর্ণ, নাতি দীঘ কিশোর তহু। এই ভালবাসা গভীর হয়ে
আমার হৃদয় ও প্রাণসত্তা ঝুঁড়ে তের বছর অবধি ছিল।
আজ সমাজে বাল্য বিবাহ নেই, উপাঞ্জনক্ষম না হয়ে অন্ততঃ
ছেলেরা সে সমাজে বিশ্বের কথা ভাবেই না। আর অত ছোট
বয়সের ভালবাসায় অতদূরের হিসেব কি থাকে? তার উপর
সে ছিল আমার নিকট আঙীয়া, আমিও ছিলুম কবি, দেহ
সম্বৃক্তার উপর ছিল নবোঢ়ার ভৱ সংকোচ ও ঘৃণ।। মাটির বুকের
পদ্মটির জন্ত আকাশচারী টাদের অতৃপ্ত আকুল পিয়াসা; পনরটি
দিন ধরে কলায় কলায় পূর্ণ হয়ে উঠতে উঠতে সারা হৃদয় মণ্ডলের
কিবুল ঢেলে দয়িতকে ছোওয়া, ঘিরে ধাকা, ব্যাকুল করা, তাকে
আলোর বক্ষায় ডুবিয়ে রাখা আর তার পর তাকে না পাওয়ার
শোকে আবার নৌরবে কলায় কলায় কষে যাওয়া। এই রকম
ছিল আমার কামগুহ্যার সেই কৈশোর ঘোবনের কবিতাগাঁ
অপ্রান্ত প্রেম।

মানুষের জ্ঞান বৃক্ষের কি যে হিসেব,—মনের ক্ষত্রিয় ধোপ
কাটা কাটা ভাল মন্দের উচিং অঙ্গচিত্তের সে উষ্টর মনগড়া
বাঙ্গ,—সে হচ্ছে একটা আধ-আলো। আধ অংধারের ঘৰকঠা।
নিজেদের ছোট ছোট ব্যক্তিগত ও পারিবারিক স্বাধৰুক্তি ও
হিসাব কিংবা ধেকে মানুষ মেখানে গঙ্গী কেটে নিষেচে,—

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

‘ଏହିଟେ ଆମାର—ଏଟାକେ ଛୁଣୋନା’ “ଏହିଟେ ତୋମାର—ଏଥାନେଇ
ସାରା ଜୟ ଘୂର ଘୂର କରେ ଯର” । ଆମାଦେର ଯନ ହଞ୍ଚେ ହିସାବୀ
ଲୋକ, ଲାଭ ଲୋକମାନ ଖତିଯେ ମେ ଚଲେ, ନିୟମକେ—ବ୍ୟବସ୍ଥା
ପତ୍ରକେ କଠିନ ଦୁଲ୍ଲଭ୍ୟ କରେ ମେ ବୀଧେ, ପାନ ଧେକେ ଚଣ ଖସଲେ ମେ
ଭାବେ ଚୌଷଟି ନରକ ତାର ନୌଚେ ହୀ କରେ ରଘେଛେ ତାକେ ଗେଲବାର
ଜନ୍ମ । ଅର୍ଥ ବିବାହେର ବା ମିଳନେର ପ୍ରଧାନ ଜିନିଷଟା ହଞ୍ଚେ ହନ୍ଦୟ
ବିନିମୟ—ଭାଲବାସା, ପ୍ରେମକେ ବାଦ ଦିଯେ ବିବାହ ହୟେ ପଡ଼େ ପ୍ରହସନ,
ବ୍ୟଭିଚାର । ଦେହେର କୃଧ୍ଵ ମେଟାବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ନାମହି ଯଦି ହୟ
ବିବାହ ତା'ହଲେ ରାମକେ ବାଦ ଦିଯେ ରାମାୟଣେର ମତ ପ୍ରେମକେ ବାଦ
ଦିଯେ ବିବାହ ଏକଟା ପାଶବ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଛାଡ଼ା ଆର କି ? କତ ସେ
ପରିବାରେ ଆମି ଦେଖିଛି ଅତି ନିକଟ ଆସ୍ତୀଯେ ଆସ୍ତୀଯେ ପ୍ରଗତ,
ଯାରା ମାରାଟା ଜୀବନ ହୟତୋ ଏକ ପରିବାରେର ବୀଧନେ ପରମ୍ପରକେ
କତ ନା ହୁଥେ ଦୁଃଖେ ଧରେ ଏକତ୍ର ଥାକେ, ତାଦେର ଏକଜନ ଆର ଏକ
ଜନକେ ଟାନବେ ଏ ତୋ ଖୁବହି ଶାଭାବିକ । ତବୁ କିନ୍ତୁ ବିଜ୍ଞାନେର
ହକୁମ, ସମାଜେର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏହି ସେ—ବର୍କେର ସହଜ ସେଥାନେ ଗାଡ଼ ଓ
ନିକଟ ମେଥାନେ ମିଳନ ଅବୈଧ । କାଜେଇ କତ ନା ପରିବାରେ କତ
ନା ପ୍ରେମ ଅନ୍ତଃସମିଲ ହୟେ ମରେଛେ, ଅନ୍ତକାରେ ଘୁଲିଯେ ଘୁଲିଯେ ପାକ
ତୁଳଛେ, ଗୋପନ ଭଣହତ୍ୟା, ନାରୀଧାତ ଓ ପ୍ରବନ୍ଧମାର ହଟି କରଛେ ।
ମାନୁଷେର ମନଗଡ଼ା ନୌତିର ସାମାଜିକ ଜଗତେ ତାଇ ପାପେର ଅପ-
ରାଧେର ଓ ମନ୍ତାପେର ଆର ଅନ୍ତ ନେଇ ।

ମାନୁଷ ତୁଲେ ଯାୟ ସେ, ମାନୁଷ ତୁଲୁ ମନ ନୟ, ତୁଲୁ ପ୍ରାଣ ନୟ ; ପ୍ରାଣ,
ମନ, ହନ୍ଦୟ ଓ ମେହ ଏହି ଚାରଟିକେ ନିସ୍ତେ ମେ ଏକଟା ଗୋଟା ମତ୍ତା ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତାର ହନ୍ଦୟେର ପ୍ରେମ ଦେହ ପ୍ରାଣ ମନ ସବ ନିଷ୍ଠେଇ ଜାଗବେ, ମନେର ଖୋଟାୟ ବୀଧା ହସେ ହନ୍ଦୟେର ଗଣ୍ଡିତେଇ ଅଟିକେ ଧାକବେ ନା, ଦେହେର କୃଧାର ରାଜ୍ୟେ ମେ ପକ୍ଷିଜୀନୀ ଫୁଟେ ଉଠିବେ ଦେହେର ମିଳନ-ରମେ ଶତଟ ପ୍ରଫୁଟ ଦଲେ । ମେଇଟେଇ ଆଭାବିକ, ପ୍ରକୃତିର ନିସ୍ତମାଇ ସେ ତାଇ । କୁଲେର ବଂଶେର ଗୋତ୍ରେର ବାହିର ଥେକେ ତାଜୀ ନତୁନ ରକ୍ତ ନା ଏଲେ ଜ୍ଞାତି ନାକି ସୁନ୍ଦର ସବଳ ହସେ ଓଟେ ନା ; ବେଶ କଥା, କିନ୍ତୁ ଏ ଯେମନ ଏକଟା ନିସ୍ତମ, ତେମନି ହନ୍ଦୟେର ପ୍ରାଣେର ଓ ଦେହେର ବାଜ୍ୟେର ଆରା ହାଜାରଟା ନିସ୍ତମ ଯେ ରଯେଛେ ଯାର ବଶେ ଏକଜନ ଆର ଏକଜନକେ ମୀ ଟେନେ ମୀ ଭାଲବେମେ ପାରେ ନା ; ମେ ଟାନ ବ୍ୟାଥ କରଲେ ଆୟୁମଣ୍ଡ ଆୟାତ ପାଯ, ଛିଠ୍ଡେ ଧାଯ, ମାହୁଷ ପାଗଳ ହସେ ଆଶ୍ରାମୀ ହସେ, ହିଟିରିଦ୍ଵାରା କୁଗୀ ହସେ ଶାରା ଜୟ ଥାକେ । ଅତି ଜଟିଲ ସ୍ଵକୁମାର ସଙ୍କ୍ରତେ ମାନବ ସତ୍ତା—ତାର ମନ ପ୍ରାଣ ହନ୍ଦୟ ଦେଇମନ୍ତ ଏହି ଚତୁର୍ବୀ ଚେତନା । ଏକଟା ମାତ୍ର ନିସ୍ତମକେ କଟିନ rigid କରେ ଜୀବନେର ଆରା ଅସଂଖ୍ୟ ଧାରାକେ ଅବହେଲା ଓ ଦମନ କରତେ ଗିଯେ ଟ୍ର୍ୟାଙ୍ଗେଡ଼ିଇ ବାଡ଼େ,—ଜୀବନ ଓ ସମାଜ ଦେହ ବିଧିଯେ ଓଟେ । ବର୍ତ୍ତେର ମସକ ସେଥାନେ ନିକଟ ମେଥାନେ ବିବାହକେ ଅବୈଧ କରେ ଯେମନ ଏକଦିକ ଦିଶେ ରେଖେଛି ଆବାର ଅନ୍ତଦିକ ଦିଶେ କୌଣ୍ଝନ୍ୟେର ଲୋତେ କ୍ରମଃ ଦ୍ୱ' ଚାରଟି ପରିବାରେ ବିବାହ କରେ ମେହି ନିୟମେହି ବ୍ୟାଭିଚାର ଆମରା ନିତ୍ୟ ନିୟତ କରାଇ । କେ ଜାନେ ବାନ୍ଧାଳୀ ଜାତ ହସ୍ତେ ତାଇତେଇ ଏତ ନିଷ୍ଠେଜ ଦୁର୍ବଳ ଓ କାଣପ୍ରାଣ ହସେ ପଡ଼େଛେ କି ନା ? କୃପମଣ୍ଡକ ଏ ଜ୍ଞାତିର ବିବାହପ୍ରଥା ଏତ ସକାର୍ଣ୍ଣ, ଛତ୍ରିଶ ଜାତେର ଆର ଶତ ଶତ ଉପଜ୍ଞାତେର ଗଣ୍ଡିତେ ଗଣ୍ଡିତେ ଏମନ କରେ ବୀଧା ବଲେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ନୃତ୍ୟ ତାଙ୍ଗୀ ରକ୍ତ ଏ ଜୀତିର ପଚା ଘୁଣଧରା ଦେହେ ବହଦିନ ଆମେ
ନି । ଅର୍ଥଚ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନେର ଉଞ୍ଜଳ ଦିନେ ହିନ୍ଦୁର ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଛିଲ
ନା, ଅଛୁଲୋମ ଓ ବିଲୋମ ବିବାହେ ନିକୁଟି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସବ ଜାତେର ମାହୁସ
ଏସେ ହିନ୍ଦୁ-ସମାଜ-ସାଗର-ସଙ୍ଗମେ ମିଳିତେ ।

দশ

প্রথম কৈশোরের এই ভালবাসা আমার সারা কৈশোর ও
প্রথম ঘোবন ছুড়ে অবিকৃত ছিল—আস্তীয় যজনের চোখের
অস্তরালে অস্তসমিলা ফল্পন্ত্রোত্তের মত। সে কথা শু
সে জানতো আর আমি জানতুম; তবে অত ছোট বয়সে
সে এ ভালবাসাকে ঠিক বুঝতো কিনা জানি নে, বালিকা
ও কিশোরী প্রভাবের প্রেরণায় নিতান্ত অবহেলায় সে অর্দ্ধসজ্ঞানে
তা' নিজের ক্ষেপের মন্দিরের প্রাপ্য পূজা বলেই হৃষতো আকৃতাং
করতো। আমার প্রথম প্রেম ছিল অপ্রত্যেক ভরা, বিষাদ-
কুয়াসায় আচ্ছর কোজাগৰী রাত। বার বছরেরটি হয়ে সে
ভালবাসতো আমার এক মাসতৃত ভাইকে, আমার দিকে ঊর
ক্লপমদির চোখে কড়ই না অবহেলায় চেয়ে আঁচল উড়িয়ে চলে
যেত; আমার বুকটা নিঙড়ে সে ছপোমা'র দলে গিয়ে মিশে

আমাৰ আস্তকথা

কাপাটি খেলতো, আমাৰ ছ'চোখ ফাটিয়ে জল বেৰ কৱে অল্লান
বদনে তাৱই হাত ধৰে সে বেড়াতে বেকতো, আমাৰ জগৎ
সংসাৰ উদাস কৱে দিয়ে তাৱই পাশটি ষেঁষেই বনভোজনে
বসতো। আমি আৱ সহ কৱতে না পেৱে মাঠেৰ মাৰে
পাথৰেৰ উপৱ গিয়ে বুক চুৰমাৰ কৱা আবেগে বিৱহেৰ কবিতা
লিখতুম। এই ছেলেমাহুষ প্ৰেমেৰ মাৰে ছিল কুণ্ড ও হাস্তৱস
হই-ই।

আমৱা ভাবি নাবী বুঝি বড় নিষ্ঠৱ, এমনই কৱে কতই না
ক্ষেত্ৰে সে নিৰ্দিষ্ট পাষাণেৰ মত প্ৰেমাৰ্থীৰ ভিক্ষা পায়ে দলে চলে
যায়, অক্ষেপে তাৱই চোখেৰ ওপৱ আৱ একজনকে অ্যাচিত
হয়ে চাওয়াৰ অধিক দিয়ে দেয়। নাবীকে নিষ্ঠৱ পাষাণী বলবাৰ
সময় আমৱা ভুলে যাই সেও ইছা অনিছাৰ দাস মাহুষ, তাৱও
কাউকে ভাল লাগে, কাউকে ভাল লাগে না—প্ৰতিদ্বন্দ্ব
নিৰ্বিশেষেই। আমি তাকে হাজাৰ চাইলেও তাৱ হৃদয়েৰ
দিগন্দৰ্শনেৰ কাটাটি যদি আমাৰ দিকে না ঘোৱে তা' হ'লে সে
কৱবে কি? এই একাঙী প্ৰেমেৰ খেলা সাবা জগৎ জুড়ে
চলছে, এৱ ট্ৰাঞ্জেডিৰ বেদনায় পশু উত্তিন ও জড় জগৎ অবধি
থৰ থৰ আবেগে কাপছে। ভাল আমৱা নিতান্তই অবশ
হয়েই বাসি, একেবাৰেই হিসাৰ-হারা সে প্ৰেম, বিজ্ঞান সে মানে
না, মীতি নৱকেৰ জৰুটিৰ ধাৰ সে ধাৰে না, হৰে বাধা বীণাৰ
মত বাজিয়েৰ হাত পড়লেই আস্থাহাৱা হয়ে সে বেজে ওঠে।
তাৱ টামটি উদয়াচলে পূৰ্ণ ঘোল কলায় দেখা দিলেই তাৱ সাগৱ-

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବକ୍ଷ ଦୁଲେ ଫେପେ ଉଜ୍ଜାନ ଡାକେ । ଏହେନ ପ୍ରେମେର ବ୍ୟାପାରେ ଯାରା ଉଚିତ ଅଛୁଚିତେର କଥା ବଲେ ତାରା ନୀତିର ଠୁଲି ଚୋଥେ ରାତପେଚା, ତାରା ପ୍ରକୃତ ପ୍ରେମେର ଧାରା କି ବା ଆନେ ? ପ୍ରେମ ଦୂରେ ଥାକ, ହୀନ କାମେର ଖେଳାଘି ମାନ୍ୟ କତଥାନି ଅବଶ ହତଜ୍ଞାନ ହୟେ ପଡ଼େ ତାର ସକାନ ଆମାଦେର ହିନ୍ଦୁ ସମାଜେର ଉପ୍ରତ କାଳେର ସମାଜକାରରୀ ଜ୍ଞାନତେନ ! ଯହୁ ପରାଶରେ ତାଇ ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତା ବିଧିତେ ଦେଖିତେ ପାଇ ଶତ ଶତ ବ୍ରକମ ସାଭାବିକ ଅସାଭାବିକ ମୈଥୁନେର ତାଲିକା ଓ ତାର ଅନ୍ତ କତଇ ନା ହାଲକା ହାଲକା ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତା ବିଧି । କୋନ୍ ବିବାହକେ ତୀରା ବୈଧ କରେ ନା ନିଷେଛିଲେନ, ଶ୍ରେ ବିଭାଗେ ତାହାଦେର ନିକୁଟି ହାନ ଦିଲେଓ ରାକ୍ଷସ ବିବାହ ଅବଧି ଛିଲ ମେ ସୁଗେ ବୈଧ । ତଙ୍କ କରେ ଗେଛେନ ସବନୀକେଇ ଓ ନଷ୍ଟ ଦ୍ରୀକେ ସାଧନାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଶକ୍ତି । ଆର ଆଜ ଆମରା କତଥାନି ଦୂଦୟହୀନ, କତଦୂର ଅଛୁଦାର, ତାଇ ଆମାଦେର ସମାଜ ଡରେ ଗେଛେ ବ୍ୟାତିଚାରେ, ଅନ୍ତହତ୍ୟାର୍ଯ୍ୟ, ନାରୀଧାତେ, ଆନ୍ତରହତ୍ୟାର ପାପେ ; ଯା ବାପ ଆନ୍ତରଜମ ନିଜେଦେର ମାଡ଼ୀ ହେଡ଼ା ବୁକେର ମେଷେକେ ନିଜେର ହାତେ ଟେଲେ ଦିଜେ ଗଣିକାର ପଥେ, ନିଜେର ହାତେ ତାର ହାତେ ତୁଲେ ଦିଜେ ବିବେର ପାତ୍ର । ମାନ୍ୟ ଯେବାନେଇ ହୟେଛେ ଏହି ଭଗବାନେର ଅଗତେ ବିଚାରକ ମେହିଥାନେଇ ମେ ଧର୍ମେର ସମାଜେର ନାମେ ମେଜେଛେ ଶ୍ରୀତାନ । ମେ ନିହୃତାର ତାର ଅବଧି ମେଇ । ହିଂସର ବାଧେର ତବୁ ନିହୃତାର ମୌର୍ଯ୍ୟ ଆହେ, ମେଓ ଆପନ ମନ୍ତ୍ରାନ ଚେବେ । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମେର ନାମେ ଯେ ଅକ୍ଷ ହସ ତାର ନିହୃତାଇ କଳନାଯ ପଡ଼େଛେ ଚୌଷଟି ନରକେର ବିଭାବିକୀ ।

ଏই ପ୍ରଥମ ବ୍ୟର୍ଥ ପ୍ରେମେର ବ୍ୟଥାଇ ଆମାର କବିତର ଶ୍ରୋତ ଖୁଲେ ଦିଯେଛିଲି । ଆମାର କିଶୋର ଚିତ୍ତ ଦସ୍ତିତକେ ଘରେ ଆକୁଳ ଆକାଞ୍ଜାୟ ଶ୍ରୀ ଶ୍ରୀ କରେ ଫିରତୋ, ପ୍ରେମାନ୍ତଦେର ବୁକେର କୋରକଟି ତାର ମଧୁ ଓ ପରାଗକୋଷ ନିଯେ ଆମାର କାହେ ଖୁଲତୋ ନା ବଲେ ତାକେ ଘରେ ସେ ଶୁଣନେର ଆର ବିରାମ ଛିଲନା । ସେ ଦେଉଧର ଥେକେ ଚଲେ ଗେଲେ ଚିଠି ଲିଖିତୁମ ଭାଷାକେ ବୁକେର ମଧୁତେ ଡୁବିଯେ ଡୁରିଯେ କତ ନା ମିଟି କରେ, ସେ ତା' ପଡ଼େ ଅବାକ ବିଶ୍ଵାସେ ବଲତୋ—‘ଏମନ ଶୁନ୍ଦର ଚିଠି ଆମି ତୋ ଲିଖିତେ ପାରି ନେ’; ଅଥଚ ଛୋଟ ହଲେଓ ସେ ଆମାର ଅନେକ ଓପରେ ପଡ଼ତୋ, ଆମାର ହ' ବଚର ଆଗେ ସେ ପ୍ରବେଶିକାୟ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୟ । ତାର ହନ୍ଦୟ ସେ ଶୁଙ୍କ, ପ୍ରେମ ଯେ ତାର ଶୁଙ୍କ ହୟେ ବସେ ନି ଭାବାୟ ଛନ୍ଦ ଓ ମଧୁ ଆନତେ ! ତାର ଓପର ଆମାଦେର ଦେଶେ ମେଘଦେର ଶିକ୍ଷା ତଥନ ଏମନ ନିକୁଟି ଛିଲ ଯେ ସେ ହ' ଛତ୍ର ଇଂରାଜି ଅବଧି ବଜାତେ ବା ଲିଖିତେ ପାରତୋ ନା ଆର ଆମି ତାର ହ' କ୍ଲାସ ନୌଚେ ପଡ଼େଓ କବିତ୍ରେ ଟାଇଲେ ଅନବନ୍ଧ କରେ ପାତାର ପର ପାତା ଇଂରାଜି ଲିଖେ ଚଲନ୍ତମ । ସେଇ ଥେକେ ଶୁନ୍ଦର କରେ ଶୁଛିଯେ ଚିଠି ଲେଖାର କ୍ଷମତା ଆମାର ମାଝେ ଗଜାତେ ଲାଗଲୋ । ବୋମାର ଯୁଗେ ଧରା ପଡ଼ାୟ ଆମାର କୈଶୋରର ଯୌବନେର ସାଥୀଶୁଣିକେ ଲେଖା ଶତ ଶତ ଚିଠି ତାଦେର ବାପ ମା ଭୟ ଆତକେ ପୁଡ଼ିଯେ ଫେଲେଛେନ । ନଇଲେ ସେ ହତୋ ଏକ ଅପୂର୍ବ ପତ୍ରାବଳୀର ସଂଗ୍ରହ ।

ଆମାର ବଡ଼ ମାମା ଛିଲେନ ଭାରି ଚମକାର ମାହୁସ । ତୀର କଥାୟ କଥାୟ ହୁଲେ ଦୁଲେ ନିଃଶ୍ଵର ଚାପା ହାସିର ଝାଡ଼ ତୋଳା ଏଥନ୍ତେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଆମାର ମନେ ପଡ଼େ । ଶୌରକାଣ୍ଡି ପୁରୁଷ, ଚିରକୁମାର, ଦାଧୀନଚେତା, ଇଂରାଜ-ବିଦେଶୀ ବଡ଼ ମାମା ଆମାର ଜୀବନେ କଥନ ସରକାରୀ ଚାହୁରୀ କରେନ ନି, ନଇଲେ ଦାନାବାବୁର ବନ୍ଦୁ ଶାର ହେବରି କଟନ ଆଦିର ଆହୁକୁଳେଁ ତିନି ଅନେକ ଉଚ୍ଚପଦଇ ପେତେ ପାରିତେନ । ମେ କାଳେ ଶୁଦ୍ଧ କାଗଜେ ଲିଖେ ମାମେ ଦେଡ ଶ, ଦୁ'ଶ, କଥନ କଥନ ଆଡ଼ାଇ ଶ' ଟାକା ଅବଧି ତିନି ରୋଜଗାର କରେଛେ । ବେଙ୍ଗାଳୀ, ଇଣ୍ଡିଆନ ମିରର, ହୋପ, ଅମୃତ ବାଜାର ଆଦି କାଗଜେ ତୀର ଲେଖା ସଞ୍ଚାରକୀୟ କ୍ଷତ୍ରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରବକ୍ଷ ହସେ ସେବ ହତେ । ସାଂବାଦିକ *Journalistic* ଇଂରାଜି ତିନି ଲିଖିତେ ପାରିତେନ ଅତି ଚମତ୍କାର ।

ଦାନାବାବୁ ରାଜନାରାୟଣ ଯନ୍ତ୍ର ବଂଶଟାଇ ଛିଲ ଇଂରାଜ-ବିଦେଶୀ । ଯୌବନେ ଭାରତ ମେଲାର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରେ ଦାନାବାବୁରା ବିରାଟ ଅନ୍-ସଭାୟ ପୋଟୀ କମେକ ମଙ୍ଗ କରେ ତାର ଓପର ଦୀଙ୍ଗିଯେ ଆବୃତ୍ତି କରାତେନ କବି ହେମଚନ୍ଦ୍ରର “ବାଜ ରେ ଶିଙ୍ଗା ବାଜ ଏହି ରବେ, ସବାଇ ଦାଧୀନ ଏ ବିପୁଲ ଭବେ, ଭାରତ ଶୁଦ୍ଧି ଘୁମାରେ ରହ”, ତୀରେ ଅନୁତ ଶୁଣ୍ଟ ସମିତିର କଥା ଆସ୍ତକାହିନୀତେ ଟିତିପୂର୍ବେଇ ଲିଖେଛି । ପଥେ ଚଲାତେ ଚଲାତେ ବେତନଙ୍କ ମେହି କୁଳ ମାହୁଷଟ ଇଂରାଜ ଦେଖିଲେଇ ସମ୍ପର୍କେ ବୁକ ଫୁଲିଯେ ଚଲାତେନ, କଟମଟ କରେ ରକ୍ତ ଚକ୍ରେ ମେ ବେଚାରୀର ଦିକେ ଚାଇତେନ, ଦାତେ ଦାତ ଦିର୍ଘ ଘୁମି ପାକିଯେ ଘନେର ଝାଲ ତୀର ମେଟାତେନ । ଅଧିଚ କୋନ ଭାଲ ଇଂରେଜ ବାଡ଼ୀତେ ଏଲେ ସୌଭାଗ୍ୟ ଓ ଭୁବତାର ଅବଧି ଧାକତୋ ନା । ଶିପାହୀ ଯୁଦ୍ଧର କତ ଗଲାଇ ଆମରା ହିନ୍ଦିଆ, ଦାନାବାବୁ ଓ ବଡ଼ ମାମାର ମୁଖେ ଉନ୍ନେଛି ।

ହେତ୍ୟାଟୀର ସୌଗୀନବାବୁର ସଙ୍ଗେ ଜୁଟେ ବଢ଼ମାମା କିଳୁଦିନ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଏକଥାନି ସାହାହିକ କାଗଜ ବାର କରେନ, ବୋଧ ହୟ ୨୩ ବହର
ଦେଖାନି ଚଲେଛିଲ; ଦେଓଘରେ ବାଡ଼ୀତେ ଆମରା ତାର ଫାଇଲ
ଛେଳେବେଳାୟ ଦେଖେଛି । ଦାଦାବାବୁ ଓ ବଡ଼ ମାମାର ଆଲମାରି ଭରା
ବହି ପଡ଼େ ଆମାର ଘା' କିଛୁ ଲେଖା ପଡ଼ା ଶେଖା । ନିତାଙ୍କ ଛେଳେ-
ବେଳାୟ ଦାଦାବାବୁର ଦେଖାଦେଖି ସଥନ ଉପନିଷଦ ପୌତା ଓ ପୁରାଣ ପଡ଼ିତେ
ଚେଟା କରେଛି ତଥନ ସଂକ୍ଷତେର କୋନ ବୋଧଇ ଆମାର ଗଜାଯ ନି ।
ଆରବହର ବସ୍ତ ଥିକେ ନଭେଲେର ତୋ ଆମି ଛିଲୁମ ପୋକା । ଝୁଲେର
ବହି ଛାଡ଼ା ବାଇରେ ବହି ପଡ଼ାର ବୋକ ଆମାକେ ଦିଯେଛିଲେନ
ହେଡମାଟୀର ମଶାଇ, ସଖାରାମ ବାବୁ, ବଡ଼ ମାମା ଓ ଦାଦାବାବୁ ।
ତାରପର ଏଲେନ ମେଜଦା ଓ ସେଜଦା—ହୁଇ-ଇ ସମାନ ଗ୍ରହକୀଟ, ତୀବନେ
ଅପୂର୍ବ ପୃଷ୍ଠକ ସଂଗ୍ରହ ନିମ୍ନେ ଆମାର ଜ୍ଞାନ-ତ୍ରଣାର୍ଥ ଜୀବନେ ହୁଅନେ
ପୂର୍ଣ୍ଣକ୍ଷେତ୍ର ମତ ଉଦସ ହଲେନ । ସେ କଥା ପରେ ବଲବୋ ।

ଦେଓଘର ଝୁଲେ ଛାତ୍ର ଜୀବନେ ବଲାତେ ଗେଲେ ଆମାର ଅଭିଭାବକ
କେଉ ଛିଲେନ ନା । ନାମେ ମାତ୍ର ଅଭିଭାବକ ଛିଲେନ ଦାଦାବାବୁ ଓ
ବଡ଼ମାମା । ସଥନ ନୀତି-ବାଗୀଶ ଆଜ୍ଞାୟରା ହଠାଂ ଆବିକାର
କରିଲେନ, ଯେ, ଆମି ଲୁକିଯେ ଲୁକିଯେ ରାଡା ମାକେ ଚିଠି ଲିଖି
ତଥନ ଏକଟା ଧମକ ଚମକ ଟିକା ଟିପ୍ପନୀର ବଡ଼ ଉଠଲୋ—ଏକେବାରେ
Tempest in a Tea pot ଆର କି । ତୀରା ସବ ଏସେ ଦଳ
ବୈଧେ ଦିଦିମାକେ ମୁଖପାତ୍ର କରେ ଦାଦାବାବୁର କାଛେ ଲାଗାଲେନ,
“ଓ ସବ୍ର ଏ ରକମ କେଲେକ୍ଟାରୀ କରେ, ଏକଟା ବାଜାରେ ବେଶ୍ଟାର
ସହେ ସମ୍ପର୍କ ରାଖେ, ତା’ ହଲେ ଓର ବୋନେର ବେ ହବେ ନା
ଯେ !” କି ଅକାଟ୍ ଯୁକ୍ତି ନିଷ୍ଠିରତା ଓ ନିର୍ମମତାର ସପକ୍ଷେ ।

আমাৰ আস্তকথা

দাদাৰাবু হ' হাত ও দাঢ়ি নেড়ে বলে দিলেন, “ও ষা খুসৌ তাই
কৱবে, ও একেবাৰে স্বাধীন।” বাস, তাৰপৰ আমাৰ বৰনিকাৰ
অস্তৱালে দাড়িয়ে উল্লাসে নৃত্য ও প্ৰতিপক্ষদেৱ মুখ কাঁচু মাচু
কৱে কাষ্ট হাসি হেসে সৱে পড়া। রেগে মেগে দিদিমা
বললেন, “এং ! বুড়োৰ ভীমৱতি ধৱছে, কথাৰ ছিৱি দেখো না !”
দাদাৰাবু কুত্ৰিম রাগ দেখিয়ে দস্ত কিড়িমিড়ি কৱে ইসাৱাঙ্গ
দেখিয়ে দিলেন যেন কাৰ মুখ ধৱে মেৰোয় রগড়াছেন আৱে
মুখে বললেন, “বেণুকুফ কুফ—কুফ—কুফ !” তাৰ গান্গাগালেৰ
ভাণ্ডারে শৱ বেশী সঞ্চয় আৱে ছিল না, খুব রাগলে ঐ পৰ্যাপ্ত
বলতেন।

বড় মামাৰও সেই মত সেই রাম স্বতৱাঃ আমাৰ পায় কে ?
আমাৰই পোয়াৰারো। বোধ হয় ছয় মাস কি এক বছৱ দেওঘৰে
থাকাৰ পৱ একদিন সুলে বেৱ হচ্ছি, বাগানেৰ কাছে দেখি পাকা
বাশেৰ লাঠিটি হাতে রামৱাজ তেওঘাৱি স্বশৱীৱে দাড়িয়ে।
আমি তো অবাক, “দারোয়ানজী ! তুমি এখানে ?”

দ। ঈঝা, অনেক দিন তোমাদেৱ দেখিনি, তাই দেখতে
এলুম।

রামৱাজ অনেক কথাই জিজ্ঞেস কৱতে কৱতে আমাৰ
সুল পাঠ্য বইএৱ বোৱা নিজেৰ হাতে বয়ে নিয়ে মাঠেৰ
পথে মহঘা বন দিয়ে আমাৰ পাশে পাশে চললো। সুলেৰ
কাছাকাছি এসে বইগুলি আমাৰ ফিরিয়ে দিয়ে বললো, “বাবা,
মা এসেছেন।” আমি তো হততস্ত ! মা ! এখানে মা ?

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

“ହଁଆ, ମା ତୋମାର ଜଣେ କେଂଦେ କେଂଦେ ଯେ ଅଞ୍ଚ ହବାର ଦାଖିଲ । ଚଲୋ, ଏକବାର ଦେଖା ଦେବେ ଚଲୋ । ଏତକ୍ଷଣ ତୋମାର ବଲିନି, ଭାବଲୁମ ଆଗେ ଏକବାର ଘନ୍ଟା ବୁଝେ ଦେଖି ।

ଚିରଦିନଇ ଆମି ଚୁରିଚାମାରୀ ଓ ସତ୍ୟରେ ଅରିତ-କର୍ମା, ଏମର କ୍ଷେତ୍ରେ ଉପଶିତ ଦୁଷ୍ଟବୁଦ୍ଧି କେମନ ଯେନ ଦରକାର ହ'ଲେଇ ଜୁଟେ ଯାଏ । ହ'ଜନେ ପରାମର୍ଶ କରେ ଠିକ ହ'ଲୋ ଟିଫିନେର ସମୟ ବାଡ଼ୀତେ କାଜ ଆଛେ ଝୁଛିଲାଯ ହେଡମାଷ୍ଟାର ମଶାଇଏର କାଛେ ଛୁଟି ନିଯେ ବେରିଷ୍ଟେ ପଡ଼ା ଯାବେ ଆର ଠିକ ସାଡ଼େ ଚାରଟେର ସମୟ ଭାଲ ଛେଲେର ମତ ଯେନ ସୋଜା ସ୍କୁଲ ଧେକେଇ ରୁଡ଼ ରୁଡ଼ କରେ ରାଡ଼ୀ ଫେରା ଯାବେ । ଯେ ପରାମର୍ଶ ମେହି କାଜ । ହେଡମାଷ୍ଟାର ଆମାୟ ଖୁବ ନୌତିବାଗୀଶ ଭାଲ ଛେଲେ ବଲେ ଜାନତେନ, ଆମି ମିଥ୍ୟା କଥା ବଜବୋ ଏ ତାର ସ୍ଵପ୍ନେର ଅଗୋଚର । ଏକ ପାଞ୍ଚାର ବାଡ଼ୀତେ ଗିଯେ ଦେଖି ଘରେର ଦୁହୋର ଧରେ ଆବେଗକଷ୍ପିତ ହନ୍ଦୟେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ ମା ଆମାର ଛେଲେର ପ୍ରତୀକ୍ୟା ଅନାହାରେ ଦ୍ୱାଡିଯେ ଆଛେନ । ଆମାକେ ଦେଖେ କୋଳେ ନେବେନ କି, ସ୍ନେହାବେଶେ ଉତ୍ୱେଜନାୟ ଧର ଧର କରେ କାପତେ ଲାଗଲେନ, ଚୋଥ ଛୁଟି ଅଞ୍ଚ ଧାରାୟ ବାପସା ହୟେ ଗେଲ, କୋନ ଗତିକେ ଆମାକେ ବୁକେ କୁଡ଼ିଯେ ନିଯେ ନିର୍ବାକ ଆବେଗେ ସେ କି ବ୍ୟାକୁଳ ତାର କାଙ୍ଗା । ସ୍ନେହ ଭାଲବାସା ଏକଟା ସାଇଙ୍କୋନେର ମତ, ଠିକ କୁଟୋ-ଟୁକୁର ମତ ଅସହାୟ କରେ ଐ ଝଡ ଆମାଦେର କୋଥାୟ ଯେ ନିଯେ ଫେଲେ ତା' ବଳା ଶକ୍ତ । ଏକଜନ ଖୁବ ବଡ ସାଧିକା ଘୋଗସିଙ୍କା ମେଘେକେ ଆମି ଦେଖେଛି ଏକଟି ବେରାଲକେ ପ୍ରାଣ ଢେଲେ ଭାଲବାସତେ । ଅତବଢ ଦ୍ଵିତୀୟ ଧ୍ୟାନୀ ମେଘେ ସଥିନ ବାର ଘନ୍ଟା ପରେ ହାରାନୋ

আমার আত্মকথা

বেরোল খুঁজে পেল তখন তাকে বুকে জড়িয়ে ধরে আবেগে
ইপাতে লাগল। সে বেগ শাস্ত হতে গেল পাঁচ মিনিট, ততক্ষণ
মুখে তার আদরের ভাঙ্গা ভাঙ্গা আবোল তাবোল ভাষা, সারা
শ্রীরে কম্প ও কন্ধশাস্ত বুকে খাসকষ্ট।

মাঝের আমার প্রতি এই ভালবাসা যখনই দেখতুম আমি
বিশ্বে থ' হয়ে থাকতুম। পরবর্তী জীবনে আমি বুঝেছি এ
ভালবাসা কি পর্যন্ত আকুল করা। হৃদয়ের বাঁধ একবাক ভেঙ্গে
সংযম হারিয়ে গেলে এর বেগ হয় অক্ষ ও একেবারে বাণ ডাকা
রকমের দুর্জয়। আমাদের প্রাণ ও হৃদয়ের ভূমিতে এ অগ্ন্য-
পাত অহরহই হচ্ছে। সমাজ এখানে পরামু, ধর্ম এখানে নির্বাক,
মানুষ যুব দৃঢ় ইচ্ছা শক্তি না থাকলে এ বেগের মুখে ভাসমান
ঐরাবত।

ঞগার

তারপর বোজ শুলের ছুটির পর এবং কখন কখন শুল থেকে
পালিয়ে রাঙা মাঘের কাছে পাণ্ডার বাড়ীতে আমার হাজরে
দেওয়া অবাধে চলতে লাগল। দশ পন্থ দিন সেখানে থেকে
তারপর পাষাণে বুক বেঁধে মা আবার কলকেতায় ফিরে
গেলেন। সেই সময়ে এবং পরে মাঘের মুখে শুনেছিলুম
আমাদের ছিনিয়ে নেবার পর বাবার আমলের এই পুরাতন
চাকর রামরাজ ছাড়া আর কেউ অসহায় নির্বাক্ষব মাকে
আমার দেখে নি। যতদিন না মা বৈঠকখানা অঙ্গলে একটি
বাড়ী কিনে ঘর বাঁধলেন এবং আমার বন্ধু শুরেন মাঘের ভার
নিল ততদিন রামরাজ তাকে আগজে ছিল, ছেড়ে ততদিন
কোথাও যায় নি।

ଆମାର ଆସ୍ତିକତା ।

ଏହପର ବିତୀୟବାର ଯଥନ ମା ଦେଉଘରେ ଏଲେନ ତଥନ ମାଘେର ଅର୍ଦ୍ଧ ଅଙ୍ଗ ପଞ୍ଚାଘାତେ ପଡ଼େ ଗେଛେ, ଜର ବିକାରେ ତିନି ବେହଁସ ଓ ଅଚେତନ । ସୁରେନ ଟିକ କଟି ଛେଲେର ମତ କୋଳେ ମେହି ଜର ବିକାରେର ରୋଗୀକେ ଟ୍ରେଣ ଥେକେ ଦେଉଘରେ ନାହିଁୟେ ନିଲ, ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସେର କାହାକାହି ଏକଟି ବାଢ଼ୀ ଭାଡ଼ା କରେ ମାକେ ରାଖା ହ'ଲୋ । ମେବାର ଦେଉଘରେ ତାକେ କଷେକମାସ ଧାକତେ ହୁଅଛିଲ । ଜର ତ୍ୟାଗ ହୁଏ ଶରୀରେ ବଳ ଏମେ କବିରାଜୀ ଚିକିତ୍ସାୟ ପଞ୍ଚାଘାତଗ୍ରସ୍ତ ଦେହ କତକଟା ସୁନ୍ଦର ହଲେ ପର ମା ଆବାର କଳକେତାଯ ଫିରେ ଗେଲେନ । ତାର ଅନେକ ପରେ ରାମରାଜ୍ୟକେ ଦେଖେଛି କଳକେତାର ଶେରିଫେର ତକମା ଝୁଲିଯେ ସୁକିଷ୍ଣା ହ୍ରିଟେ ଶେରିଫ ସାହେବେର ବାଡ଼ୀର ଦରଜାୟ ବସେ ଗାକତେ । ଆମି ତଥନ ବେକାର ଅବହ୍ୟ ଘର ସଂସାର ଆୟୋଜନ ସଂଗନ ହେବେ କଳକେତାର ମେମେ ବାସ କରଛି ଆର ସଂବାଦପତ୍ରେ ଓୟାଟେଡ କଳମ ଦେଖେ ଦେଖେ ମରିଯା ହୁଏ ଆବେଦନ ନିବେଦନ କାଢ଼ିଛି । ଏହେନ ରିଃସ୍ ଆମାକେ ଦେଖଲେଇ ମେ ଉଠେ ଦାଢ଼ିଯେ ଧନୀର ଦୁଲାଲେର ପ୍ରାପ୍ୟ ସମସ୍ତମ ଅଭିବାଦନ ଜାନାତ ।

ମା ବିତୀୟବାର ଦେଉଘରେ ଧାକତେ ଏକଦିନ କାନା ଘୁଷାୟ ତା' ଶୁନତେ ପେଯେ ଦିଦିମା ଆମାକେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜିଜ୍ଞାସା କରେ ବସଲେନ । ଆମି ବୀକାର କରେ ବଲଲୁମ, ଯେ, ଈ, ରୋଗ ହୁଏ ମା ଚେଶେର ଅଛେ ଏମେହେନ ଦେଉଘରେ । ତଥନ ରିଦିମା ବଲଲେନ “ଆମରାଓ ମେଦିନ ଦେଖେଛି, ଆମାଦେର ବାଡ଼ୀର ମାମନେ ଦିଯେ ଖୋଜା ଫିଟନେ ବିବି ମେଜେ ଦାଢ଼ିଲ ।” ଶବ୍ଦ ତୋ ଆମି ପେଟେର ହାମି ଚେପେ ରାଖତେ ପାରି ନେ । ଅନାଧିନୀ ମା ଆମାର ଏକବଞ୍ଚେ ବିଧବାର ବେଶେ କତ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ନିଷ୍ଠାର ଜୀବନଟା କାଟିଲେ ଦିଲେନ ଆର ତାକେ କିନା ଏହା ଦେଖିଲୋ
ଖୋଲା ଫିଟିଲେ ବିବିର ବେଶେ ! ସମ୍ଭବ ଦିନ ଧରେ ଗୋଟା ପରିବାରଟା
ମିଳେ ମେ କି ଝଟିଲା, କି ଘୋଟି । ଅନ୍ତଃପୁରେ ବାଧା ଏକବେଳେ
ଜୀବନେ ଏମନ ମୁଖ୍ୟକ୍ରମ ଚାଟନୀ ବଡ଼ ଏକଟା ସଚରାଚର ଜୋଟି ନା ;
ସମ୍ଭବ ବା ଭାଗ୍ୟକମେ ଜୁଟେଇ ଗେଲ ତାକେ କି ଛାଡ଼ା ଯାଏ, ଜଲନାୟ
କଲନାୟ ଘୋରାଲ ବସାଲ କରେ ତାକେ ଜିବେ ଉଣ୍ଟେ ପାଣେ ଚେଟେ
ଉପଭୋଗ ତୋ କରେ ନିତେଇ ହବେ । ବୈଘନାଥେ ଦିଦିମାର ବାଡୀର
ଏହି କୃପମୁକ୍ତ ପରିବାରଟିର ଏହି ରକମ ପରଚର୍ଚାର ଖୋରାକ ଆମି
ଜୀବନେ ଅନେକବାର ଜୁଟିଯେଛି, ପୁରୋ ବିପ୍ରବୀ ହୁୟେ ଆଜ୍ଞାପ୍ରକାଶ
କରାର ପର ଥିଲେ ତୋ “ବେରେଟାର କୌଣସି”ଇ ଛିଲ ଏଦେର ମାଙ୍କ୍ୟ
ବୈଠକେର ଘୋଟ ପାକାବାର ବିଷୟ । ମେ ସବ ବୈଠକେ ତିଲ ହ’ତୋ
ତାଳ, ସ୍ଵପ୍ନ ବଡ଼ମାମା ଭିତରେ ବାରାଣ୍ସା ଲମ୍ବା ଲମ୍ବା ପା ଫେଲେ
ଅବିଶ୍ରାନ୍ତ ପାଯଚାରି କରିଲେନ ଏବଂ କୋଡ଼ି କେଟେ କେଟେ ଜଲନାରତ
ମେଯେଦେର କାହେ ‘ବେରେଟାର’ କାରମାଙ୍ଗି ରଙ୍ଗିଯେ ଫଳିଯେ ଉଚ୍ଚଳ କରେ
ତୁଳିଲେ । ‘ଆମି ଦିବ୍ୟାଚକ୍ଷେ ଦେଖିଛି ଓକେ ଏକଦିନ ଧରେ ଆମ
ଗାହେ ଶଟକେ ଦେବେ’—ବଲେ ଏମନ କାଳୋ tragic ରଙ୍ଗେ ବଡ଼ମାମା
ଆମାର ଭାବୀ ଦୁରଦୃଷ୍ଟ ଓ ଦୁର୍ଗତିର ଛବି ଆକତେନ ଯେ ସବାଇ ଭୀତ
କଟକିତ ଶରୀରେ ମହା ପୁଲକେ ତାତେ ସାଥ ନା ଦିଲେ ପାରିଲୋ ନା ।
ବଡ଼ମାମାର ଘନଟା ଛିଲ ଇଂରାଜ-ବିଦେଶୀ ପ୍ରୟାଣି ଘଟ ଆର ପ୍ରାଣଟା
ଛିଲ ତଥନକାର ସାବଧାନୀ ବାକ୍ୟାଗୀଶ ଭୀକ୍ଷ ବାଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ । ତାର
ଓପର ଆଜାଦି ଦେବାର ଲୋଭ ତୋର ଛିଲ ପ୍ରଚଣ୍ଡ, ଇଂରେଜେର ବିପୁଲ
ଶକ୍ତି ଆର ଆମାଦେର ଢାଳ ତଳୋଷାରହୀନ ନିଧିରାମ ସର୍ଦ୍ଦାରୀ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଭେବେ ତିନି ହସେ ପଡ଼ିଲେ ଫେନ ଏକେବାରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠକାତର ଭୀତ ପିସିମାଟି ।

ଅକଳ୍ୟାଣ, ଅପସଶ, ବିପଦ ଆପଦେର ଏକଟା ଦୁର୍ଦ୍ଵିମନୀୟ ଟାନ ଆଛେ ; କାଜେଇ ପରେର ଭାଗ୍ୟ ମେ ରକମ ଏକଟା କିଛୁ ଘଟିଲେ ପାଡ଼ା-ପଡ଼ଶୀର ପକ୍ଷେ ତା' ହସ ଏକଟା ଚାପା ଆନନ୍ଦେର ସଟନା । ପରମ ଆସ୍ତିଷ୍ଠର ଜୀବନେ ସଟିଲେଓ ତା ସ୍ଵର୍ଗଃଥ ମିଶ୍ରିତ ଏକଟା ଉେକଟ ଟାନେର ବଞ୍ଚ ହସେ ଦୀଡାଯା । ‘ଆମାର ଛେଲେଟି ଯାହା ଯାହା’—ଏକଥା ଭାବତେ ଏବଂ ତା' କ୍ରମାଗତ ଭେବେ ଭେବେ ବିନିୟେ ବିନିୟେ କାନ୍ଦତେ ମା ବାପେର ଏକଟା ତୀର ଅସାଭାବିକ ସ୍ଵର ହସ ; ଏମନି କରେ ଦୁଃଖକେଓ ମାହସ ଅହରହ ଭୋଗ କରିଛେ ; ଏହି ଜଣେ ଟ୍ରାଙ୍ଗେଡ଼ିଇ ମାହସର ଜୀବନେର ସବ ଚେଯେ ରମସନ ବଞ୍ଚ, ଟ୍ରାଙ୍ଗେଡ଼ି ନା ହଲେ ନାଟକ ଜମେ ନା, ଟ୍ରାଙ୍ଗେଡ଼ି ବିନା ଫିଲ୍ମକେ ଦିଲ୍ଲେ ଶ୍ରୋତାକେ thrill ଦେଖୁଣା ଶଙ୍କ ହସ, କାରଣ ହାସି ଓ କାହା ଏକଇ ସ୍ନାଯୁ-ସ୍ଵର୍ଗକର ଓ ଉତ୍ତେଜନାର ଦୁ'ଟୋ ଏବଂ କାହାଟାଇ ତାର ମଧ୍ୟେ ସବ ଚେଯେ ସ୍ନାଯୁ-ସ୍ଵର୍ଗକର ଓ ଉତ୍ତେଜକ ବ୍ୟାପାର । ‘ପାତାଳପୁରେର ଦୁମାର’ ଗଲ୍ଲେ ଏହି ଦୁଃଖେର ଅକଳ୍ୟାଣେର ଭାକ ଷେ କତ ମଦ୍ଦାହନ ତା' କତକଟା ଦେଖିଯେଛି ।

ଦରବାରୀ କାହାର ଛିଲ ଦେଖରେ ପୁରଳାହାସ ପାକ୍ଷିବେହାରାଦେର ଟାଇ, ମେ ଓ ତାର ଭାଇ ବନୋବାରୀ ଓ ଆସ୍ତିକିମା ଆମାଦେର ବାଡ଼ୀ ମାଝେ ମାଝେ ଚାକରୀ କରିତୋ । ମାକେ ଏକବାର ନମ୍ବନ ପାହାଡ଼ ଦେଖାତେ ନିୟେ ସାବାର ସମସ ଏହି ଦରବାରୀଦେର ପାକ୍ଷି ଭାଡ଼ା କରା ହସ, ତାଦେରଇ ମୁଖେ ଦିଦିମାରା ମାଝେର ଦେଖର ଆସାର ଖ୍ୟାଲଟା ପାନ ! ଆମାର ନିଜେର ପର୍ତ୍ତଧାରିଣୀ ମା ଥାକତେନ ରୋହିଣୀତେ ଏକା,

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତାରିଣୀ ବାବୁଦେର ବାଡ଼ୀତେ, ତା' ଆଗେଇ ବଲେଛି । ମାନ୍ସାଷ୍ଟେ ଏକ ଆଧିବାର ବ୍ରିଦ୍ଧା ବା ଆସ୍ତଫିକେ ସଙ୍ଗେ ନିଯେ ଆମି ଥାକେ ଦେଖେ ଆସନ୍ତୁମ । ଏକବାର ପାଞ୍ଚି କରେ ଗିରେ ଫିରବାର ପଥେ ରାତ ହସ୍ତେ ଯାଏ, ଏକେ ଅକ୍ଷକାର ରାତ, ତାଯି ଉଠିଲୋ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ବାଡ଼ ଓ ମୁମ୍ବଳଧାରେ ବୁଟି । ଦରବାରୀରୀ ପାଞ୍ଚି ନିଯେ ଦାଡ଼ୋଯା ନଦୀର ଧାରେ ଏମେ ଦେଖିଲୋ ନଦୀତେ ବିପୁଲ ବାଣ ଏମେହେ, ଏକୁଳ ଓକୁଳ ଭରା ଦୁର୍ବାର ତରଙ୍ଗକୁ ଘୋଲା ଜଳ, ତାତେ ନାମେ କାର ସାଧ୍ୟ । ତଥନ ମାଟେ ଧାନ କ୍ଷେତର ଆଲେ ଆଲେ ସେଇ ଦୁର୍ଭେଷ୍ଟ ଅକ୍ଷକାରେ କୋନ ଗତିକେ ବିଦ୍ୟାତେର ଆଲୋଯ ପଥ ଦେଖେ ଦୁଇ କ୍ରୋଷ ଦୂରେ ଭିଜେର ଓପର ଆସା ଗେଲ, ପାଞ୍ଚି ସମେତ ଅତି ସମ୍ପର୍ଣ୍ଣ ଭିଜ ପାର ହସ୍ତେ ବାଡ଼ୀ ପୌଛାନ ଗେଲ, ତଥନ ରାତ ବାରଟା । ଆର ଏକବାର ଏମନି ଦୁର୍ଦ୍ୟୋଗେ ପଡ଼େଛିଲୁମ ବାବାର ସଙ୍ଗେ ଥୁଲନାୟ । ବାଗେରହାଟେ କୋଥାଯ ଏକ ଶ୍ରାମ୍ୟ ଝୁଲେ ବାବା ଗେଛିଲେନ ପାରିତୋଷିକ ବିତରଣେ ସଭାପତି ହସ୍ତେ, ଆମି ଗେଛିଲୁମ ସଙ୍ଗେ । ଫିରତି ପଥେ ଥାଲେ ଥାଲେ ଭରା ମେଠାଇ-ମଣ୍ଡାୟ ଆମାଦେର ନୌକୋ ବୋଝାଇ କରେ ଆଧିପଥେ ଆସନ୍ତେ ନା ଆସନ୍ତେ ବାଡ଼ ଉଠିଲୋ । ନୌକା ଡୁର ଡୁର ଦେଖେ ଏକ ଆଘାଟାୟ ନୌକୋ ବୈଧେ ଆମାକେ ପାଲ ମୁଢି ଦିଯେ ଡାଙ୍ଗାୟ ବସିଯେ ରାଖା ହ'ଲୋ, ବାଡ଼ ଥାମଲେ ଆମରା ଭିଜେ ତୋଯାଲେ ପରେ ବାଡ଼ୀ ଏଲୁମ । ସେଇ ଧେକେ କେମନ ଏକ ବୁକମ ହୟେ ଗେଛେ; ସଭାର ଶ୍ରାମ୍ୟଗୁଲେ କୋଥାଯ ଏକଟା ଭୟେର ଛାପ ପଡ଼େ ଆଛେ, ଭିଜେ ପୂରେ ବା ଉତ୍ତରେ ହାଓଯା ଅକ୍ଷକାର ରାତ୍ରେ ମାଟେର ପଥେ ବଇଲେଇ କେମନ ଏକଟା ଅସହାୟ ଭାବ ମନେ ଜାଗେ, ବୁକ ଶୁର ଶୁର କରତେ ଥାକେ ।

আমার আত্মকথা

ছিতীয়বার রোগ সেরে মা চলে গেলেন। স্বিঞ্চ কির কিরে উষায়, মহঘার গঙ্কে, মহিষ চড়া মেঠো রাখালের বাশীতে, ঘাট ছাওয়া পলাশের রক্তিমার আরো দ্র'তিন বছর আমার কেটে গেল। ইতিমধ্যে বিলেত থেকে দাদা দেশে এলেন, তার পরে এলেন সেজদা, সব শেষে এলেন মেজদা'। যতদূর মনে আছে দেশে এসে মেজদাই আগে দেওঘরে আসেন, দাদা আসেন সব শেষে। সেজদা ত্রীঅরবিন্দের সঙ্গে দাদাবাবু রাজনারায়ণ বন্ধুর শুর মনের ফিল হয়েছিল, মেজদা কিঞ্চ বাঙ্গলা ভাষাকে monkeys jabber বলাতে দাদাবাবুর সঙ্গে তার ভাব গোড়াতেই চিড় থেঁথে গেল। মেজদা ও সেজদা দ্রুজনেরই সঙ্গে আমি প্রথম দেখায় লুকোচুরি থেলেছি, কত ফষ্টি-নষ্টি করেছি, সমানে সমানে ইয়ার্কি দিয়েছি। মেজদা ঢাকার ব্রান্থ কৈলাসচন্দ্র বন্দ্যো-পাখ্যায়ের মেঝেকে বিষে করায় অসবর্ণ বিষের বিরোধী দাদাবাবু আর তার মুখ দেখেন নি। পূজোর ছুটিতে মেজদাই বছর বছর আসতেন আর আমাকে দেশপ্রীতি ও দেশসেবার সম্বন্ধে বোঝাতেন।

এত ঘটনার মধ্যেও অস্তঃসলিনা ফস্ত ধারার মত আমার প্রথম প্রেম সেই আত্মীয়া প্রগন্ধীকে ধিরে অবাধে অবিচ্ছেদে তখনও বইছিল। তারাও পূজোর সময়ে দেওঘরে আসতো আর আমি দূর থেকে তাকে দ্র'চোখ ভরে দেখতুম; তার উপেক্ষা ও অবহেলার আঘাতে বসে বসে দ্র'চোখে ধারা ফেলতুম ও কবিতা লিখে সে দ্রঃখ লাঘব করতুম। আমার মাস্তুত ভাটি

আমাৰ আঁকড়েকথী

বাকে সে ভালবেসেছিল—এই সময়ে তাৰ হলো ‘এল্ব্ৰেনেৱিল্লা’
ব্যাধি; প্ৰায় ৬২ মাস ভুগে একদিন মুখে বক্ত তুলে সে আমাৰ
চোখেৰ সামনে মাৰা গেল। এই আমাৰ প্ৰথম মৃত্যু দৰ্শন;
শেষ অবস্থায় তাৰ গায়ে মাথায় ওডিকোলন দেওয়া হয়েছিল
বলে অনেক দিন অবধি ওডিকোলনেৰ গৰু আমি সহ কৱতে
পাৰতুম না। তাকে যখন দাঢ়োয়া নদীতে দাহ কৰা হলো তখন
আমি সঙ্গে গিয়ে জনস্ত চিতায় সেই দেহ পুড়ে ছাই হতে
দেখেছিলুম। সে ভয়াবহ দৃশ্য আমি অনেক দিন ভুলি নি।

তাৰ মৃত্যুৰ সময়ে আমাৰ প্ৰণয়নী কলকেতাষ। তাৰ
কংকে মাস পৱে সে যখন দেওঘৰে এলো তখন আমি আমাৰ
এত দিনেৰ ব্যৰ্থ প্ৰেমেৰ কিছু প্ৰতিদান পেলুম। তখনকাৰ
প্ৰতিদান মানে এক আধৰাৰ লুকিয়ে হাত ধৰা, একটু হাসি,
চোখে নিবিড় কৱে দৃষ্টি বিনিয়য় আৱ পাশাপাশি বেড়ান বা
গঠ-ঘেঁসে বসে গল-গাছা কৰা। প্ৰেমপত্ৰেৰ বিনিয়য়ও অবশ্য
চলতো কিন্তু সে ভীত সচকিত প্ৰেমেৰ কৈশোৱ খেলা এৱ
বেশি আৱ এগোতো না। তাকে কাছে নিয়ে প্ৰথম চৃহন
যখন আমাদেৱ ঘটলো তাৰ আগেই আমাৰ জীবনে আৱ
একজন মেয়ে প্ৰেমাঙ্গদ ৱৰপে এসেছে—এসে কৰণ ট্যাজেডিৰ
মাঝে দে প্ৰেম ও তিমাৰও বিসৰ্জন হয়ে গেছে। সে গল
পৱে বলছি।

বার

কৈশোর ও ঘোবনের সে দিনগুলি ছিল বড় মিঠে ও সুখদ ।
 দেওঘরে অবাধ প্রকৃতির স্বেহ-কোল, প্রিন্থ রঙীন প্রাণকাড়া
 উষা, রহস্য-নিবিড় ঘোরাল গোলাপী সঙ্ক্ষা, সরল আমুদে বাল্য
 বন্ধুগুলি, অর্গল কবিতা চর্চা, উচ্চ আশার কত স্ফপ, মিঠে
 বিরহের শ অমিলনের বেদনা-মাখা ভাসবাসার খেলা—একটি
 ছোট গৌরী কিশোরীকে ঘিরে—এত উপকরণেও যদি জীবনটা
 না ভরে ওঠে তা' হলে ভরবে আর কিসে ! তা' ছাড়া কৈশোরে
 শ প্রথম ঘোবনে মাঝুষের মন হদয় প্রাণ সবই ধাকে সহজ, নমনীয়
 শ আশায় আশায় রঙীন ; ব্যর্থতা, বেদনা, নৈরাশ্য, বাধা এসে
 এসে কথনও স্বাত প্রতিঘাতে মন-প্রাণে কড়া পড়িয়ে কঠিন করে
 দেয় নি, জীবনে নিরস cynicism এসে বৈরাগ্য ও উদাস
 নিরাশার কালো মেঘ অমায় নি ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଏତ ସ୍ଵର୍ଗ ଆରଙ୍ଗ ଜୟାଟ ବୀଧତୋ ସଥନ ପୂଜୋର ଛୁଟିତେ ମେ ଆସତୋ କାହେ । ତଥନ ପ୍ରତି ସର୍ବଜ୍ୟାୟ ଆମୁଦେ ସ୍ଵରସିକ ବଡ଼ ମାମାକେ ସଭାପତି କରେ ବସତୋ ଆମାଦେର nonsense-club-ଏର ବୈଠକ । ଏହି ବୈଠକେର କଡ଼ୀ ନିୟମ ଛିଲ—ପ୍ରତି ରାତ୍ରେର ଅଧିବେଶନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସଭ୍ୟକେ ଏକଟା ଅନ୍ତଃ ବେଶ ମଜାଦାର ବସିକତା କରତେ ହବେ, ତା' ନା କରତେ ପାରଲେ ମେ ରାତ୍ରେର ମତ ତାର ନାମ କାଟି ଯାବେ । ଏହି କ୍ଳାବେ ଆମି ଓ ବଡ଼ ମାମାଇ ଛିଲୁମ ମବ ଚେଯେ ବଡ଼ ଗୋପାଳ ତାଡ଼, ରାମାୟଣ ମହାଭାରତେର ଯୁଦ୍ଧ ଧେମନ ବର୍ଧାର ଜଲେର ମତ ଆକାଶ ଚେଯେ ବାନ ପଡ଼ତୋ, ଆମାଦେର ଦୁ'ଜନଙ୍କେ ତେମନି ଅବିରାମ ଚାଲିଯେ ଘେତେ ହତୋ ରମ୍ପିକତାର ଶରବର୍ମଣେର ବଡ଼ । ଏହି ନୈଶ ଅଧିବେଶନେ ଆମାର ଛିଲ ମବ ଚେଯେ ବଡ଼ ସ୍ଵର୍ଗ ତାର କାହାଟି ଘେଦେ ବସା ଓ ତାର ସ୍ଵନ୍ଦର ବଞ୍ଚାଧର ପ୍ରାଣେ ଓ ଆକର୍ଣ୍ଣ ଛଟି ଚୋଖେ କେବଳି ହାସି ଫୋଟାନ । କଥନ କଥନ ଓ ସନ୍ଧ ଓଟା ଟାଦେର ଆଲୋର ନେଶ୍ୟ ବିଭୋର ହୟେ ମେ ବ୍ୟାପାରେର ତଳାୟ ଲୁକିଯେ ହାତ ଧାନି ଦିତ ଆମାର କୋଲେର ଓପର, ଚୋଖେ ନିବିଡ଼ କରେ ଚୋଖ ରେଖେ ବୁକେର ମାଝେ ତୁଳତୋ ସୁଥେର ଟେଉ ଆର ମେହେ ଜାଗାତ ଆନନ୍ଦେର ଅପୂର୍ବ ଶିହରଣ ।

ଆର ଏକଟା ଆନନ୍ଦେର ବ୍ୟାପାର ଛିଲ ସକାଳ ଓ ସର୍ବଜ୍ୟାୟ ବେଡ଼ାତେ ଯାଓଯା । ତାର ସଙ୍ଗେ ଗାଛେ ଗାଛେ ପାଥରେର ଗାଯେ ମନ୍ଦିରେର ଦେଯାଲେ ତାରଇ ନାମେର ପାଶଟିତେ ଛୁରି ଦିଷ୍ଟେ ନିଜେର ନାମଟି ଖୁଦେ ରାଖା, ତାକେ ପାଶେ ନିୟେ ପାଥରେର ମାଧ୍ୟମ ବସେ ଗାନ ଶୋନା, ଛବି ତୋଳା, ଗଲ୍ଲ କରା, ନାନା ଛୁତୋଯ ଓ ଅଛିଲାୟ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଅତିଥି ଚୋଥେ ଚେଷେ ଚେଷେ ତାର କୃପ-ସୁଧା ବୁକ ଭବେ ପାନ କରା—
ଏତେ ଆମାର ସକାଳ ସନ୍ଧ୍ୟାଶୁଲି ରଙ୍ଗିରେ କହଇ ନା ଉଜ୍ଜଳ ହସେ
ଥାକତୋ । ଦେଉଦର ଥେକେ ଛୁଟିର ଅବସାନେ ମେ ଚଲେ ଗେଲେ ଏହି
ମରେ ଶୁତି ନିଯେ ଦେଉଦରେ ପଥ ଦାଟ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ମନୀ ନାଳା
ଘର ଦୂରାର ଆମାର କାହେ ହସେ ଥାକତୋ ଭକ୍ତେର ତୌର୍ଥନ୍ତଳ ; ଦିନ
କାଟତୋ ଶୁଖ-ଶୁତିତେ କେଦେ ଆର କବିତା ଲିଖେ । ତାକେ
ଚିଠି ଲେଖାଓ ଛିଲ ଏକ ମହୋଚ୍ଚବ ବ୍ୟାପାର, ସେ ଦିନ ଚିଠି ଦିତୁମ
ଆର ସେ ଦିନ ତାର ଛୋଟୁ ଦୁଃଖ ଲାଇନେର ଉତ୍ତରତି ପେତୁମ ମେ ଦିନ
କାଟତୋ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସ୍ଵପ୍ନେର ଘୋରେ ।

ବାଲ୍ଯ ମନ୍ଦୀରେ ନିଷେଷ ମାନ୍ୟ ଭରଣ ଛିଲ କହଇ ନା ଶୁଖକର ।
ସେ ଦିନ ସଥାରାମ ବାବୁ ମଙ୍ଗେ ଆସନ୍ତେନ ମେ ଦିନ ଆର ଆମାଦେର
ପାର କେ ? ଥାର୍ଡ ଟିଚାର ବକୁ ବାବୁଓ ମାଝେ ମାଝେ ଆମାଦେର ମଙ୍ଗେ
ବେଢାତେ ସେତେନ । ମାଝେ ମାଝେ ଦଳ ବୈଧେ ତ୍ରିକୁଟ ଲିଘଡ଼ିଯା ଓ
ଓ ନନ୍ଦନ ପାହାଡ଼ excursion ବେରୋନ ହ'ତୋ । ଆମାଦେର
ମବ ଚେଯେ ଟେନେଚିଲ ଶିବାଜୀର ଜୀବନ, କାରଣ ସଥାରାମ ବାବୁ
ପୁରାଣେ ପୁର୍ବିଗତ ସେଟେ ଖୁବେ ରାଶି ରାଶି ଉପକରଣ ସଂଗ୍ରହ
କରିଛିଲେନ ଶିବାଜୀର ଏକ ବିରାଟ ଜୀବନୀ ଲେଖବାର ଜନ୍ମ,
ଏହିଟିହି ଛିଲ ତାର ଜୀବନେର ମବ ଚେଯେ ବଡ଼ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତଥନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ତିନି “ଏଟା କୋନ ସ୍ମଗ ?” ବଲେ ସାମାଜିକ ଏକଥାନା ଚଟି ବହି ଛାଡ଼ା
ଆର କିଛୁ ପ୍ରକାଶ କରେନ ନି । ମହାରାଷ୍ଟ୍ର ବୀର ଶିବାଜୀର ଏତ ବଡ଼
ଶୁଣଗାହୀ ଭକ୍ତ ଆମି ଆର ଦେଖି ନି, ସାରା ଜୀବନ ତିନି ଉପକରଣିହି
ସଂଗ୍ରହ କରେ ଗେଲେନ, ମେ ଯହି ଜୀବନୀ ଲିଖେ ଓଠା ଆର ହ'ଲୋ ନା ।

আমার আত্মকথা

সংবাদপত্রে এস্ডি ও'র বিকলে খবর লেখায় কি একটা গুণগোলে তাকে দেওয়ার স্থলের কাজ ছেড়ে আসতে হয়, তারপর খেকেই তিনি হিতবাদীর সহ-সম্পাদক।

আমার কৈশোর ও ঘোবনের উদ্দেশে আশারভীন প্রাণের অলিতে গলিতে ঘুরতো তার সশঙ্ক অর্ধে উলজ মাউলী সেনা নিয়ে এই দুর্বার পার্কত্য বীর শিবাজী। আমিও এই প্রতিত পরাধীন বাঙ্গলীর রাজমহল গিরিমালায় একদিন বাঙ্গলার রাণা প্রতাপ হয়ে ঘুরবো এই সপ্ত ছিল আমার সব চেয়ে বড় সপ্ত। কবিতায় শিবাজী লৌলা মহাকাব্য লেখাও ছিল আর একটা উচ্চাকাঞ্চ। এই সময়ে আমি ‘কুস্তলীন’ পুরস্কারে একটি গল্প লিখে পাঁচ টাকা পুরস্কার পাই, গল্পটি পুরস্কার বইএ ছাপা হয়ে বেরোয়। ‘সখা ও সাথী’তে ধাঁধার উত্তর দিয়ে নাম ছাপানৰ চেষ্টা তখন একটা বাস্তিকের মত আমাদের পেষে বসে থাকতো।

যখন দ্বিতীয় শ্রেণীতে পড়ি তখন হরিচরণ সেন দেওয়ারের ছিলেন সরকারী ডাক্তার ! তার ছেলে সুরেন সেন, শচীন সেন এম. এ ও বি এ পড়তেন, ছুটিতে দেওয়ারে আসতেন। শৈলেন পড়তো আমার নীচের ক্লাসে, তার সঙ্গে হয় আমার রোমান্টিক বক্তৃত। একজন আর একজনকে ছেড়ে দুদণ্ড চোখের আড় করে থাকতে পারতুম না। তার মধ্যে আমার ভালবাসাই ছিল খুব কবিত্ব তরা ও নিঃস্বার্থ, কারণ শৈলেন ছিল বয়সে আমার অনেক ছোট ও অপরিপক্ষ। কত যে চিঠি তাকে এই দু'বছর ধরে লিখেছি ! বোমার মামলায় আমি ধরা পড়ার পর

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତାର ବାବା ପୁଲିଶେର ଉପାତ୍ତେ ଭବେ ସବ ଚିଠି ପୁଡ଼ିଯେ
ଫେଲେଛିଲେନ, ଶୈଳେନ ତଥନ ବୋଧ ହସ ବିଲେତେ ।

ଆମାର ଜୀବନେର ସେଇ ସବ ସମ୍ପଦ ଓ ଉଚ୍ଚାକାଙ୍କ୍ଷାର ଭାଗ ଶୈଳେନ
ନିତୋ ନା, ମେ ଛିଲ ନିତାନ୍ତଟି ସାଦାମାଠା ଛେଲେ, ଯାକେ ବଳେ ଝାସେର
ଶୁଦ୍ଧ ବସ—ଆମୁଦେ ଆପମଂଗବୀ ଟୌଇପେର ଛେଲେ । ତବୁ ତାକେ ସେ କି
ମୋହେର ଚୋଥେ ଦେଖେଛିଲୁମ, ତାର ମୁଖ ଦେଖେ ଆମି ଆମାର ସବ
ସ୍ଵଦେଶ ହିତେର ଓ ମାନବ କଳାପେର ବ୍ରତ ଭୁଲେ ସେତୁମ, ମନେ ହ'ତୋ
ଏକେ ବନ୍ଧୁକୁପେ ଆର ସେଇ ତାକେ ଜୀବନ ସଞ୍ଜିନୀକୁପେ ପେଲେ ମାନୁଷେର
ଆର କି ହୁଥେର ଉପକରଣ ଦରକାର ହତେ ପାରେ ? ଜଗତେ ବୋଧ ହସ
ଏହି ରକମଟିଟି ହସ ; ଆମାଦେର ମନ ଥୋଜେ ଏକ ଉଚ୍ଚଲୋକେର ବୈକୁଞ୍ଜ
ଆର ହୁଦସ ଏବଂ ପ୍ରାଣ ଥୋଜେ ନିତାନ୍ତଟି ସାଦାମାଠା ମାଟିର ପୁତ୍ରନ ।
ଫୁଲ ବିବପଞ୍ଜେ ଦୂର ଥିକେ ପ୍ରଜୀ କରାର ସାମଗ୍ରୀ—ଦେବୀ ଓ ଅମରା-
ବତୀର ହୁରନର୍ତ୍ତକୀତେ ତାର ପେଟ ଭବେ ନା, ତାର ପ୍ରେମକୃତ୍ତା ଘେଟୋବାର
ପଦ୍ମଟି ଫୋଟା ଚାଇ ତାରଟ କାମନାର ପାକେ, ତାରଇ ପକମମ ବୁକେର
ତଳାଟି ଆଁକଡ଼େ । ଏ ବ୍ୟାପାର ଆମି ଆରଣ ବହ ବହ ବଡ ବଡ ମନୀଷୀ
ଓ ବିରାଟ ପୁରୁଷେର ଜୀବନେ ଦେଖେଛି । ନାରୀଦେର ମହାନ ଓ ଅପୂର୍ବ
ଆନନ୍ଦ ନିମ୍ନେ ଜୀବନେର ସଞ୍ଜିନୀ ଥୁରୁତେ ଥୁରୁତେ ଯାକେ ତାରା ବରଣ
କରେ ନିଶ୍ଚିନ୍ଦ୍ରିୟ ମେଘେ ହସତୋ ହାବା, ସରନ ଓ ନିତାନ୍ତଟି ସାଧାରଣ
ମାନୁଷେର ଧାକେ !

ଆସଲେ cupid is blind—ଏକଥା ଖୁବଟି ଥାଟି । ଆମାଦେର
ହୁଦସ ଓ ପ୍ରାଣେର ଥେବା ଅକ୍ଷ, ମେ ହଜେ ଅକ୍ଷ କୃଧାର ରାଜ୍ୟ, ମନେର
ସୁକ୍ତି—ଦୁକ୍ତିର ଆଗୋ ତାକେ ଆଗୋ ଦିତେ ବା ସବ ସମସ୍ତ ଚାଳାତେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ପାରେ ନା । ଆମାଦେର ପ୍ରାଣ ଭୋଗେର ବସ୍ତ କୁପେ ଚାଯ ଟିକ ଆମାଦେରଇ ମତ ମାଟିର ମାହୁସ—ଦୋଷେ ଶୁଣେ ଅପ୍ରଣ୍ତାସ ମହିତେ ଶୁଳ୍କର human ମାହୁସ ; ଖୁବ୍ ଶୁଣିଲିଏ ତାର ଯେନ ଆମାଦେର ପ୍ରେମେର ଅଙ୍ଗ ଚୋଥେ ସବ ଚେଷ୍ଟେ ହସ୍ତ ଟାନେର ଜିନିସ । ଶିଶୁର ଟଳମଳେ ଚାଲୀର ମତ, ଆଧ ଆଧ ଭାବାର ମତ, ଅର୍ଥହିନ ହାତ ପା ନାଡ଼ାର ମତ ପ୍ରେମାଞ୍ଚଦେର ଭ୍ରମ କୃଟିଇ ତାକେ ମସତ୍ତ ମାଦରେ ବୁକେ ତୁଲେ ମେବାର ପ୍ରେରଣୀ ଦେସ । ଦେବତା ନିଯେ ମନ ଆଦର୍ଶେର ରଙ୍ଗିନ ଫାହୁସ ଡୋଯ, ପ୍ରାଣ ତାକେ ଶୁଦ୍ଧ ପୂଜା କରେଇ ଶୁଖ ପାଇ ନା, ଭରେ ଓଠେ ନା । ମେ ସେ ଚାଯ ଆସ୍ତମାଂ କରତେ, ଆପନ କରତେ, ଏକେବାରେ ଏକାଙ୍ଗ ଓ ଏକାନ୍ତ ହତେ !

ଛେଲେ ବେଳାୟ ଦେଉଘରେର ଏଇ ଶୁଳ୍କ ଜୀବନେ ଆମାର ମଧ୍ୟେ ପ୍ରଥମ ନୈତିକ ପକ୍ଷିଳତା ଢୋକେ । କୁସଙ୍ଗେ ଯିଶେ ଅସାଭାବିକ ଭାବେ ଶକ୍ତି କ୍ଷୟ କରାର ଅଭାସ ଆମାର ହସେଛିଲ । ଏଇ ମମୟଟୀ ଆମାର ଜୀବନେ ପାଶାପାଶି ବଇଛିଲ ପକ୍ଷିଳ ଓ ନିର୍ବଲ ଜଳ । ଅଖିନୀବାବୁର ଭକ୍ତିଯୋଗ ପଡ଼େ ଆମି ଏତ ଉଂକଟ ନୌତିବାଗୀଶ ହସେଛିଲୁମ ଯେ ଯେଯେ ଲୋକେର ପା ଛାଡ଼ା ମୁଖେର ଦିକେ ଚୋଥ ତୁଲେ ଦେଖତୁମ ନା । କାମ ଚେଷ୍ଟା ଦମନ କରବାର ଜଣେ ନାମ ଜପ, ସଂଖ୍ୟା ଗଣନା, ଜୋରେ ଜୋରେ ହାତ ପା ନାଡ଼ା, ଏମନି କତ କାଣ୍ଡି କରତୁମ । କିଛିତେଇ କାମ ବୃତ୍ତି ଘୁଚିତୋ ନା । କବିତାର ଉଚ୍ଛ ଭାବ, ପ୍ରେମ ଭଗବନ୍ତି ଏବଂ ଅଧୋଲୋକେର କାମବୃତ୍ତି ପାଶାପାଶି ଘେଣାର୍ଥେ ପରମ ଆତ୍ମୀୟେର ମତ ଚଲିତୋ । ମାହୁସେର ଜୀବନେ ତାଇ-ଇ ହସ୍ତ—ଦୁଧେର, ନିର୍ବଲ ଜଳେର ଓ ପାକେର ତ୍ରିବେଣୀ ଧାରାଇ

আমার আত্মকথা

সারাটা জীবন জুড়ে কোন্ এক সাগরসঙ্গমে অবাধে পাশাপাশি
বসে চলে ; সেখানে পাকের মাছুষ, স্বর্গের দেবতা ও ভাবের
কবি একসঙ্গে ঘরকরণা চালায় কেমন করে তা' তারাই জানে ।

আমার মাস্তুত ভাই ছপোদা' বা অবিনাশ এত উৎকট ভাবে
নিত্য কামচেষ্টা করতো যে তার *albumeneria* ব্যাধির সূত্রপাণ
হলো । শয়াশায়ী হ্বার আগে পর্যন্ত তাকে দেখেছি সেই
করাল ব্যাধির গ্রাসেও বীর্যা নষ্ট করতে । তার অকাল স্মৃত্যুতে
পরিণাম ভয়ে আমার পক্ষবাহিনী একটু ক্ষীণশ্রোতা হলেন বটে
কিন্তু ঐ পর্যন্ত । অনেক বার দেখেছি প্রেমের চিন্তা ও গাঢ়
উচ্চ অশ্রুত্বিত বা আনন্দের ফল রাতে নিহ্রায় দাঙ্ডিয়েছে স্বপ্ন-
দোষে ; যে দিন ভগবন্তজ্ঞিতে চোখে জল এসেছে সেই দিন
রাত্রেই কুস্থে সমস্ত সন্তা মলিন করে তুলেছে । জ্ঞান-ধৰ্মই এই,
উক্ষিতে যা নিষ্কাম নিরপেক্ষ প্রেম প্রাপ্তিরে তাই কুপাস্তরিত
হয় সমষ্টিসাপেক্ষ আসঙ্গলিপ্সায় ও দেহে এসে সেই রসই নিছক
বৈহিক কামকৃধার পরিণত হয় !

নৌতিবাগীণতার তাড়নায় আমরা যতই কাম খেকে সরে
থাকতে চাই ততই মে মাছুসকে তেড়ে ধরে । ভয় এক রকম
ধ্যান বা এক প্রত্যুষধারা ; যাকে ভয় করি—এড়িয়ে চলি তাকে
সর্বসা স্মৃতিতে জাগিয়ে রাখি, আকর্ষণ ও ত্যাগ—কামনা ও
ত্যাগেচ্ছা একই বস্তুর দ্রুটি । বে সহজ হতে পারে কাউকে
টানে না বা ছাড়ে না সেই জয় করতে পারে এই সব মানবী
বৃক্ষিকে ; সমস্তাই আস্ত জয়ের পথ । যখন আমি আলিপুর

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଆମେ ବନ୍ଦୀ ତଥନ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ପ୍ରଥମ ଆମାୟ ଏହି ସାମ୍ଯୋର କଥା ବୋଲାନ, ତଥନ ଥେବେ ଆଜି ଅବଧି କିନ୍ତୁ ଏହି ସାମ୍ଯୋ ଆମାର ସିଙ୍କି ଏଲୋ ନା । ଯୋଗୀର କାହେ ସବହି ଏକଇ ଆନନ୍ଦେର ଖେଳା— ଏହି ବୃଦ୍ଧ ଶାସ୍ତ ସମତାର ଚୋଥେ କାମକେ ଆଜିଓ ଠିକ ଦେଖିତେ ପାରି ନି, ତାଇ ମେଓ ଆଜିଓ ଏକେବାରେ ଆମାର ପିଛୁ ଛାଡ଼େନି । ଏହି ଐଶ୍ଵରୀ ଶକ୍ତି ଜୀବ-ଜଗତେର ସର୍ବତ୍ର ମାହୁସ ଥେବେ କୌଟ ପତଙ୍ଗେର ଅବଧି କେଶାକର୍ଣ୍ଣ କରେ ଭୋଗ କରାଛେ, ନଇଲେ ଜୀବ ଜଗନ୍ତ ଚଲେ ନା, ମବ species ଶୁଣି ଧରଂସ ହୟେ ଯାହା । ତାଇ ଭାଗ୍ୟବତ କ୍ରପୀ ବିନା ମହାମାୟାର ଏହି ଦୁର୍ବାର ଶକ୍ତିର ହାତ ଥେବେ ମୁକ୍ତି କାନ୍ଦର ନେଇ ।

তের

মেওঘর স্থল থেকে আমি প্রবেশিকা পরীক্ষা নিই ভাগলপুরে
গিয়ে। এর মাঝে একবার মাত্র কলকাতায় এসেছিলুম, সেটা
বোধ হয় তৃতীয় শ্রেণীতে কি চতুর্থ শ্রেণীতে পড়ার সময়ে।
লরেঙ্গ এও মেওর বাড়ী গিয়ে তানেরটা একজন সাহেব
ডাক্তারকে দিয়ে চক্ষ পরীক্ষা করিছে দু'জোড়া চশমার অর্ডার
দিয়ে আমি মেওঘর ফিরে এলুম; কারণ যুনান সেই টাইপয়েড
জর ভোগের পর থেকে আন্তে আন্তে চোখ আমার পারাপ হয়েই
চলেছিল, ক্লাসের পড়ায় দূরের বোর্ডে লেখা কিছুট স্পষ্ট দেখতে
পেতুম না। ডাক্তার চশমা দিল—৭'৫ নম্বরের একটা, আর
কিছু কম নম্বরের আর একটা। ষে দিন প্রথম চশমা এলো,
চশমা পরে ছেলেদের মধ্যে প্রথম বসার স্বত্ত্ব আমার এখনও মনে
আছে, আমি দেন ইঞ্জিনিয়ারিং কি এম-এ পাশ করে একটা কেও-

আমার আত্মকথা

কেটা হবে পড়েছি—সবার চোখই আমার দিকে, চাতুর্সমাজে আমার নাম ও শুভ্র যেন জরের পারার মত হঠাৎ ১০৪ ডিগ্রি উঠে গেছে। নিজের দিকে অপর দশজনের দৃষ্টি আকর্ষণ করার লোভ মাঝুমের বুড়া বয়স অবধি থেকে থায়; এই লোভের বশেই তার অর্থ চাই, যশ চাই, প্রতিষ্ঠা চাই, কুলগৌরব চাই, এমন একটা বিশেষ বা অসাধারণ কিছু চাই যা' আর দশ জনের নেই এবং নেই বলেই তাদের ঈর্ষা ও উৎসুক্য জাগায়। মাঝুম সারা জীবনই নট, ফুটলাইটের সামনে লুক অন্তার চোখের উপর সারা জীবনই সে অভিনয় করে চলেছে,—নয় টাঙ্গেডি, নয় কমেডি আর নয় প্রহসন।

পরীক্ষার জন্য তাগলপুরে যাওয়াই আমার এক রকম প্রথম একা বিদেশে যাওয়া বলতে হবে। বাবার মৃত্যুর পর এই আমার প্রথম কাকার বাড়ী গিয়ে ওঠা, তখন কাকা বেঁচে নেই, তাগলপুরের বাড়ীতে কাকীমা আছেন আর একজন অবিবাহিত খড়তুত বোন আছেন। আমার মধ্যে কি একটা আকণ্ঠা শক্তি ছিল, প্রথম দেখায়ই অনেককে টানতুম। পরীক্ষা দিতে গিয়ে ছুটির সময় একা একা ঘুরে বেড়াচ্ছি, একটি ছেলে এসে গায়ে পড়ে আলাপ করলো। পরীক্ষার মেই কষেকদিনে সে আমার একান্ত অস্তরঙ্গ বক্তু হয়ে পড়লো, ছায়ার মত আমার পিছু পিছু ঘূরতো। পরীক্ষাও হয়ে গেল আর তারও হঠাৎ কি যেন ব্যারাম হয়ে মৃত্যু ঘটলো। ষে দিন বাত্রে মরণ তার শিয়রে, ঠিক মেই রাত্রে মেই সময়টিতে কাকার বাড়ীর দরজার কড়া মেড়ে নেড়ে

আমার আস্তরণ

তারই গলায় কে আমায় ডাকছিল। আমার শুভ্রত বোন্‌
নির্ধলান্দি' গিয়ে দরজা খুলে দেখলো কেউ কোথাও নেই, তার
কবেক মিনিট পরেই খবর এলো সে আমার নাম করতে করতে
আমার সঙ্গে দেখা করার জন্য নিতান্তই অস্থির অবস্থায় মারা
গেছে।

পরীক্ষার ফল বের হলে দেখা গেল আমি দ্বিতীয় ডিভিশনে
পাশ করেছি। তখন এফ.এ বা ফাষ্ট আর্টস্ পড়তে গেলুম
পাটনায়, সেখানে বিধান বোর্ডিংএ বাসা নিয়ে পাটনা কলেজে
গিয়ে ভর্তি হলুম। এর ঠিক আগেই মেজদা মনোমোহন ঘোষ
দেখানকার ইংরাজীর প্রফেসর ছিলেন, সবে বদলী হয়ে তখন
চাকা কলেজে গিয়েছেন। প্রসিদ্ধ এম ঘোষের ডাঃই বলে ছাত্র-
অঢ়নে আমার আসায় খুব একটা চাপা চাকলোর ঝড় বয়ে
চলেছে বলে বুঝতে পারলুম কিন্তু তাব আমার বড় একটা কাক
সঙ্গেই হ'লো না। একা কলেজে যেতুম, একা ফিরে আসতুম।
বোর্ডিংএ গণেশ বাবু ছিলেন আচার্য ও অধ্যক্ষ, প্রতি সপ্তাহ ও
সকালে সেখানে ছেলেদের নিয়ে ইত উপাসনা। আমি
তখন কবিতা লিখতুম ও গান্ধীর বিমুক্তি নিয়ে সাহিত্যিকদের
মত আলোচনা করতুম। উপাসনার নিয়ম ছিল এক এক দিন
এক একজন ছেলে আচার্যের গদীতে বসে প্রার্থনা করবে। গণেশ
বাবু আমাকে প্রার্থনা করবার জন্যে অন্তরোধ উপরোধ আরঞ্জ
করলেন এবং আমার অবিজ্ঞ দেখে একদিন উপাসনাষ্টে ইঠাই
সবার সামনে উঠ কঢ়ে ঘোষণা করে দিলেন—“এইবাব বাবীজ্ঞ

আমার আস্তরণ

কুমার প্রার্থনা করবেন”। আমি কবিতায় রাবীন্দ্রিক ভাষায়
গদগদ কঁষ্টে এক বক্তৃতা পরম পিতার নিরাকার কর্ণের উদ্দেশ্য
ছেড়ে দিয়ে ছেলেদের মধ্যে এক পরম বিশ্বাসের বস্তু হয়ে উঠলুম।
প্রার্থনা কিন্তু সে দিনের পর আর আমি করলুম না, এ বকম
প্রার্থনা করার সমীচীনতা নিয়ে গথেশ বাবুর সঙ্গে আমার খুব
এক চোট তর্ক হয়ে গেল। ভগবান যদি সর্বজ্ঞই হন তা হলে
তিনি পিপড়াটিরও মনের কথা টের পান; বক্তৃতা নিয়ে জগতের
পরম শিল্পীকে কর্তব্যাকর্তব্য সম্বন্ধে উপদেশ দেবার বা অন্তরোধ
জ্ঞানাবার কোন আবশ্যিকতা থাকে না। আর ভগবৎ সাক্ষাৎ-
কার যে করে নি তার পক্ষে ভগবানের সম্বন্ধে পক্ষমুখ হয়ে বঙ্গ।
কতখানি হাস্তকর বাপার! এই সব নিয়ে নিরীহ গথেশ বাবুকে
আমি কিছুক্ষণ অতিষ্ঠ করে তোলায় তিনি প্রতিষ্ঠতি দিয়ে
বাঁচলেন যে আর আমায় প্রার্থনা করতে অন্তরোধ করা হবে না।
স্তরাং সেই থেকে নিরাকার পরব্রহ্ম রক্ষা পেলেন, আমির
বাঁচলুম।

পাটনা কলেজে তখন প্রথম বাষিক শ্রেণীতে আমার সঙ্গে
একটি ছেলে পড়তো, তার নাম ছিল বশিম। তাকে আমার
খুবই ভালো লাগতো, তবু তার সঙ্গে প্রাণ খুলে মিশতে আমি
পারি নি। ক্লাসের ছেলেরা আমার অমিষ্টক ভাব দেখে
আমাকে অহকারী ঠাউরে নিয়েছিল, পরস্পরের মধ্যে নাকি
জন্মনা আলোচনায় ঠিক হয়েছিল, যে, আমার গলায় হেড়া
জুতোর মালা পরিয়ে দেওয়া হবে। কাজে কিন্তু তা হয়ে ওঠেনি।

আমার আত্মকথা

একদিন কলেজ থেকে বিধান বোর্ডিং-এ ফিরছি, একসঙ্গে ছেলে আমার কাছাকাছি এসে অন্তদিকে চেয়ে বলতে বলতে চললো, “অ নবাব, নবাব, অ খাণ্ডা থা।” আমি নির্বিকার ! পরম গভীর ও নিলিপ্ত ভাবে মা ধরিত্বার বক্ষে দৃষ্টি নিবন্ধ করে ঢেলেছি, আমাকে ঘাঁটায় কার বাপের সাধ্য।

পাটনা কলেজে পড়েছিলুম বোধ হয় ছয় মাস। তারপর গ্রীষ্মের ছুটিতে দেওঘরে দিদিমার কাছে এসে ধখন আছি তখন সন্তোষ মেজদা ঢাকা থেকে প্রথম দেওঘরে এলেন। আগেই বলেছি দাদা বাবু (আমার মাতামহ) রাজনারায়ণ বাবু অসর্বর্ণ বিয়ের বিরোধী ছিলেন বলে মেজদার মুখ দেখবেন না বলে প্রতিজ্ঞা করেছিলেন, তাই তিনি বৈচে থাকতে আর মেজবৌদিকে আমার দেখা হয় নি। তাল কথা, দাদা বাবুর অস্ত্র ও মৃত্যুর কথা এখনও বলা হয়নি, প্রসঙ্গক্রমে যখন কথাটা এসেই পড়লো তখন সেটাও এইখানে বলে নিই। বোধ হয় আমি কাষ্ট ক্রাসে পড়বার সময় এ ঘটনাটা ঘটে।

একদিন সকালে বেড়িয়ে ফিরে এসে দাদা বাবুর হঠাতে এপে-পেঞ্জি হ'লো, তখনই অঙ্গ অঙ্গ তার পক্ষাঘাতে পড়ে গেল। কত ডাক্তার বৈদ্য হোমিওপ্যাথি চিকিৎসা করানো হ'লো, সে অবশ অঙ্গ কিন্তু আর বশে এসে সচল হ'লো না। বিছানায় উঠে উঠে বাছে প্রস্তাব করতেন, শোয়া অবস্থায়ই খাইয়েও তাকে দিতে হ'তো। আমার শপর ছিল তাঁর সেবার ভাব। আমার এই অঙ্গাঙ্গ সেবা দেখে হেডমাষ্টার গোর্গীন বাবু

আমার আশ্চর্কথা

এত মুঝ হয়েছিলেন যে, দাদাবাবুর কাছে প্রস্তাবই করে বসলেন ঝাঁর মেঘের সঙ্গে আমার বিষয়ে দেবেন। দাদাবাবু, বড় মামা সবাই হেসে তো গড়াগড়ি, যোগীন বাবুর আগ্রহ মেঘে বললেন, “তাৰীনু তো শাধীন, সে কৱতে চায় কৰুক না।” মেঘে বেচাৰী ছিল কালো আৰ আমি ছিলুম কুপের উপাসক কবি। খুব জোৱে মাথায় একটা ঝাঁকি দিয়ে অসম্ভতি জানিয়ে আমি প্ৰজ্ঞাপতি দেবতাকে সে ষাঢ়া রস্তা দেখিয়ে বাচলুম বটে কিন্তু এৱ পৰ থেকে সে মেঘে আমাদেৱ বাড়ীতে বেড়াতে এলৈ আস্তীয়াদেৱ ঠাট্টার চোটে আমার বাড়ী ছাড়তে হ'তো। বিষয়ে কথায় কিন্তু কেমন একটা গোপন স্মৃতি হতো আবাৰ অনিচ্ছাও আসতো, রামচৰণ বাবুদেৱ বাড়ী কাৰু বিষয়ে সামাই বাজলে টাননী রাতেৱ বুকে সে স্মৃতি কি উদাস মায়াই যে জাগাত তা’ আমার থা থা কৱা শূন্ত বুকটাই কেবল জানতো ও বুবাতো। আশ্চৰ্য্য, এই বিষয়ে বস্তুটা আমি চিৰটা কাল চেয়েছি কিন্তু কখনও কৱি নি, যত বস্তা তিলোভমারা আমার জীবনে এসে চুকেছেন ছানলাতল। মাড়িয়ে সোজা পথে নয় কিন্তু ‘দেয়া, বিজুৱা’ ও কাটা বনেৱ বাকা গহন পথে। নাৰী আমায় ভালবেসেছে চিৰদিনই লুকিয়ে—শান্ত ডিঙিয়ে, লোকাচাৰেৱ পাঁচিল টপ্কে, অবৈধতাৰ চোৱ-দৱজা খুলে, খিড়কীৰ পথে ; তাই স্বন্দৰীদেৱ চৱম দান আমার ভাগ্যে জুটতে এতখানি দেৱী ঘটে গিয়েছিল।

দাদাবাবুৰ রোগ প্ৰথমে এলোপ্যাথিতে সাৱাৰাৰ ব্যৰ্থ চেষ্টা চললো, তাৰপৰে ভাৱ নিলেন কবিৱাজ বিজয়ৱত্ব সেন ; ইনি

আমার আত্মকথা

আমাদের পারিবারিক চিকিৎসক ছিলেন। সবাই বললেন আর একটা এপোপ্রেজ্জির ধাক্কা এলে ইনি আর বাঁচবেন না। শেষে ধাক্কা যখন সত্ত্ব সত্ত্বাই এলো তখন মহেন্দ্রলাল সরকার হোমিওপ্যাথিতে দাদাবাবুর চিকিৎসা করছেন। ইঠাং গ্লেন্ডে
দেখি দাদাবাবুর বুক থেকে কি বকম ঘড় ঘড় ঘড় ঘড় শব্দ
হচ্ছে আর মুখটা মাঝে মাঝে হয়ে যাচ্ছে। ন-মেশোকে
বলায় (ক্লফ্রুমার মিত্র) তিনি দাদাবাবুর বিচানার কাছে এসে
ছেলে যান্ত্রের মত কাদতে লাগলেন, বড়মামাকে বাড়ীর মধ্যে
থবর দেওয়ায় মেঘে মহলে মড়া কাঙ্গার রোল উঠলো। এই
অবস্থায় কয়েক ঘণ্টা থেকে দাদাবাবু মারা গেলেন, আমি সারা
রাত সেই ঘরে শয়ে তার মৃতদেহ আগলে রইলুম। পরদিন
সকালে সবাই মিলে দাঢ়োয়া নদীর বুকে বালুচরে নিয়ে গিয়ে
তাকে দাহ করা হ'লো। যত্যনেবতা এই দ্বিতীয়বার আমার
জীবনে এসে শুক্রগঙ্গার পদে উঠান পার হয়ে গেলেন। এখন
কবে যে উপরের ছাড়পত্র নিয়ে আমাকেই ডাকতে এসে হাজির
হন বলা যায় না।

মেজবৌদ্ধির আমাকে দেখে এত ভাল লাগলো যে মেজদা'কে
বলে আমাকে একবকম অনিচ্ছাপত্তেও গ্রেপ্তার করে ঢাকা নিয়ে
চললেন। এই আমার পৰ্ববন্ধের সঙ্গে প্রথম পরিচয়। ঢাকায়
মেজদা'র বাড়ি ছিল কলেজেরই কাছে, টংরাজী ধরণের বাড়লো
প্যাটার্নের বাড়ীধানি। সামনে পেট দিয়ে চুকে একটি মাঠ
—সবুজ সামে ঢাকা lawns, তার পরেই দ' তিনি ধাপ উঠে

ମଜନ୍ଦାଦା ସଗୀୟ ମନୋମୋହନ ଧାର ଓ ତୋହାର କନାନ୍ଦୟ—
(୧) ଦୌଡ଼ାଇୟା ଆଛେନ ପ୍ରଥମ କଣ୍ଠ ଶ୍ରୀମତୀ ମନାଲିନୀ
(୨) ଦିତ୍ତୀୟା କମଳ ଶ୍ରୀମତୀ ଲତିକା, ସୁର ବସିଯା ଆଛେନ ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବାରାଣ୍ୟ । ସର ଏ-ପାଶେ ହ'ଥାନି ଓ-ପାଶେ ହ'ଥାନି ଏବଂ ମାଝେ
ହଲେର ମତ ଲୟା ଧରଣେର ଆରା ହ'ଥାନି । ଏକଟି ସରେ ମେଜଦା
ଶତେନ ଓ ତାର ରାଶି ରାଶି ବହିଏର ମାଝେ ଡୁବେ ଥାକଣେନ କବିତାର
ବର୍ଣ୍ଣମାଧ୍ୟମ । ବାଇରେ ଖାଲଟି ଛିଲ ଡ୍ରଯିଂ ରୁମ୍, ଭିତରେରଟି ଛିଲ
ବୌଦ୍ଧିର ଶୋବାର ସର । ଏ ପାଶେର ମାଠେର ଦିକେର ପ୍ରଥମ ସରଟି
ଛିଲ ଆମାର ଆର ତାର ଭିତର ଦିକେରଟି ଛିଲ ଥାବାର ସର—
dining room ; ଭିତର ଦିକେ ସାରି ସାରି ଖୋଲାର ସରେ ଛିଲ ବାଥ
ରୁମ୍, ରାଙ୍ଗାଘର ଓ ଭାଁଡ଼ାର ସର । ଢାକାଯ ଏସେ ଆମାର ଜୀବନେର
ଅନ୍ତଃପୁରେ ଚାକଣେନ ତାର ଅନବଦ୍ୟ ଲାବଣ୍ୟ ଘୋଷନ-କାଣ୍ଡିତେ
ଚାରିଧିକ ଆଲୋ କରେ ଆର ଏକଟି ମେଯେ । ତାରା ନାମ ଧାର
ବଳାର ଉପାସ ନେଇ :

ଢାକା କଲେଜେ ଭାବି ହସେ ଆମାର ଭାବ ହଲୋ ଶୁସଂଏର ଛୋଟ
ତରଫେର ହେଲେ ଶୁରେଶ ଚନ୍ଦ୍ର ମିଂହେର ମଙ୍ଗେ । ଶମେଛି ଏଥନ ମେ
ଡେପୁଟି ମାର୍କିଟ୍‌ଟ୍ରେଟ ନା ଐ ରକମ କି । ତଥନ ମେ ଛିଲ ନାରୀର
ଅଧିକ କୋମଳ କବିପ୍ରକଳ୍ପିର ଲାଜୁକ ହେଲେ । ଆମାର ଓ ତାର
କବିତା ଲେଖାର ବାଇ ଛିଲ ବଲେ ଭାବଟା ହ'ଲୋ ଖୁବଇ ଗାଢ଼ ରକମେର ।
ମକାଳେ ବାଡ଼ିତେ କବିତା ଲେଖା, ହପୁରେ କଲେଜ କରା, ବିକେଳେ
ଶୁରେଶେର ମଙ୍ଗେ ରମନାର ମାଠେ ବେଡ଼ାତେ ସାଞ୍ଚା, ରାତ୍ରେ ଗିରେ ମେହି
ମେହେଟିକେ ପଡ଼ାନୋ—ଏହି ହଲୋ ଆମାର ସାରା ଦିନେର କାଜ ।
ମେହେଟି ଛିଲ ତଥୀ, କିଶୋରୀ, ନାତିଦୀର୍ଘ, ବିଗୁଳକୁନ୍ତଳା, ମତ୍ୟ
ମତ୍ୟଇ ହରିଣନେତ୍ରା ଯାକେ ବଲେ । ରଂ ଛିଲ ତାର ଗାୟେର ଟିକ ଦୁଧେ
ଆଲତାଷ, ଚୋଥ ଦୁଟିତେ କି ଯେ ଅତଳ କାଲୋ ଗତୀରତାର ଭାକ

আমাৰ আশ্চৰিত্বা

ছিল তা' বলে শেষ কৱা যাব না—সেই গভীৰ কালো
চোখেৰ পাতা দুটি উঠলৈ সাবা প্ৰাণধানা আঁটু পাটু
কৰে তাৰ দিকে ছুটে ঘেতে চাইতো। এই দু'টি তাৰ
ছিল কি অপূৰ্ব ৰেখাবৰ্ষ্যে টানা, অমন আৱক্ত টুকটুকে বাঙা
প্ৰবাল-নিবিড় ঠোট দু'টিৰ শোভা কিংক নষ্ট কৰে দিয়েছিল
সামনেৰ উঁচু দু'টি দীঁতে; তবে মুখ বৃজে থাকলৈ সে দোষ
বড় একটা দেখা ঘেত না।

পড়া নিতে এসে আমাৰ কাধেৰ ওপৰ ঝুঁকে পড়ে স্থগন্তী
চুলোৱ পৱল দিয়ে সে আমাৰ সৰ্বনাশটা কৱলো, মাথাটা ঘুৰে
যাবাৰ যেটুকু বাকী ছিল তা শেষ কৰে দিল তাৰ ঐ ভুবনবিজয়ী
চোখেৰ আড়ে আড়ে সমাজ সত্ত্বাস চাহনি। বাস! সেই
থেকে আমাদেৱ দু'জনাৰ সৰ্বনাশ হৰে গেল। তাৰ পৱ থেকে
ছৱ মাস ধৰে চললো দু'টি তৃষিত প্ৰেমাৰ্জি দেহ প্ৰাণ মনেৰ
পৱল্পৱেৰ ওপৰ ব্যাকুল হয়ে আছাড়ি পিচাড়ি। অবাধ প্ৰচুৰ
অবসৱ, ভোগ কৱলৈই হয়, তবু আমাদেৱ কিসে যেন আটকাতে
লাগল—দেহ সঙ্গোগ হলো না, হলো ত্ৰু দেহেৰ বেলাভূমি
ঘিৱে দু'জনকে ছুঁঘে বুকে নিয়ে প্ৰেমেৰ পাগল ঢেউ তোলা।
কি বন্ধুৰ যে ঘূমঘোৱে আচক্ষণ হয়ে এই মাসগুলি কেটেছিল।

তাৰ মুখে উনেছিলুম তাৰ বিবাহিত জীবনেৰ গোড়াটা
ছিল তাৰি দুঃখেৰ। আমী পছন্দ কৱেও শেষটা বিশ্বে কৱেন
নি—ঠাকে একৱকম ঝোৱ কৱেই মেঘে গছিয়ে দেওয়া
হৰেছিল। স্পষ্ট কৱেই রাগেৰ মাধ্যম তিনি বলতেন ‘নাক

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତୋମେର ଛୋଟ ଆର ଦାତ ବଡ଼ ଉଁଚୁ ।' ତାର ପରେ କିନ୍ତୁ ତୌକେ ଖୁବହି
ଭାଲ ବେଶେଛିଲ, ତଥନ କିନ୍ତୁ ମେ ବେଚାରୀ ହୃଦୟଟି ତାର ଆମାକେ
ଦିଯେ ସର୍ବଦ୍ୱାନ୍ତ ହୟେ ଚାକେଛେ । ଆମୀର ମଙ୍ଗ ମାନିଯେ ତାକେ
'କ୍ଷାଳବେସେ ଅନ୍ଧାଭକ୍ତି କରେ ସଂସାର ସର ଗୃହଶାଲୀ କରା । ଛାଡ଼ା ତାର
ତଥନ ଆର କିହି ବା କରବାର ଶକ୍ତି ଆହେ, ଆମୀର ପ୍ରଣୟିନୀ
ହସାର ସାଧ୍ୟ ତାର ଯେ ଆମିଇ ନିଯେଛି ହରଣ କରେ । ତାର
ପ୍ରକୃତିଟି ଛିଲ କୋମଳ, ନମନୀୟ, ଭୀରୁ, ନିତାନ୍ତିଷ୍ଠି ମେଯେନୀ ।
ଆମୀର ପ୍ରତି ଏହି ଧାରଣା ତାକେ କୋଟାର ମତ ବିଧତୋ, ନିଜେକେ
ଆମାର ପାଯେ ଢେଲେ ଦିଯେ ଭାଲ ନା ବେଶେ ତାର ଉପାୟ ଛିଲ ନା
ଆର ଆମୀକେ ଗୋପନ କରାର ଲଜ୍ଜା ଓ ଅପରାଧେର ବୋଝା ହାସି
ମୁଖେ ବିଇବାରେ ତାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଛିଲ ନା । ଏ ରକମ ଦୋଟାନାର କି
ଯେ ନିଦାରଣ ଆଘାତ ତା କେବଳ ଶଶକେର ମତ କାରଣେ ଅକାରଣେ
ଭୀତ ଦୁର୍ବଲଚିନ୍ତି ନାହିଁ ଜାନେ । ଆୟୁ ତାର ଲକ୍ଷ୍ୟର ଅଗୋଚରେ
ଦୋଟାନାର ବେଦନାୟ ଓ ଟାନାପୋଡ଼େନେର ଧାକାୟ ଧାକାୟ ଦିନ ଦିନ
ଏଲିଯେ ପଡ଼ତେ ଥାକେ । ତାରପର ସଥନ ହଠାତ୍ ମବ ଫୁରିଯେ
ଧାୟ, ବିଧାତାର ଚରମ ଆଘାତ ଏମେ ଦୟିତକେ ଛିନିଯେ ନିଷେ ମବ
ମାଙ୍କ କରେ ଦିଯେ ଧାୟ ତଥନ ଏକ ଦିନ ତାର ପ୍ରାଣ ମନ ଆୟ ପେଣୀ
ମବ ହଠାତ୍ ଜବାବ ଦିଯେ ବସେ, ଯତ୍ତ ବିକଳ ହୟ ।

ଆମାର ଢାକାୟ ଆସାର ଦୁ ଏକ ମାସ ପରେଇ ବୋଧ ହୟ ଏକ ଦିନ
ହଠାତ୍ ତାର ଘନ ଘନ ବମି ହତେ ଲାଗଲ, ମାଥା ଘୁରେ ଶରୀର କେମନ
କରତେ ଆରଞ୍ଚ କରଲେ । ମେ ବାଡ଼ିତେ ଏକଜନ ବୁଡ୍ଜୀ ମୁସଲମାନୀ
ବୀଧୁନୀ ଛିଲ, ମେ ମିଟି ମିଟି ହାମଛେ ମେଧେ ଆମି ଅବାକ ହସେ

আমার আচুকথা

জিজ্ঞেস করলুম, “হাসছিস বে ? বেচারীর অস্থথ করেছে আর তুই কিমা হাসছিস !” রাধুনী চোখ টিপে আমাকে আড়ালে নিষে গিয়ে বললো, “অস্থথ কোথা ? তুমি যেমন হাবা মনিয়ি, দিদিমণির খোকা হবে গো, খোকা হবে ।” শুনে ইঠাং আমার ভিতরটা কি যেন আঘাত পেয়ে শুটিয়ে কুকড়ে গেল, বাধাৰ মন্টা মৃক হয়ে রইল। এ এমন তাবে সর্বস্ব চেলে নিবিড় প্রেমে আমার হয়েছে তার গতে আর এক জ্বের সন্তান ! এ যেন আমি কিছুতেই সহিতে পাবচি নে, অথচ আমি বেশ আনি তার স্বামী আছে, এই কোমল ভীকু অসহায় মারী সেই শুক গজীর স্বামৌরট কথায় ওঠে বাসে ।

তার পৰদিন দখন তার দেখা পেলুম তখন তাকে ধেয়েন
রোগী ও ক্লান্ত তেমনি শুভ্র দেখাচ্ছিল। ক্ষমিতকলা চাদের
মত উজ্জ্বল তার রূপ বাধাতুর লাবণ্যে যেন গলে পড়চে।
করণ্যাৰ আমার বৃকথানা দুলে উঠলো, চোখে উচ্ছলে উঠলো
আকুল আত্মহারা প্ৰেম; মেৰ আমার দিকে চেষ্টে অসহায়
শিশুৰ হাত বাড়িয়ে কোলে আসবাৰ মত কৱে হাসিটুকু হাসলৈ।
তখন মাৰনে তার স্বামী, কিছু বলবাৰ উপাৰ নেই। এই
ভালবাসা আমাদেৱ এক বছৰ চলেছিল। তার কোলে একটি
ফুটক্ষেত্রে মত যেষে এলো, মেঠ অৱগতা কিশোৱী হলো মা !
তাৰপৰ আমাদেৱ প্ৰেম সকল বৰ্ণ তেছে চললো অবিবাৰ্য
গতিতে সব কষ্টৰে ফেলবাৰ—সব কেড়ে নিবাৰ দিকে;
একদিন গভীৰ বাল্লৰে কামনাৰ বশে অসহায় হয়ে আমৰা দেহ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଭୋଖେ ଶୁଣ କାହାକାହି ଗିଷେ କୋନ ଗତିକେ ଆସ୍ତରକ୍ଷା କରଲୁମ ।
ଆମିଓ ବୁଝିଲୁମ ଆର ସେଇ ବୁଝିଲୋ ଏବକମ କରେ ଆର ବେଶୀ ଦିନ
ଚଲିବେ ନା, ସଂସମେର ବୀଧି ଆମାଦେର ଭେଡେ ପଡ଼ିଛେ ।

ତଥନ ଆମାର ଏଲୋ ପରିଗାମ ଚିତ୍ତ ! ତାଇତୋ, ଏତ
ଅମହାୟ ଯେ, ଏମନ ଭୀକ୍ଷ ଓ ଦୁର୍ବଳ ଯେ ତାର ସ୍ଵରେ ନିର୍ବିନ୍ଦୁ ସଂସାର
ନୀଡ଼ଟୁକୁ ନଷ୍ଟ କରେ ଦେବ ? ଏକ ଦିନ ନା ଏକଦିନ ଗୋପନ ସମ୍ବନ୍ଧଟୁକୁ
ଆମାଦେର ଧରା ପଡ଼ିବେଇ ପଡ଼ିବେ, ତଥନ ବେଚାରୀ ମେ ଲଜ୍ଜାର ଆଘାତ
କି ସଇତେ ପାରିବେ ? ଆମି ତୁ ଦିନ ଧରେ ତାକେ ବୁଝିଯେ ଢାକା
ତ୍ୟାଗ କରଲୁମ, ଚଙ୍ଗେ ଜଳେ ବୁକ ଭାସାତେ ଭାସାତେ ମେ ଗାଡ଼ି କରେ
ଆମାୟ ଟ୍ରେଣେ ତୁଲେ ଦିଯେ ଗେଲ । କଲକେତାଯ ଏସେ ତାର ପ୍ରେ-
ଭିକ୍ଷାୟ ଭରା ୨୧୦ ଥାନି ଚିଠି ପେରେଛିଲୁମ । ତାରପର ତାରଇ ହାତେର
ଲେଖା ସାକ୍ଷରହିଲା ଏକଥାନି ଚିଠି ଏକ ଦିନ ଏଲୋ, ତାତେ ମେ
ଲିଖେଛେ, “ଆମି ଆର ଏ ମୋଟାନା ସଇତେ ନା ପେରେ ଉକେ ସବ
ବଲେଛି । ଆମାୟ ଆର ଚିଠି ଲିଖେ ନା, ଆମାର ଦୁର୍ବଳତାର
ଅପରାଧ କ୍ରମା କରୋ । ତୋମାର ଅଭାଗିନୀ— ।” ପରେ ଶମଲୁମ
ମେ ପାଗଳ ହେବ ଗେଛେ ! ଦଶ ବାରୋ ବଛର ମେ ବୈଚେ ଛିଲ
ପାଗଳ ଓ କୁଞ୍ଚ ଅବଶ୍ୟାୟ । ଆଜ କ୍ରୟେକ ବଛର ହ'ଲୋ ମେ ମକଳ
ଆଲାର ବୋଝା ନାମିଯେ ଦିଯେ କ୍ରପେର ଓ ଲାବଣ୍ୟେର କୋନ ଅଲକ୍ଷ୍ୟ
ଅଗତେ ଚଲେ ଗେଛେ—ଆମାର ପ୍ରତି ତାର ମେ ପ୍ରେମ ଓ ଶୁତିର
ଦ୍ରୋଘାଓ ହୁଯତୋ ଏପାରେଇ ଫେଲେ ଦିଯେ । ଆରଓ ଏକବାର ତାକେ
ଦେଖେଛିଲୁମ, ମେ କଥା ପରେ ବଲିଛି ।

ଚୋଦ

ଢାକା ର ଜୀବନେର ଆରା କତ କିଇ ବନ୍ଦବାର ଆଛେ । ଆମାର ସୃଜନଟିଙ୍କ ଚିର-ଆକୁଳ ଏହି ଜୀବନେ ନିର୍ବିଜ ଶାନ୍ତି ଏମେହେ କିନ୍ତୁ ଟେକେ ନି ; ଆଶାୟ ରଣ୍ଜିନ ଅକ୍ଷଣ-ରକ୍ତ ଉଷା କତବାରଟି ସେ ପୂର୍ବା-ଚଲେର କୋଳ ଜୁଡ଼େ ନବସ୍ଵର ବୌଡାମୁଖେ ଉଦୟ ହସେଛେ ଆର ଆମି ଭେବେଛି ଡବସୁରେ ବୁଝି ଏତଥିନେ ସର ବୀଧିଲୋ । କତ ସାଧ, କତ ଆଶା, କତ ଆକାଙ୍କାର ରଣ୍ଜିନ ଫାହୁସ ! ଘୁରେ ଘୁରେ ଉଡ଼େ ଉଡ଼େ ମୌଡ଼ ରଚନାର ସ୍ଵରେ ବ୍ୟାକୁଳ ପାଦୀର କତଇ ବା ତୃପ ମନ୍ଦିର, ଖୁବେ ଖୁବେ ଶୋଣାର ତାର, କ୍ରପାର ଜାଲତି, ଲତାର ତଙ୍କ ଏନେ ଏନେ ତାର କୁର୍ଜନ-ଚକ୍ର ଅକ୍ଷଣ-ଆୟି ମହିନୀଟିକେ ଛୁଗିଯେ ସାଓହା । କୋନ୍ ଅନ୍ଧାନା ବନେର କୋଳ ଥେକେ, ଏହି ଚିର ଅପରିଚିତ ଅଧିଚ ଆଜି ମଧ୍ୟାର ଚେହେ ପରିଚିତ ମଧ୍ୟାର ଚେହେ ଅନ୍ତରତମ ପାଦୀଟି ହଠାତ ଏମେ ତାର ଜୀବନ ଭରେ ଫେଲେଛେ ବଲେଇ ନୀ ସରଜାଢାର ସର ଗଡ଼ବାର ଏତ ସାଧ ।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ନୈତିକ ବୀଧାର ସବ ଅଳ୍ପାକ୍ଷ ଆସୋଜନ ଫୁରୋତେ ନା ଫୁରୋତେଇ
କିନ୍ତୁ ଝଡ଼ିଓଟେ, ସହିନୀ ମାଧ୍ୟାର ଆଘାତ ପେରେ ଚୋଖେର ସାମନେଇ
ବୃକ୍ଷମାଥା ପାଥା ମେଲେ ଲୁଟିଯେ ପଡ଼େ ଆର ଆକାଶ ଫାଟିଯେ ଡାକତେ
‘ଡାକତେ ଏକ ଦିକେ ଉଠିବେ ଧାଉସା ଛାଡ଼ା ସାଥୀହିନ ପାଥୀର ଆର
ଗତି ଥାକେ ନା । ତବୁ କିନ୍ତୁ ତବୁ ଏହି କ୍ଷଣିକ ସ୍ଵର୍ଗ-ନିବିଡ ଆସୋଜନ
ଟୁକୁର ଅନ୍ତେ ଶୁଦ୍ଧ କିହି ବା ନା ଦେଓସା ଧାସ ! ମେଜଦା’ର ନିରିବିଲି
ବାଡ଼ୀତେ ଆମାର ପଡ଼ାର ସରଟି ଛିଲ ବଡ଼ଇ ଶାସ୍ତରମେ ଜାଗଗା ।
ଏକ ପାଶେ କବିତା ଓ ନଭେଲେ ଡରା, ଖାତା ପେଞ୍ଜିଲ କଲମେ ଏଲୋ-
ମେଲୋ ଅଗୋଛାଳ ଟେବିଲ, ତାରଇ ଉପାଶେ କ୍ୟାମ୍ପ ଖାଟଖାନା—ଧାର
ଓପର ବିଛନ୍ବ ଦିନ ରାତ ପାତାଇ ଥାକତୋ । ସରଟିର ସାମନେ ଧାରେ
ସବୁଜ ଏକଟି ଛୋଟୁ ଶାଠ, ତାର ପରଇ ବାଡ଼ୀର କମ୍ପାଉଣ୍ଡେର ଗେଟ ।
ଆମାର ମେଘବୌଦ୍ଧର ଶ୍ରୀହଞ୍ଜଟିର ସ୍ପର୍ଶେ ଗୋଛାଳ ଏହି ଛୋଟ ସଂସାରେ
କୋଥାମୁଣ୍ଡ ଏତଟୁକୁ ଅଶାନ୍ତିର ଛାଯାଓ ଛିଲ ନା । ଆମାର କବିତା
ରମାସ୍ତାଦନେର ତିନି ଛିଲେନ ମୁଢ଼ ମୂଳ ଶ୍ରୋତା ; ମନେ ଆଛେ ଏହି
ସମସ୍ତେ ରବୀଜ୍ଞନାଥ, ମାନକୁମାରୀ, ପ୍ରିସ୍ତମା, ମେବେଜ୍ଞନାଥ ଆଦି
କବିର ଅହୁମତି ନିଯେ ଆମି ଆର ବଉନ୍ଦି ଏକଟି କବିତା ସଂଗ୍ରହ
ଛାପାବାର ଆସୋଜନ ପ୍ରାୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କରେ ତୁଳେଛିଲୁମ । ତାରପର
କେନ ସେ ତା’ ଛାପାନ୍ତେ ହ’ଲୋ ନା ତା’ ଏଥନ ଆର ମନେ ନେଇ, ବୋଧ
ହସ୍ତ ଟାକାର ଅଭାବେଇ ହବେ ।

— କୁଦିର ସ୍ଵପ୍ନ ଏହି ସମସ୍ତେ ଆମାର ପେରେ ବସେଛିଲ । ଜୀବନେର ସବ
ଚେଷ୍ଟେ ବଡ଼ ସ୍ଵପ୍ନ ଛିଲ—ବାଙ୍ଗଲାର କୋନ୍କ ନିରାଳୀ ବନହରିତ କୋଣେ
ଆମାର ହବେ ବେଢାସ ସେବା, ଲାଉନ୍‌ଟାଇର କଲାର ଝୋପେ ଢାକା

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

সବୁଜୀବାଗ ଓ ଖଡ଼େ ଛାଓସା କୁଟୀର ଧାନି । ଫୁଲେର କେମାରୀ ବୀଧା
ପଥ ଗେଛେ ଚାର ଦିକ୍ ଥିକେ ଏଇ କୁଟୀରେରଇ ଗୋବର-ଲେପା ଆଣିନାହିଁ,
ଗୋଶାଳା, ଧାନେର ମରାଇ, ବାସୀପୁରୁଷ, ଚଣ୍ଡୀମଣ୍ଡପ ତାକେ କରେ
ରେଖେହେ ବାଙ୍ଗଲାର ପଞ୍ଜୀର ନୟନ-ମଞ୍ଜୁଲ ନିର୍ମୂତ ଛବି । ଏଇଥାନେ
ଜୀବନେର ମଧ୍ୟାହ୍ନ ଭାବମଝ କବିର ଚୋଥେର କାହେ ଏସେ ଏକଦିନ
ଉଦୟ ହବେ ଆମାର ହାରିଯେ ଫେଲା ସେଇ ଦୟିତ । ମେ ସେ କେ, ସେଇ
କୈଶୋରେର ଅପ୍ରତିଦାନେର ବ୍ୟଥାର ସଜ୍ଜିନୀ, ନା, ଏହି ଢାକାର ନିରାଳୀ
ଜୀବନେ ଅତକିତେ ଶ୍ରବିଷ୍ଟା ସଚକିତା ଭୟବିହଳା କ୍ଲପେର ଡାଲି
ମେଘେଟି, ତା' ଜିଜ୍ଞାସା କରିଲେ ହୃଦୟତୋ ଠିକ ବଲତେ ପାରତୁମ ନା, କିନ୍ତୁ
ମେ ସେ ଏହି ଦୁ'ଜନେର ଏକଜନ ସେ ବିଷସେ କୋନ ମନ୍ଦେହଇ ଛିଲ ନା ।
ତୁଥନ୍ତ ଏକଜନ ହଦୟ ଅନ୍ତଃପୂରେର କୋନ୍ ନିର୍ଭୂତ ସରେର ଦୟାର
ଭେଜିଯେ ଲୁକିଯେ ଆହେ ଆର ଅନ୍ତ ଶକ୍ତି ପଦେ ଆର ଏକଜନ ଏସେ
ସିଂହାସନଟିତେ ଲାଜନନ୍ଦୀ ରାଣୀର ମତ ବସେଛେ । ଆମାର ମତ ମାନ୍ୟ
ବୋଧ ହୁଏ ନାରୀକେ ଭାଲ ନା ବେସେ ପାରେ ନା, ହଦୟେର ଦିକ୍ ଦିଶେ
ମେ ଶଦେର ସବାର କାହେଇ ସମାନ ଚିର ପରାଜିତ । ପ୍ରେମେର ଏହି
ଅମହାୟ ବୈରବୃତ୍ତି ଭାଲ କି ମନ୍ଦ କେ ବଲବେ ! ଏହି ଆନନ୍ଦ-ନିବିଡ଼
ଜଗତେ ଓରାଓ ଏସେହେ ଅମୋଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନିଷେ ଅକ୍ଷବାଣ ହାତେ ଆର
ଆସରାଓ ବ୍ୟାକୁଳ ହରେ ଆଛି ଶଦେରଟି ହାତେ ମରବାର ଜଣେ ।
ଜଗନ୍-ଶିଳ୍ପୀ ସାମେର ଦୁ'ଜନକେ ଦୁ'ଜନେର ଦିକ୍ ଦର୍ଶାର ଟାନ ଦିଶେ
ପଡ଼େଛେ, ପରମ୍ପରେର ଚୋଥେ ମୁଖେ ସର୍ବ ଅବୟବେ ଦିଶେହେ ଆହୁତ-
ଶର୍ପେର ସେବନା, ପୁଢ଼େ ମରବାର ଆଶନ, ଭୂବିଷ୍ଟେ ନେବାର ସର୍ବନାଶ
ଶୁଦ୍ଧସିନ୍ଧୁ, ତାମେର ପରମ୍ପରେର କାହି ଧେବେ ବୀଚବାର ଉପାସ କି ୧

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଉପାୟ ତେଣୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାକର୍ତ୍ତା ରାଖେ ନି, ଆର ଟ୍ୟାରୀ ଏକଚୋଥେ ନୈତି-
ବାଗୀଶିଃତୋ ଏହି ଦିନ ଦୁନିଆର ଉପାୟ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା କର୍ତ୍ତା ନେବେ ।

ସୁମଧୁର ଛୋଟତରଫ ଆମାୟ ପ୍ରତିଞ୍ଚତି ଦିଯେଛିଲେନ ଗାରୋ
ପାହାଡ଼େର କାହାକାଛି । କୋଥାଓ କୁଷିର ଜ୍ଞାନ ଏକଶ ବିଷେ ଜମି
ଦେବେନ ବଲେ । ମେଜଦା' ବଲେଛିଲେନ, "କଳକେତାମ୍ବ ଗିରେ ଜୋଗାଡ଼
ସଜ୍ଜ କର, ଟାକା ଆମିହି ନା ହୟ ଦେବ ।" କୁଷିର କବିତା-ମାଥା
ଛବିଟି ବୁକେ ନିଯେ ଟ୍ରେଣେ ଟିମାରେ ମାଠ ଘାଟ ନଦୀ ନାଲା ଡିଙ୍ଗିଯେ
ଏସେ ପିଡ଼ିଲୁମ୍ ଟ୍ରୋମ ଛ୍ୟାକରାର ହୈ-ଚୈ ଭରା କଳକେତାମ୍ବ । ତାକେ
ହାରାବାର ସ୍ଵତିର ଦାହ ବୁକେ ଆର ଏହି ସ୍ଵପ୍ନ ମାଥାୟ ନିଯେ ହସ ଆର
ବିଷାଦେ କେମନ ଏକ ବ୍ରକମ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ଅବସ୍ଥାୟ କିରେ ଏଲୁମ—
ଆବାର ଏଲୁମଓ ଟିକ ମେହି କୈଶୋରେର ଭାଲବାସାର ପାତ୍ରୀ
ଏତମିନେ ବିଶ୍ଵତିର ବଣେ ଆଧିଭୋଲା ମେଘେଟିର କାଛେ । ତାର
ଜୀବନେ ତଥନ ମେହି ମାଝୁସ ଆସା ଯାଓୟା କରଛେ ଯାକେ ମେ
ଏକଦିନ ମାଲା ଦିଯେ ବିବାହିତ ଜୀବନେ ବରଣ କରେ ନେବେ । ବୋଧ
ହସ ମେ ଆମାକେ ଓ ତାକେ ଦୁଇନେର କାଉକେଇ ଭାଲବାସେ
ନି, ତୁ ଆମାଦେଇ ଭାଲବାସାର ଟାନେ ପଡ଼େ କଙ୍ଗାୟ ଗଲେ
ସାଡା ନା ଦିଯେ ଥାକତେ ପାରେ ନି । ଏମନଇ ଓରା କୋମଳ
ଓ ଅସହାୟ, କାକେ ଦିତେ କାକେ ଯେ ସର୍ବସ ଦିଯେ ଫେଲେ ତାର
ଟିକ ଟିକାନା ହଦିମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥାକେ ନା ; ଶେଷେ ହସତୋ ସାରାଟା
ଜୀବନଇ ଅଛୁତାପ କରେ ଜଳେ ପୁଡ଼େଇ ମରେ ।

ଏକଦିନ ଭୋର ବେଳା ଛାଦେ ଉଠେ ପୂର୍ବାକାଶେ ଉଧାର ଅକ୍ଷଣ
ରାଗେର ନ୍ରିଷ୍ଟ ଲାଙ୍ଗ-ରଙ୍କିମାର ଶୋଭାଟୁଳୁ ଆନମନା ହେଁ ଚେଷ୍ଟେ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ଚେଷ୍ଟେ ଦେଖଛି, ହଠାତ୍ ଆମାର ନାମ ଧରେ କୋମଳ ମୌଛୁ ଗମାଫ କେ ଡାକଲୋ । କିରେ ଦେଖି ପାଶେ ଗା-ଘେଂସେ ମେ ଦାଡ଼ିରେ ! ଆମି ଆର ଧାକତେ ପାରଲୁମ ନା, ତାକେ କାହେ ଟେନେ ନିଯେ କପାଳେ ଏକଟି ଚୂମୋ ଥେବେ ବଲଲୁମ, ‘କି’ ଏତ ସକାଳେ ଛାଦେ ଯେ ?” ହଠାତ୍ ଆମାର ବାହର ବୀଧିନେ ତାର ଦେହ ଆଡ଼ିଟ ହସେ ଉଠିଲୋ, ମୁଖଧାନି ଭବେ କେମନ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହସେ ଗେଲ, ଶକାତୁର ଚୋଖ ଛାଟି ଛାଦେର ମରଜାର ଦିକେ ଆଶକାୟ ବିହୁଲ ହସେ ରଇଲ ଚେଷ୍ଟେ । ମେଇ ଦିକେ କିରେ ଦେଖି ଛାଦେର ସିଙ୍ଗିର ମରଜାୟ ତାର ମା ମୁଖଧାନା କାଳୋ ଗଞ୍ଜିର କରେ ଏସେ ବସେ ଆଛେ ।

ମେଯେକେ ନିଯେ ତିନି ନେମେ ଗେଲେନ, ବଲିର ଗଣ୍ଡିଟିର ମତ ଆଡ଼ିଟ ଶକ୍ତି ପାଇସେ ମଙ୍ଗେ ଗେଲ । ମେଇ ଦିନ ଦୁଃଖ ବେଳା ମେ-ବାଢ଼ୀ ଛେଡ଼େ ଯାବାର ସମସ୍ତ ଦେଖଲୁମ ଏକଟା ଅକ୍ଷକାର ସରେ ଥାଲି ତକପୋଷେର ଉପର ଉପୁଡ଼ ହସେ ପଡେ ମେ କୀମଛେ । ମେଇ ଆମାଦେର ଶେବ ଛାଡ଼ାଛାଡ଼ି, ଅଧିଚ କିଇ ବା ଘଟେଛିଲ ଯାର ଅନ୍ତେ ମା ହସେ ଏତ ବଡ ଶାନ୍ତି ଓ ଗଣ୍ଠନାଟୀ ତାକେ ଦିଲ ! ଆମରୀ ଏବାଗେ ମେଇ ବାର ତେର ବଛରେ ଭାଲବାସାୟନ କଥନ ଏତମୁଣ୍ଡ ଏଗୋଇ ନି, ଦୁ'ଜନକେ ଦୁଇନେ ପ୍ରାୟ ଦେହମ୍ପର୍କ ଶୃଙ୍ଖଳ ହସେ ତୁବୁ ନିବିଡ଼ ଏକାନ୍ତକାଯ ଭାଲବେମେହିଲୁମ । ଅବଶ ଏଟା ଟିକଟ ଯେ, ଏମବ କେତେ ଭାଲବାସା ମନେର ବା ହନ୍ଦୁରେ ଗଣ୍ଡିତେଇ ଆଟକେ ଥାକେ ନା, ଅବଶ ଓ ସାମ୍ପିଧ୍ୟ ପେଲେଇ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପ୍ରାଣେ—ଶେବେ ଆୟତେ ତରଙ୍ଗ ତୋଳେ, ପରିଣାମେ ଦେହେତେଇ ଗଡ଼ିରେ ଆମେ । ମେଇ ମହାନକେ କଳକ ଧେକେ ରଙ୍ଗା କରତେ ଆଗେ ଧେବେଇ ମା-ବାପ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

କଟିନ ହସ, ତାଡ଼ନା କରେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସମାଜେ ମା-ବାପଙ୍କେ ସେହି
ଧ୍ୟତା ଭୁଲେ, ଯେବେର ମନ-ଆଧୀରେ ସାଧ ଆକାଞ୍ଚଳୀ ଭୁଲେ ନିଷ୍ଠିର
ହତେ ହସ, ମେ ସମାଜ କି ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ? ସତଃକୃତ ପ୍ରେମଇ
ତେ ଯାହୁବେର ମିଳନେର ଆସନ ବସ୍ତ ? ମେହି ପ୍ରେମଇ ସତ କଲନ
ନିମ୍ନା ଲଙ୍ଘାର କାରଣ ? ପ୍ରେମକେଇ ସମାଜ ଏମନ ଅପାଙ୍ଗକେସି
କରେ ବେଳେ ବିବାହେର ଅଛୁଟାନ ଶୁଳୋକେଇ ଏତଥାନି ମୂଳ୍ୟ ଦେବେ
ଏହିଟେଇ କି ହ'ଲୋ ମୁଣ୍ଡ ସମାଜ ବିଧି ? ଯାହୁବେର ମୁଖ କି କ୍ଷୁଦ୍ର
ହବିଧା ନିଷେ ?

ଆସି ଏମନ ଦେଖେଛି ସେ ମା ଓ ବାପ ମେଘେକେ ଠିକ ବ୍ରେଳାରେର
ମତ ନିଷ୍ଠିର ହୃଦୟ ତାଳା ଚାବି ଦିଲେ ଆଟକେ ବେଳେଛେ, ଜନ୍ମାଦେର
ମତ ନିଷ୍ଠିର ହସେ ମେଗେଛେ, ଅକଥ୍ୟ ଗାଲି-ଗାଲାଙ୍ଗ କରେଛେ; ଅପରାଧ
ଏହି ସେ, ମେଘେ ହୃଦୟ ଦିଲେ ଫେଲେଛେ ଏମନ ଜାସ୍ତାଯା ମେଥାନେ
ସାମାଜିକ ବା ପାରିବାରିକ ମୁକ୍ତତା ବାଧେ । ଏତ ସେ ଆମରା
ବବିତାଯ ଗାନେ ନାଟକେ ସ୍ତତି କରି ଦିବ୍ୟ ମାତୃମୁହେ ବଲେ
ମେହି ମାତୃମୁହେହି ସାମାଜିକ ପାରିବାରିକ ବା ଆର୍ଥିକ ସାର୍ଥେ
ଆସାତ ପେରେ କି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଷ୍ଠିର ଓ କ୍ରର ହତେ ପାରେ ତା'
ଦେଖିଲେ ଶୁଣିତ ହତେ ହସ । ଶିକ୍ଷିତ ତତ୍ତ୍ଵରେର ମା-ବାପ ଶିକ୍ଷିତ
ଉତ୍ସତମନା ମେଘେକେ ବାଧା ଦିଲେ, ତାଳା ବକ୍ଷ କରେ, ଗଞ୍ଜନା ଦିଲେ
ଅପମାନ ନିର୍ଧ୍ୟାତନ କରେ ଏମନ ଅବସ୍ଥାଯ ଏନେହେ ଦେଖେଛି ଧାତେ
ଡାର୍କଫିଟେର ରୋଗ ହସେଛେ, ମାତ୍ରା ଧାରାପ ହସେ ଗେଛେ, ଆସବିକ
ଦୁର୍ବଲତାଯ ମେ ଶୟା ନିଷେଛେ । ଏର ପର ମନେର ଦୁଃଖେ ମେ
ମୈଯେ ଆଜ୍ଞାଦାତୀ ହତେ ପାରେ, ପାଗଳ ହତେ ପାରେ, କି ନା ହତେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ପାରେ ? ଏହି ସବ ଦେଖେ ତନେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦେର କଥାଇ ଆମାର ଠିକ୍
ମନେ ହୟ, ମାତୃମେହ ପୁତ୍ରବନ୍ଦୁତା ଓ-ସବ ହଜେ ବାରେ କଥା, ଓସବ
ବୁଝିଇ ଆମଲେ ପଞ୍ଚବିତ୍ତି, ଦେହଧର୍ମ ଆପନି ଆମେ ଏବଂ ମହଜେ
ବିକ୍ରତ ହୟ, କାରଣ ଉ-ସବେର ମୁଲେଇ ରହେଛେ ସ୍ଵାର୍ଥ—ନିତାନ୍ତିଇ ହୀନ
ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ଵାର୍ଥ । ଖୁବ ଉଦ୍‌ଦୀର୍ଘ ମହାମନୀ ମାନ୍ୟ ଛାଡ଼ା ଠିକ୍ ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ
ଭାବେ ଏ ଅଗତେ କେଉଁ କାଉଁକେ ଭାଲବାମେ ନା, ମା-ବାପ ନଯ ।
ଚଚ୍ଚାଚର ଭାଲବାସୀ ସ୍ଵାର୍ଥେରି ଏକଟା ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟବିକ ରୂପ । ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ
ପ୍ରେମ ଜଗତେ ସଙ୍ଗିତ ଦୁଇ-ତତ୍ତ୍ଵ ।

ସଂସାରେ ପଞ୍ଚ-ମା ପଞ୍ଚ-ବାପ ପଞ୍ଚ-ସାମ୍ବାଇ ବେଶୀ—ହାଜାର ମାଧୁ
ଓ ଭଜଳୋକ ମେଜେଇ ତାରା ଥାକ ନା କେନ । ମମାଜେଇ ଭୟ, ଟାକାର
ଲୋକ, କୁଳ ଭାଙ୍ଗାର ଆଶକ୍ଷା, ବନନାମେର ଆତମ, ନିଜେର ଜିନ
ଓ ପଛକୁ ଅପରହନ୍ଦେର ଦୋହାଇ—ଯା' ହୋକ ଏକଟା କିଛୁ ତୁଳ୍ବ
ହେତୁଇ ଘରେଟେ । ମାନ୍ୟ ତାର ମୋହେ ଓ ବଶେ ସବ ତୁଲେ ଯାଯ,
ଚିରଜୀବନେର ଶିକ୍ଷା-ଦୌଷକ୍ଷା ଉଦ୍‌ଦୀର୍ଘ ଯତ ଓ ଆଦର୍ଶ ସବ ବିସର୍ଜନ
ଦିଯେ ନିଟିର ହସେ ଓଠେ । ମାନ୍ୟେର ମେହ ବା ପ୍ରେମ ସଗୀୟ ଆମ୍ବୋ
ନଯ, ନିତାନ୍ତିଇ ମାଟିର ଜିନିମି, ଆର୍ଥେ ପକ୍ଷିଳ ପଞ୍ଚଧର୍ମ ।

ତୁ କିଛି ଏତ ହୀନତାର ମାରେଓ ଉଦ୍‌ଦୀର୍ଘ ମାନ୍ୟଓ ଆଛେ ।
ମା ଦେଶୋକ୍ତାରୀ ମହାନକେ ହାମିମୁଖେ ମୃତ୍ୟୁର ମୁଖେ ତୁଲେ ଦିଯେଇ
ଏ ଚିତ୍ର ଆଜକେର ବାଙ୍ଗଲା ଦେଶେ ବିରଳ ନଯ । ତାଇ ବଲି ନିଃସ୍ଵାର୍ଥ
ସଂକ୍ଷାର ମୁକ୍ତ ମାନ୍ୟଓ ସଂସାରେ ଆଛେ, ତାରାଇ ନିଲିପି, ତାରାଇ
ଯୋଗୀ, ଭାଲ ମନ୍ଦ ‘ଶୁ’ ଓ ‘କୁ’ର ସାମାଜିକ ମନଗଡ଼ା ମୂଳ୍ୟ ତାମେର
ମସତା ଓ ଉଦ୍‌ଦାର୍ଯ୍ୟ ନଟ କରାତେ ପାରେ ନା । ନିଜେର କୃତ ମେହ-

সাহত্য-চয়ন

সতৌশচন্দ্ৰ সেনগুপ্ত

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ମନକେ କେନ୍ଦ୍ର କରେଇ ଜୀବନେ ତାରା ବେଚେ ନେଇ, ଏକଟା ବଡ଼
ଆଦର୍ଶ ପ୍ରାଦଶ୍ରତ୍ର ଦେହଗତ ସାର୍ଥକେ ଛାଡ଼ିଯେ ଉଠିଲେ ଆସଲେ
ତାରାଇ ପେରେଛେ ।

ସଥନ ଆମାର ଶୈଖବେର ସନ୍ଧିନୀଟି ଆମାକେ ନିଯେ ଏତ ହୁଅ
ପେଲ ତଥନ ଆମି ଆର ଏକଜନକେ ସନ୍ତ ହାରାବାର ବ୍ୟଥାୟ ମୁହମାନ,
ମନ ପ୍ରାଣ ଦେହ ଆମାର ମେ ବ୍ୟଥାୟ ମୂଳ ଓ ଆଡ଼ିଷ୍ଟ ହସେ ଆଛେ ।
ଉପଶ୍ୟୁପରି ଦୁଟୋ ଆଘାତ ଏସେ ଏକ ହସ୍ତାର ମଧ୍ୟେଇ ଦୁ'ଟି
ଭାଲୁବାସୀର ବଞ୍ଚକେ ଆମାର ଜୀବନ ଥେକେ ସରିଯେ ନିଯେ ଗେଲ ।
ଆମାର ବାଲ୍ୟ ସନ୍ଧିନୀର ଜୀବନେ ତଥନ ନତୁନ ମାନ୍ୟ ତାର ପୂଜା
ଉପଚାର ନିଯେ ମୁଖ ଅହରାଗେ ମବେ ଚୁକଛେ । ଏଇ ଅବସ୍ଥାଯ ଏକଟା
ମକାଳ ବେଳୋର ତୁଳ୍ବ ସଟନା ନିଯେ ଦୁ'ଜନେ ପେଲୁମ ନିଷ୍ଠାର ଆଘାତ ।
ଆମାର ବୌଧ ହସ କତକଣ୍ଠେ ଆଡ଼ିଷ୍ଟ କୁତ୍ରିଯ ମନ ଗଡ଼ା ବାବଧାନ
କ୍ଷଣି କରେ ମେହି କାଟାର ବେଡ଼ାୟ ଦୀ ଥେଯେ ଥେସେ ଆମରା ସତଥାନି
କତ୍ତବିକ୍ଷତ ହଇ ତାର ମୟଟୁକୁ ମାନ୍ୟରେ କଲ୍ୟାଣେର ଜନ୍ମେ ଅପରିହାର୍ୟ
ନୟ । ମା ବାପେର କୁଳ ବଡ଼, ମାନ ବଡ଼, ଅର୍ଥଲିଙ୍ଗୀ ବଡ଼, ମତାମତେର
ଜିମ ବଡ଼, ନା କନ୍ତାର ହନସେର ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଆମନ୍ଦ ବଡ଼ ? ବାଧା ମା
ପେଲେ ସେ ପ୍ରେମ ହସତୋ ମହଜେ ଫେଟେ ଯେତେ ପାରେ ବା ଅମ୍ବା
ଚରିତାର୍ଥତା ପେହେ ସାରା ଜୀବନ ସ୍ଥାୟୀ ହତେ ପାରେ, ଆଘାତ ଓ
ନିର୍ଧ୍ୟାତନେ ତା ଫାଟିଲେ ପାର ନା, ଫୁଟିଲେ ପାର ନା, କାଟା ହସେ
ତୁମ୍ଭୁ ବନ୍ଦପାତ ସଟାୟ ଆର ଦେହ ପ୍ରାପେର ସାଯକେ ଆଘାତେ ଆଘାତେ
ଛିଡିଲେ ଥାକେ । କତ ସେ ହିଟିରିଯା, ଅପମୃତା, ବ୍ୟାଧି, ଉତ୍ସାଦ
ବୈଗ୍ରୟ ଓ ସ୍ଵାମ୍ଭବିକ ପକ୍ଷାଘାତ ତଙ୍କଣ୍ଠରେ ଜୀବନେ ଆସେ ହେବି ମା

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବାପେର ଏହି ଜନାମ ବୃଦ୍ଧିର ପଥ ବେଯେ ତା'ର ହିସାବ ନିଲେ ଅବାକ ହତେ ହୁଁ । ଧର୍ମ ଓ ପରମାର୍ଥ ଜୀବନେ କିନ୍ତୁ ଦେଉଁଛି-ଅକ୍ରତ ଜାନୀ ଶୁକ୍ଳ ଶିଖୋର କୋନ କୁଧାକେଇ ଏ ଭାବେ ଚାର୍ଦେ ନା, ଭୋଗେର ଘାରା କ୍ଷୟ କରିଯେ ମୁକ୍ତ କରେ ନେଯ । ଏହିଥାନେ ନୈତିକ ଶୁକ୍ଳ ଆର ଈଶ୍ଵର ସାକ୍ଷାତ୍କାରୀ ଶୁକ୍ରତେ ଆକାଶ ପାତାଳ ତଫାଂ । ଆଦର୍ଶ ସମାଜ ଓ ତାର ନିଷ୍ଠମଣି ବାଧେ ବେଶ ମହଞ୍ଜ କରେ, ମମନୀୟ କରେ flexible କରେ, କାରଣ ମାହୁଷେର ମନ ପ୍ରାଣ ଓ ଦେହର ସ୍ଵର ଏବଂ ସାହ୍ୟରୀ ତୋ ସମାଜେର ଲକ୍ଷ୍ୟ ।

ଏହି ପର ଆମି କଲକେତା ଛେଡ଼େ ଚଲେ ଗେଲୁମ, ତାର ପ୍ରଥମ କାରଣ ଏହି ଆକଞ୍ଚିକ ଉଦ୍ଦିତ ଝଡ଼ ଝଙ୍ଗ । ତାର ନ୍ରିତୀୟ କାରଣ ମେଜଦା'ର ପ୍ରତିକ୍ରିତିଭଙ୍ଗ । ତିନି ଆମାକେ ଟାକା ଦେବାର ଆଶା ଦିଯେ ଦେଶେ ପାଠାଲେନ, କିନ୍ତୁ ପରେ ଜୀବାଲେନ ତିନି ଟାକା ଦିତେ ଅସମ୍ଭବ, କାରଣ ତାର ଛେଲେପୁଲେ ହଚ୍ଛେ, ତାଦେର ଶିକ୍ଷା ଦୀକ୍ଷାର ବ୍ୟାପ ଆଛେ, ଭାବୀ କଞ୍ଚାଶୁଲିର ବିବାହାଦିର ଉପାୟ କରତେ ହେବ । ଆମି କଲକେତା ତ୍ୟାଗ କରେ ଆମାର ଶୈଶବେର ଲୌଲାଭ୍ୟ ଦେଓଘରେ ଏହି ତୌର ନିରାଶା ଓ ବ୍ୟଥାର ସ୍ଵଭାବିତ ଭୁଲତେ ଗେଲୁମ । ବାଲ୍ୟ ଓ କୈଶୋରେର କତ ନା ହୁବୁତିର ସର୍ଗ ଦେଓଘର ଆମାୟ କୋଳ ପେତେ ନିଲ ଏବଂ ତାର ଅବାଧ ମାଠ, ନୀଳ ପାହାଡ଼, ଚେଉଥେଲାନୋ ଉଚ୍ଚ ନୌଚୁ ପଦେର ମାଯାମ୍ପର୍ଶେ ମେ ବ୍ୟଥା ଜୁଡ଼ିଯେ ଦିତେ ଲାଗଲ ।

ପନର

ଦେଓଘରେ ରହିଲୁମ ଆଘାତେ ଆଘାତେ ମୁକ ଅବଶ କ୍ଳାନ୍ତ ମନ
ଆଗ ନିଯେ । ଜୀବନେ ଧେନ ଆର ଆଟ ନେଇ, କୋନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନେଇ,
এକଟା ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଗତି ନେଇ । କାର ଜଣେ କିମେର ଜଣେ ବେଚେ
ଥାକା—ଜୀବନେର ହାଟ ଆମାନୋ, ସୁଖସାଧେର ସର ବୀଧା ? କୋନ
�କଟା ବଡ଼ ଆଦର୍ଶ ବା ଲକ୍ଷ୍ୟ ତଥନେ ଜୀବନକେ ଆଛର ଓ ଆପାଦ
ମୃତ୍କ ଦୀପ ଉତ୍ତଳ କରେ ଜାଗେ ନି । ଆଦର୍ଶ ତଥନ ଯାଓ ବା ଛିଲ
ତା ହଜେ ସ୍ଵପ୍ନ—ନିଚକ ମାନମ ଡେମନି ଅଣୀକ ଓ ଅଞ୍ଚଟ, କାହେ
ଫଳାବାର ସ୍ଵପ୍ନଟ ପଥ ନୟ । ମେ ମବ ସ୍ଵପ୍ନଇ ଗୁଣନ କରେ ଏକଟି
ଲାବଣ୍ୟମାଧ୍ୟା ମଧ୍ୟମାଧ୍ୟା ମାମୁସକେ ଘିରେ, ଆମାର ମାଧ ଆଶା ତାର
ନୀଙ୍କ ବଚନା କରେ ଆର ଏକଜନେର ଚୋଥେର ନିବିଡ଼ତାମ୍ବ, ଆମାର
ଲକ୍ଷ୍ୟର ମେ ଅଞ୍ଚଟ, ମିଲିଯେ-ଯାଓଯା ପଥରେଥା ଉଧାଓ ହସ କାର
ଧେନ ବ୍ରକ୍ତ ପଦପଲବଟି ଛୁଟେ ତାରଇ କୁଞ୍ଜ ଦୁହାର ଅଭିମୂଖେ । ଏକଜନ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

সତିନୀ ହସେ ପାଶେ ନା ବସଲେ ଜୀବନ-ବୈଣା ଆମାର ବାଜେ ନା,
ରାଙ୍ଗ ପା ଦୁଖାନିର ମୋଣାର କାଠି ଆମାର ବୁକେ ମେ ନା ଦିଲେ
ବୁକେର ଦୌଧି ଭବେ ପଦ୍ମ ଓ କୁମୁଦ ଫୋଟେ ନା । ଏ ଆମାର କି
ହ'ଲୋ ? ଆର ଏକ ଜନକେ ନା ନିଷେ କି ଛାଇ ଆମାର ଚଳାର ଉପାୟ
ନେଇ ? ତାଇ ସବି ହ'ଲୋ ତବେ ସାକେ ଚାଇ ତାକେ ପାଇ ନେ
କେନ ? ଏକି ବିଡ଼ସନା !

ଦାଦାଦେର ଟାକା ଆର ନେବ ନା, ଲେଖାପଡା ସଥି ଛେଡ଼େଛି
ତଥିନ ନିଜେର ଉପାର୍ଜନ ନିଜେ କରବୋ ଏହି ଗୋ ଧରେ ଆମି
ଦେଓଘରେଇ ତିନଟେ ପ୍ରାଇଭେଟ ଟିଉଶନୀ ନିଲୁମ । ମେଜରୀ ପ୍ରତିଞ୍ଚିତ
ନିଯେ କଥା ରାଖିଲେନ ନା, ଏହି ଅଭିମାନେ ଆମାର ଏଲୋ ସ୍ଵାବମୂଳୀ
ହବାର ଏକବୋଧ ଗୋ,—ପ୍ରାଇଭେଟ ଟିଉଶନୀ କରେ ଟାକା ଜମିରେ
ନିଜେର ଧରଚେ ଆମାର ଦିବାଘପ୍ରେର କୁଷି-କୁଟୀରଟି ଗଡ଼ବୋ ଏକଦିନ,
ଏହି ହଲୋ ଆମାର ଜ୍ଞେ । ମକାଳ ସଜ୍ଜା ତିନ ଜାଯଗାଯ ଛେଲେ ପଡ଼ିଲେ
ଆମି ପେତୁମ ମାତ୍ର ୨୮ ଟାକା ; ପାଇ ଧରଚେର ଜଞ୍ଜେ ଦିଦିମାର
ହାତେ ଦେବାର କଥା ହ'ଲୋ ପନର, ବାକି ଟାକା ଜମା ହବେ ଡାକଘରେର
ମେଡିମ୍ ବ୍ୟାକେ । ବୋଧ ହସ ଏକମାସ ଏହି ମାଧ୍ୟାର ଘାମ ପାରେ
ଫେଲେ ରୋଜଗାର ଚଲେଛିଲ । ତଥନେ ଦିଦିମାକେ ଏକ ପମ୍ବା ଓ
ଦିଇ ନି, ସବ ଟାକାଟାଇ ଡାକ ଘରେର ପାଶ ବଇଏ ଜମାର ଅକ ଶୋଟା
କରେ ଶୋଭା ପାଞ୍ଚେ । ଆର ଆମାର ଆଶାର ପୂର୍ବାଚଳ ଆଲୋସ
ଆଲୋସ ରଣ୍ଜିନ କରେ ତୁଳିଛେ । ଏମନ ସମସ ଆବାର ଜୀବନେ
ଆଧି ନିଷେ ବିଦ୍ୟାଃ ହେବେ ବାଜ ଡେକେ ଝାଡ ଉଠିଲେ ।

ତାର କିଛୁ ଆଗେ ଆମାର ଭାଲବାସାର ମେଇ ମେହେଟି ଆସ୍ତି-

ଦୁଇନେର ମଧ୍ୟେ ଦେଓବରେ ଏମେହେ । ଦେଖା ଆମାଦେର ବଡ଼ ଏକଟା
ହ'ତୋ ନା, କାରଣ ତାର ଯାଯେର ସତର୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଏଡିଷ୍ଟେ ଦୁଇନେ ଏକାଙ୍ଗ
ହବାର କୋନ ଉପାସି ଆର ଛିଲ ନା ମେହି କଳକେତାର ଛାଦେର
ଘଟନାର ପର । ତାଇ ରୋଜ ଆମି ଲୁକିଯେ ଏକଟା କରେ ଚିଠି
ଦିତୁମ ଆର ଏକଟା କରେ ତାର ମୁଖ୍ୟାଖା ଉତ୍ତର ପେତୁମ । ମେ
ଲିଥତୋ ନିତାଙ୍ଗି ସାଦାସିଧେ ଚିଠି, ତାର ଗଞ୍ଚମସ ମୋଟା ମନେର
ମହଞ୍ଚ ଭାସାମ ଏକଟୁ ଆଦର ମୋହାଗେର ଚିନି ମାଖିଯେ ଚଳନସିଇ
ମିଠେ କରେ ଲେଖା ଦଶ ବାରଟି ଲାଇନ । ତାରଇ ପ୍ରତି ଛତ୍ରେ ପ୍ରତି
ବର୍ଣ୍ଣ ଆମାର ଚୋଖେ କି ମୁହଁଇ ଯେ ଘରତୋ, ବାର ବାର ତାଇ ପଡ଼େ
ଚୋଖେର ଜଳ ରାଖିତେ ପାରନ୍ତୁ ନା । ଏହି ସମସ୍ତ ଆମରା ପ୍ରତିକ୍ରିୟା-
ବକ୍ଷ ହେଲୁମ ଦୁଇନେ ପରମ୍ପରେର ଜଣେ ଆଜୀବନ ଚିରକୌର୍ମାର୍ଯ୍ୟ
ନିଯେ ଆଶା ପଥ ଚେଷେ ଧାକବୋ, ଏକଟି ସ୍ଵଦୂର ଭବିଷ୍ୟତ ମିଳନେର
ଶୁଦ୍ଧନେର ପ୍ରତୀକ୍ଷାମ । ଏହି ଚିଠିର ଏକଥାନି ଏକଦିନ ଦୈବାଂ ଧରା
ପଡ଼େ ଗେଲ ।

କାପଡ ଛାଡ଼ିତେ ଗିଯେ ବ୍ରାନେର ଘରେ ମେ ବୁଝି ଫେଲେ ଏମେହିଲ
ଆଚଲେର ବୁଟ୍ଟେ ବୀଧା ଚିଠି । ମୁଁ ଅନ୍ଧକାର କରେ ତାର ବାପ ଏମେ
ଆମାସ ସଂପରୋମାଣ୍ଟି ତିରକ୍ଷାର କରିଲେନ, ତାର ଚିଠିଗୁଲି କିରେ
ଚାଟିଲେନ । ଆମି ତଥନଇ ପୋଟ ଅଫିସ ଥେକେ ଟାକା କ'ଟି ତୁଳେ
ନିଯେ ଆମାର ଘର-ଛାଡ଼ା ନିକଳେଶ ସାଜାର ପଥେ ପା ବାଡ଼ାଲୁମ ।
ସାବାର ସମସ୍ତ ବଡ଼ ମାମାକେ ଲିଖେ ଗେଲୁମ—ଆମାସ ଧେନ ଥୋଙ୍ଗା
ନା ହସ, କାରଣ ଆମି ଇହା ଜୀବନେ ଆର ଘରେ ଫିରିବୋ ନା ।
ଆସିବକିମ୍ବାକେ ନିଯେ ଜୁମିଭି ଛେନେ ଗିଯେ ଅଧିମେ ଆପ ଟେଣେ

আমার আশুকথা

শিমুলতলায় নামলুম, যাতে কেউ খুঁজতে এলে আমাকে না
পায়। তার পর আবার ডাউন ট্রেণে করে যাজ্ঞা করলুম
বর্দ্ধমানের পথে। যদি কেউ খোজে কলকেতার পথেই খোজ
করবে, এই ছিল আমার ধারণা, অথচ আমার মত বাধন
হেঁড়াকে খুঁজবে ষে না কেউ তা' ঠিক ভেবে উঠতে পারি নি।

রাঙা মা আমার তখন বর্দ্ধমানে একটি বাড়ী ভাড়া করে
আছেন। সঙ্গে আছে বকু স্বরেন। মা তো আমাকে পেষে
আকাশের ঠান্ডা হাতে পেলেন, তখনই প্রতিশ্রূতি দিলেন তাঁর
দপ্তরি পাড়ার বাড়ী বেচে আমায় কৃষির জন্তে টাকা দেবেন।
এই বর্দ্ধমানে একমাস ধাকার পর কলকেতায় মেসে এসে উঠলুম
যোগাড় ষষ্ঠ করে মাঘের বাড়ীখানি বিক্রমপুরে দেবার উদ্দেশ্যে।
এই দুঃসাধ্য সাধন করে তুলতে স্বরেনের ও আমার কয়েক মাস
লেগেছিল। স্বরেন ধাকতো কলেজ স্ট্রীট Y. M. C. Aতে আর
আমি থাকতুম শুই কাছে কর্ণওয়ালিস স্ট্রিটের এক মেসে।
হাতে টাকা নেই, উপর্যুক্ত নেই, সহায় সম্বল কিছু নেই এই
নির্বাচিত কলকেতার জনাবণ্যে। নৌচে য্যাগু ইউল কোম্পানি
সেই প্রথম এক পয়সা কাপের চায়ের দোকান খুলেছে আর
তার পাশেই ব্রজেন দত্তের টুডেন্টস লাইভেন্স।

ছেলে বেলা থেকে ধুইয়ে ধুইয়ে “ফিনার” নাম দিয়ে
একটা উপকাস লিখেছিলুম, টুডেন্টস লাইভেন্স এই ব্রজেন
বাবু মেখানা ছাপাবার তার বিলেন। সে বই বখন বেঙ্গল
তখন আমি কোথায় তা এখন আবার মনে নেই, সে ছেলেমাছুনী

আমাৰ আস্তকথা

লেখা খেলো বই কথন কেউ দেখেছে বা বিজ্ঞী হয়েছে বলে
মনে হয় না। এই সমষ্টি কলকেতায় আমাৰ বড় দুঃহ অবস্থাৰ
কাটে। অর্থোপার্জনেৰ কোন উপায় নেই, সংস্থান নেই,
সে রকম কোন শিক্ষা দীক্ষাও নেই; থবৰেৱ কাগজে wanted
columnএ চাকৰী পালি দেখে দৰখাস্ত কৱছি আৱ মেসেৱ ভাত
খাচি। দু তিন মাসেৱ টাকা মেসে দেনা অমে গেল, ম্যানেজাৰ
মুখ অঙ্ককাৰ কৱে তাগাদা জানাতে লাগলেন। কোন উপায়
না দেখে আমি গেলুম উডল্যাণ্ডসে কুচবিহাৰে রাজবাড়ীতে
বড়দা'ৰ কাছে। বড়দা আমাৰ দুঃহ অবস্থাৰ কথা শনে বললেন,
“আচ্ছা, অমুক দিন আসিস, যা' পাৱি দেব।” মেই ক'দিন
ম্যানেজাৰেৰ সামনে না পড়ে দিন কাটানো ভাৱ হয়ে উঠলো,
নীচে চায়েৰ দোকানে চা থাওয়া আৱ বাস্তায় বাস্তায় ঘোৱা
ছাড়া উপায়াস্তৰ বইল না। নিৰ্দিষ্ট দিনে তোৱ আটটায় গিষে
দেখি দাদা ঘুমছেন, আমাকে দেখে বালিসেৱ তলায় হাত
দিয়ে ত্ৰিশ না চলিপ টাকাৰ নোট বাব কৱে দিলেন, বললেন,
“এখন এই নে, তাৰপৰে আবাৰ দেব।” আমাৰ রাজ-
পৰিবাৰেৰ টেবিলে খেতে বললেন, লাজুক আমি তাৰ ঘৰে
বসেই একটা অমলেট আৱ কঢ়ি মাখন খেঘে নিলুম। এই
সময় মনে আছে আলিপুৰেৰ বৌজেৰ কাছ খেকে একটা
অমকালো ফিটন গাড়ী ভাড়া কৱে তাই ঝাকিয়ে টাইলেৰ
উপৱ গিষে দাড়াতুম রাজপ্ৰাসাদেৱ গাড়ী বাৰাতোৱ, তাই দেখে
চাপৱাস বাধা মৱোৱান ও বষৱা ছুটে আসতো এবং খুৰ খাতিৱ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

କରେ ଆମାକେ ବସିଯେ ଦାଦାକେ ଥବର ଦିତ । ଅଥଚ ସମ୍ପତ୍ତି ପଥଟାଇ ଗେଛି ହେଟେ ବା ଟ୍ରାମେ ହଟର ହଟର କରେ, ଫିଟନେର ଭାଡ଼ା ଦିବ୍ରେକି ଚାର ଆନା । ତାରପରେ ହେଟେ ଗିରେ ଦେଖେଛି ଦାଦାର ନିଜେର ଚାକର ଛାଡ଼ା ଆର କେଉ ଛୁଟେଓ ଆମେ ନା, ଧାତିରେ କରେ ନା । ବଡ଼ ଲୋକେର ବାଡ଼ୀର ଏହି କାରଦାୟ ଓରା କଥନ କଥନ ଥୁବି ବେକାଷଦାର ପଡ଼ିତେ ପାରେ କାରଣ ରୋଣାଙ୍କଶେର ମତ ଲାଟ ସାହେବଙ୍କ ତୋ ଏକଦିନ ପଦବ୍ରଜେ ଏମେ ଦେଖା ଦିତେ ପାରେନ । ମହାଆଜୀ ଏବେ ବୋଧ ହସି ହାଜାର-କରା ମସି ନିରାନନ୍ଦଇଟା ବଡ଼ଲୋକେର ବାଡ଼ୀତେ ଖଲାଧାକା ଥାନ ଯଦି ସକେ ହୋମରା ଚୋମରା ଲେଞ୍ଜୁଡ଼ଣ୍ଟି ନା ଚଲେ । ତବେ ସୌଭାଗ୍ୟ କ୍ରମେ ମହାଆଜୀର ମୂର୍ଖଟା ସବାରଇ ଚେନା, ଏହି ସା ରଙ୍ଗେ ।

ଆମାଦେର ଦେଶେର ସଭ୍ୟତାଯ ଏ କୁତ୍ରିମ ବଡ଼ମାହୁଷୀର ଜିନିସଟା କିଛୁ ଏମନ କର୍ମ୍ୟ ଭାବେ ଛିଲ ନା, କାରଣ ଏଦେଶେ ଚିବ ଦିନଇ ରାଜରାଜଡାର ସରେ ପୂଜା ପେସେ ଏମେହେ ସାଧୁ, ଲାଉଡ଼ା ଫକିର ଓ ସାଦାସିଧେ ପଣ୍ଡିତ, କବି ଓ ଚିତ୍ରକର । ପୂର୍ବ ଯୁଗେ ଅଛ ଅଳକାରେ ହଜ୍ଜ ଚାମରେ ମେଜେ ଦରବାରେ ବସାର ମମୟ ପର୍ଦ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ବାଜାଓ ଥାକିତେର ପ୍ରାବ ଐ ମହାଆଜୀରଇ ମତ ବେଶ । ଅନ୍ତତଃ ଅନ୍ତା ଇଲୋରାର ପାଥରେ କାଟା ମୃଣିଣ୍ଟିଲିତେ ଐ ବକମହି ଶିଷ୍ଟ ଶତ ଏକଟି ନିରାଭରଣ ମୌମ୍ୟ ବେଶେର ପାରିପାଟ୍ୟାଇ ଦେଖିତେ ଧାଟ । କୁତ୍ରିମ ବିଳାସ ଆରାପ ହ'ଲୋ ମୋଗଲାଇ ଆମଳ ଦେକେ, ତବୁ ତାରଙ୍କ ମଧ୍ୟେ ଛିଲ ଏକଟା ଚାକ ଶିଲ୍ପେର ଲଲିତମର୍ପ ଓ ମାହୁରେର ପରିମାର ଛବି । ପ୍ରକୃତେ ବାଣୀ ପିରିର ଠାଟେର ମତ ତା'ତେ ମନ ପ୍ରାଣ ହୁବି ଶକ୍ତିର

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ଯହିମାନ ଓ ଲାବଧୋ ମୁଣ୍ଡ କରେ ଦିତ, ମାନୁଷେର ଅନ୍ତରେରିଇ ବିଚ୍ଛିନ୍ନି ଓ ଐଶ୍ୟେର ହଚ୍ଛେ ଓ-ଗୁଣ ସେବ ଥୁବ ସହଜ ହୁଲ୍ଦର ବହି: ପ୍ରକାଶ । ଅହଙ୍କାର ବା ବୃଥା ଧନ ଗର୍ଭେର ଆଡ଼ିଷ୍ଟ ଓ କୁଂସିଂ ଭଙ୍ଗୀ ତାତେ ଛିଲ ନା ବଲଲେଇ ହୟ । ନିଛକ ମୁଦ୍ରା ରାଜସେର ଆନ୍ତରିକ ପୂଜାରୀ ତଥନ ମାନୁଷ ପୂରୋ ମାନ୍ଦ୍ରାୟ ହୟ ନି । ଏଠା ଏକେବାରେ ଆଧୁନିକ ଇଜବଳ ଧାରା ।

ମାନୁର କାହେ ଟାକାଟା ପେଣେ ଆମି ମେଦେର ପାଞ୍ଚନା ଚୁକିରେ ତବେ ଝାଫ ଛେଡ଼େ ବୀଚଲୁମ, ଏତ ଦିନ ପର ମାନେଜାରେର ସାମନେଇ ଆବାର ବୁକ ଫୁଲିଷେ ସହଜ ମାନୁଷେର ଅସକୋଚ ତାବେ ଆସା ଯାଏୟା କରା ସନ୍ତବ ହୟେ ଉଠିଲୋ । କିନ୍ତୁ ମେଦେର ଝଣ ପରିଶୋଧ କରେ ସଂସାମାନ୍ତ ଟାକାଇ ହାତେ ରଇଲ, ତା' ଦିଯେ ଟେନେ-ଟୁନେ ଆର ଏକ ମାସ ଚାଲାନୋ ଯେତେ ପାରେ । ତାର ପରି ତା' ପର ସେ କି ହବେ ତା' ଦେଖେ ଚଳା ଆମାର ଜୀବନେ ଆଜ ଅବଧି ତୋ ହ'ଲୋ ନା, ସଂସାରୀର ହିସେବ କରେ ଚଳା ବୁଝି ବିଧାତା ପୁରୁଷ କୁଣ୍ଡିତେ ଲେଖେନଇ ନି । ଏକ ଏକବାର ଏକଟା ନା ଏକଟା ଘଟନାର ଧାରା ବହର କରେକ ଧରେ ଜୀବନ ନଟମନ୍ତ୍ର ଛୁଡ଼େ ଚଲେହେ, ତାରପର ସଥନ ପାଲା ମାଜ ହୟେ ଏସେହେ ତଥନ ହଠାତ ପୂର୍ଣ୍ଣଚେଳ ଟେନେ ଦିଯେ କାଳୋ ସବାନିକା ନେମେ ଏସେହେ । ତାରପର ଆବାର ହାଟ ଜ୍ଞମିଯେ ଧର୍ମକେର ମନ ପ୍ରାଣ ହରେ ନିଷେ ସେ କି ଧେଳା ଆରାତ୍ମ ହବେ—କୋନ୍ ନତୁନ ପାଲାର ମହଳା ଚଲବେ ତା' ଆମି ଆପେ ଧେକେ କ୍ରମନ ବୁଝାତେ ପାରି ନି ।

ଭେବେଛିଲୁମ କରବୋ କୃଷି କିନ୍ତୁ ହରେ ପଢ଼ିଲୁମ ହୋକାନଦାର

ଆବାର ଆସ୍ତକଥା

ମେହି ଇତିହାସ ଏବାର ବଲତେ ବସଛି । ଯାହେର ବାଡ଼ୀଖାନି ତିବି
ହାଜାର ଆଡ଼ାଇ ହାଜାରେ ବିକିଳ ନା କରେଓ ଆର ଉପାସାନ୍ତର ଛିଲ
ନା ; କାରଗ, ଯା ଖଣ କରେ ଏକତଳା ବାଡ଼ୀକେ ଦୋତଳା କରେଛିଲେନ,
ମେହି ଖଣ ଏତଦିନ ଧରେ ପୋକୁଲେ କେଟ ଠାକୁରଟିର ମତ ଚଞ୍ଚଳି
ହାରେ ବାଡ଼ିଛିଲ । ଏମନ ଖଣ ଆଛେ ଯାର ଆସନ ତବୁ ହୟତୋ ନା
ଖେସେ ଦେୟେ କଥନେ ବା ପରିଶୋଧ କରା ଯେତ ସମ୍ବନ୍ଦେରେ ପାର
ପାଓଯା ସେତ ; ସମ୍ବନ୍ଦେର ସ୍ଵଦ, ତାର ସ୍ଵଦ ଏବଂ ସବ୍ରାଦିଲି ଅଚିରାଂ
ଆସଲେ ପରିଣତ ହୟେ ଆବାର ତାର ସ୍ଵଦ, ଏବଞ୍ଚକାର ଛାରପୋକାର
ବଂଶକେଇ ମେରେ ଉଚ୍ଛବ୍ଲ କରତେ ଗୃହସ୍ଥ ନାକେର ଜଳେ
ଏକ ହସ, କାଙ୍କେଇ ତାର ପକ୍ଷେ ଆସଲେର କାହେଓ ସେବା ଦାସ ହୟେ
ଉଠେ । ଦେଖ ସମ୍ବନ୍ଦ କଥନ ଦ୍ୱାରୀ ହସ ତା' ହଲେ କାବୁଲୀ ବେଣେ ଓ
ମହାଜନକୁଳ ରକ୍ତଶୋଷକ ଜାନୋଯାରଣ୍ଣଲି ଯାତେ ସ୍ଵଭବନେର ନରବାଦକ
ବାଧେର ମତ କ୍ରମେ ନିର୍ବିଂଶ ହୟେ ଆସେ ମେ ଚେଷ୍ଟା ବିଧିମତେ କରତେ
ହବେ । ଡ୍ୟାମ୍ପାଯାରେର ମତ ମାଧୁସକେ ଦରିଦ୍ର ଓ ବିପତ୍ର ଦେଖିଲେଇ
ମେ ମାତ୍ରବେର କରବେ ରକ୍ତ ଶୋଷଣ—ତାର ଦୈନ୍ତକେ କରବେ ନିଜେର
ଅର୍ଧ-ଲାଗମାର ବ୍ୟବମାର ପୁଞ୍ଜି, ଏର ଚେଯେ ସ୍ଥାନ ଓ ନିହିତ ବ୍ୟାପାର
ଆର କି ଆଛେ ? ବାଧେର ମତ ଧରେ ନଥେ ଛିଂଡେ ପାଠ ମିନିଟେର
ମଧ୍ୟେ ଉଦରମାଂ କରା ଏର ଚେଯେ ଟେର କମ ନିର୍ମମ । ଯୁଗୋପେ
Inquisition ଏର ସ୍ମୃଗେ ସତ ରକମ ଯଜ୍ଞପା ଦେବାର ଯଜ୍ଞ ଓ ଉପାସ
ଛିଲ ତାର ମଧ୍ୟେ ଛିଲ ଏକଟୀ ପାଖରେର ସର । ଅପରାଧୀକେ ତାର
ମଧ୍ୟେ ପୂରେ ରାଖିଲେଇ ତାରଇ ଚୋଥେର ଉପର ଶବେଃ ଶବେଃ ମେହି
ଦୟାର ଜାନଳା ହୀନ ସରେର ଚାରଟି ନିରେଟ ଦେହାଳ ମରେ ମରେ ଛୋଟ

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

ହସେ ଆସତୋ, ତାରପର ମେଇ କ୍ରୟ ଅପରିସର ଜ୍ଞାନଗାୟ ଆଟକା
ପଡ଼େ ଏକଟୁଥାନି ବାତାସେର ଅଭାବେ ଖାବି ଖେତେ ଖେତେ ମେ
ବେଚାରୀ କି ଭାବେ ଚେପେ ପିଷେ ସେତ ମେଇ ନିଷ୍ଠାର ଦେଶାଲେର ଚାପେ
ତାର ଭାବହତ୍ସ କଲ୍ପନାର ସାମାଜିକ ମାତ୍ର ଅନୁଭବ କରା ଯାଏ । କୁଣ୍ଡ-
ଜୀବୀ ମହାଜନ ବା ମୁଦ୍ରାର କାବ୍ୟାର ଚକ୍ରବନ୍ଧ ହାରେ ବାଡି
ଝଣେର ଚାପେ ପଡ଼େ ଦ୍ଵୀ-ପୁତ୍ର ନିଷେଷ ମାନୁଷେର ଠିକ ତେମନି ଅବସ୍ଥାଇ
ହୁଏ । ତାର ମନେର ଶାନ୍ତି ଯାଏ, ଚୋଥେର ନିଜ୍ଞା ଯାଏ, କୃତ୍ତବ୍ୟା
ଯାଏ, ମାନ ସମ୍ରମ ଯାଏ, ବାନ୍ଧଭିଟା ଯାଏ, ଶେଷେ ଛେନ୍ଦେପୁଲେର ହାତ
ଧରେ ଦେଶାନ୍ତରୀ ହତେ ହସ ଯଦି ତାର ଆଗେ ଶ୍ରୀଘର ନା ଅଦୃତେ ଝୋଟେ ।
ମାନୁଷେର ଧାରଣ୍ୟ ବିଧାତାର ଜୀବଜ୍ଞଗତେ ମେ-ଇ ସକଳେର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଉତ୍ତର
ମୂଷ୍ଟି, କିନ୍ତୁ ଏକଥାଓ ଠିକ ଯେ କୁରତାୟ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ମେ ପଞ୍ଚକେଷ
ପରାମର୍ଶ କରେଛେ । ମାନୁଷ ହୁଅତୋ ମତ୍ୟ ମତ୍ୟାଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଖୁବ ଉଚ୍ଚ
ଶିଖରେର ଗାସେଇ ପାତାଙ୍ଗପୁରୀର ମତ ନୌଚୁ ଧାତ ଓ ଗନ୍ଧର ଧାକେ ।

— — —

ଶୋଳ

ମାଘର ବାଡ଼ୀ ବିକ୍ରୀର ଟାକା ଖଣ ପରିଶୋଧର ପର ପିଛେ
ଦୀନାଳ ମାତ୍ର ନସିଶ' ଟାକାଯା । ଏତ ଅଛି ଟାକାଯା କୁଷିକ୍ଷେତ୍ର କରା
ଯାଉ ନା, ଅଥି କେବାର ଟାକା ଚାଇ, ଚାବ ଆବାଦେର ଖରଚ ଚାଇ;
ଜଳେର ବ୍ୟବସ୍ଥା, କୁଟୀର ରଚନା, ଗୋଧନ ସଂଗ୍ରହ—ଏଇ କୋନ୍ଟା ମୂଲ୍ୟନ
ବିନା ହୁ ? ତାରପର ଅନ୍ତଃତ : ପୁରୋ ଏକଟି ବଛରେ ଖରଚ ହାତେ
ରେଖେ ଚାଷ-ବାସେର କାଜେ ନାମା ଦରକାର । ଦେଉସରେ ଅଗମୀଶ-
ପୁରେର କାହେ ଥେ ଜ୍ଞମି ପାଓଯା ଯାଇଲ ତାର ହଙ୍ଗେ ଅନ୍ତଃ
ଦୁଃଖାର ଥେକେ ଆଡ଼ାଇ ହାଜାର ଟାକା ଦରକାର ଅଧିକ ଆମାର
ହାତେ ଏଇ ମାତ୍ର ନସିଶ' ଟାକା । ଦେଉସର ଥେକେ ୬୩ ମାଇଲ ଦୂରେ
ଅଗମୀଶପୁର—ଛଇଟି ଢାଳୁ ପାହାଡ଼େର ମାଝେ ଲାଲ ମାଟିର ମେଲା,
ମେହିଥାନେ କୁଷିର ଦ୍ୱପା ରଚନା ଫୁରିବେ ଗେଲ ଟାକାର ଅଭାବେ ।
କଲକତାଯିଥେ ମେମେ ଆମି ଧାକ୍ତୁମ ମେହିଥାନେ ଏକଟି ଛେଳେ
ଥାକିଛୋ । କଲେଜ ଫିଲ୍ଟ ଓ ହାରିସନ ରୋଡ଼େର ଟିକ ମୋଡେ ଉତ୍ତର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଶାଙ୍କଣ୍ଡ କୋଣେ ତାର ଛୋଟ ଘନୋହାରୀର ଦୋକାନଟି ଛିଲ, ତାର ଦୋକାନେ ଗିଯେ ଆମି ପ୍ରାସାଦ ଗଲ୍ଲଗାଛା କରିବୁମ । ଓ ମେମେ ମେହିଁ ଛିଲ ଆମାର ଏକମାତ୍ର ବକ୍ଷ । ତାର ପରାମର୍ଶ ଆମି ଜିଜ୍ଞେସ କରିଲୁମ, କି କବା ସାମ୍ବ, ଟାକାତୋ ମାତ୍ର ନୟଟି ଶ, ଏ ଦିନେ କୃଷି ହସି ନା ଅଧିକ ଏକଟା କିଛୁ ତୋ କରିତେଇ ହବେ, କାରଣ ପେଟେର ଦାସ ବଡ଼ ଦାସ । ତାର ନାମ ବୋଧ ହୁଯ ଛିଲ ଶୁଧୀର ବା ଅମନି ଏକଟା କି, ଦୋହାରା ଛିପିଛିପେ କଞ୍ଚିଠ ମାମୁଢ଼ଟି, ଅବିବାହିତ, ଏକେବାରେ ଦ୍ୱାବଲୟୀ, ହାସି ତାର ମୂଖେ ଲେଗେଇ ଧାକତୋ । ଆମାର ଜୀବନ ନାଟମଙ୍କେର ଏକଦିକ ଦିନେ ଚୁକେ ମେ ଆର ଏକଦିକ ଦିନେ ବେରିଷ୍ଟେ କୋଥାଯ ସେ ହାରିଷେ ଗେଛେ ତା ଆଜି ଆର ବଳତେ ପାରିଲେ । ମେ ଆମାକେ ଅରୋଚନା ଦିନେ ଲାଗଲ, “ବାବୀନନ୍ଦା, ତୁମି ଦୋକାନ କର ।”

ଆମି । କୋଥାଯ ?

ହୁ । ପାଟନାୟ ତୋ ପଡ଼େଛ, ମେହିଥାନେ କରିପେ ; କଲକେତାୟ ଅତ ଅଞ୍ଚଟାକାର ବାବସାୟ ଥାଡା କରିତେ ପାରିବେ ନା ।

ତାଇ ଟିକ ହଲୋ, ମା ସାବେନ ମଜେ, କିଞ୍ଚ ଆମେ ଆମି ଗିଯେ ଦୋକାନ ସାଜିଯେ ବସିବୋ । ଶୁଧୀର ଉଠେ ପଡ଼େ ଲେଖେ ମୂରଗୀହାଟା ଓ ରାଧାବାଜାର ଯୁରେ ସନ୍ତ୍ରୟ ପାଇକାରୀ ଦରେ ଆମାର ମାଲ କିମେ ପ୍ରାକ କରିଷେ ଦିଲ,—ସାବାନ, ଚିକଣୀ, କାଗଜ-ପେସିଲ, ମେଟ-ପାଉଡ଼ାର, ବଳ, ମାରବେଳ, ରଣ୍ଜିନ ଶତୋ, ପୁଣିର ମାଲା,—ମାହୁଷେର ବଳ ଭୋଗବାର କତ ବୁକମ ସରଙ୍ଗାମହି ନା ଆମାର ମଜେ ଚଲଲେ । ବାଙ୍ଗାର ନୀଳ ଆକାଶ ଓ ଶାମ ଧରଣୀ ହେବେ ଏକାର ଦେଶେ ଥିଲୋକ

আমাৰ আঞ্চলিকথা

অগতে—সাল মাটিৰ রাঙ্গে। পাটনা কলেজেৰ গেটেৰ সামনে বীৰ হিকে রাতারাতি সাইনবোড' উঠলো—“B. Ghose's Stall,” দু'টি পাশাপাশি ঘৱ, একটি ছোট আৰ একটি লম্বায় বড়। বড় ঘৱটিতে খান দুই আলমাৰীতে মাল সাজিয়ে একখানা তক্ষণোষ কেলে ছোট টেবিল চেয়াৰ নিয়ে আমি চশমা চোখে বাবুৰী চূল মাথায় বসে গেলুম মনোহাৰী দোকান সাজিয়ে। মনোহাৰী দোকানেৰ বকমাৰী বড়ীন মালেৰ চেয়ে দোকানীই বোধ হৈ বেশী মনোহাৰী হয়ে উঠলো, কাৰণ আলাদীনেৰ প্ৰদীপেৰ রাতারাতি স্টল এই কূদে দোকানীকে দেখে স্টল-কলেজেৰ ছাত্ৰদেৱ মেখানে লেগে গেল ভিড়। তাৰা আৱ কিছুতেই এই অকস্মাৎ নতুন দোকানীৰ টান ছাড়িয়ে চলে যেতে পাৰে না, লাজ লজ্জা কুল মান ধূইয়ে সাবান পেশিশেৰ দৱ ধাচাবাৰ অছিলায় পথ চলতে চুকে পড়ে আৱ ছুতায় নাতায় এই অভিনব অস্তৃত কবি-কবি দোকানীকে বেশ এক চোখ দেখে নেয়।

ভিড় দেখে আমাৰ মাথায় খেললো চায়েৰ দোকান দেবাৰ মতলব। কলকেতায় মেদেৰ বীচে যাও ইউলেৰ চায়েৰ দোকান দেখে অবধি ঐ পোকাটি আমাৰ মাথায় ছিল, খন্দেৰ জমাবাৰ এ মন্দ ফিকিৰ নয়, তাৰ ওপৰ একটা নতুন কিছুও বটে। ভদ্ৰলোকেৰ ছেলেৰ চায়েৰ দোকান দেওয়া সেই-ই প্ৰথম। আজ যে চায়েৰ দোকান নানা দেশী বিদেশী চটকদাৰ কাফে, ক্যাবিন, রেষ্টোৱা, শ্ৰিন আৰি নামে রাখ্তাৰ মোড়ে মোড়ে গঞ্জাঞ্জে আৱ যৱহে তথনকাৰ হিলে সে হিকে কাৰ মাথা তথনও

খেবে নি। বোঝাইরে পাসৌরের ‘টি টল’ ছাড়া আর কোথা ও
কাক এ জাতীয় জিনিস আমার চোখে পড়ে নি।

B. Ghose's

Tea Stall

Half anna cup, rich in cream

এই ⁺সাইনবোর্ড মারা ছোট ঘরটিতে অয়েল কুখ পাতা
টেবিলে বিস্তৃত, টোষ, ডিম ও পরম গরম এক কাপ চা খাবার
ভিড সে এক্ষ. দেখবার জিনিস। অধান খরিদ্দার দ্বাড়াল
একজন মোটা কসমের নিউজপেপার রিপোর্টার; প্রতিদিন
সকাল বিকেল চার পাঁচটা করে হাফ বয়েস্ট ডিম ও টোষের
চাটের সাহায্যে কাপের উপর কাপ কলির দিন পঁচিশ উড়িমে
ভদ্রলোক একদিন হঠাত একেবারে উধাও। হপ্তা দুই পর
বিলক্ষণ রোগা জীৰ্ণ শীৰ্ণ হৰে ভদ্র-মস্তান এমে শাঙ্গিৰ, চি চি
কঞ্চ বললেন, “বাবীনদা, দিন এক কাপ চা—ঘা থাকে অদেষ্টে”

আ। একি! আপনার হয়েছিল কি? অতবড় নাচুস ছুচুস
ভূ-ডিগ্রার শরীরখানি শেষটা এই হয়ে গেছে!

এতখানি দৱদ পেমে ভদ্রলোক এক মিনিটে গলে আমার
পরম ⁺আঞ্চীয়ে পরিষ্কত হৰে গেলেন, সখেনে বললেন “আর
মশাই, বলবেন না, বলবেন না দুঃখের কথা। রোক রোক
অতঙ্গলো করে ডিম খেৰে ফোড়া হৰে ধাই আৰ কি, গোটা

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଚଲିଶେକ ହୁଁଛେ ଆର ଫେଟେଛେ, ଏଥନ୍ତି ଦେଖୁନ ଏହିଥାନେ
ଏକଟା ମୁଖ ନିଷେ ଉଠେଛେ, ଆର ଏହି ପାଛାର ଛଟୋ ଏଥନ୍ତି
ମାରେନି ।

ମନମରା ଭୁବ୍ଲୋକ ଆଜ ଆର ଡିମ ଥେଲେନ ନା, ଏକ କାପ ଚା
ଆର ଗୋଟା ଦୁଇ ଟୋଟି ହାତେ ନିଷେ ମନିଖାସେ କରଣ ନେବେ ଡିଷ-
ଭୋଜୀ ମହ-ପାଇଁଦେଇ ଦିକେ ଚେଯେ ରହିଲେନ । ଆର ଏକଙ୍କନ ଲଦ୍ଧ
କମ୍ବେର ଦୋହାରା କାଳୋ ଛେଲେ ଆସତୋ, ମେ କଲେଜେ ପଡ଼େ, ଧନୀର
ଦୁଲାଲ, ଏକଟୁ ଆମର୍ଶେର ଭାବୁକ । ଆମାର ଚୋଥା ଚୋଥା ବୁଲିର
ମୋହେ ନଲେନ ଗୁଡ଼େ ମାଛିର ମତ ତାର ଡାନା ଓ ପା ଅଢ଼ିଯେ ଗେଲ,
ମେ ହଲୋ ଆମାର ଦୋକାନେର ସବଚେଯେ ମନ୍ଦିରାକାରୀ ବନ୍ଧୁ । ଏତ
ଦିନ ପରେ ଏଥନ ଆର ତାର ନାମ ବା ମୁଖାକୃତି ମନେ ନେଇ, ତବେ ତାର
ଉଦ୍‌ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁବନ୍ଧୁ ପ୍ରାଣେର ସ୍ପର୍ଶଟୁଳୁ ଭୋଲବାର ନମ୍ବ ; ଯଦି ଆଜିଏ
ମେ ବୈଚେ ଥାକେ ତା' ହଲେ ଏହି ଆଶ୍ରାକାହିନୀ ପଡ଼େ ହସତୋ ସାଡା
ଦେବେ । ନସତୋ ଟାକାର ବା ମାନ-ଯଶେର ଗଭୀର ଫେରେ ଏଥନ ଅସାଡ
ମେ ହୁଁ ପେଛେ ଯେ, ଯୌବନେର ମେ ଦିନଶୁଳିର ମୂଳ୍ୟ ଆର ତାର କାହେ
ଅତଥାନି ନେଇ, ଏକଦିନେର ମୁଖ ଚୋଥେର ଘଣ ମୁକ୍ତା ଆଜ ଛେଲେ
ଥେଲାର ବିଷ୍ଟକେ ଓ ଝାଁଖରେ ପରିଷତ ହୁଁଛେ । ତା' ଯଦି ହୁଁଛେ
ଥାକେ ତୋ ତାକେ ଦୋଷ ଦିତେ ପାରା ସାମ୍ବନ୍ଧ ନା, କାରଣ—ଏହି ତୋ!
ଆମାଦେଇ ଜୀବନେ ଅହରହି ହଜେ, ଆଜ ଯାରା ପାଲା ସାଜ କରେ
ଆସର ଛେଡି ଯାକେ କାଳ ତାଦେଇ ମେ ତ୍ୟକ୍ତ ଭାଙ୍ଗା ଆସର ଘାର
ଏକ ସୁରେ ଅଭିନୟେ ଆର ଏକ ମଲେର କଥକତାଯ ଅମେ ଉଠେଛେ, ଦେବ-
ଲୋକେର ଅତିଧିରୀ ନାଗଲୋକେର ମାଝୁରେ ମରେ ମିଶ ବାରନା

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ବଲେଟ୍ ଏକଦିନ ବେରିସେ ପେଲେ ପରେ ଆର ଏକବଲେର ଆଶୋ ଗାନେର
ସମ୍ମାରୋହ ହଜେ ।

ଏକଦିନ ଦୁଃଖ ବେଳା ମୋକାନେ ବସେ ଆଚି ତୀରେ କାକେବ
ଇତି ପରିଦ୍ଵାରେ ଆଶାୟ, ଏମନ ସମସ୍ତ ଆମାର ଲୁକ ଚୋଖ ମୁଖ କରେ
ଉଦୟ ହଲେନ ଘୋଡ଼ାର ପାଡ଼ିତେ ଏକ ହିନ୍ଦୁହାନୀ ମାହେବ । ତାର
ମାହେବୀ ପୋଯାକ, ଟାଚା ଛୋଲା କେତାଦୁରଷ୍ଟ ତାବେ କାମାନୋ
ମୁଖ, ହାତେ ରିଷ୍ଟୋଯାଚ, ମୁଖେ ବିଶ୍ଵକ ଉଚ୍ଚାରଣେର ଇଂରାଜି ବୁଲି ।
ମାହେବ ଶ୍ରେଣ, ଏଟା ଓଟା ଦେଖେ କିନଲେନ ଅନେକ କିଛୁ ଜିନିସ,
ଯାବାର ସମସ୍ତ ଠିକାନା ଦିଲେ ବଲେ ଗେଲେନ ଟାକା ନିୟେ ଆସନ୍ତେ !
ଆସି ତୋ କୁକୁରତାର୍ଥ, ଆନନ୍ଦେ ଆସୁଥାରୀ, ଏତ ବଡ଼ ଦରାଙ୍ଗ ହାତେର
ମୌର୍ଯ୍ୟିନ ଥଦେଇଁ ଏ ଦନ୍ତ ଅଦୃଷ୍ଟେ ଟିକଲେ ହୟ । ତାର ପର ମାହେବ
ପ୍ରାୟଇ ଆସନ୍ତେମ, ଜିନିସର ମିତନ ବିଶ୍ଵର ଏବଃ ତ୍ର ପର୍ଦ୍ୟଷ୍ଟ ।
ରତ୍ନପଟ୍ଟାମ ଓରଫେ ଟାକା ବଞ୍ଚିଟି ତାର ଛିଲ ନା । ଏମନ ବିଶ୍ଵକ
idiomatic ଓ ମାହେବୀ ଇଂରାଜି କିଛି ଲିଖିତେ ଓ ବଲାତେ ଆମି
ଛାତ୍ର ଦେଖେ କମ କୁଣ୍ଠିତ ।

ସେ ଦିନ ପ୍ରଥମ ଟାକା ଆନନ୍ଦେ ଗେଲୁମ, ଦେଖଲୁମ ମାହେବ ଏକଟା
ତୋଯାଲେ ପରେ ଧାଳି ଗାସେ ଆଛେନ, ଆମାକେ ସମାଦର କରେ
ବସାଲେନ । ଟାକା ଦିଲେନ ଦଶଟି ଏବଃ ଶୁଦ୍ଧ ଭବିଷ୍ୟତେର ଦିକେ
ଆଶାର ସକେତେ ପ୍ରତୀକ୍ଷା କରନ୍ତେ ବଲାଲେନ ବାକି ୩୦:୪୦ ଟାକାର
ଜନ୍ମେ । ଟାକା ମାରା ଯାବେ ନା ତବେ କିନା ହୈସେ—ଇତ୍ୟାଦି । ଆସି
ତଥବା ଆଶାର ଲୋଭେ ଆପ୍ଯାୟନେ ଗରଗନ୍ଦ, ତଥବା ଠିକ ଧରନ୍ତେ
ପାରି ନି କି କୁକ୍ଷଣେ କତ ବଡ଼ ଶନି ସେମିନ ଦୁଃଖବେଳା ଆମାର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଦୋକାନେ ଉଦୟ ହେଲିଛିଲ । ପରେ ଜାନଲୁମ ଧୀରେ ଧୀରେ ସାହେବ ଆକଣ୍ଠ ନିମଞ୍ଜିତ, ଆର କୋଥାମୁଠ ଧାରେ ଜିନିସ ପାବାର ଉପାଇନା ଥାକାଯ ହଠାଏ ନତୁନ ଦୋକାନ ଦେଖେ ସାହେବ ବିଶେଷ ଭାବେ ଆମାକେଇ କୃପା କରତେ ଏସେଛିଲେନ । ତାର ପେଶା ଲୋକେର ଦରଖାସ୍ତ, ଆପିଳ ଇତ୍ୟାଦି ଲେଖା ଏବଂ ଆସେର ଅଧିକ ମଦେ ଦିବାରାତ୍ର ଚୂର ହେଲେ ଥାକା । ଆମାର ଦୋକାନ ଡୁବଲୋ ଯେ କୟଟି କାରଣେ ଏହି ଧାରବାଜ ସାହେବଟି ତାର ଅନ୍ତତମ ।

ବାକିପୁରେ ବାଡ଼ାଗୌର ଆରଓ ବଡ଼ ବଡ଼ ମନୋହାରୀ ଦୋକାନ ଛିଲ, କାକି ମୂଲଧନ ଦଶ ହାଜାର, କାକି ବା ପନର ବିଶ ହାଜାର ; ତାର ମାଝେ ଛୟ ସାତ ଶ' ଟାକାର ଐ ଏଟଟୁକୁ ଦୋକାନ କିଛୁଦିନ ଯେ ଆସର ଜମକେ ଛିଲ ଏହି-ଏହି ଆଶ୍ରଯ । ଇତିମଧ୍ୟେ ଆମି ମେହି ଦୁ'ଥାନି ଘରେର ଭିତର ବାଡ଼ିଥାନାଓ ନିଯେଛି, ବାଡ଼ା ମାକେଓ କାହେ ଏନେଛି, ଏକଟୀ ଚାକର ବେରେଛି, ଆର ଚାମ୍ବେର ଦୋକାନ ଫୁଲେ ଫେପେ ଚପ୍ କାଟିଲେଟେର ଦୋକାନେ ପରିଣତ ହେଲେଛେ । ଭିତର ବାଡ଼ିତେ ମା ବୋଧତେନ ମାଂସେର କାରି, ଚପ ଓ କାଟିଲେଟ, ଆର ଆମି ତା' ଚାମ୍ବେର ମଜଲିସେ ବେଚତୁମ ମାଧ୍ୟନ, କୁଟି ଓ ଡିମେର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ । ଚାକରଟା ବାସନ ଧୁତୋ, ଫାଇ କରମାଜ ଖାଟତୋ ଆର ଚାମ୍ବେର ଟେବିଲେ ବସେର କାଜେ ଘୋଗାନ ଦିତୋ । ଏମୀପୁଣି ନିଭବାର ଆଗେ ଯେମନ ଶେଷ ତେଲଟୁକୁ ନିଙ୍ଗଡ଼େ ଚୁଣେ ନଯେ ଦୀପ୍ତ ଶିଥାଯ ଚାରଦିକ ଆଲୋ କରେ ଓଠେ, ବି ଘୋଷେର ଟଳ୍ ତେମନି ବାକିପୁରେ କଲେଜେର ମିଳ ଦରଙ୍ଜା ଆଲୋ କରେ ଜମକେ ଉଠିଲୋ । ଆନ୍ତର ଅନିବାର୍ୟ ମୃତ୍ୟୁ ମରବାର ଆଯୋଜନେ । ଚିରଦିନ ଆଶାର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

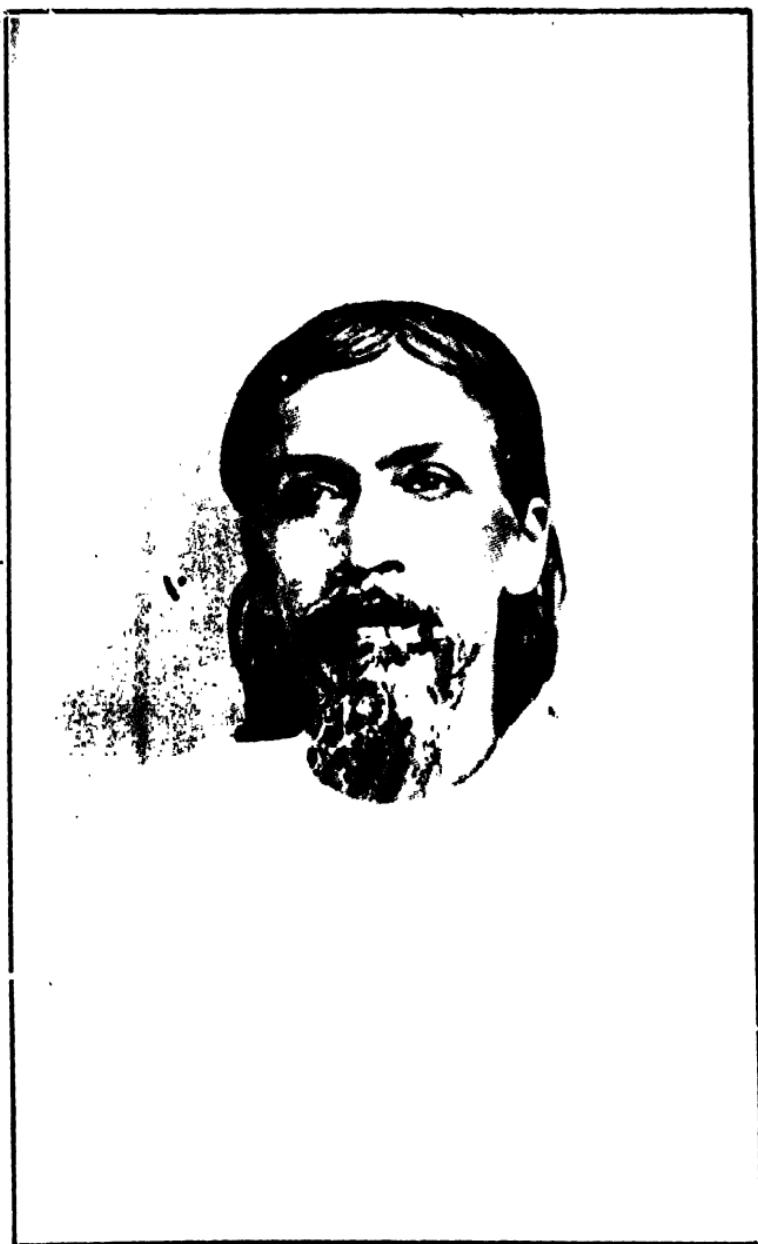
ଆଶ୍ରୟ ରଙ୍ଗୀନ ପ୍ରାଣ ଆମାର ତଥିନେ ଶୌକାର କରେନି ସେ ବ୍ୟବସାଟି ଆମାର ଅଚିରେଇ ଶିଖେ ଫୁଲ କବେ, କିନ୍ତୁ ସବ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଆସ୍ତୋଜନ ତାର ଆମିହି ନିଜେର ହାତେ ତଥିନ କରେ ଏନେହି ।

• ଉଠିତି ବ୍ୟବସା—ଯାର ମୂଳଧନ ଏକ ରକମ ରେଇ ବଲନେଇ ହୟ ତାର ସାଡେ ଏକଟି ଗୋଟା ସଂସାର ଚାପାନୋ ତାକେ ସଥ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଛାଡ଼ା ଆର କି ? ଏକଟା ବଡ଼ ବାଡ଼ୀର ଭାଡ଼ା, ଚାକରେର ମାଇନେ, ମାୟେର ଓ ଆମାର ସରଚ ପତ୍ର ଧୋଗାତେ ଗିଯେ ଛୋଟ୍ ମନୋହାରୀ ଦୋକାନେର ଲାଭେର କଢ଼ି ତୋ ନିତ୍ୟ ନିଃଶେଷ ହତେ ଲାଗଲାଇ, ମୂଳ-ଧନେଶ ଅନ୍ନ ବିଷ୍ଟର ଟାନ ପଡ଼ିଲେ ଲାଗଲୋ । ଚପ କାଟିଲେଟ କାରି କୋଷ୍ଟାର ଦୋକାନ ତଥିନ ଆନକୋରା ନତୁନ, ତାର ଓପର ସେଟା ହଞ୍ଚେ ଛାତୁର ଦେଶ, ବାଙ୍ଗାଲୀ ଛେଲେ ଅନେକ ଧାକଲେଶ ସୌଧୀନ ଇସ୍ତାରବାଜ କମ୍ବେର ଛେଲେ ଥୁବ ବେଶୀ ସେ ଛିଲ ତା' ନୟ । ଶୁତରାଂ ଲାଭ ପ୍ରସ୍ତୋଜନେର ଅଛୁମାୟୀ ତୋ ହ'ଲଇ ନା ଉପରକ୍ଷ ରିଜାର୍ଟ ଫଣ୍ଡ ତିନ ଶ' ଟାକା ହୋଟେଲ କର୍ତ୍ତେଇ ଗଲେ ଗେଲ । କ୍ରମଶଃ ଆମାର ମତ ହିସାବ ଜ୍ଞାନହୀନ ଆନାଡିର ଚୋଥେ ଅନୁର ଭବିଷ୍ୟତ୍ତା ଅନ୍ତତଃ ଆମାର ମନି ବ୍ୟାଗେର ଚୋପିନାନୋ ପେଟଟା ଦେଖେଇ ସ୍ପଷ୍ଟ ହସ୍ତେ ଫୁଟେ ଉଠିତେ ଲାଗଲ । ପରମାର ଅଭାବେ କୁକୁକେତା ଥିକେ ମାଲ ଆୟାର ଆନାତେ ପାରା ଗେଲ ନା, ପାଟନାର ପାଇକେରେଇ ଶରଣାପରି ହତେ ହଁଲେ । ତାତେଶ ଲାଭେର ପରିମାଣ ଏଲୋ ବିଲକ୍ଷଣ କମେ ; କ୍ରମଶଃ ଏମନ ହଁଲୋ ସେ, ଜିନିମ-ପତ୍ର ଫୁରୋତେ ଲାଗଲୋ ଏବଂ ତା' ପୂରଣ କରତେ ନା ପାରାଯି ସରିଦ୍ଵାରା ଫିରିତେ ଲାଗଲୋ ବିଷ୍ଟର । ଏହି ଭାବେ ଗାଜେ ହାତ ଦିମେ ଏକମାସ କାଟିବାର ପର ଏକଦିନ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଆମାର ବନ୍ଦୁଟିକେ ସବ ବାପାର ଖୁଲେ ସଙ୍ଗାସ ମେ ନିଜେର ପକ୍ଷେ
ଥରଚ ଥେକେ ଜମିରେ ୨୦୦ ଟାକା ଆମାସ ଦିଲ । ତଥନ ତାର
ବାପ ମୀ ଅଭିଭାବକ ରୂପେ ବେଚେ ବର୍ତ୍ତେ ଆହେ, ଏଇ ବେଶୀ ମେ
କରେ କୋଥା ଥେକେ ? ଏହି ନରଇ ଟାକାସ ଆବଶ୍ୟକ କିଛୁଦିନ
ଠେକ୍କନୋ ଦିଯେ ସ୍ୟବସାର ପଡ଼ୋ ପଡ଼ୋ ଚାଲାଧାନା ଥାଡା ବାଥା ପେଳ,
ତାର ପର the deluge—ଜଳ ପ୍ରାବନ ଅର୍ଥାଏ କିନା ‘ପପାତ ଚ
ମମାର ଚ’ ।

ମାସେର ସତ୍ରେ ପରାମର୍ଶ କରେ ଆମି ହିର କରଲୁମ୍ ସେ, ବରୋଦାର
ମେଜଦା’ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦେର କାହେ ପିଯେ କିଛୁ ମୂଳଧନେର ଚେଷ୍ଟା କରବୋ ।
ମୀ ତାର ଚାକରଟିକେ ନିଯେ ଆପାନ୍ତତ ଡାଙ୍ଗା ସଂମାର ଆଗମେ
ଥାକବେନ—ସତଦିନ ନା ଆମି ଫିରେ ଆସି, ତାରପର ନା ହୁଏ
ବାଣିଜ୍ୟର ବାସୀନ୍ଦା ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଠାକୁରଙ୍କେ ଛେଡେ ଆବାର କୁଷିର ଶୁଦ୍ଧ-
ରୂପେ ଡୁବ ମାରା ଥାବେ । ଆମାର ଦୋକାନେର କାହେଇ ଏକଜନ
ଚାପ-ରାଡି ଭାକ୍ଷେର ପ୍ରକାଶ ମନୋହାରୀ ଦୋକାନ ଛିଲ, ଜିନିମେର
କର୍ଦ୍ଦ କରେ ମେହି ପାଲ ମଣାଇକେ ରାତାରାତି ମାଲ ପୌଛେ ଦିଯେ,
ଆମି ମାସେର ସବେ ତାମେର ଟାକା ପାବାର ସ୍ୟବହା କରେ ଦିଲୁମ୍,
ହିର ହ'ଲୋ ମାଲ ବେଚେ ହୋକ ବେଥେ ହୋକ ତୀରା ମାକେ ପ୍ରାପ୍ୟ
ଟାକା ଦେବେନ । ପରେର ଦିନ ତୋରେର ଟ୍ରେଣେ ଆମିଓ ବାକିପୁରୁ
ତ୍ୟାଗ କରଲୁମ୍ ଆର ବି ଘୋଷେର ଟଙ୍କେର ଚଟକଦାର ସାଟିନ୍‌ଦାର୍ ଧାରି
ହଠାଏ ଗେଲ ଉବେ । ଏ ଦୋକାନ ସେ ରାତ ନୋହାଲେଇ ଶିଖେ
ଫୁଁକବେ ଏ ସଂବାଦ ତଥନୁ ବାକିପୁରେ କେଉଁଇ ଜାନତୋ ନା—ବାହେ
ଆମାର ମେହି ଜ୍ଞାନବର୍ଣ୍ଣ ଦୀର୍ଘଜଳ ଶାସ୍ତ୍ରମୁଖତି ବନ୍ଦୁଟି । ଚାରେର

ଶ୍ରୀଆମଦିନ୍ଦ୍ର ପାତ୍ର

ଆମାର ଆୟକଥା

ଚାତାଳ ମେଶାଡ଼େରା ମେଦିନ ଭୋରେ ଓ ସଞ୍ଚାୟ ଦୋକାନେର ବଜ୍ର ଦରଜାୟ ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱ-ବିମୂଳ ଓ ପରେ ବିରସ ଯ୍ୟାନ ମୁଖେ ଭିଡ ଜମିଯେ ଛିଲ ନିଶ୍ଚଯିତା । ଆମି ତଥନ ଉଡ଼ନ୍ତ ପାହାଡ଼ ପର୍ବତ ଦୁ' ପାଶେ ଫେଲେ, ମଦ୍ଦୀ ନାଳା ବନ କାନ୍ତାରେର ଘେଲାର ମଧ୍ୟେ ଦିଷ୍ଟେ ଛାତ କରେ ଚଲେଛି ଆମାର ଜୀବନେର ନତୁନ ରଙ୍ଗଭୂମର ଦିକେ ।

ଆମି ଯେ ମାଣିକତଳା ବାଗାନେର ବୋମାଡ଼େ ବାରୀନ ଘୋଷ ହତେ ଚଲେଛି, ମେଇ ଉନ୍ନଟ ବିନ୍ଦବେର ପ୍ରଥମ ପୁରୋହିତ ହବ ବଲେଇ ଯେ ଆମାର ଏତ ସାଧେର ଚାମ୍ବେର ଦୋକାନ ଆର ମନୋହାରୀର ବିପଣୀ ଦେଖତେ ଦେଖତେ ଆକାଶ କୁଶମେର ମତ ଫୁଟିଲୋ । ଆର ମିଲିଯେ ଗେଲ ତା' ତଥନ ଆୟିହ ବା ଜାନବ କେମନ କରେ ? ଆଜକେର ବିଫଳ ପ୍ରଣୟୀ ଯଦି ବୁଝିତୋ ତାର ଆଜକେର ଏଇ ମର୍ମ ଛେଡା ବିରହ କାଳକେର ନତୁନ ରୂପେର ଡାଲୀ ଷୋଡ଼ଶୀର ଆସାର ଆୟୋଜନେଇ, ତା' ହ'ଲେ ତାର ଏତ ଶୁଖମାଥା ହା ହତାଶ ଆର କଲିଜା ନିଙ୍ଗଡ଼ାନୋ ଅଞ୍ଚଧାରା ଫୁରିଯେ ଗିଯେ ହୁଅତୋ ଗେଂଫେର କୋଣେ ଚୋରା ହାସିଇ ଦେଖା ଦିତ । ଆମାଦେର ସାରା ଜୀବନଟା ଏତ ମିଷ୍ଟି, ଏତଥାନି କୌତୁଳୋଦ୍ବୀପକ ଓ ନିତୁଇ ନତୁନ ଏଇ ଜଗେଇ ଯେ, ତାର ପାତାଙ୍ଗ ମୋଡ଼ା ଆଛେ, ଏକଟିର ପର ଏକଟି ଅଜ୍ଞାନା ପାତା ଉଣ୍ଟେ ଚଲେଛି ଆର ଗଲେର ରମସସ ଗାଢ଼ ଥେକେ ଗାଢ଼ତର ହସେ ଜମେ ଚଲେଛେ ବଲେଇ ନା ପାଲାର ପର ପାଲାର ଶୁଖ ଦୁଃଖ ହାସି ଅଞ୍ଚ ବେଦନା ପୁଲକ ଆମାଦେର ଚୋଥେ ଏମନ ନର୍ଧାନ୍ତିକ ସାତ୍ୟ ହସେ ଉଠିଛେ । ଏକଟି ମଧ୍ୟଲ କ୍ୟାନ-ଭାସେର ବ୍ୟାଗ ହାତେ ନିୟେ ଟ୍ରେଣେ ଯଥନ ଚେପେଛି ତଥନ ମନେ ଜାଗଛେ ଟାକା ନିୟେ ଫିରେ ଆସାର ଆକାଶ କୁଶମ, ଫାକା ମାଟେର ମାସେ ସବୁଙ୍କ

আমার আত্মকথা

গাছ পালায় ঢাকা কৃষিক্ষেত্রের স্বপ্ন, সেইখানে গো-ঘণ্টা-রণ্ধির
গাঢ় সম্ভ্যার সোণালী কুহকে কবিতা লেখা ও বছদিনের বিশ্বত
প্রণয়নীর সঙ্গে হঠাত মিলন। তখন কে জানতো সে কৃষিক্ষেত্রে
আলু পটলের বদলে গজাবে বোমা, সে আকাশ কুসুম ফাটবে
স্বপ্নাচ্ছন্ন দেশকে জাগিয়ে আগুনের হলকায় দিক কাপানো
নিনাদে, সে প্রণয়নী আসবে ফাসীর কাঠ হয়ে মৃত্যুর স্মরাপাত্র
হাতে, নিয়ে যাবে আমায় হাজার মাইল কালাপানি পারে কোন
এক হরিত দীপে দ্বাদশ বৎসরের একান্ত বাসের জন্য, এমনি
আলাদীনের দীপ জালিয়ে হয়েছিল আমার এ জীবনের
ভাস্তুতির ভেঙ্গির আয়োজন।

সতের

খুব দূর পথে অবাস যাত্রা সেই আমার প্রথম। বি এন্ড আর-এর বোম্বাই মেলে বাবশ' মাইল পথ—মেদিনীপুরে শালবনীর ঢেউ খেলান মাঠ, চিক্কা হৃদের রজত মায়া, সিংহাচলমের কুর্ম পৃষ্ঠ, ইনাংপুরীর টানেল ও বনকুস্তলা গিরিবালাদের মেলা, বোম্বাইএর বিচির জনসমাবোহ ও তার পর বরোদা। পরেও এ পথে বার বার গিয়েছি এসেছি, কিন্ত এমন অজ্ঞানার পথের ভয় বিশ্বাস আনন্দ পুলক নিয়ে আর কখনও যাইনি। ষ্টেশন থেকে রিকশ'তে করে বেরিয়ে বরোদা কলেজের গুহজওয়ালা প্রকাণ্ড প্রাসাদ দীঘৱ ফেলে সহরের দিকে যাত্রা করলুম। যখন মহারাজার অতিথি হয়ে সিষ্টার নিবেদিতা বরোদায় এসেছিলেন তখন বড় বড় রাজকর্মচারীর সঙ্গে শ্রীঅরবিন্দ তাঁকে সমর্দ্ধনা করে আনতে যান। এইখানটায় এসে কলেজের বাড়ী দেখে নিবেদিতা বলেন “what an ugly pile—কি কদাকার স্তুপ”, আর তারপর

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

একଟୁ ଖାନି ଏଗିଯେ ପୁରାଣେ ଭାରତୀୟ ଷାଇଲେ ଗଡା ଗୃହଙ୍କେର ଛୋଟ
ବାଡ଼ୀ ଦେଖେ ବଲେନ, “oh ! how beautiful, ଆହା କି ସୁନ୍ଦର !”
କଳାଜ୍ଞାନେ କ' ଅକ୍ଷର ଗୋମାଂସ ହାଟକୋଟିଧାରୀ ରାଜ-ଅମାତ୍ୟରା
ତୋ ଅବାକ ! ଏତ ଲାଖ ଲାଖ ଟାକାର ମିନାର ଗୁମ୍ବୋଜ୍‌ଓୟାଲା ବାଡ଼ୀ
ହଲୋ କନାକାର ଆର ଏକଟୁଖାନି କୁଁଡ଼େ ହଲୋ ସୁନ୍ଦର ! ଏକଜନ
ତୋ ଅରବିନ୍ଦେର କାଛେ ଏମେ କାନେ କାନେ ବଲେଇ ଫେଲଲେନ,
“I say, she is mad !” “ଓହେ ! ଉନି ତୋ ପାଗଳ !”
ମେଜଦୀ’ ଅରବିନ୍ଦ ତଥନ ବରୋଦା କଲେଜେର ଡାଇସ ପ୍ରିଣ୍ଟିପାଲ କି
ମହାରାଜାର ପ୍ରାଇଭେଟ ମେଜ୍‌ଟୋରୀ ତା’ ଆମାର ସ୍ଵରଣ ନେଇ, ମେଟା
କିନ୍ତୁ ଧର୍ତ୍ତବ୍ୟର ମଧ୍ୟେ ନୟ, କାରଣ ହେ ପଦେ ଯେଥାମେଇ ମେଜଦୀ’ ଥାକୁନ
ତାର ସାହାୟ ଓ ପରାମର୍ଶ ବିନା ଗାୟକୋବାଡେର ଏକଦିନ ଓ ଚଲତୋ
ନା । ମହାରାଜାର ଲଜ୍ଜୀବିନାସ ପ୍ରାମାଦ ଥିକେ ଅଗ୍ର ଦୂରେଇ କଲେକ୍ଟର
'ନାମେବ ସ୍ବବ୍ଧ ଖାଲି ରାଓ'ଏର ପ୍ରକାଓ ଦୋତଳା ଲାଲ ଇଟ୍ଟର ବାଡ଼ୀତେ
ଅରବିନ୍ଦ ତଥନ ଥାକତେନ । ବରୋଦାର ଇନ୍ଦରତାରତ ରାଜ୍ ଅମାତ୍ୟ
ସମାଜେ ତାର ତଥନ ଅସୀମ ପ୍ରଭାବ, ବନ୍ଦୁରା ମବ ମେଜାଜେ ଓ ବେଶ
ଭୂଷାୟ ସାହେବ, ଅଧିକାଃଶହି ବିଲାତ ଓ ଯୁରୋପ ଫେରତା finished
gentleman । ତାଦେର କେତାହବତ ମତ୍ୟ ସମାଜେ ଅକ୍ଷ୍ୟାଃ ଅତି
ପ୍ରତ୍ୟାମେ ଉଦୟ ହ'ଲୋ ଏକ ଅନ୍ତର୍ମିଳିବ ମୟଳା ମାର୍ଟ ଓ ବୁତି ପରା,
ଛେଂଡା କ୍ୟାଷିମେର ବ୍ୟାଗ ହାତେ, ତତୋଧିକ ଧିଲୋ ମୟଳାମାଧ୍ୟ
କ୍ୟାଷିମେର ଜୁତୋ ପାଯେ ଏକ ଭ୍ରମ୍ଯରେ ସୁରକ୍ଷା, ଚୋଥେ ତାର ମେଶୀ,
ତାଜା ପ୍ରାଣେ ଅନୁଷ୍ଠାନିକ, ତୁନିଯା ତାର କାଛେ ଅର୍ଦ୍ଧକ ରାଜ୍ୟ ଓ
ରାଜ୍ୟକନ୍ୟା ଲୋଭୀ ରାଜ୍ୟପୂରେର ସ୍ଵପ୍ନର ମତ ଆବ ଚେହାରା ଓ ବେଶଭୂଷା

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ତୋ ଏହି ରକମ ସୁଟିଛାଡ଼ା ଲକ୍ଷ୍ମୀଛାଡ଼ା ବେଦେମାରୀ । ମେଜଦାର ଥାନସାମା ତେଣୁ ଆମାୟ ଦେଖେ ଅବାକ ! ‘ଘୋଷ ସାହେବକୀ ଭାଇ’ ଶୁଣେଓ ବୋଧ ହ୍ୟ ତାର ଚଟକ ଭାଙ୍ଗିଲ ନା, ବିଶ୍ୱାସ ହ'ଲୋ ନା, ନୌଚେଇ ଆମାକେ ବାହିରେର ସରେ ବସିଯେ ରେଖେ ମେ ଚଲିଲୋ ଓପରେ ଥବର ଦିତେ ।

‘ମେଜଦା’ ବେଳା ଆଟଟା ଅବଧି ତଥନ ଘୁମୋତେନ, ତିନି ସଶବ୍ୟଷ୍ଟେ ଏମେ “ଏକି ତୁମି ଏଥାନେ, ଏ ଭାବେ ! ଶୈଗ୍ଗିର ବାଥକମେ ଯାଏ, କାପଡ଼ ଛାଡ଼ୋ, କାପଡ଼ ଛାଡ଼ୋ” ବଲେ ଆମାୟ ଟେଲ୍‌ତେ ଟେଲ୍‌ତେ ଓପରେ ଚାଲାନ କରେ ଦିଲେନ, ଯାତେ ମେହି ଉଦ୍ଭାସ୍ତ ପ୍ରେମିକେର ଅବସ୍ଥାୟ ଥାସି ରାଣ୍ଡ ଓ ମାଧବ ରାଣ୍ଡ-ରା ଆମାକେ ଦେଖେ ନା ଫେଲେନ । ସାବାନ ଓ ତୋଯାଲେର ସାହାଯ୍ୟ ଚାର ଦିନ ଓ ଚାର ରାତର କୟଲାର ଗୁଡ଼ୋ ଏବଂ ଧୂଲୀର ଖୋଲସଟି ତ୍ୟାଗ କରେ ମେଜଦାର ଏକଟା ସାର୍ଟ ଓ ଓ ଫରସା ଧୃତି ପରେ ବାବରି ଚାଲିଲା ରାବୀନ୍ଦ୍ରିକ କେତାର ଅଂଚଡେ ଯଥନ ବାହିରେ ଏଲୁମ ତଥନ ସବାଇ କଥକିଂ ଆଶ୍ରମ, କ୍ରମେ କ୍ରମେ dining room ଯାଦବ ଭାତାର ସଙ୍ଗେ ଦେଖା । ଥାସି ରାଣ୍ଡ “Well young man” ଇତ୍ୟାଦି ସାହେବୀ ସଞ୍ଚାରଣେ ଆମାୟ ମାତ୍ରକରୀ ଚାଲେ ପିଠ ଚାପିଡେ ସପର୍କିନୀ କରେ ନିଲେନ । ମାଧବ ରାଣ୍ଡ କୋନ ଦିନଇ ତତଥାନି ସାହେବ ହତେ ପାରେନ ନି, ବରୋଦା ମେନା ବିଭାଗେର ଏକଟି ରେଜିମେଣ୍ଟର ଏଡଜୁଟ୍ୟାଣ୍ଟ ଏହି ଶ୍ରାମବର୍ଣ୍ଣ ଶାସ୍ତ୍ରୀ ମେଥନ-ହାସି ମାହୁମଟି ପ୍ରଥମ ଦର୍ଶନେଇ ଆମାର ବକ୍ର ହୟେ ପଡ଼ିଲେନ, ମେଟା ବଲାଇ ବାହଲ୍ୟ ।

ତାରପର ଆରଞ୍ଜ ହଲୋ ବରୋଦାର ନତୁନ ଜୀବନ ଯାର ମସଲ ହ'ଲୋ କବିତା ଲେଖା, ନଭେମ ପଡ଼ା, ମଜ୍ଜିବାଗ ଆର ଶିକାର । ମେଜଦାକେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଅନେକ ଇଞ୍ଜିନୀୟାରୀ ଦିଶେଓ ବାକିପୁରେର ଚାଯେର ଦୋକାନେର ଜଣେ ଟାକା ବେର ହ'ଲୋ ନା, ତିନି ସ୍ପଷ୍ଟ 'ହଁ' 'ନା' କିଛୁଇ ନା ବଲେ 'ବୋବାର ଶକ୍ତ ନେଇ' ନୌତିଟି ଅହୁମରଣ କରେ ଯେତେ ଲାଗିଲେନ । ଟାକାର ସମ୍ବନ୍ଧେ ସେଙ୍ଗଦା'ର କଷିମ କାଳେ ମାୟା ଛିଲ ନା, କିନ୍ତୁ ଯେଟା ପରିଚାଳନ କରତେନ ନା ମେଟାର ସିଙ୍କିର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଉପୁଡ଼ିହଣ୍ଟ ହବାର ପାଇଁ ତିନି ନନ । ବ୍ୟାପାରଥାନା ବୁଝେ ଆମି ଦୋକାନୀ ଜୀବନେର ସବନିକା ତୋଳାର ଆଶାୟ ଜଳାଞ୍ଚଲି ଦିଶେ ବରୋଦାଯିଛି ବସେ ରହିଲୁମ । ରାଙ୍ଗା ମା ଆମାର ମେଧାନେ ଆଶା-ବିରାଶାର ଉଂକଟାଯ ଏକା ପଡ଼େ ତୀର ହାରାନେ । ଚୋଥେର ମଣିଟିକେ ମୋରିଯା ହସେ ବାର ବାର କରଣ ପତ୍ରାଘାତ କରୁତେ ଲାଗିଲେନ ।

ଇତିମଧ୍ୟ ବାକିପୁରେ ପ୍ରେଗ ଆରଣ୍ୟ ହ'ଲୋ । ବର୍ଦ୍ଧମାନ ଥିଲେ ଆନା ଚାକରଟି ପ୍ରେଗ ହସେ ମେଟେ ବିଦେଶ ବିଭିନ୍ନ ଯୁଦ୍ଧରେ ପଡ଼ିଲୋ, ମା ପ୍ରାଣେର ମାୟା ତ୍ୟାଗ କରେ ତାର ମେବା-ଶୁଳ୍କଧାୟ ବସେ ଗେଲେନ । ତଥନକାର ଅବଶ୍ୟା ମହାଜ୍ଞେଇ ଅନୁମେୟ । ଶ୍ରୀକାନ୍ତ ବିଜ୍ଞାନୀର ଆମାଦେର ଭାଙ୍ଗା ଦୋକାନେର ପ୍ରାପ୍ତ ଟାକା ନିତ୍ୟ ତାଗାଦାୟଓ ଦିଲ୍ଲୀ ନା, ମହରେ ଭୟାବହ ପ୍ରେଗର ଆସ, ଘରେ ଘରେ କାନ୍ଦାର ଆକାଶ ଫାଟା ରୋଲ, ହାଙ୍ଗାରେ ହାଙ୍ଗାରେ ମାନୁଷ ଦେଶ ଛେଡ଼ ପାଲାଛେ । ଘରେ ପ୍ରେଗର କଂଗୀ ଶ୍ଵର୍ଚ୍ଛେ, ବନ୍ଦ ଆଶ୍ରୀୟ ବଲ୍ଲତେ କେଉଁ କୋଥାୟଓ ନେଇ, ତୀର ଅନ୍ଧର ସତି ସନ୍ତାନ ବାର-ଚୋହ ଶ' ମାଟିଲ ଦୂରେ ବରୋଦାଯ । ଏହି ସବ ଥିବା ପେଯେ ସେଙ୍ଗଦା'କେ ଅନେକ ବଲେଓ ଫେରବାର ବେଳ ଭାଙ୍ଗାର ଟାକାଟୁଳିଷ ସଥନ ଆମି ପେଲୁମ ନା, ଅଗଭ୍ୟା ତଥନ କଳକେତାୟ ବନ୍ଦ ହରେନକେ ତାର କରେ ଦିଲୁମ ।

ଆମାର ଆଜ୍ଞକଥା

একଦିନ ଚାକରଟି ମାରା ଗେଲ । ଅତି କଷେ ତାର ସଂକାରେର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରେ ଏକ ବନ୍ଦେ ମା ଗିଯେ ପାଲ ବାବୁର ଶରଣ ନିଲେନ, ତୋରା ପ୍ରେଗେର ଛୋଟାଚେର ଭୟେ ମାକେ ଉଠାନେର ହୃଦୀର ଅବଧି ଛାଡ଼ା ଆର ବେଶି ଚୁକତେ ଦିଲେନ ନା । ସୌଭାଗ୍ୟ କ୍ରମେ ଇତିମଧ୍ୟେ ଶୁରେନ ଆମାର ଓ ମାୟେର ତାର ପେଯେ ଏସେ ମାକେ କଳକେତାଯ ନିଯେ ଗେଲ । ଏହିଭାବେ ଆମାଦେର ବାକିପୁରୀ ମୋକାନୀ ଜୀବନେର ପାଲାର ଟ୍ରୋଜିଡି ସର୍ବସ୍ଵାସ୍ଥ ଦଶାର ମଧ୍ୟେ ସାଙ୍ଗ ହଲୋ ଆର ଆମାର ବୁରୋଦାର ଆୟେମୀ କାବି ଜୀବନେର ହ'ଲୋ ଆରଞ୍ଜିତ ।

ବୁରୋଦାର ବାଡ଼ୀର ଅନ୍ଦରେ ଦିକେ ଏକଟି ଘରେ ପଡ଼ିଲୋ ଆମାର ଆନ୍ତାନା । ମେଇଥାନେ କବିତାର ଥାତା, ଏଣ୍ଟାଜ, ବାଗାନେର ମରଣାମ ଆର ନଭେଲେର କୋଡ଼ି ନିଯେ ଆମି ପାତଲୁମ ନତୁନ କରେ ଆଜ୍ଞା । ହପୁର ବେଳା ଧାଉସା-ଦାଉସାର ପର ଆର ରାତ୍ରେ ଧାନିକଟା ସମୟ ମେଜଦାଓ ଏହିଥାନେ ଆମାର ଘରେ ଏସେ ଗଲଗାଛା କରେ ଘେତେନ । ସଥର ଦିଦି ଓ ବୌଦି' ବୁରୋଦାୟ ଧାକତେନ ତଥନ ତୋରାଓ ମେଇ ଦଲେ ଭିଡ଼େ ନୀଚେଇ ହପୁରେ ଶାନ୍ତ କପୋତ-କ୍ରାନ୍ତି ବେଳାଟୁକୁ କାଟିଯେ ଦିତେନ । ବାଡ଼ୀର ପିଛନେ ଆନ୍ତାବଲେର କାହେ ଅନେକଟା ଜମି ଖାଲି ପଡ଼େଛିଲ, ମେଇଟୁକୁକେ ବାଶେର ଓ ବାକାରୀର ବେଡ଼ାଯ ଘରେ ନିଯେ ଆମି କପି, କଡ଼ାଇ ଶୁଣ୍ଟି ଓ ବିଟ ଗାଜରେର ବାଗାନ କରେ ନିଯେଛିଲୁମ । ଆମାଦେର ବାଡ଼ୀର ଏହି ଦିକଟାର ପାଇଁଲେର ଓ-ପାରେ ବନ୍ଦିର ମାଝେ ଏକବର ଲୋକ ଛିଲ; ତାରା ଭାଇ, ବିଧବୀ ବୋମ ଓ ବଡ଼ ଭାଇଏର ବଡ଼ ଓ ତାର କଣ୍ଠା-ବାଚା ନିଯେ କ'ଜନାଯ ମିଳେ ଥିଲେ କୁଣ୍ଡେଯଇ ସଂମାର ପେତେଛିଲ । ଏହି ପେଟରୋଗା ଖୋଜା ଭାଇ

ଆମାର ଆୟୁକଥା

ଛିଲ ଆମାର ବାଗାନେର ମାଲି ଆର ଶିକାରେ ସଙ୍ଗୀ । ତାର ଫରସା ଛିପ୍‌ଛିପେ ବୋନଟିର ଛିଲ ତକ୍କଣ ସୌଥୀନ ବାଙ୍ଗଲୀ ବାବୁ ଆମାର ଓପର ଭାବି ଲୋଭ, ସର ମଂସାରେର କାଜେର ଅଛିଲାଯ ମେ ବାର ବାର ଘର-ବାହିର କରତେ ଶୁଦ୍ଧ ଆମାକେ ଏଇ ଫାଁକେ ଦୁଚୋଥ ଭରେ ଦେଖବାର ଜଣେ । ବୈଧବ୍ୟେର ନିରମ ଗୃହକର୍ମରତ ଏକ ଘୟେ ଜୀବନେ ମେ ବୋଧହୟ ଠିକ ମନେର ମାମୁଷ କଥନର ପାଇଁ ନି, ଧନୀ ବାଙ୍ଗଲୀ ସୁବକେର ରହଶ୍ୟମର ଅଜ୍ଞାନା ସଙ୍ଗ ତାର ପ୍ରାଣକେ ହାତଚାନି ଦିଯେ ସଦାଇ ଡାକତୋ, ମେହି ଡାକେର ଟାନେର ହୁଥେ ଅନ୍ତିର ହୟେ ଚନ୍ଦଳ ପଦେ ତୃଷିତ ନେତ୍ରେ ତାର ଆସା-ଯାଓୟା ଓ ଦୁଷ୍ଟାର ଧରେ ଆମାର ଦିକେ ଚେଯେ ଥମ୍ବକେ ଥାକାର ଆର ଅନ୍ତ ଛିଲ ନା ; ତାର ମନ ଭୋଲାବାର ମୁଢକି ହାସିଟୁକୁ କୃଷିକର୍ମରତ ଆମାକେଓ ତାର ଦିକେ ନା ଚାଇୟେ ଛାଡ଼ତୋ ନା । ଗ୍ରାମ ବିଧବୀ ଗୁଜରାଟୀ ବାଲିକାର ଏଇ ନୀରବ ଆୟୁନିବେଦନ ଆର ଆମାଦେର ଦୁ'ଜନେର ବ୍ୟର୍ଥ ବ୍ୟାକୁଳ ଚାଓୟା-ଚାଉୟି ମେହି ଭାଙ୍ଗା ପାଚିଲଟାକେ ଆଡ଼ାଳ କରେ କି ଗୁଣ୍ଣନଟି ତୁଳତୋ !

ଏକ ଏକ ଦିନ ଖୁବ ଭୋରେ ଚାରଟେର ମୟୁମ୍ବ ଉଟେ ଆମି ବେର ହତୁମ ଶିକାରେ । ମାଧବ ରାଓ ଆମାକେ ଏକଟି ବ୍ରିଲୋଡିଂ ବନ୍ଦକ ଓ ଏକଟା ଛୋଟୁ ସ୍ପୋଟିଂ ରାଇଫେଲ ଦିଯେଛିଲେନ । ଏକଟା ବେତେର ବାଷ୍ପଟେ ଚାଯେର ମରଞ୍ଜାମ ଓ Sandwitch ନିୟେ ଆମରା ବେରିଯେ ପଡ଼ତୁମ ମାଠେର ପଥେ । ତଥନ ହୟତୋ ଦିନେର ଆଶୋର ଆଭାଷର ଜାଗେ ନି, ତବୁ ଶେଷ ରାତେର ଅଜ୍ଞକାରେ ଆମାର ଦୂର ପଦକରିନିର ସାଡା ପେଯେ ଗାଛେର କାଳେ ତାଳ ପାକାନେ ଭାଯାମୁଣ୍ଡିର ମାଝ ଧେକେ ପାପୀରା ଦୁ' ଏକଜନ ସାଡା ଦିଛେ ଓ ପାପା ଝାପଟାଛେ ।

ରିକ୍ତ ମାଟିଫାଟା ଧାନ କ୍ଷେତର ଆଲେ ଆଲେ ଏଗାନେ ଓଖାନେ
ସେ ସବ ପଲାଶ, ବାବଲା ବା ସନ ପାତାର ବୁନୋ ଗାଛ ଝୋପ ହସେଇଲ
ତାର କାଛେ ଶୁଳି-ଭରା ବନ୍ଧୁକ ହାତେ ଆମରା ଚୁପି ଚୁପି ଏସେ
ଦୀଢ଼ାତୁମ । କୋଥାୟ ତାଙ୍କ ପାକାନୋ ପାତାର ମାଝେ ତିତିର
ଡାକଛେ, ପାଶାପାଶି ସେୟାବେଂମି ଦୁ'ଟିତେ କୋଥାୟ ବସେ ଡାନା
ଝାପଟାଛେ, ତା' କାନ ଖାଡ଼ା କରେ ଡାକଟି ଶୁନେ ଦେଖେ ଠାହର କରୁଣେ
ହବେ । ତାରପର ଉଦ୍‌ଘାଟନା କ୍ଷମ ଶିକ୍ଷା ଆକାଶ ଫାଟିଯେ ଏକଟା ବିକଟ
ଶବ୍ଦ ଆର ପାଥା ବଟାପଟି କରୁଣେ କରୁଣେ ଏକଟାର ଝୋପେର ମଧ୍ୟେ
ତୁକେ ସାନ୍ତ୍ଵନା ଏବଂ ହାତ ପା ଡାନା ଶୁଟିଯେ ଆର-ଏକଟାର ଟିପ କରେ
ମାଟିତେ ପଡ଼ା । ଲୁକ ଶିକାରୀର ନିଷ୍ଠିର ମନ ବୁଝାନୋ ନା କତଥାନି
ଅଶାସ୍ତି ଓ ବୈଭିନ୍ନତାଯ ମେଇ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସନ୍ନ ନିବିଡ ଉଷାକେ ମଲିନ
କରେ ତୁଳିଛି ।

ରାଙ୍ଗା ଜ୍ବାର ମତ ଶୂର୍ଯ୍ୟ ପୂର ଆକାଶ ରାଙ୍ଗିଯେ ଉଠିଲେ ପର
ଆମରା ପଥ ଚଲିବେ ଶ୍ଵର କରତୁମ ବାବଲା ଗାଛେ ସୁମୁ ମାରିବେ ମାରିବେ,
ପୁକୁରେର ପଦ୍ମନାଲ ଓ ପାନଫଲେର ଲତାର ମାଝେ କାମା ଖୋଚା
ଜୁଲାଟୁଣି ପାନକୌଡ଼ିର ଛୋଟୁ ଚକଳ ଜୀବନଟି ହଠାଂ ସୁଚିଯେ ଦିଲେ
ଦିଲେ, ଆକାଶେ ଉଡ଼ିବେ ବେଳେ ଇମେବ ପାଲେ ପ୍ରାଣଘାତୀ ଛରରା
ଛେଡି ତାଦେର ଦୁ' ଏକଟାକେ ଲାଟ ଥାଇଯେ ପେଡେ ଫେଲିବେ ଫେଲିବେ ।
ଛରରା ଥେଯେ ବୁନୋ ପାଯରା ପଡ଼ିବୋ ଅନେକଟା ଦୂର ଉଡ଼େ ଗିଯେ
ହଠାଂ ହାତ ପା ଶୁଟିଯେ ଟିପ କରେ, କାମା ଖୋଚା ଆର ଉଡ଼ିବୋ ନା—
ମେଇଥାନେଇ ମେ ପଡ଼ିବୋ ଛୋଟୁ ତାର ଛାଇ ରଙ୍ଗେର ପାଖା ଦୁ'ଟି
କ୍ଷାପିଯେ ଲୁଟିଯେ ଲୁଟିଯେ, ବଡ ସାରସ ପଡ଼ିବୋ ଲଞ୍ଚା ପା ଦୁ'ଟୋ ଦୁମ୍ଭେ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଗିଯେ ପ୍ରକାଶ ତାର ପାଥା ଏଲିଯେ ମାତାଙ୍କର ମତ ଟିଲତେ, ଆକାଶେ ଉଡ଼ନ୍ତ ବେଳେ ଇଂସ ପଡ଼ତୋ ଉନ୍ଟୋ ଡିଗବାଜୀ ଥେଯେ ଝୁପ କରେ । ମାରମ ବା ବଡ ମେଛୋ ପାଥୀର ମୁହୂର୍ତ୍ତ ଅବସ୍ଥାଯ ତାର ରାଙ୍ଗ ଚୋଖେ କି ବିଲୋଳ ଭସ ଓ ଉଦ୍ଧେଗ ସେ ଦେଖେଛି—ସେ ଯେନ ଏକଟା ରଙ୍ଗିନ ସ୍ଵପ୍ନର ସାଜାନୋ ବାଗାନ ହଠାତ ଲଣ୍ଡଭୁ ହେଁ ଗେଛେ, ଯେନ କୋଥାଯ ଲକ୍ଳଙ୍କେ ଅପ୍ରିଶିଥାଯ କାର ପ୍ରାଣ ପୁନଃଜୀ ସୀତା ପୁଡ଼ିଛେ ବଲେ ଚାରଦିକେ ଉଠେଛେ କରନ କାହାର ଝଡ଼, ଯେନ ଭୟ-ମସ୍ତକ ଉନପଞ୍ଚାଶ୍ଟୀ ପାଗଳ ଦାକ୍ଷଣ ପ୍ରାଣେର ମାଯାଯ ଛଟକଟ କରେ ଛୁଟେ ବେଡ଼ାଛେ ମେଟ ବିଲୋଳ ରାଙ୍ଗ ଚୋଖେ ଟିଲଟିଲେ ଦୃଷ୍ଟିତେ ।

ବେଳା ନର୍ତ୍ତାଯ ଆନାଜ ଆମରା କୋନ ଦୀଶ ବାଡ଼େର ଛାଯାଯ କୁକନେ କଞ୍ଚି ଜଡ଼େ । କରେ ଆଶ୍ରମ ଜ୍ଞାନତୁମ, ଆର ସଟିତେ କରେ ଜଳ ଫୁଟିଯେ ଚା ତୈରୀ କରେ ତାର ମୁକ୍ତିମୁକ୍ତି କରନ୍ତେ ମାଂସ କୁଟିର sandwich ଥେତୁମ । ତାରପର ଶିକାର କରତେ କରତେ ଦୁହରେର ରୋଦ ମାଥାଯ ଉଠିଲେ କୋନ ସନ ଆମ ଗାଛେର ଛାଯାଯ ଅଛ ମେଲେ ଦିଯେ ଏକଟ ବିଶ୍ରାମ ଏବଂ ବେଳା ତିନଟା ଥେକେ ସଙ୍କ୍ଷ୍ଯା ଅବଧି ପୁନରପି ନିର୍ବର୍ଥକ ନିର୍ମିମ ପ୍ରାଣୀବଧ ଓ ଟୋ ଟୋ କରେ ମାଟ ଘାଟ ବନ ବାନାଡ଼ ନମ୍ବୀ ତୌର ଧାନେର କ୍ଷେତ୍ର ଚମେ ବେଡ଼ାନୋ । ବାଡ଼ୀ ଫିରିତେ ହତୋ ରାତ ଆଟଟା, ତଥନ ଶିକାରୀର ଝୋଲାଯ ହୁଯତେ ମରା, ଆଧିମରା, ଡାମୀ-ଭାଙ୍ଗୀ, ପା-ଦୁମଡାନୋ ଏମମ ଗୋଟିଏ ଚରିଶେକ ପାଥୀ ଜମେ ଗେଛେ । ବାଡ଼ୀତେ ଫିରେ ଝୋଲା ଉପୁଡ଼ କରବା ମାତ୍ର ତାରା ସବ ଝୋଡ଼ାତେ ଝୋଡ଼ାତେ ଡାମାର ଭବେ ଝୁପ ବାପ ଝଟାପଟ କରେ ଘରେର କୋଣେ କୋଣେ ଛୁଟାଛୁଟି କରତେ । ତା' ଦେଖେ ଦିଦିର ମାଯାର ପ୍ରାଣେ ଏତ ଆଧାତ ଲାଗତୋ ସେ ଦିଦି

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଆମାର ଏମନ ମୁଖରୋଚକ କରେ ରୁଧିଆ ମାଂସ ମୋଟେଇ ମୁଖେ
ଦିତ ନା ।

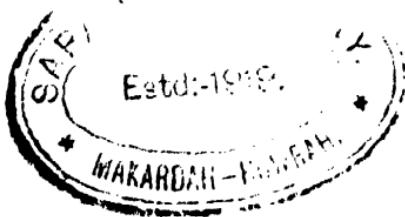
ବରୋଦା ଥିକେ ଅଜୟ ନଦୀ ବୌଧ ହୟ ୧୫୧୬ ମାଇଲ ଦୂର, ଯାଓହା
ଆସାଯ ଏହି ତ୍ରିଶ ମାଇଲ ଇଁଟା ଓ ଥାଲେ ବିଲେ ବନେ ବାଦାଡେ ପାଖି
ମାରାର ପର ମେ ଯେ କି ସୁଖନିଧିର ଆସ୍ତି କ୍ଳାସ୍ତି ନିସେ ବାଡ଼ୀ ଫେରା
ଯେତ, ପା ଯଥନ ଆର ଉଠିତେ ଚାଇଛେ ନା, ଏଲିସେ ପଡ଼ା ଶରୀର କେବଳ
ଖୁଜିଛେ ଏକଟା ନରମ ବିଚାନା ଆର ଦୁ'ଚୋଥ ଭରେ ଘୁମ । ତଥନକାର
ଶିକାରେର ମେ ପାଗଳ ଟାନ ଏଥନ ଆର କଲନାୟଙ୍ଗ ତାବା ଯାଇ ନା ।

ଏକଦିନ ପାଖି ମାରତେ ଏକଦଳ ବୁନୋ ଶୁଯୋରେ ପାଲେର
ମାମନେ ପଡ଼େ ଗେଛଲୁମ । କି ଆର କରା ଯାବେ, ହାତେ ରାଇଫେଲ
ନେଇ, ଛବରା ଦିଯେ ତୋ ଆର ନାରାୟଣେର ମେ ବିରାଟ ରୂପକେ ପେଡେ-
ଫେରା ଚଲେ ନା । ଏକଦିନ ଏକଦଳ ଯହୁରୀର ପିଛନେ ପିଛନେ ଝୋପେ
ଝାପେ ଲୁକୋଚୁରି ଖେଳେଓ ଏକ ଘନ୍ଟାର ମଧ୍ୟେ ଏକଟାକେଓ ମାରତେ
ପାରି ନି । ଅଜୟ ନଦୀର ମାଧ୍ୟେ ଚରେ ଚରେ ସଞ୍ଚ୍ୟାର ପର ନାନା ରକମ
ଛୋଟ ବଡ଼ ମାଝାରି ଏବଂ ଅତିକାଯ ପାଖିର ଏକ ଏକଟା ପ୍ରାୟ ଦଶ
ବାର ହାଙ୍ଗାରୀ ଝାଁକ ନାମତୋ । ତାଦେର କଲରବେ କାନ ପାତା ଶକ୍ତ
ହ'ତୋ, ପରମ୍ପରେର କଥାବାର୍ତ୍ତା ଅବଧି ଶୋନା ଯେତ ନା । ମେ ସମସ୍ତେ
ଚଢାର କାହେ ଶିଯାଳ ବା କୋନ ବନ୍ଦ ପଞ୍ଚ ଗେଲେ ନାକି ତ୍ରି ପାଖିର
ଦଳ ତାକେ ଠୁକରେ ଠୁକରେ ସାବାଡ କରତୋ । କୋନ ନୌକା ଓ ଯାଳା
ମାଝିକେ ଆମି ସଞ୍ଚ୍ୟାର ପର ଚରେର କାହେ ଯେତେ ରାଜୀ କରାତେ
ପାରି ନି । ଏକ ଏକଟା ପାଖି ଆକାରେ ଏତ ବଡ଼ ଯେ, ଦେଖିତେ
ଉଟ ପାଖିର ମତ, ଏତ ଭାବି ଯେ, ତାରା ଉଡ଼ିତେ ହଲେ ବିଶ ପଞ୍ଚ

আমার আত্মকথা

হাত ছুটে গিয়ে তবে আকাশে উঠতে পাবে ; গায়ে তাদের তীব্র আস্টে গঙ্ক, পা দু'টো খুব উচু ও মোটা, দেহখানা দু' তিন মণ শজনে, মাংস নাকি খুব মুখরোচক । আমার ছোট রাইফেলের গুলি তারা শরীরে নিয়ে অনায়াসে অটুৎস্য করতে করতে উড়ে চলে যেত ।

মাধব রাওয়ের দেওয়া এই রাইফেল ও ব্রিচ লোডিং বন্দুক দু'টো এনে পুজোর ছুটিতে দেওয়ারেও আমি দাঢ়োয়া নদীর ধারে মাঠে ঘাটে পাথী শিকার করেছি । মুখরোচক পাথী মেরে এনে একটু মাখন, দু' একটা গোলমরিচ ও কিছু আস্ত গরম মশলা এবং পরিমিত পরিমাণে নূন চিনি দিয়ে Jug-soupএর পাত্রে মুখ এঁটে গরম জলে ফুটিয়ে নিতুম, সেই উপাদেয় মাংস সেজদা' খেতেন । এই পাথী ও পশ্চ শিকারের বায় গিয়ে শেষ হ'লো কিনা শেষটা মাঝ্য শিকারের আস্তরিক কাণ্ডে ।

আঠাৰ

বৰোদায় স্বিন্দ শাস্ত্ৰ বস্তুলি আমাৰ জীৱনে এনেছিল
নিৱৰচিষ্ণু আৰাম, প্ৰচৰ অবসৱ, নিৱিবিলি নিকন্ধিষ্ঠ একটোনা
স্থ, মৃগঘাৰ উত্তেজনা, কবিতা ও উপন্যাস লেখাৰ অনাবিল
আনন্দ আৱ আমাৰ ছোট বাগানটিৰ মাঝে কৃষিকাৰ্য্যে সখটুকু
মেটোবাৰ হৃষি। এৱ বেশী তথনকাৰ দিনে আৱ বেশী কিছু
আমি চাই নি। ‘মিলনেৰ পথে’ তখন আমি লিখছি,—অবশ্য
পৰে ছাপাৰাব আগে শুকে খোল নলচে সমেত বদলে একেবাৱে
নতুন কৰে ঢেলে সেজেছি। তবু তাৱ প্ৰধান চৱিতণ্ডিলিৰ
কাঠামো তথনকাৰই মষ্টি, পৰে শুধু তাদেৱ শপৰ রঙ ফলেছে
বিস্তৱ, দোমেটো হবাৰ সময় একটু আধটু কৰে তাৱা বদলেছেও
অনেকখানি। তখন কি যে মাথামুণ্ড কবিতা লিখতুম তা’
আৱ এখন একটা ও বেঁচে বৰ্তে নেই, একটা কাৰা লিখছিলুম বেশ
বড় রকমেৱ, কড়কটা মাইকেলী ঢঙে, তবে অমিত্রাক্ষৰে নয়।

আমার আঞ্চলিকতা

বরোদায় আমি বোধ হয় তিনবার গিয়েছিলুম। প্রথমবার
যখন যাই তখন সেখানে দিদি ও সেজবৌদি' ছিলেন না বলেই
মনে হয়। তখন এবং আবার যখন দিদি বৌদি' ও সেজ
মামীকে নিয়ে দেওঘর থেকে পূজাৰ ছুটিৰ পৰ বরোদায়
(সেজদা'ৰ সঙ্গে) আমি ফিরি তখনও আমাদেৱ অবসৱ বিনোদন
হতো প্রাক্ষেত নিয়ে। প্রাক্ষেত হচ্ছে দু'টো বোতামেৱ মত পায়াৱ
ওপৰ কে-কোণা কিষ্টা পানেৱ আকৃতিৰ একটা কাঠ, তাৰ এক
দিকেৱ ছিদ্ৰে একটা পেন্সিল লাগানো থাকে। কাঠটাৰ ওপৰ
দু'জনে হাত রাখলে শুটা কুমশঃ চলে এবং পেন্সিল নিয়ে লিখতে
থাকে। যে শক্তি এসে হাতে ও প্রাক্ষেতে ভৱ কৱে লেখে সে
কথন বলে “আমি রামমোহন রায়,” কথন বলে “আমি নিত্যা-
মন্ত্ৰ সরকারেৱ পিসী, দত্তদেৱ শালথেৱ বাড়ীৰ বেলগাছে আছি”
ইত্যাদি। টেবিল বা প্রাক্ষেতে হাত রাখলে হাত যে আপনি
চলে তা' কোন কোন ক্ষেত্ৰে সত্যি, কিন্তু সে শক্তি যে কি—
আমাদেৱই অবচেতনাৰ খেলা বা কোন পারসোকিক জীবাত্মা
বা কৃতেৱ কাৰণাঙ্গি তা বলা শক্ত। আমি এই সময় প্রিৱিচুষা-
লিষ্টদেৱ বেদ মায়াসেৰ প্ৰচণ্ড বই দু'খানা Human Personality
পড়ে ফেলেছিলুম, সাৱ কোনান ডয়েল ইত্যাদিৰ কথাবৰ চেৱ
দেখেছি, কিন্তু কাউকে ঠিক ঠিক প্ৰমাণ কৱতে দেখি নিয়ে
এই সব খেলা সত্যাই পারসোকিক জীবেৱ খেলা।
প্রাক্ষেতে কিছু একটা শক্তি এসে যুক্ত কোন আঞ্চলিক নামে হৰহ
পূৰ্ব ঘটনা বলছে, এতে প্ৰমাণ হয় না যে কৃতে বা প্ৰেতাত্মাৰ

ଆଶର୍ବିଦେର ପାହୀ ସମୀଯା ମୁଗାଲିନୀ ସାମ

আমার আঞ্চলিক

বলছে ; আমাদের অবচেতনা বা উর্জাচেতনায় এমন সব
অলৌকিক শক্তি ও বৃত্তি আছে যার প্রকাশে অসম্ভব সম্ভব হতে
পারে। টেলিপ্যাথি ও টেলিভিশন যখন আজ প্রায় সর্ববাদী
সম্মত ব্যাপার তখন ঐ ধরণের আরও কতন। বিচিত্র কাণ্ড
থাকতে পারে এই অধিগুরুত্বপূর্ণ জগতের গোপন স্তরে স্তরে।

শ্রীঅরবিন্দের ‘Yoga and its Objects’ বইখন। তার
নিজের লেখা নয়, তিনি পেন্সিল ধরতেন আর এক অদৃশ্য শক্তি
এসে লিখে যেত ; রামমোহন রায়ের নামে এই ভাবে আগাগোড়া
বইখনি পঁচাওয়া গিয়েছিল ; যখন এই ঘটনা ঘটে তখন অবশ্য
‘আমি আল্দামানে। বরোদায় আমরা যত জন বস্তুম তার
মধ্যে সেজদা’ স্বতন্ত্র আমার হাতেই এইভাবে লেখা আসতো বেশী।
একদিন স্বয়ং তিলুক এসে নানা প্রশ্ন করে যান, তখন আমার
হাতে পেন্সিল ছিল। তার আগের দিন একজন দূরদেশবাসী
মারাঠার মৃতা আজ্ঞীয়া এসে সেই মারাঠা ভদ্রলোককে বলে
গেছিল তাদের পৈতৃক বাসভবন কোথায় কি ভাবে ভাঙা ও
বাড়ানো করানো হয়েছে ; প্রকৃত ঘটনার সঙ্গে সেগুলি হুবহ
মিলে গেছিল।

প্রতিদিন আমরা কি একটা যেন নেশা ও ঝোঁকের মাথায়
দু’তিন ঘণ্টা ধরে এই কার্য করতুম এবং সেই দুই তিন ঘণ্টার
মধ্যে কত রামকৃষ্ণ, ফাদার দামিয়ন, ক্রফ্রদাস্পাল, কত মৃতা
ভূতযোনিপ্রাপ্তা পিসী মাসী, ঠাকুরদা, বকু বাঙ্কব ঔষে দেড়
টাকার প্র্যাক্ষেটের প্রসাদাং আমাদের সঙ্গে আলাপ আপ্যান্তির

আমার আত্মকথা

করে প্রাণ জুড়িয়ে যেতেন তার তো হিসাব ইদিশ ছিল না,
তাদের কত কথাই সত্য ঘটনার সঙ্গে মিলতো না, কত আবোল
তাবোল প্রলাপ কখনও আমরা অস্ত্রান বদনে হজ্রম করে যেতুম
কিন্তু তাতে সে সব স্পিরিটদের খ্যাতি প্রতিপত্তি আমাদের
কাছে যে বিশেষ ক্ষমতো তা' নয়। 'শ' দু'শ message
পারলোকক বাণীর মধ্যে দশটা মিলনেই ভূতঘোনির ওপর
বিশ্বাসের পারা অমনি চড় চড় করে পাচ ডিগ্রি উঠে যেত।
আমাদের দেশে এবং যে কোন দেশে এত হাতুড়ে কবিরাজ
ভাঙ্কার, এত বুজ্জঙ্গ সন্ধ্যাসী গণক, এত অগণ্য গুরুপূর্কত যে
করে খাচ্ছে তার কারণই মাঝুমের প্রাণের এবং অক্ষ বিশ্বাস
প্রবণতা। আগা এবং পাছতলার অংশটুকু ছিল বাদ দেওয়া
জীবনের এই মাঝের পাতাটুকুর অর্থ এবং রহস্য জ্ঞানবার জন্যে
আমাদের এমনই ব্যাকুলতা যে কোন একটা কিছু বিশ্বাস
করবার জন্যে আমরা যেন ব্যাকুল হয়েই আছি। অক্ষ যেমন
একটা কিছু লাঠি বা একজন কান্দির হাতের ভর পেলেই
তার কাছে নিজেকে ছেড়ে দিয়ে বেঁচে যায়, কানের পথে অক্ষ
আমরা তেমনি কাউকে যা হোক কণ্ঠার হিসেবে পেলেই বেঁচে
যাই। সে শুধু কৃপা করে বলনেই হ'লো যে সে সবজ্ঞান্তা
ত্রিকালদশী মহাপূর্ব্য।

আমাদের সত্তা হচ্ছে মেঘস্পন্দনী গিরিশ্বঙ্গের মত—মাটির
তলায় যান ধূল ও ভিত্তি রয়েছে কত না দূর অবধি ত্তরে শুরে
শুরানো আর মেঘলোকের উপরে ঢাকা রয়েছে যার স্ম্যালোকে

আমার আত্মকথা

উজ্জ্বল ভাস্তর চূড়ার পর চূড়া ; মনের উপরে স্তরে স্তরে কতই না চেতনার ভূমি উঠে গেছে ক্রব থেকে ক্রবতর আলোর এবং জ্ঞানের জগতে—অর্দ্ধজ্ঞানে অর্দ্ধ অজ্ঞানে আলো-আধাৰী এই বস্তুতস্তু মন যার ছায়া মাত্র। নৌচের দিকেও তাই অবচেতনার মাঝে ঘুমের স্বপ্নের instinctের কত না আবরণে মোড়া ঘুমস্ত জ্ঞানস্তর সব রয়েছে যার মাঝে হাতড়ালে ভৃত ভবিষ্যৎ বস্তমানের সব কিছু হারাণে। ঘটনা এবং তার নির্থল বহশ-পেটিকা দুঁজে পাওয়া যেতে পারে। এই সব শুন্ধ জ্ঞানের কোন ভূমি থেকে বিদ্যুৎ চম্কালো—কোন অতিমানস বা অবমানস লোক থেকে বেতারা সংবাদ মনের যন্ত্রে এসে বেজে উঠলো। তা বলা অনেকখানিই শুন্ধের অপেক্ষা রাখে, স্থূলবৃক্ষি অঙ্ক মানুষই নিজের মনের বাস্তুপুরণের আকাঙ্ক্ষার স্তরে মুক্ত হব্বে তার নাম দেয় ভৃত, মির্যাকল্ল ইত্যাদি।

নিত্য এই ভৃতলোকের অস্তোষ্টিক্রিয়া করা ছাড়া আমার আর এক কাজ ছিল—ভাঙ্গ এশ্বার্জটিকে আমার কোন গতিকে চলনসহ গোছের স্তর বেঁধে নিয়ে মাঝে মাঝে বাজাতে বসা। ঢাকায় থাকতে মেজবৌদির বাজনা শেখাবার শস্তাদ্ব বিদ্যাত ভগবান সেতারীর কাছে আমার যৎসামান্য শেখা বিশ্বাটুকুই এই নিত্য ভাবে উদ্বেল প্রাণের ছিল একটা মন্ত বড় safety valve। জোয়ার-ভাটোয় সমুদ্রের কাছাকাছি নদীগুলির অবস্থার মত অনন্তের সঙ্গে যুক্ত আমাদের এট মন প্রাণ হন্দয়ে দিনে রাতে কত না স্বৰ্থ দুঃখ আমল নিরানন্দের জোয়ার এবং ভাটোয়

ଆମାର ଆସ୍ତିକଧ୍ୟା

ଢେଉ ଓ ବେଗ ଜାଗଛେ ; ସଂସାରେ ଆମରା ମେଣ୍ଟଲି କାଟାବାର ଭୋଗ ସାମଗ୍ରୀ—ଶ୍ରୀ ପୁତ୍ର ଆସ୍ତିଯ ବନ୍ଦୁ ପାଇ ବଲେଇ କ୍ଷେପେ ଯାଇଲେ । କଳା ଶିଳ୍ପ ସମ୍ମିତ ଏ ସବ ହଞ୍ଚେ ରୂପ ଓ ରମ ଜଗତେର ଜୋଯାରେର ତରଙ୍ଗ, ଐ ପଥେ ତାରା ଏହି ଶୁଳ ଜଗତେ ନେମେ ଆସେ । ଶୁଣି ଦଶ ବାର ଗ୍ରେ ଛିଲ ଆମାର ମସଲ ଆର ଛିଲ ମସା ସ୍ଵରଲିପିର ବହି ; ତାଇ ନିଷ୍ଠେ ଆମାର ମନ୍ତ୍ରିତଚକ୍ରା ଅଦମ୍ୟ ଉଦ୍‌ସାହେ ଦିଦି ଓ ବୌଦ୍ଧିକେ ମୁଦ୍ର କରେ ଅବାଧେ ଚଲତୋ । ଆସଲେ ବାଜନାଟୀ ତବୁ ତାଲ ଶୁର କେଟେ କୋମ ଗତିକେ ବାଜାତେ ପାରଲେ ଓ କର୍ତ୍ତମନୀତେ ଆମି ଛିଲୁମ ଏକଟି ଆମ୍ଭେ “ପଦ୍ମ ଆସି ଆଜ୍ଞା ଦିଲେ ଆମି ପଦ୍ମ ବନେ ଯାବ”, ଆତୀଯ ଜୀବ । ପ୍ରାଣଭୟେ ଆଜନ୍ତା ଆମି ଲୋକାଲମ୍ବେ ବିଶେଷତଃ ରଜକାଲଯେର କାହାକାହି କଥନରେ ଗଲା ଛେଡ଼େ ପାନ ଗାଇ ନି । ଏତଟୁକୁ ବୁଦ୍ଧି ଓ ଆତ୍ମଜ୍ଞାନ ଆମାର ଆଛେ ।

∴

ବିକେଲେର ଦିକେ ବରୋଦାର ପାକେ ବେଡ଼ାତେ ଫେତୁମ, ରାଜ-ପୁରାଙ୍ଗନାରା ଝାଟ୍ସାଟ୍ ବନ୍ଦ ଢାକା କ୍ରହାମେ ବା ମଟର କାରେ ବନ୍ଦାବନ୍ଦୀ ହଞ୍ଚେ ବ୍ୟାଗୁ ଶୁନତେ ଆସତେନ । ଦୁ' ଚାର ଜନ ତଥୀ ଗୌରାଙ୍ଗୀ ପାଶୀ ମେଘେ ହାତ ଧରାଧରି କରେ ଛେଲେଦେର ମଧ୍ୟେ ରୂପ ଓ ଲାବଣ୍ୟେର ଟାନା ଓ ପୋଡ଼େନ ଦିଯେ ଦିଯେ ପାହଚାରି କରତେନ, ମର୍କଦେର ମୁଦ୍ର ପ୍ରାଣେ ତାତେ ମୋହେର ମୁଦ୍ର ଚିନାଂଶୁକଥାନି ବୁନତେ ବୁନତେ । ରୂପ-କ୍ରଧାତୁର ଚୋଖେ ଏହି ସବ ଦୁର୍ଭ ମେନକୀ ତିଲୋତ୍ତମାଦେର ଚେଯେ ଚେଯେ ଦେଖାଇ ଛିଲ ତଥମକାର ଦିନେ ଏକଟା ମସି ଦରକାରୀ କାଜ, ଯେଦିନ ପାକେ ଯାଓୟା ବାବ ପଡ଼େ ସେତୋ ମେ ଦିନଟା ବୁକେର ମାଝେ ଏକଟା ଖା ଥା କରା ଶୁଣ୍ଟଟା ରେଖେ ସେତ । ଆସଲେ ପ୍ରଥମ ଘୋବନେ

আমাৰ আত্মকথা

যতদিন 'নাৱী-সঙ্গম' অন্তে ঘটেনি ততদিন দিল্লীকা ল'ড়ু'ৰ
পশ্চাতে ছোটার এই অবস্থাটি যে কি পর্যাপ্ত প্রাণান্তকৰ ছিল
তা' ভুক্তভোগী মাত্ৰেই জানেন ; একে তো পৰ্বা ও ঘোষটাঘ
চেকে নাৱীকে কৰে রাখা হয়েছে দুর্বাৰ মোহেৰ বস্তু, তাৰ উপৰ
ঐ বয়সটিতেই প্ৰথম বসন্ত স্পৰ্শে বসাপুত্ৰ নব-মুঞ্জিৰিত প্ৰাণ
আমাদেৱ হ'য়ে উঠে একান্তই লোভী ও ক্ষুধাতুৱ। তখন যে
হ'চাৰটি মেয়ে দৈবাং চোখে পড়েন তাদেৱ কৰণ দুৰ থেকে গো-
গ্ৰামে গেলা, ছাড়া আমাদেৱ দেশেৰ যুবকদেৱ উপায়ান্তৰ থাকে
না, তাদেৱ দোখও যতখানি বিড়ৰনা না-দেখেও ততখানি।

যে সব দেশে নাৱী ও পুৰুষেৰ সম্বন্ধটা যৌনভয়ে এমন
আড়ষ্ট নয়, ছেলেবেলা থেকে যে দেশেৰ ছেলে মেয়ে সহজ-
ভাবে মেলা-মেশা কৰতে পায়, সে সব দেশে গা-সওয়া হয়ে
নাৱী তাৰ মোহিনীকৰণ ত্যাগ কৰে কতকটা কেন অনেকটাই
সহজ হয়ে দাঢ়ায়, পুৰুষেৰ চোখে সেও হয় দোষে গুণে নিতান্তই
সাধাৰণ মাঝৰ, রহশ্যে ঘৰা আমাদেৱ দুশ্পাপা টানা মামা নয়।
কৈশোৱে ও প্ৰথম ঘোৰনে ছেলে মাঝৰী ভাবে হ'চাৰ বাৰ
প্ৰেমে পড়ে হৃনয় হাৱিয়ে ঘা খেয়ে খেয়ে সে সব দেশেৰ পুৰুষ
যথম উঠে দাঢ়াঘ তখন তাৰ মোহেৰ ঘোৱ অনেকটা কেটে
গেছে, সে একটা সহজ ছন্দ ও balance পেয়ে সতৰ্ক হয়েছে,
হৃদয়াবেগ ধাৰণ ও সংযত কৰিব কৌশল আয়ত্ত কৰেছে।
আমাৰ জীবন দিয়ে বাঙালীৰ ছেলেৰ নাৱী-বঞ্চিত জীবনেৰ
হাহাকাৰটাৰ ইতিহাস এবং শুফল ও কুফল বেশ পাঠ কৰাব

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଶ୍ରୀଗୁଣ ଘଟେ । କାରଣ, ନାମା ଘଟନା ଚକ୍ରେ ପଡ଼େ ନାରୀର ମଙ୍ଗେ ଚରମ ସମସ୍ତଟି ଆମାର ସାରା ଯୌବନଟା ପେରିଯେ ୪୬୧୪୭ ବର୍ଷର ବସନ୍ତ ଅବଧି ଘଟେ ନି । ଅଥଚ ଆମାର ଦେହେ ମନେ ଆଗେ ତାର ପ୍ରଯୋଜନ, ତାର ଲିପ୍ତା ଓ କ୍ଷୁଦ୍ରା, ତାର ଡାକ ଏତ ପ୍ରସଲ ଛିଲ ଯେ, ମେ ତୀରତି ଆମାକେ କବି କରେ ଛେଡେଛିଲ । ରସାୟନ ଶାନ୍ତେ ମୋଗୀ ତୈରୀ କରତେ ହ'ଲେ, ମକରର୍ଭଜ ତୈରୀ କରତେ ହ'ଲେ ନାମା ଧାତୁ ଓ ଉପାଦାନ ମିଶ୍ରିତ ରମକେ ଯେମନ ବହକ୍ଷଣ ଧରେ—କହି ନା ଦିବା-ୟାମିନୀ ଆଗ୍ନିନେ ପାକ କରତେ ହସ ମାନୁଷେର ହଦୟ ମନ ପାଣେର ରମ-ବଞ୍ଚକେଓ ତେମନି ଅନିର୍ବାଗ ରାବଣେର ଚିତାର ମତ ଆଗ୍ନିନେ ଫେଳେ ଦୌର୍ଘକାଳ ପାକ ନା କରିଲେ ତା' ଥିକେ କବିତ ଓ ପ୍ରତିଭାର ଅମନ ମୋଣାଲୀ ବଞ୍ଚଟି ଲାଭ ହୁଯ ନା । ଏକ ଏହି କାରଣ ଛାଡ଼ା ଆମାକେ ଏତନୀ ଧରେ ନାରୀ ସଂସର୍ ଥିକେ ଉପବାସୀ ଗାଥାର ଆର କୋମ ସାର୍ଥକତା ଆମି ଦେଖି ନେ ।

ଆମାର ସ୍ଵଭାବେ ନାରୀକେ ଦୁର୍କାର ଟାନେର ବଞ୍ଚ କରିବାର କତ ଯେ ଉପାଦାନ ଓ କାରଣ ଆମାର ଜୀବନେ ବର୍ଣ୍ଣମାନ ତା' ଏକବାର ଭେବେ ଦେଖୁନ । ପ୍ରଥମ, ଜ୍ଞାନିକାର ଶ୍ରେ ପ୍ରସଲ କାମଶକ୍ତି ଆମି ପେଯେଛିଲୁମ । ଦ୍ଵିତୀୟ, ଆମାର କବିତ ଶକ୍ତି ଯା ମାନୁଷେର ଚୋଥେ ହୁନ୍ଦରକେ ନାନାଭାବେ ଦେଖାଯ ତାର ରହଣ୍ୟମୟ ଆବରଣ୍ଟି ପରଦାୟ ପରଦାୟ ତୁଲେ, ତାର ଅବଶ୍ରଦ୍ଧନ ସରିଷେ ସରିଯେ । କପ, ସୁଷମୀ ଓ ଆନନ୍ଦେର କୁବେର ଭାଣୀର ଏହି ଜଗତେ ଧରେ ବିଧରେ କତ ଯେ ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ମାଜାନୋ ରଯେଛେ ତା' ମହା ସଂସାରୀ ମାନୁଷ ସାମା ଚୋଥେ ସବ ଦେଖିତେ ପାରୁ ନା, ମେ ସବ ନିଃଶ୍ଵେଷେ ଦେଖିତେ ପାରୁ—କେବଳ

সেই-স্বল্পের ঋণি যার চোখে জ্ঞানের ও কবি-প্রতিভাব অঙ্গন।
বিধাতার তুলির টানে জ্ঞানধি মাথানো রঘেছে।

তৃতীয়তঃ, আমি ইচ্ছ স্বভাবতঃ রাজসিক পুরুষ, রঞ্জিতের
বিপুল উৎস বুকে ও নাভিমূলে নিয়ে আমার জন্ম ও জীবনধারণ,
যাব বেগ বোমা থেকে আরম্ভ করে এতগুলি অসাধ্য সাধনের
দিকে সারাটা জীবন আমাকে ক্রমাগতঃ ঠেলে নিয়ে গিয়েছে।
আগেই বলেছি বাল্যকালে আমারই খেলার সাথী মাস্তুতো
ভাই ছপ্পো বা অবিনাশ যে অসংযমের ফলে *albumeneria*
হয়ে মারা গেল আমি ঠিক ততধানি অসংযমের মুখেও এই
ক্ষীণ দেহ যষ্টিখানি অটুট রেখে বেরিষ্যে এলুম। তার পরেও
সারা বয়সটা ছড়ে নারীর আশায় আশায় কম শক্তিক্ষয় হয় নি,
তবু কিন্তু এ শরীর ভাঙলো না। এক একবার মন্ত্রায় ক্লাস্তিতে
বহু দিন-রঞ্জনী কাটিয়ে যখন উঠেছি তখন বোধ হয়েছে এইবার
বুঝি দেহ যায় কিন্তু দু'চার দিনে এমন বল ও স্বাস্থ্য কোন্ অদৃশ
প্রাণ সমুদ্রের মোহন। থেকে কুল কুল বেগে বয়ে এসে আস্ত
দেহ মনকে সজীব করে তুলেছে যে, আমি নিজেই আশৰ্দ্য হয়ে
গেছি। এ থেকেই বোঝা যায় আমার রাজসিক ধাতুতে গড়া
দেহ-প্রাণের স্বাভাবিক তেজ ও শক্তির পরিমাণ অপরিমেয়।

থুব বড় করে জালা আগুনের কুণ্ড যেমন কলাগাছটা ও
নিজের তেজে ভয় করে শত অঞ্চল শিখায় জনতে ধাকে
তেজস্বী প্রাণবান পুরুষরাও হয় ঠিক সেই বকম। যে ক্রমমুঠ
ভোগলোলুপ দুর্বার প্রাণশক্তি নারী ও স্ত্রীর মাঝে কবি

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ଚିନ୍ତରଶନକେ ଭୋଗବିଲାସୀ କରେ ବେଖେଛିଲ ମେଇ ଶକ୍ତିହ ମୁହଁର୍ତ୍ତେର
ଆବେଗେ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵମୁଖୀ ହୟେ ତାକେ କରେ ତୁଳଲୋ ସର୍ବତ୍ୟାଗୀ ଦେଶବନ୍ଧୁ ।
ସେଥାନେ ସବ ଚେଷ୍ଟେ ଉଚ୍ଚ ଆକାଶମ୍ପଶୀ ଗିରିଚଢ଼ା ନିଜ ମହିମାଯ
ଦ୍ଵାଡ଼ିସେ ଆଛେ ତାରଇ ପାଶେ ଥାକେ ପାତାଳ-ଛୋଟା ଅତଳଗର୍ତ୍ତ
ଥାଦ । ତାଇ ଶାନ୍ତେ ବଲେ ‘ତେଜିଘାଂଶ ନ ଦୋଷାୟ’ । ତାଇ ମାନ୍ବ
ଜୀବନେର ଇତିହାସେର ପାତାଯ ଏତ ବଡ଼ ବଡ଼ କବି, ଦେଶକର୍ମୀ, ବୀର
ଓ ଚିତ୍ରକରନ୍ଦେର ପାଇଁ ଏତଥାନି ଉଚ୍ଛ୍ଵଲତାର ପ୍ରତିମୃତି କ୍ରପେ ।
ତାରା ଉଦ୍ଦେଶ ତରଙ୍ଗମୁଖର ପ୍ରାଣମିଶ୍ର ବୁକେ ଧରେ ତାର ବେଗ ସବ
ସମସ୍ତ ସାମଲାତେ ପାରବେନ ନା ସେଟା କି ଖୁବ ବେଶୀ ଆଶ୍ରଯ
ବ୍ୟାପାର ? କୁଦ୍ରପ୍ରାଣ କୁଦ୍ରଶକ୍ତି ମାହୁଷେର ପକ୍ଷେ ଶାନ୍ତଭୟେ
ଲୋକଭୟେ ବିଧି-ନିଷେଧେର ଭୟେ ଗୋପାଳ ଶୁବୋଧ ବାଲକ ମେଜେ
ଚଳୀ ମହଞ୍ଜ, କାରଣ—ତାଦେର ପିଛନେ ଥୁବ ବଡ଼ ଶକ୍ତିର ତାଡ଼ା ନେଇ,
ଭାଲ ବା ମନ୍ଦେର କୁଥା ତାଦେର ଏକଟୁଥାନି ।

ସାଇ ହୋକ, ଏହି ପ୍ରାକ୍ଷେଟା ବ୍ୟାପାରେ କ୍ରମଶଃ ଆମାଦେର ଜୀବନେର
ନୟିପଥେ ତରୀଖାନି ବାକ ନିୟେ ଆବାର ଅନ୍ତ ପଥେ ଚଳବାର
ଆରୋଜନ କରେ ନିଲୋ । ରାମମୋହନ କି ବିବେକାନନ୍ଦ ବା ଅମନି
କେ ଏସେ କ୍ରମାଗତଃ ବକ୍ରତା ଦିଶେ ଆମାଦେର ଉତ୍ତେଜିତ କରତେ
ଲାଗଲ ଦେଶେ ନବ ଆମନ୍ଦମଠେ ସମ୍ମାନ-ମେନୀ ଗଡ଼ବାର ଜଣେ । ତଥାନ
ମହାରାଷ୍ଟ୍ରେର ଶ୍ରୀପରମିତିର ନେତା ଠାକୁର ମାହେବ ଜାପାନେ, ଶୁଦ୍ଧରାଟେର
ଶ୍ରୀପରମିତିର ଦେଶପତି (ପ୍ରେସିଡେଟ) ବରୋଦାଯାଇ ଆଛେନ । ତାର
କାହେ ଆଦେଶ ପେଯେ ବରୋଦା ମେନା-ବିଭାଗେର କାଜ ଛେଡ଼େ ଦିଶେ
ସତ୍ୱର୍ଜନମାଧ୍ୟ ବନ୍ଦୋପାଧ୍ୟାୟ କଲକେତାଯ ଚଲେ ଗେହେନ ଏବଂ ମେଥାନେ

আমার আঞ্চলিকথা

গুপ্তসমিতি গড়ে তুলেছেন। আমার ডাক পড়লো বাঙ্গলা ;
দেশের তরুণদের শু ছাত্র-সমাজের মনের ভূমিতে স্বাধীনতার
বীজ বপন করবার জন্তে ; যতৌনদা' কর্ষেকজন মাতৃবর ধরে
টাকারই নাকি ব্যবস্থা করতে পেরেছেন, তরুণদের হৃদয় অমৃ
করতে পারেন নি। আমাকে বাঙ্গলা দেশে গিয়ে সেইটি করতে
হবে। পোষা হাতি দিয়ে যেমন করে হাতি ধরে গুঁগনে
আঙ্গনে গড়া আমার তরুণ প্রাণের ছোয়াচ লাগিয়ে তেমনি
তরুণ ধরবার ব্যবস্থার জন্তে গুপ্তমন্ত্রে দৈক্ষা দিয়ে আমাকে দেশে
পাঠান হ'ল।

পরিশিষ্ট

দেশে এলুম অপূর্ব এক স্বাধীন ভারতের অপ্র নিষে; এইখানে “আমার আস্তুর্কথা”র প্রসঙ্গের পরিসমাপ্তি আর “বোমার কথা”র আরস্ত। যারা এই দুই শ’ পঢ়াবাপৌ আস্তুকাহিনী মন দিয়ে পড়েছেন তারা এই মাঝুষকে তার রক্তরাঙ্গা বিপ্লব প্রচেষ্টার মাঝে চিনতে পারবেন কিনা সন্দেহ। যে ভাবুক খেঘালী মাঝুষ বাবরী চূল রাখে, অতি স্বত্ত্বে টেউ খেলানো টেরি কাটে, নাগরা জুতা পায়ে দেয়, দেওয়ারের পাহাড়ে বসে রবিয়ালী ভাষায় ও ভাবে প্রেমের কবিতা লেখে, বাকিপুরে গিষে মনোচারী দোকান ও চাষের ষ্টল খোলে, আবার এক কথায় সেই দোকঞ্চন তুলে দিয়ে বাব শ’ মাইল দূরে শুর্জির দেশে পাড়ী জমাহ, সে মাঝুষ হঠাতে কেন এমন একটা বৌভৎস শুণামৌর কাজে হাত দিল? রবীন্দ্রনাথ যদি কাল শাস্তিনিকেতন ও কবির মধুমাখা কলম ছেড়ে রাতারাতি বিশে ডাকাতে পরিণত হন আর গালপাট্টা বেথে মালকোচা যেরে ঠাকুর হাতে অঙ্ককার গলির মুখে যেছো বাজ্জারে মাঝুষ ঠাকুরাতে নামের তা’ হলে সেটা একটা বিপৰীত কাণ্ড হয় না কি? শুধু আমিহ নই আমার মত হাজাৰ হাজাৰ নির্বিবেধ নাৰীৰ অধিক কোমল প্রকৃতিৰ মাঝুষ রাজ্ঞিতিৰ পান্নাৰ পড়ে ঠাণ্ডাদেৱ পরিণত হয়েছে। এই অস্তুত কাণ্ড কেন ঘটলো তার কাৰণ আমি যথাসাধ্য বিশদ কৰে “বোমার কথা”ৰ মুৰব্বদেৱে বলেছি।

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ପ୍ରାଣ ଦିଯେ ଦେଶକେ ବଡ଼ କରବୋ, ଏ ସମ୍ମ ଆମାର ଆଜିଓ ପ୍ରାଣ ମନକେ ମାତିଯେ ତୋଲେ, କିନ୍ତୁ ରଙ୍ଗପାତ ଆମାର କାହେ କୋନ କାଳେଇ କୁଟିକର ନଥି । ମାହୁସେର ହୁଅଥେ ରୋଗେ ବ୍ୟଧାୟ ବିପଦେ ଏତ ଶୀଘ୍ର କେବେ ଓଠେ ଯାର ଦୁଦୟ ଓ ପ୍ରାଣ ତାର ପକ୍ଷେ ନିରପରାଧ ମାହୁସକେ ତାର ସ୍ଵଜ୍ଞାତିର ଅପରାଧେ ପ୍ରାଣେ ମାରତେ ଯାଓଯା କି କଥି ଆନନ୍ଦମାୟକ ହତେ ପାରେ ? ଆମି ଛିଲୁମ ଆନନ୍ଦେର ପୋକା, ଜଗଂ ଛିଲ ଆମାର ଚୋଥେ ରମେର ଥିନି, କି ସ୍ଵଦେଶୀ କି ବିଦେଶୀ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମାହୁସ ଛିଲ ତାକୁଣ୍ୟ ଉତ୍ସୁଖ ଆମାର କାହେ ଆରବ୍ୟ ଉପନ୍ଥାମେର ନ୍ୟାୟକ ନାୟିକା । କବିତା ଲେଖା ଆର ପ୍ରକୃତିର ହରିତ କୋଲେ କୃଷି ଉତ୍ସାନ ରଚନା କରାର ଘୋରାଲ ସମ୍ମ ଦେଖତେ ଦେଖତେ ଆମାର ଏହି ଭାବେ ଏକଟା ଖୁମାଖୁମିର ମାଝେ ନାମାଟା ଆପାତ ଚୋଥେ ବିମନ୍ଦଶ ଓ ଚନ୍ଦପଂତନ ମନେ ହଲେଓ ହସତୋ ପରାଧୀନିତାର ବ୍ୟଧାୟ ଆତୁର ଦେଶେ ଐ ରକମଇ ହୟ । କତ ନିପୌଡ଼ିତ ପର-ପଦଦଳିତ ଦେଶେ କତ କବି ଶିଳ୍ପୀ ଭାବୁକ ପ୍ରେମିକ ନିଟ୍ଟର ହୟେ ଉଠେଛେ ଦେଶେର ଦରଦେ, ଏହି ମୁକ୍ତିର ପାଗଳ କରା ସ୍ଵପ୍ନେ । ଭାବରେ ଏହି ଦୁନିନ କେଟେ ଗିଯେ ଜଗତେ ମାହୁସେର ମୁକ୍ତିର ଯୁଗ ଏଲେ ଇଂରେଜିଓ ଏକଦିନ ବାଂଲା ଦେଶେର ଏହି ପାଗଲାମିକେ ଶ୍ରଦ୍ଧାର ଚୋଥେ ଦେଖବେ । ଆଜ ବାଜନୀତିର ଅନ୍ତ ବନ୍ଧାୟ ଇଂରାଜ ଓ ବାଙ୍ଗାଳୀ ସମାନ ଅନ୍ତ, ଆପଣ ପର ଜ୍ଞାନ ତାଦେର ହାରିଯେ ଗେଛେ, ଏକ ମାନବତାର ଉତ୍ତାର ପ୍ରେମ ମେ ତୋ ବହୁ ଦୂରେର କଥା । ତାଇ ଆମାଦେର ସ୍ଵର୍ଗତି ଦୁର୍ଲଭତିର ପ୍ରକୃତ ହିସାବ କରିବାର ଦିନ ଏଥନ୍ତ ହସତୋ ଆମେ ନି ।

କିଛୁ ଦିନ ବାଂଲା ଦେଶେ ବ୍ୟଥ ବିପବ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରିବାର ପର

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ସତୀନଦୀର ମଧ୍ୟେ ଗୁହ ବିବାଦେ ଆମାଦେର କେନ୍ଦ୍ରଟି ଡେଣେ ସାଂସାରିକ ଆବାର ମେହି ବରୋଦାୟ ଆମି ମେଜ୍ଜଦା'ର ମଙ୍ଗେ ଫିରେ ସାଇଁ । ମେଥାନେ ଆବାର କିଛୁ କାଳେର ଜଣେ ଆରଣ୍ୟ ହ'ଲୋ ମେହି ଶାସ୍ତ ଶୁଖ-ନିବିଡ଼ ନିରାଳୀ ଜୀବନ, ମେହି ଶିକାର, କବିତା ଚର୍ଚା ଓ ସଜ୍ଜୀ-ବାଗ । ତଥନ ଆମି ବୋଧ ହସ୍ତ 'ମିଳନେର ପଥେ' ଲିଖିଛି । ଆବାର ଆମାଦେର ପ୍ରାକ୍ଷେଟ ନିଷେ ଭୂତେର ରିସାର୍ଚ ଆରଣ୍ୟ ହଲୋ । ଏବାର କେ ଏକଜନ ଅନୈମର୍ଗିକ ଜୀବ ରାମମୋହନ ନା ବିବେକାନନ୍ଦ ଅମନି ଏକଜନେର ନାମେ ଏମେ ଆମାଦେର କ୍ରମାଗତ ଉତ୍ତେଜିତ କରତେ ଲାଗଲୋ ଦୁର୍ଗମ ବନେ ପର୍ବତେ 'ଭବାନୀ ମନ୍ଦିର' ଗଡ଼ବାଇ ଜନ୍ମ । ଏହି ମନ୍ଦିରେ ଦୌକାପ୍ରାପ୍ତ ସମର୍ପିତପାଶ କଞ୍ଚି ମବ ବାଡ଼ା ଦେଶେ ଗଡ଼ବେ ଅମୃତମ ଏକ ମୂଳିକର ପୌଠୟାନ ।

ଆମାର ପ୍ରାଣ ଓ ହନ୍ଦୟ ସତ୍ତାର ମାଝେ ଆଛେ ଫେ ଏକ କବି, ଅତି ବାନ୍ଧକ କାଳ ଥେକେ ଯାର ଖେଳାଇ ନାନା ବୋରାଲ ରସାଲ ସ୍ଵପ୍ନ ନିଷେ । ଖୁବ ଛୋଟି ବେଳା ୧୯୧୯ ବରତର ସମେତ ଆମାର ମନେ ଆଛେ ପ୍ରାଣେର ମାଝେ ଜ୍ଞାଗତୋ ଏକଟୀ ପ୍ରବଳ ବେଗ, ଏକଟୀ ଆକୁଳ ଉର୍ଧ୍ବ ଦୃଷ୍ଟି, ବଡ଼ କିଛୁ ହବାର ଅନ୍ୟା ସ୍ପୃହା । ଦିନ ଧେନ ଆମାର ବୁଦ୍ଧି ବସେ ଯାଇଛେ, କି ସେନ ଏକଟା ବୃଦ୍ଧି ଓ ମାର୍ଗକ ଆଶୋଜନ କରତେ ହବେ, ଏକ ଦିନେର ବା ପାଇଁ ଦିନେର ବିଲାସେ ବାର ବିମନ ଶତ ମୌଖ ନୌଲ ଆକାଶ ଛୁଟେ ବୁଝି ଆର ଉଠିବେ ନା । ଏହି ଚକ୍ର ଉତ୍କାଳକ୍ଷାର ବେଗେ ଆମି ଆମୀରେ ଚାର ପାଶେର ମାହୁସକେ ଚିରଦିନ ତାତ୍ତ୍ଵିକେ ନିଷେ ବେଢ଼ିରେଛି; ଆମି ଚଲେଛି ଆପନ ସ୍ଵପ୍ନେ ନିଷେର ବେଗେ ଆର ତାରା ଆମାକେ ଯିରେ ଜୁଟିଲା କାରେ ଚଲେଛେ ଆମାର ତାତ୍ତ୍ଵାୟ । ତାମେର ମଧ୍ୟେ ଇମ୍ବେଳୋ

ଆମାର ଆସ୍ତକଥା

ମହାଇ ଚାଷ ନି କିଛୁ, କିନ୍ତୁ ତୁ ଆମାର ଡାକେର ଟାନେ ଆମାର
ଆଶାର ଛୋଯାଚ ଲେଗେ ତାରାଓ ନା ଚେଷ୍ଟେ ପାରେନି ।

ଛେଲେ ବେଳାୟ ଦରିଦ୍ରେର ସେବାର ସ୍ଵପ୍ନ, ନିକଳନ ନୈତିକ ଜୀବନ
ଗଠନେର ସ୍ଵପ୍ନ, ତାରପର ସାହିତ୍ୟର ରମେଶ ଆଘୋଞ୍ଜନ, ଦେଶପ୍ରେମେ ବିଶ-
ଜୟୀ ବୀର ହ୍ୱାର କାଥନା ; ତାର ପରେ କୃଷି, ଦୋକାନଦାରୀ, ବରୋଦାର
ଜୀବନ ; ଅବଶେଷେ ରାଜ୍ଞିନୌତିର ଧୂର୍ଣ୍ଣିପାକ, ବିପ୍ରବେର ରକ୍ତଚଲ୍ଲୀ, ସବ
ଶେଷେ ଧର୍ମେର ନେଶ—ଦିବ୍ୟ କୋନ୍ ପରମ ଜ୍ୟୋତିର୍ଲୋକେର ଅଭିଯୁଧେ
ଜୟଧାତାର ଅଭିଧାନ । ସବ ଗିଯେ ଏଥନ୍ତି ଆଛେ ଐ ସବେଇ କିଛୁ
କିଛୁ ଭଗ୍ନାଂଶ, ବୁଝି ସବ କୟଟି ମିଳେ ହେଯେଛେ ଜଗତେ ମାନବ ସମାଜେ
ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ସ୍ମସଙ୍ଗମ ସତାଳୋକେର ଆବିର୍ଭାବେର ସ୍ଵପ୍ନ । ଆମାର ତୋ
ବୋଧ ହୟ ଚେଷ୍ଟା କରଲେ ସତାଇ ଏଟା ହୟ, ଏହି ଭାଙ୍ଗ-ଚୋର ବିମନ୍ଦଶ
ଅନ୍ତର୍ମାଦ ଜଗତେର ଦିକେ ଚାଇଲେ ଅବଶ୍ୟ ଏହି ଉପାଦାନ ନିଯେ ସେଟା
ସେ ଖୁବ ସଜ୍ଜବ ଓ ଖୁବ ସହଜେ କାର୍ଯ୍ୟକରୀ ତା' ମନେ ହୟ ନା ବଟେ କିନ୍ତୁ
ଅନ୍ତରେର ମେହି ଧ୍ୟାନନ୍ତିଯିତ ସ୍ଵପ୍ନ ପୁରୁଷେର ଦିକେ ଚାଇଲେ ସମନ୍ତ ସତା
ଗର୍ଜେ ଓଠେ, “ଏସେ ଅନିବାର୍ୟ, ଓରେ ମନ ହବେଇ ହବେ ।”

ଜଗତେ ପ୍ରଚୁର ଅସ୍ତ୍ର, ପ୍ରଚୁର ଭୋଗୋପକରଣ ଓ ଆନନ୍ଦ ସନ୍ତ୍ଵାର
ଥାକତେ ମାତ୍ରମ କି ଚିରଦିନଇ କରବେ କୋଟାପତି ଆର ଚିରକଷ୍ଟା-
ଧାରୀ ଭିଧାରୀର ଅଭିନୟ ? ସାମନେ ଅନ୍ତରୁଟ ସାଜିଯେ ଚିରଦିନଇ
ଏମନି କରେ ତାରା ହାଜାରେ ହାଜାରେ ଲାଖେ ଲାଖେ ମରବେ ମର୍ଯ୍ୟାନ୍ତିକ
କ୍ଷୁଦ୍ରାର ତାଡ଼ନାୟ ? ସମାଗରା ପୃଥିବୀର ଅଧୀଶ୍ଵର ମାତ୍ରଷେର ଶତକରୀ
ନରହି ଜନ ହୟ ଗୃହହାରା ଆର ନସତୋ ପର୍ଣ୍ଣକୁଟିରବାସୀ । ଭଗ୍ବାନ
ଯାକେ ଚାରଦିକେର ବୀଧିନ ଖୁଲେ ମୁକ୍ତ କରେ ଦିଯେଛେନ ହୁମ୍, ମେ କି

ଆଜାର ଆସ୍ତକଥା

ଏମନିଇ ସାରାଟା ଜୀବନ ଛୁଡ଼େ କରବେ ରାଶି ରାଶି ଶୃଘନ ରଚନା ଆରା
ନିଜେର ଚାରପାଶେ ତୁଲବେ ସମାଜ ଧର୍ମ ରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ବିଧିର କାରା-ପ୍ରାଚୀର ?
ଏକି ବିମୁଦ୍ରଣ ବ୍ୟାପାର ବଳ ଦେଖି ? ମାନ୍ୟ କି ସର୍ବ ସଂକାର
ବିମୁକ୍ତିର ପରମ ନିଶ୍ଚିନ୍ତାଯ ଆବାର କିବେ ଯେତେ ପାରେ ?
ନା ? ଦଶଜନକେ ନିଯେ ମେ କି ଶୁଦ୍ଧି ହତେ ଭୁଲେ ଗେଲ ? ମାନ୍ୟର
ଅନ୍ତନିହିତ ଦେବତାର ନିର୍ମପମ ଛନ୍ଦଟି କି ଏମନି କରେ ଏକବାରେ ?
ହାରିଯେ ଗେଛେ ! ଆଜି ତାଇ ମନେ ହୟ ଆର ଏକବାର ବେର ହଇ
ସର୍ବ ବିମୁକ୍ତିର ବାପୀ ନିଯେ, ପ୍ରେମେର—ମହାମାନବତାର ମୁଦର୍ଶେର—
ମଶାଲ ହାତେ ଆର ଏକବାର ଜୀବନେର ଶେଷ ନିଃଶାସ ନିଯେ କରି
ଅଭିଯାନ—ମାନ୍ୟକେ ମାନ୍ୟ କରଦାର ଜନେ ମାନ୍ୟରେଟ ବିକଳେ
ଅଭିଯାନ ।

